

Auteursrechterlijke overeenkomst

Opdat de Universiteit Hasselt uw eindverhandeling wereldwijd kan reproduceren, vertalen en distribueren is uw akkoord voor deze overeenkomst noodzakelijk. Gelieve de tijd te nemen om deze overeenkomst door te nemen, de gevraagde informatie in te vullen (en de overeenkomst te ondertekenen en af te geven).

Ik/wij verlenen het wereldwijde auteursrecht voor de ingediende eindverhandeling met

Titel: Cultuur en de Theorie van Gepland Gedrag: snelheidsgedrag als een empirische gevalstudie bij jonge adolescenten in België, Nederland en Griekenland

Richting: 2de masterjaar in de verkeerskunde - verkeersveiligheid

Jaar: 2009

in alle mogelijke mediaformaten, - bestaande en in de toekomst te ontwikkelen - , aan de Universiteit Hasselt.

Niet tegenstaand deze toekenning van het auteursrecht aan de Universiteit Hasselt behoud ik als auteur het recht om de eindverhandeling, - in zijn geheel of gedeeltelijk -, vrij te reproduceren, (her)publiceren of distribueren zonder de toelating te moeten verkrijgen van de Universiteit Hasselt.

Ik bevestig dat de eindverhandeling mijn origineel werk is, en dat ik het recht heb om de rechten te verlenen die in deze overeenkomst worden beschreven. Ik verklaar tevens dat de eindverhandeling, naar mijn weten, het auteursrecht van anderen niet overtreedt.

Ik verklaar tevens dat ik voor het materiaal in de eindverhandeling dat beschermd wordt door het auteursrecht, de nodige toelatingen heb verkregen zodat ik deze ook aan de Universiteit Hasselt kan overdragen en dat dit duidelijk in de tekst en inhoud van de eindverhandeling werd genotificeerd.

Universiteit Hasselt zal mij als auteur(s) van de eindverhandeling identificeren en zal geen wijzigingen aanbrengen aan de eindverhandeling, uitgezonderd deze toegelaten door deze overeenkomst.

Ik ga akkoord,

SNYERS, Annemie

Datum: 14.12.2009

Cultuur en de Theorie van Gepland Gedrag

Snelheidsgedrag als een empirische gevalstudie bij jonge adolescenten in België, Nederland en Griekenland

Annemie Snyers

promotor :
Prof. dr. Tom BRIJS

Woord vooraf

Deze masterthesis vormt het sluitstuk van mijn opleiding Verkeerskunde aan de Universiteit Hasselt. Het onderwerp "Cultuur en de Theorie van Gepland Gedrag: snelheidsgedrag als een empirische gevalstudie bij jonge adolescenten in België, Nederland en Griekenland" sluit goed aan bij de afstudeerrichting Verkeersveiligheid. Het maken van deze masterthesis betekent echter ook het afsluiten van een tijdperk dat de meesten omschrijven als de mooiste episode van hun leven, een periode van persoonlijke ontwikkeling. Dit is de start van een hopelijk mooie en succesvolle carrière.

Deze masterthesis was echter nooit tot stand kunnen komen zonder de vele hulp die ik heb mogen ontvangen. Enerzijds bij het vergaren van informatie, anderzijds om me af en toe te steunen en moed in te spreken. Het lijkt me dan ook gepast om op deze manier iedereen te bedanken die een bijdrage heeft geleverd in de verwezenlijking van deze thesis.

Een speciaal woord van dank gaat uit naar mijn begeleider dr. Kris Brijs voor zijn raadgevingen en richtlijnen, maar ook voor het nalezen van mijn tekst en voor zijn advies en steun. De heer Mario Cools verdient ook een woord van dank voor de uitstekende hulp die hij me geboden heeft bij de statistische verwerking van de verzamelde gegevens.

Verder ben ik de personen die deelgenomen hebben aan de focusgroepgesprekken en die mijn vragenlijst hebben ingevuld ten zeerste erkentelijk voor de tijd die ze voor mij hebben vrijgemaakt. De personen die me geholpen hebben bij het afnemen van de vragenlijsten verdienen hier eveneens een vermelding. Ook mijn broer wil ik bedanken voor de tijd die hij vrijgemaakt heeft voor het helpen met de verwerking van de vragenlijsten.

Tot slot gaat mijn dank uit naar mijn mama voor haar nooit aflatende steun gedurende het hele verloop van mijn studies en haar investering in mijn toekomst.

Annemie Snyers

Heusden-Zolder, mei 2009

Samenvatting

Deze masterthesis is een exploratief onderzoek naar het snelheidsgedrag van jonge adolescenten in België, Nederland en Griekenland op basis van de Theorie van Gepland Gedrag en het cultuurmodel van Geert Hofstede.

In de literatuur schuift men vaak naar voren dat het concept cultuur een invloed uitoefent op het menselijk gedrag. We zijn dan ook op zoek gegaan naar zowel een geschikt cultuurmodel als een geschikt gedragsmodel. Na het bestuderen van een zevental cultuurmodellen hebben we besloten om verder te werken met het model van Geert Hofstede. Dit model bestaat uit vijf culturele dimensies, namelijk machtafstand, individualisme tegenover collectivisme, masculiniteit tegenover femininiteit, onzekerheidsvermijding en korte termijngerichtheid tegenover lange termijngerichtheid. Op basis van een overzicht van de meest bekende gedragsmodellen die men gebruikt in wetenschappelijk onderzoek blijkt dat de Theorie van Gepland Gedrag van Icek Ajzen het meest in aanmerking komt voor dit onderzoek. De basishypothese achter deze theorie is dat we gedrag kunnen voorspellen door middel van intenties. Drie variabelen, namelijk attitude, subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole, bepalen de intentie. Deze drie determinanten zijn dan weer gebaseerd op een reeks gedrags-, norm- en controlegerelateerde opinies.

De bedoeling van dit onderzoek is dan ook dieper in te gaan op het veronderstelde verband tussen het concept cultuur aan de hand van het cultuurmodel van Hofstede enerzijds en het menselijk gedrag aan de hand van de Theorie van Gepland Gedrag anderzijds. De centrale onderzoeksvraag die we dus kunnen formuleren, luidt als volgt:

“Hoe moeten we het concept cultuur integreren in de Theorie van Gepland Gedrag?”

Nadat er een duidelijk zicht verworven is op de theorie die verband houdt met het onderzoeksonderwerp gaan we over tot een cross-sectionele veldstudie. Deze cross-sectionele veldstudie gebeurt op basis van zelfgeadministreerde vragenlijsten die we zowel schriftelijk als via e-mail afnemen. De bevraging gebeurt bij een “convenience” studentensample in België, Nederland en Griekenland.

Wat de statistische analyses betreft, beginnen we met een analyse van de demografische gegevens. Uit deze analyse blijkt dat de verdeling tussen mannen en vrouwen ongeveer gelijk is in de drie culturele samples. Voor het rijbewijsbezit en de leeftijd zijn er wel significante verschillen tussen de drie culturele samples. Om ervoor te zorgen dat deze verschillen de resultaten van de volgende analyses niet beïnvloeden, moeten we dus corrigeren voor deze demografische gegevens.

Vervolgens onderwerpen we de vragenlijst aan een analyse om zo na te gaan of er significante verschillen zijn tussen de drie culturele samples wat betreft de afzonderlijke items, de constructen en de concepten. Aan de hand van Cronbach's α gaan we eveneens na of we de concepten uit de Theorie van Gepland Gedrag en de vijf culturele dimensies betrouwbaar hebben kunnen meten. Hieruit blijkt dat we Theorie van Gepland Gedrag op een goede manier bevraagd hebben, maar de meting van cultuur blijkt niet betrouwbaar, behalve voor de dimensie machtafstand wanneer we één item weglaten.

Uit de analyse blijkt vervolgens dat er statistisch significante verschillen zijn tussen de drie culturele samples, voor wat betreft de attitude, de waargenomen gedragscontrole, het zelfgerapporteerd gedrag en de culturele dimensie machtafstand. Samenvattend blijkt dat de drie bestudeerde culturele samples eerder neigen naar een cultuur met een lage machtafstand en een anti-snelheid attitude. De respondenten verklaren dat ze de mogelijkheid hebben om zelf controle uit te oefenen over hun gedrag, maar toch blijkt dat in elk cultureel sample de respondenten wel eens de snelheidslimiet overschreden hebben.

Vervolgens voeren we een regressie-analyse uit om duidelijk te maken wat de verbanden zijn tussen een bepaalde afhankelijke variabele en meerdere onafhankelijke variabelen. Deze analyse maakt duidelijk dat het concept gewoonte de voorspellende kracht van het model met gedragsintentie als afhankelijke variabele significant verbetert voor zowel het totale sample als voor de afzonderlijke samples. Ook voor het model met gedrag als afhankelijke variabele blijkt dit zo te zijn, behalve dan voor het Grieks sample.

Het is dus duidelijk dat gewoonte een belangrijke element is dat we aan de Theorie van Gepland Gedrag moeten toevoegen om zowel de gedragsintentie als het gedrag beter te kunnen voorspellen.

We kunnen eveneens besluiten dat de waargenomen gedragscontrole de meest significante invloed uitoefent in al de modellen met de gedragsintentie als afhankelijke variabele. Dit geldt zowel voor de modellen zonder het concept gewoonte als voor de modellen met het concept gewoonte. Wat de modellen met gedrag als afhankelijke variabele betreft, blijkt de waargenomen gedragscontrole eveneens de meest significante invloed uit te oefenen in alle modellen zonder het concept gewoonte, met uitzondering van het model voor het Grieks sample. In dit sample is de gedragsintentie de enige significante variabele. Als we kijken naar de modellen die het concept gewoonte wel mee opnemen, blijkt dat de waargenomen gedragscontrole eveneens de meest significante voorspeller voor gedrag blijft in het totale sample en in het Nederlands sample. In het Belgisch sample blijkt gewoonte een belangrijkere voorspeller te zijn van het gedrag dan de waargenomen gedragscontrole. Beide concepten scoren echter ongeveer gelijk, waardoor we kunnen besluiten dat ook in het Belgisch sample de waargenomen gedragscontrole heel belangrijk is. In het Grieks sample blijft de gedragsintentie de enige significante variabele.

Uit de analyse blijkt eveneens dat er niet altijd een significante relatie gevonden is tussen de gedragsintentie en het gedrag. Dit is zo voor het Belgisch en het Nederlands sample. Dit gebrek aan een significante relatie kunnen we verklaren door het feit dat wanneer het gaat over gewoontegedragingen, de uitvoering van het gedrag waarschijnlijk niet echt afhangt van rationele intenties.

Aan de hand van een ANOVA-analyse gaan we tenslotte de invloed van de dimensie machtafstand na op de verschillende concepten uit de Theorie van Gepland Gedrag. Uit deze analyse blijkt dat deze dimensie wel degelijk een invloed uitoefent op de verschillende concepten. Met deze bevindingen maken we het nut van ons onderzoek nogmaals duidelijk. We weten nu hoe we cultuur moeten zien binnen de Theorie van Gepland Gedrag, want onze bevindingen lijken te suggereren dat cultuur eerder een distale dan een proximale variabele is.

Na het afronden van deze data-analyse geven we nog enkele praktische en academische implicaties mee. Hierna willen we wijzen op een aantal beperkingen in het onderzoek. We eindigen met een aantal mogelijke verdere onderzoekspistes omtrent dit thema.

Lijst van de tabellen

Tabel 1: Opbouw van het onderzoek	14
Tabel 2: Factoren die de snelheidskeuze beïnvloeden, onderverdeeld in verschillende categorieën (ETSC, 1995 en Van Vlierden, 2007).....	75
Tabel 3: Achterliggende ideeën bij bepaalde snelheidsgedragingen (Van Vlierden, 2007)	79
Tabel 4: Verdeling tussen mannen en vrouwen per cultureel sample	97
Tabel 5: Resultaten van de χ^2 -onafhankelijkheidstoets	98
Tabel 6: Resultaten van de χ^2 -onafhankelijkheidstoets	102
Tabel 7: Verdeling tussen mannen en vrouwen per cultureel sample	102
Tabel 8: Resultaten van de χ^2 -onafhankelijkheidstoets	103
Tabel 9: Significante verschillen per item, gemiddelde en standaardafwijking.....	105
Tabel 10: Significante verschillen per construct, gemiddelde en standaardafwijking	120
Tabel 11: Significante verschillen per concept, gemiddelde en standaardafwijking	125
Tabel 12: Cronbach α van de verschillende concepten	126
Tabel 13: Gemiddelde en standaardafwijking voor het significante concept PDnew	127
Tabel 14: Cronbach α van de nieuwe dimensie machtafstand	127
Tabel 15: Type II tolerance, na verwijderen van variabelen	133
Tabel 16: Type III model ANOVA	135
Tabel 17: Parameterschattingen	135
Tabel 18: Type II tolerance, na verwijderen van variabelen	137
Tabel 19: Type III model ANOVA	138
Tabel 20: Parameterschattingen	139
Tabel 21: Type II tolerance, na verwijderen van variabelen	141
Tabel 22: Type III model ANOVA	142
Tabel 23: Parameterschattingen	142
Tabel 24: Type II tolerance, na verwijderen van variabelen	144
Tabel 25: Type III model ANOVA	145
Tabel 26: Parameterschattingen	145
Tabel 27: Type II tolerance per subsample	147
Tabel 28: R^2 voor elk subsample	148
Tabel 29: Type III model ANOVA (België)	148
Tabel 30: Type III model ANOVA (Nederland)	149
Tabel 31: Type III model ANOVA (Griekenland).....	149

Tabel 32: Parameterschattingen per subsample.....	150
Tabel 33: Type II tolerance per subsample	152
Tabel 34: R^2 voor elk subsample	152
Tabel 35: Type III model ANOVA (België)	153
Tabel 36: Type III model ANOVA (Nederland)	153
Tabel 37: Type III model ANOVA (Griekenland).....	154
Tabel 38: Parameterschattingen per subsample.....	154
Tabel 39: Type II tolerance per subsample	156
Tabel 40: R^2 voor elk subsample	156
Tabel 41: Type III model ANOVA (België)	157
Tabel 42: Type III model ANOVA (Nederland)	157
Tabel 43: Type III model ANOVA (Griekenland).....	158
Tabel 44: Parameterschattingen per subsample.....	158
Tabel 45: Type II tolerance per subsample	160
Tabel 46: R^2 voor elk subsample	160
Tabel 47: Type III model ANOVA (België)	161
Tabel 48: Type III model ANOVA (Nederland)	161
Tabel 49: Type III model ANOVA (Griekenland).....	162
Tabel 50: Parameterschattingen per subsample.....	162
Tabel 51: Regressie op BI, reeks 1	164
Tabel 52: Regressie op BI, reeks 2	165
Tabel 53: Regressie op B, reeks 1.....	165
Tabel 54: Regressie op B, reeks 2.....	166
Tabel 55: R^2 en parameterschatting PDnew	168
Tabel 56: R^2 en parameterschatting PDnew (België)	170
Tabel 57: R^2 en parameterschatting PDnew (Nederland).....	171
Tabel 58: R^2 en parameterschatting PDnew (Griekenland)	172
Tabel 59: Type II tolerance.....	238
Tabel 60: Type III model ANOVA	239
Tabel 61: Parameterschattingen	239
Tabel 62: Type II tolerance.....	240
Tabel 63: Type III model ANOVA	241
Tabel 64: Parameterschattingen	241
Tabel 65: Type II tolerance.....	242
Tabel 66: Type III model ANOVA	242

Tabel 67: Parameterschattingen	243
Tabel 68: Type II tolerance.....	244
Tabel 69: Type III model ANOVA	245
Tabel 70: Parameterschattingen	245
Tabel 71: Type II tolerance per subsample	246
Tabel 72: R ² voor elk subsample	246
Tabel 73: Type III model ANOVA (België)	247
Tabel 74: Type III model ANOVA (Nederland)	247
Tabel 75: Type III model ANOVA (Griekenland).....	247
Tabel 76: Parameterschattingen per subsample.....	248
Tabel 77: Type II tolerance per subsample	249
Tabel 78: R ² voor elk subsample	249
Tabel 79: Type III model ANOVA (België)	250
Tabel 80: Type III model ANOVA (Nederland)	250
Tabel 81: Type III model ANOVA (Griekenland).....	250
Tabel 82: Parameterschattingen per subsample.....	251
Tabel 83: Type II tolerance per subsample	252
Tabel 84: R ² voor elk subsample	252
Tabel 85: Type III model ANOVA (België)	252
Tabel 86: Type III model ANOVA (Nederland)	253
Tabel 87: Type III model ANOVA (Griekenland).....	253
Tabel 88: Parameterschattingen per subsample.....	253
Tabel 89: Type II tolerance per subsample	254
Tabel 90: R ² voor elk subsample	254
Tabel 91: Type III model ANOVA (België)	254
Tabel 92: Type III model ANOVA (Nederland)	255
Tabel 93: Type III model ANOVA (Griekenland).....	255
Tabel 94: Parameterschattingen per subsample.....	256
Tabel 95: Type III model ANOVA	257
Tabel 96: Parameterschattingen	257
Tabel 97: Type III model ANOVA	258
Tabel 98: Parameterschattingen	258
Tabel 99: Type III model ANOVA	259
Tabel 100: Parameterschattingen	259
Tabel 101: Type III model ANOVA	260

Tabel 102: Parameterschattingen	260
Tabel 103: Type III model ANOVA	261
Tabel 104: Parameterschattingen	261
Tabel 105: Type III model ANOVA (normatieve geloof)	262
Tabel 106: Parameterschattingen (normatieve geloof)	262
Tabel 107: Type III model ANOVA (attitude).....	262
Tabel 108: Parameterschattingen (attitude).....	263
Tabel 109: Type III model ANOVA (subjectieve norm).....	263
Tabel 110: Parameterschattingen (subjectieve norm).....	263
Tabel 111: Type III model ANOVA (waargenomen gedragscontrole).....	264
Tabel 112: Parameterschattingen (waargenomen gedragscontrole).....	264
Tabel 113: Type III model ANOVA (gedragsintentie)	264
Tabel 114: Parameterschattingen (gedragsintentie)	265
Tabel 115: Type III model ANOVA (geloof in de uitkomsten van het gedrag).....	266
Tabel 116: Parameterschattingen (geloof in de uitkomsten van het gedrag).....	266
Tabel 117: Type III model ANOVA (waargenomen gedragscontrole).....	266
Tabel 118: Parameterschattingen (waargenomen gedragscontrole).....	267
Tabel 119: Type III model ANOVA (gewoonte)	267
Tabel 120: Parameterschattingen (gewoonte)	267
Tabel 121: Type III model ANOVA (subjectieve norm).....	268
Tabel 122: Parameterschattingen (subjectieve norm).....	268

Lijst van de figuren

Figuur 1: Cultureel antropologisch model van Kluckhohn en Strodtbeck (Arends, 1998)	16
Figuur 2: Drie niveaus van mentale programmering (Hofstede, 2000, p.17).....	20
Figuur 3: Cultuuruitingen van oppervlakkig naar diep (Hofstede, 2000, p.19)	21
Figuur 4: Piramiden van de hiërarchie van menselijke behoeften van Maslow (links) en Pinto (rechts) voor respectievelijk de G- en de F-structuren (Pinto, 2000, p.68)	30
Figuur 5: De lagen van cultuur (Trompenaars en Hampden-Turner, 1997, p.22).....	36
Figuur 6: Het Health Belief Model (Delaney, Lough, Whelan & Cameron, 2004)	47
Figuur 7: De Protection Motivation Theory (Delaney, Lough, Whelan & Cameron, 2004)	49
Figuur 8: De Theorie van Gepland Gedrag (website van Icek Ajzen).....	51
Figuur 9: Het Extended Parallel Processing Model (Delaney, Lough, Whelan & Cameron, 2004).....	55
Figuur 10: Model van Sümer (Sümer, 2003)	61
Figuur 11: Toegepast model van Sümer (Sümer, 2003)	62
Figuur 12: Het sociaal ongeval (Factor, Mahalel & Yair, 2007)	63
Figuur 13: Het mens/voertuig/omgeving-systeem (Van Hout, 2007).....	69
Figuur 14: De verschillende taakniveaus volgens Rasmussen (Weller, Schlag, Gatti, Jorna & van de Leur, 2006, eigen verwerking)	70
Figuur 15: Classificatie van onveilige handelingen volgens Reason (Weller, Schlag, Gatti, Jorna & van de Leur, 2006)	72
Figuur 16: Uitgevoerde regressie-analyses.....	130

Lijst van de grafieken

Grafiek 1: Aantal verkeersdoden per 1.000.000 inwoners, 2007 (website van Europa – Eurostat, eigen verwerking)	2
Grafiek 2: Evolutie van het aantal verkeersdoden per 1.000.000 inwoners in België, Nederland, Griekenland en de EU-27, 1996 – 2007 (website van Europa – Eurostat, eigen verwerking)	2
Grafiek 3: Verkeersdoden in België naar leeftijd, inzittenden van personenwagens, 2002 (website van de FOD Economie – Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, eigen verwerking)	4
Grafiek 4: Vergelijking van de scores tussen België, Nederland en Griekenland op de dimensies van Geert Hofstede (Hofstede en Hofstede, 2006, eigen verwerking)	45
Grafiek 5: Verdeling van de leeftijd (Belgisch, Nederlands en Grieks sample)	99
Grafiek 6 : Verdeling van de leeftijd (Belgisch sample)	100
Grafiek 7: Verdeling van de leeftijd (Nederlands sample)	100
Grafiek 8: Verdeling van de leeftijd (Grieks sample)	101
Grafiek 9: Gemiddelde scores voor de significant verschillende items van de directe meting van de attitude	107
Grafiek 10: Gemiddelde scores voor de significant verschillende items van de directe meting van de subjectieve norm	108
Grafiek 11: Gemiddelde scores voor de significant verschillende items van de directe meting van de waargenomen gedragscontrole	109
Grafiek 12: Gemiddelde scores voor de significant verschillende items van de indirecte meting van de attitude (geloof in de uitkomsten van het gedrag)	110
Grafiek 13: Gemiddelde scores voor de significant verschillende items van de indirecte meting van de attitude (evaluatie van de uitkomsten)	111
Grafiek 14: Gemiddelde scores voor de significant verschillende items van de indirecte meting van de subjectieve norm (normatieve geloof)	112
Grafiek 15: Gemiddelde scores voor de significant verschillende items van de indirecte meting van de subjectieve norm (motivatie om te voldoen)	112
Grafiek 16: Gemiddelde scores voor de significant verschillende items van de indirecte meting van de waargenomen gedragscontrole (geloof in controle)	113
Grafiek 17: Gemiddelde scores voor de significant verschillende items van de indirecte meting van de waargenomen gedragscontrole (kracht van de controlefactor)	114
Grafiek 18: Gemiddelde scores voor zelfgerapporteerd gedrag	115

Grafiek 19: Gemiddelde scores voor de significant verschillende items van de meting van cultuur (dimensie 1: machtafstand)	115
Grafiek 20: Gemiddelde scores voor de significant verschillende items van de meting van cultuur (dimensie 2: individualisme tegenover collectivisme)	116
Grafiek 21: Gemiddelde scores voor de significant verschillende items van de meting van cultuur (dimensie 3: masculiniteit tegenover femininiteit).....	117
Grafiek 22: Gemiddelde scores voor de significant verschillende items van de meting van cultuur (dimensie 4: onzekerheidsvermijding).....	117
Grafiek 23: Gemiddelde scores voor de significant verschillende items van de meting van cultuur (dimensie 5: korte termijngerichtheid tegenover lange termijngerichtheid)	118
Grafiek 24: Gemiddelde scores voor de significant verschillende constructen die het geloof in de uitkomsten van het gedrag bepalen.....	121
Grafiek 25: Gemiddelde scores voor de significant verschillende constructen die het normatieve geloof bepalen.....	122
Grafiek 26: Gemiddelde scores voor de significant verschillende concepten uit de Theorie van Gepland Gedrag	128
Grafiek 27: Gemiddelde scores voor de dimensie machtafstand (nieuwe berekening) ..	129
Grafiek 28: Gemiddelde scores voor de significant verschillende items van de meting van cultuur (dimensie 1: PDnew).....	174

Inhoudsopgave

Woord vooraf

Samenvatting

Lijst van de tabellen

Lijst van de figuren

Lijst van de grafieken

Inhoudsopgave

Hoofdstuk I: Inleiding	1
1.1 Praktijkprobleem	1
1.1.1 Het nut van verkeersveiligheidsonderzoek	1
1.1.2 Snelheid	3
1.1.3 Jonge adolescenten als doelgroep	4
1.1.4 Het gebruik van gedragsmodellen	6
1.2 Centrale onderzoeksvraag	8
1.3 Afgeleide deelvragen	8
Hoofdstuk II: Onderzoeksmethode	11
2.1 Literatuurstudie	11
2.2 Veldstudie	12
2.3 Opbouw van het onderzoek	13
Hoofdstuk III: Cultuur	15
3.1 Florence Kluckhohn en Fred Strodtbeck	16
3.1.1 Definitie van cultuur	16
3.1.2 Het cultuurmodel: vijf dimensies	17
<i>a De aard van de mensen .....</i>	<i>17</i>
<i>b Relatie ten opzichte van de tijd .....</i>	<i>17</i>
<i>c Relatie ten opzichte van de natuur .....</i>	<i>17</i>
<i>d Relatie ten opzichte van andere mensen .....</i>	<i>18</i>
<i>e De menselijke activiteit .....</i>	<i>18</i>
3.2 Edward T. Hall	18
3.2.1 Definitie van cultuur	18
3.2.2 Het cultuurmodel	19

a	<i>Tijd</i>	19
b	<i>Ruimte</i>	19
c	<i>Communicatie</i>	20
3.3	Geert Hofstede.....	20
3.3.1	Definitie van cultuur	20
3.3.2	Het cultuurmodel: vijf dimensies	23
a	<i>Dimensie 1: machtafstand</i>	24
b	<i>Dimensie 2: individualisme tegenover collectivisme</i>	24
c	<i>Dimensie 3: masculiniteit tegenover femininiteit</i>	26
d	<i>Dimensie 4: onzekerheidsvermijding</i>	27
e	<i>Dimensie 5: korte termijngerichtheid tegenover lange termijngerichtheid</i>	28
3.4	David Pinto.....	29
3.4.1	Definitie van cultuur	29
3.4.2	Het cultuurmodel: geen dimensies, maar een continuüm.....	29
3.5	Shalom H. Schwartz	32
3.5.1	Definitie van cultuur	32
3.5.2	Het cultuurmodel: drie dimensies	32
a	<i>Dimensie 1: conservatisme tegenover autonomie</i>	32
b	<i>Dimensie 2: hiërarchie tegenover egalitarisme</i>	33
c	<i>Dimensie 3: beheersing tegenover harmonie</i>	33
3.6	Harry C. Triandis.....	34
3.6.1	Definitie van cultuur	34
3.6.2	Het cultuurmodel: drie dimensies	34
a	<i>Dimensie 1: individualisme tegenover collectivisme</i>	34
b	<i>Dimensie 2: culturele dichtheid</i>	35
c	<i>Dimensie 3: eenvoud tegenover complexiteit</i>	35
3.7	Fons Trompenaars en Charles Hampden-Turner	36
3.7.1	Definitie van cultuur	36
3.7.2	Verschillende lagen van cultuur.....	36
3.7.3	Het cultuurmodel: drie categorieën en zeven dimensies	37
a	<i>Dimensie 1: universalisme tegenover particularisme</i>	37
b	<i>Dimensie 2: individualisme tegenover collectivisme</i>	38
c	<i>Dimensie 3: neutraal tegenover emotioneel</i>	39
d	<i>Dimensie 4: specifiek tegenover diffuus</i>	39
e	<i>Dimensie 5: prestatie tegenover toeschrijving</i>	40

<i>f</i>	<i>Dimensie 6: tijdsbeleving</i>	40
<i>g</i>	<i>Dimensie 7: internalisme tegenover externalisme</i>	41
3.8	Besluit	41
3.8.1	Voor- en nadelen van de verschillende theorieën.....	42
3.8.2	De meest geschikte theorie voor dit onderzoek	45
Hoofdstuk IV: Menselijk gedrag		47
4.1	Het Health Belief Model	47
4.2	De Protection Motivation Theory	48
4.3	De Theorie van Gepland Gedrag	50
4.3.1	Algemeen	50
4.3.2	De concepten, één voor één grondig uitgelegd	51
<i>a)</i>	<i>Geloof in de uitkomsten van het gedrag en attitude</i>	52
<i>b)</i>	<i>Normatieve geloof en subjectieve norm</i>	52
<i>c)</i>	<i>Geloof in controle, waargenomen gedragscontrole en eigenlijke gedragscontrole</i>	53
<i>d)</i>	<i>Gedragsintentie</i>	54
<i>e)</i>	<i>Gedrag</i>	54
4.4	Het Extended Parallel Processing Model.....	54
4.5	Besluit	56
4.5.1	Voor- en nadelen van de verschillende theorieën.....	56
4.5.2	De meest geschikte theorie voor dit onderzoek	59
Hoofdstuk V: Cultuur en menselijk gedrag		60
5.1	De visie van Ajzen en Fishbein	60
5.2	Model van Sümer	61
5.3	Het sociaal ongeval.....	63
5.4	Empirische ondersteuning	64
Hoofdstuk VI: Verkeersveiligheid en menselijk gedrag		68
6.1	Menselijk gedrag als determinant van verkeersonveiligheid	68
6.2	Vormen van verkeersonveiligheid	70
6.2.1	Het model van Rasmussen	70
6.2.2	Model van Reason	71
6.2.3	Opmerking	73
6.2.4	Operationalisering van verkeersonveiligheid	73

<i>a</i>	<i>Driver Behaviour Questionnaire</i>	73
<i>b</i>	<i>Dula Dangerous Driving Index</i>	74
6.3	Verklaring van speeding	74
6.3.1	Descriptief onderzoek	74
6.3.2	Profiel van de weggebruikers	76
6.3.3	Onderliggende motivaties en redenen	76
6.3.4	Structurele verklaring van snelheidsgedrag	77
<i>a</i>	<i>Intentioneel snelheidsgedrag</i>	77
<i>b</i>	<i>Te snel rijden uit gewoonte</i>	81
6.4	Empirische ondersteuning	82
Hoofdstuk VII: Verkeersveiligheid en cultuur.....		85
7.1	Empirische ondersteuning	85
7.2	Besluit	88
Hoofdstuk VIII: Dataverzameling.....		89
8.1	Onderzoeksdesign	89
8.2	Het opstellen van de vragenlijst	90
8.2.1	Operationalisering van de concepten uit de Theorie van Gepland Gedrag..	90
<i>a</i>	<i>Directe metingen</i>	91
<i>b</i>	<i>Indirecte metingen</i>	92
<i>c</i>	<i>Zelfgerapporteerd gedrag en gewoontegedrag</i>	93
8.2.2	Operationalisering van het concept cultuur	93
8.3	Sample beschrijving	95
8.4	Analyse van de verzamelde data	96
Hoofdstuk IX: Data-analyse.....		97
9.1	Demografische gegevens.....	97
9.1.1	Geslacht.....	97
9.1.2	Leeftijd	99
9.1.3	Rijbewijsbezit	102
9.1.4	Opmerking	103
9.2	De vragenlijst	104
9.2.1	Afzonderlijke items.....	104
<i>a</i>	<i>Directe metingen</i>	107
<i>b</i>	<i>Indirecte metingen</i>	109

c	<i>Zelfgerapporteerd gedrag</i>	114
d	<i>Culturele dimensies</i>	115
e	<i>Opmerking</i>	118
9.2.2	Constructen.....	119
9.2.3	Concepten	122
9.3	Regressieanalyse.....	129
9.3.1	Regressieanalyse reeks 1: het totale sample.....	132
a	<i>Gedragsintentie als afhankelijke variabele; attitude, subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole als onafhankelijke variabelen</i>	132
b	<i>Gedragsintentie als afhankelijke variabele; attitude, subjectieve norm, waargenomen gedragscontrole en gewoonte als onafhankelijke variabelen</i>	137
c	<i>Gedrag als afhankelijke variabele; gedragsintentie en waargenomen gedragscontrole als onafhankelijke variabelen</i>	140
d	<i>Gedrag als afhankelijke variabele; gedragsintentie, waargenomen gedragscontrole en gewoonte als onafhankelijke variabelen</i>	143
9.3.2	Regressieanalyse reeks 1: de afzonderlijke samples	147
a	<i>Gedragsintentie als afhankelijke variabele; attitude, subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole als onafhankelijke variabelen</i>	147
b	<i>Gedragsintentie als afhankelijke variabele; attitude, subjectieve norm, waargenomen gedragscontrole en gewoonte als onafhankelijke variabelen</i>	151
c	<i>Gedrag als afhankelijke variabele; gedragsintentie en waargenomen gedragscontrole als onafhankelijke variabelen</i>	156
d	<i>Gedrag als afhankelijke variabele; gedragsintentie, waargenomen gedragscontrole en gewoonte als onafhankelijke variabelen</i>	159
9.3.3	Regressieanalyse, reeks 2	164
9.3.4	Samenvatting	164
9.4	Analyse van de invloed van de culturele dimensies op de concepten uit de Theorie van Gepland Gedrag	166
9.4.1	Het totale sample.....	166
a	<i>Onderzoek van de p-waarde</i>	166
b	<i>R² en parameterschattingen voor de significante relaties</i>	167
a	<i>Onderzoek van de p-waarde</i>	169
b	<i>R² en parameterschattingen voor de significante relaties</i>	170

Hoofdstuk X: Interpretatie van de resultaten	173
10.1 Analyse van de vragenlijst.....	173
10.1.1 Concepten	173
10.1.2 Besluit	175
10.2 Regressie-analyse	175
10.2.1 Totale sample	176
<i>a Gedragsintentie.....</i>	<i>176</i>
<i>b Gedrag .....</i>	<i>176</i>
<i>c Socio-demografische factoren in het totale sample .....</i>	<i>177</i>
10.2.2 België	178
<i>a Gedragsintentie.....</i>	<i>178</i>
<i>b Gedrag .....</i>	<i>178</i>
10.2.3 Nederland	178
<i>a Gedragsintentie.....</i>	<i>178</i>
<i>b Gedrag .....</i>	<i>179</i>
10.2.4 Griekenland.....	179
<i>a Gedragsintentie.....</i>	<i>179</i>
<i>b Gedrag .....</i>	<i>179</i>
10.2.4 Socio-demografische factoren in de afzonderlijke samples.....	180
10.2.5 Besluit	180
10.3 Analyse van de invloed van de culturele dimensie machtafstand op de concepten uit Theorie van Gepland Gedrag	183
Hoofdstuk XI: Implicaties.....	184
Hoofdstuk XII: Beperkingen en pistes voor verder onderzoek... 187	
12.1 Beperkingen van het onderzoek	187
12.2 Pistes voor verder onderzoek	190
Lijst van de geraadpleegde werken	192
Bijlagen	205
Bijlage 1 Vragenlijst België en Nederland.....	206
Bijlage 2 Vragenlijst Griekenland.....	215
Bijlage 3 Vragen en antwoorden focusgroepgesprekken	227

Bijlage 4	Values Survey Module 1994 (VSM 94)	233
Bijlage 5	Regressieanalyse, reeks 2	238
Bijlage 5.1	Het totale sample.....	238
Bijlage 5.2	De afzonderlijke samples	246
Bijlage 6	Analyse van de invloed van de culturele dimensie machtafstand op de concepten uit de Theorie van Gepland Gedrag.....	257
Bijlage 6.1	Het totale sample.....	257
Bijlage 6.2	De afzonderlijke samples	262

Hoofdstuk I: Inleiding

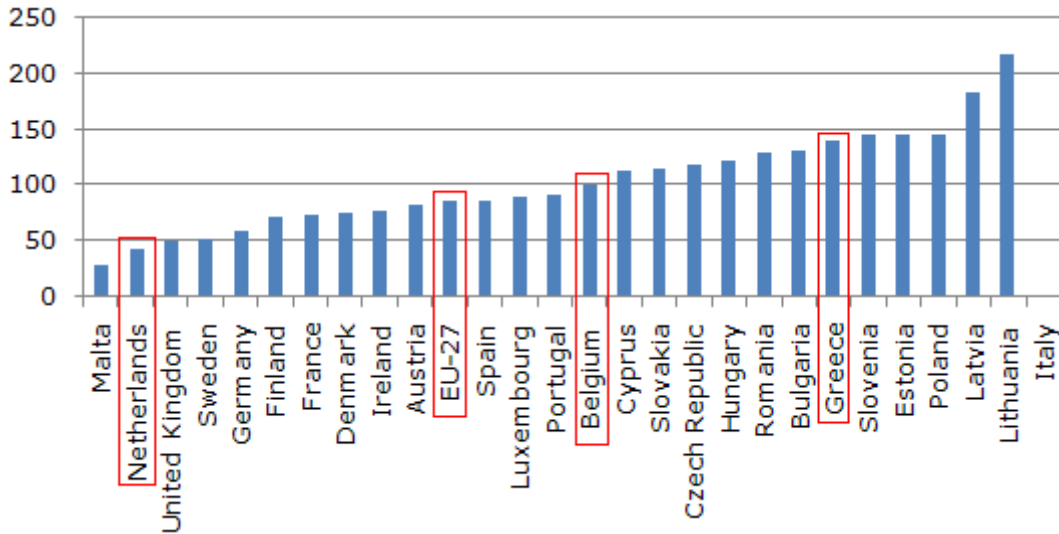
De bedoeling van dit inleidende hoofdstuk is de relevantie van het onderzoek aan te tonen en de gemaakte keuzes te verantwoorden. In wat volgt, leggen we eerst het praktijkprobleem uit. Op basis van deze uitleg sluit dit hoofdstuk af met de formulering van de centrale onderzoeksvraag en de afgeleide deelvragen.

1.1 Praktijkprobleem

Deze paragraaf start met een korte situatieschets van de verkeersveiligheidstoestand in Europa in het algemeen en in België, Nederland en Griekenland in het bijzonder. Deze situatieschets geeft de relevantie van verkeersveiligheidsonderzoek aan en verklaart gedeeltelijk waarom dit onderzoek zich afspeelt in deze drie landen. Vervolgens leggen we uit waarom we in dit onderzoek specifiek kijken naar snelheidsgedrag en waarom we jonge adolescenten als doelgroep nemen. Tot slot maken we duidelijk waarom gedragsmodellen, al dan niet in combinatie met het concept cultuur, zo belangrijk zijn voor het verkeersveiligheidsbeleid.

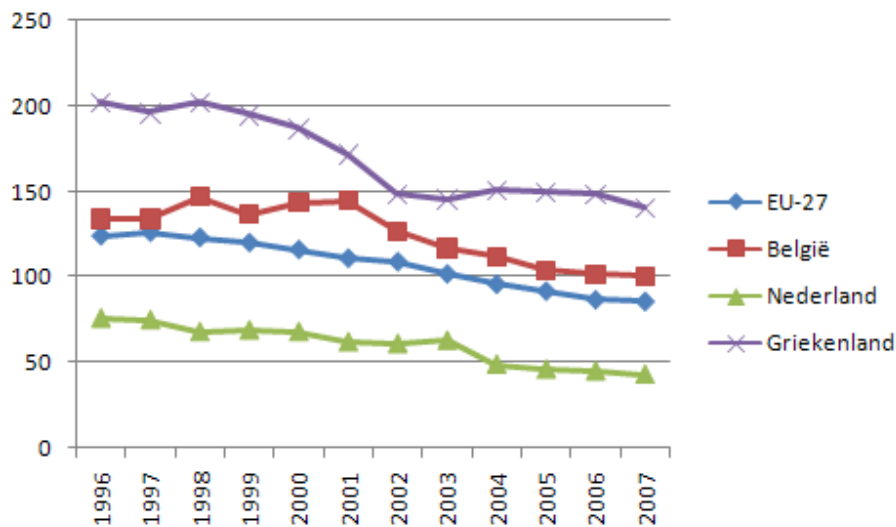
1.1.1 Het nut van verkeersveiligheidsonderzoek

De verkeersinfrastructuur en het gebruik dat men er van maakt, blijkt niet altijd even veilig te zijn. Dit is te zien in grafiek 1 die het aantal verkeersdoden per 1.000.000 inwoners weergeeft voor de Europese Unie met 27 lidstaten in 2007. De grafiek maakt duidelijk dat in alle Europese landen de onveiligheid op de weg een probleem vormt. Het aantal verkeersdoden in België ligt hoog, zeker in vergelijking met de andere Europese lidstaten. Het aantal verkeersdoden in Griekenland licht echter nog hoger dan in België. Zowel België als Griekenland scoren slechter dan het Europese gemiddelde. In Nederland daarentegen vallen de minste verkeersdoden als we Malta buiten beschouwing laten. We moeten wel opmerken dat er voor Italië in 2007 nog geen gegevens beschikbaar zijn. Italië is dus niet opgenomen in het Europese gemiddelde. In de jaren voor 2007 lag het aantal verkeersdoden per 1.000.000 inwoners in Italië iets lager dan in België, dus we kunnen veronderstellen dat we ongeveer dezelfde verdeling bekomen als er wel gegevens beschikbaar zijn voor Italië in 2007.

Grafiek 1: Aantal verkeersdoden per 1.000.000 inwoners, 2007 (website van Europa – Eurostat, eigen verwerking)

Als we vervolgens kijken naar de evolutie van het aantal verkeersdoden per 1.000.000 inwoners in België, Nederland, Griekenland en de EU-27 blijkt er toch een algemeen dalende trend te bestaan in de periode 1996 - 2007. Grafiek 2 toont dit aan.

Grafiek 2: Evolutie van het aantal verkeersdoden per 1.000.000 inwoners in België, Nederland, Griekenland en de EU-27, 1996 - 2007 (website van Europa – Eurostat, eigen verwerking)

In 2007 daalde het aantal verkeersdoden per 1.000.000 inwoners in de EU-27 met 30,65% in vergelijking met het beginniveau in 1996. In België bedraagt de daling 25,37%, in Nederland 43,42% en in Griekenland 30,20%. De gemiddelde procentuele evolutie per jaar bedraagt -3,25% voor de EU-27, -2,35% voor België, -5,31% voor

Nederland en -3,10% voor Griekenland. Zowel in de EU-27 als in de drie bestudeerde landen is er dus een negatieve gemiddelde procentuele evolutie per jaar. De snelste daling grijpt plaats in Nederland. De vooruitgang in Griekenland verloopt ongeveer aan hetzelfde tempo als in de EU-27. In België daalt het aantal verkeersdoden echter minder snel in vergelijking met het gemiddelde van de EU-27 en met het gemiddelde in Nederland en Griekenland.

Uit bovenstaande gegevens blijkt dat de verkeersveiligheidstoestand in België schommelt tussen deze van Nederland en Griekenland. Het feit dat deze drie landen een verschillende verkeersveiligheidstoestand hebben, vormt dan ook een eerste verklaring waarom deze landen centraal staan in dit onderzoek.

1.1.2 Snelheid

Volgens Vlassenroot, Vandenberghe en De Mol (2008) heeft snelheid zowel positieve als negatieve effecten en deze effecten hebben gevolgen voor verschillende beleidsdomeinen. Daarom maakt snelheid voorwerp uit van een integrale beleidsaanpak. Het doel van dit beleid is vaak overdreven snelheid tegengaan en ongevallen voorkomen, maar regelmatig zijn deze tegenstrijdig met andere maatschappelijke en individuele waarden, zoals verkorten van reistijden en optimalisatie van de verkeerscapaciteit. Andere acties beantwoorden dan wel aan de maatschappelijke doelstellingen, zoals het verminderen van brandstofverbruik, minder emissies en geluidsoverlast. Voor een overheid is het dus noodzakelijk om elk van deze aspecten te begrijpen en juiste afwegingen te maken om te komen tot een degelijk snelheidsbeleid.

Volgens Farchi, Molino, Rossi, Borgia, Krzyzanowski, Dalbokova en Kim (2006) dienen alle factoren die het risico op gezondheidseffecten ten gevolge van verkeersongevallen wijzigen, beschouwd te worden als risicofactoren. Lammar (2006) stelt dat snelheid één van de belangrijkste factoren is die de verkeersveiligheid beïnvloedt, want snelheid is zowel een primaire als een secundaire risicofactor. Dit wil zeggen dat overdreven snelheid zowel de waarschijnlijkheid van een ongeval als de ernst van de gevolgen ervan verhogen. Hoe hoger de snelheid, hoe minder tijd er is om een aanrijding te vermijden. Bovendien, hoe hoger de snelheid, des te ernstiger de gevolgen van een aanrijding. De snelheid tijdens de aanrijding is immers de belangrijkste determinant voor de kinetische

energie waarmee het menselijk lichaam wordt geconfronteerd in een aanrijding. Het is daarom de belangrijkste factor voor de bepaling van de uitkomst van een aanrijding.

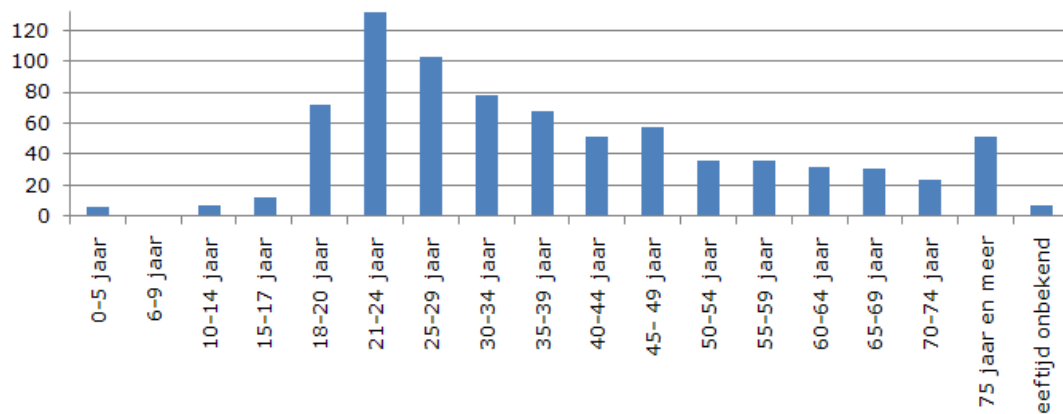
Naast het feit dat snelheid zowel een primaire als een secundaire risicofactor is, weten we van Racioppi, Eriksson, Tingvall en Villaveces (2004) dat overdreven en onaangepaste snelheid een belangrijke oorzaak is in ongeveer één op de drie dodelijke en ernstige ongevallen in de Europese Unie.

Omwille van het belang van de risicofactor snelheid staat snelheidsgedrag dan ook centraal in dit onderzoek.

1.1.3 Jonge adolescenten als doelgroep

Er bestaat uitgebreide literatuur omtrent de ongevalbetrokkenheid van jonge adolescenten, waaruit blijkt dat er een duidelijk verband is tussen de leeftijd van de bestuurder en het risico om bij een ongeval betrokken te raken.

In een onderzoek van Lammar en Hens (2003) blijkt via cijfermateriaal van het voormalige Nationaal Instituut voor de Statistiek dat verkeersongevallen de belangrijkste doodsoorzaak zijn in de leeftijdscategorie van 18 tot 29 jaar. Grafiek 3 bevestigt dit. Deze grafiek toont het aantal verkeersdoden in België naar leeftijd. Hieruit kunnen we afleiden dat er in de categorie van de jonge adolescenten de meeste verkeersdoden vallen.

Grafiek 3: Verkeersdoden in België naar leeftijd, inzittenden van personenwagens, 2002 (website van de FOD Economie – Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, eigen verwerking)

Ongeacht of men het aantal ongevallen van jonge bestuurders afzet tegenover het totale aantal jongeren in de populatie, het aantal jongeren met een rijbewijs of het aantal afgelegde kilometers, vindt men een verhoogde ongevalbetrokkenheid van de bestuurders uit de jongste leeftijdsgroep ten opzichte van de bestuurders uit andere leeftijdsgroepen. Jongeren vertonen met andere woorden een sterk verhoogde ongevalbetrokkenheid ten opzichte van de rest van de bevolking. (Bos, Dreesen & Willems, 2006)

Men kan heel wat factoren naar voren schuiven die een verklaring kunnen bieden voor deze verhoogde ongevalbetrokkenheid. Volgens Bos, Dreesen en Willems (2006) kan men deze factoren ruwweg in twee groepen indelen, namelijk ervaringsgerelateerde factoren en zuiver leeftijdsgelateerde factoren. Beide groepen hebben betrekking op verschillende aspecten van het rijgedrag.

Een eerste groep factoren heeft betrekking op de onervarenheid van jonge bestuurders. Deze onervarenheid hangt nauw samen met de leeftijd van de bestuurder: over het algemeen hebben oudere bestuurders immers meer ervaring dan jonge bestuurders. Door hun gebrek aan ervaring hebben jonge bestuurders nog tekortkomingen in hun rijvaardigheden. Voorbeelden van deze gebrekkige basisvaardigheden zijn de mate waarin handelingen geautomatiseerd verlopen, de flexibiliteit waarmee men de aandacht verdeelt over de verschillende taken, de mate waarin men het gedrag afstemt op gevaarlijke situaties en het correct inschatten van de eigen vaardigheden. (Bos, Dreesen & Willems, 2006)

Een tweede groep factoren heeft betrekking op de factoren die een systematisch verband vertonen met de leeftijd. Hieronder vallen bijvoorbeeld de andere levensstijl van jongeren, verschillen in persoonlijkheid en verschillen in psycho-biologische rijpheid. Bepaalde gedragsmatige en cognitieve vaardigheden beheerst men immers nog niet op jonge leeftijd. Zo blijkt bijvoorbeeld dat het perifere zicht van jongeren niet volledig ontwikkeld is voor de leeftijd van 22 jaar. Ook de mogelijkheid om abstracte redeneringen te maken, is nog niet volledig ontwikkeld op de leeftijd dat jongeren een rijbewijs kunnen halen. Omdat hun maturatieproces nog steeds bezig is, kan dit motieven voor risicogedrag met zich meebrengen. Zo is de identiteitsontwikkeling van jongeren nog steeds bezig en proberen ze zich te integreren in groepen van leeftijdsgenoten. Jongeren zijn bovendien vaak nog financieel afhankelijk van hun

ouders, terwijl ze zich psychologisch eigenlijk al rijp voelen om zelfstandig hun leven te leiden. Het rijden met de wagen kan dan een middel worden om zich als onafhankelijk te uiten en hun status binnen de groep van leeftijdsgenoten te verhogen. Dit resulteert dan in risicogedrag, wat zich concreet toont in diverse overtredingen zoals te snel rijden, door het rood rijden, korter achter een voorligger rijden... Hoewel het nemen van risico's een veel voorkomend gedrag is binnen deze leeftijdsgroep, lijkt het stellen van risicogedrag toch geen algemene karakteristiek van jonge bestuurders te zijn. Het nemen van risico's lijkt veeleer gerelateerd aan de rijcontext. Jongeren achter het stuur nemen met andere woorden risico's in bepaalde situaties, die ze in andere situaties niet zouden nemen. (Bos, Dreesen & Willems, 2006)

Als we vervolgens gaan kijken naar het snelheidsgedrag in het bijzonder stellen Vlassenroot, Vandenberghe en De Mol (2008) dat we snelheid en te snel rijden vaker kunnen associëren met jongere bestuurders. Vooral de groep tussen 19 en 24 jaar maakt het meeste kans om sneller te rijden dan toegestaan. Mast, Sieverding, Esslen, Graber en Jäncke (2008) zeggen niet enkel dat vooral jongeren te snel rijden, maar ze vullen dit aan met het bewijs dat het vooral jonge mannen zijn.

Voorgaande maakt duidelijk dat jonge adolescenten vaak het slachtoffer zijn van verkeersongevallen. Zoals eerder vermeld, is snelheid één van de belangrijkste risicofactoren en we merken eveneens dat jonge adolescenten het vaakst geconfronteerd worden met deze risicofactor. Om deze redenen werken we dit onderzoek dan ook verder uit met jonge adolescenten als doelgroep.

1.1.4 Het gebruik van gedragsmodellen

Binnen het domein van de verkeersveiligheid kunnen we vaststellen dat gedragsmodellen steeds vaker aan bod komen in de vakliteratuur. Men is er immers van overtuigd dat een doeltreffend veiligheidsbeleid niet alleen rekening moet houden met de infrastructuur en de voertuigtechnologie, maar ook met het gedrag van de weggebruikers. Het begrijpen van dit gedrag kan een grote hulp zijn om het verkeersveiligheidsbeleid de juiste richting in te sturen. Het gebruik van gedragsmodellen laat zowel wetenschappelijke onderzoekers als beleidsmensen toe om het zich al dan niet (on)veilig gedragen op de weg te verklaren en te beïnvloeden door middel van campagnes, politiecontroles,

aanvullende rijopleidingen... Het feit dat men jaarlijks enorme bedragen investeert in dergelijke vormen van preventie en sensibilisatie maakt het bestuderen van gedragsmodellen uiterst relevant.

Eén van de meest populaire gedragsmodellen in het verkeersveiligheidsonderzoek is de Theorie van Gepland Gedrag van Icek Ajzen. Wetenschappelijke onderzoekers, zoals bijvoorbeeld Warner & Åberg, Paris & Van den Broucke en Letirand & Delhomme, hebben dit gedragsmodel al vaak gebruikt om verkeersveiligheidsgedrag te verklaren en te voorspellen. Ondanks het feit dat men de Theorie van Gepland Gedrag veel gebruikt in de onderzoekswereld en het reeds uitgebreid op zijn betrouwbaarheid en validiteit is getest, is het nog steeds onderhevig aan kritiek. Onder andere door De Pelsmacker en Janssens (2007) zijn er eveneens tal van mogelijke aanvullingen voorgesteld die de voorspellende kracht van de Theorie van Gepland Gedrag verder zou moeten optimaliseren. Bijvoorbeeld Factor, Mahalel en Yair (2007) stellen dat het integreren van cultuur zo een mogelijke aanvulling zou kunnen zijn. Volgens de Mooij (2005) tonen veel studies immers aan dat cultuur een belangrijke rol speelt bij het bepalen van de richtlijnen van het individu naar de buitenwereld toe. De Theorie van Gepland Gedrag is een theorie die het menselijk gedrag verklaart, maar cultuur kan de percepties met betrekking tot de verschillende concepten uit deze theorie beïnvloeden. Dat de Theorie van Gepland Gedrag geldig is in verschillende culturen blijkt onder andere via van Hooft, Born, Taris en van der Flier (2004), want ze hebben de cross-culturele veralgemening van de Theorie van Gepland Gedrag aangetoond. Eén van de populairste cultuurmodellen dat men in wetenschappelijk onderzoek gebruikt om de percepties van individuen in kaart te brengen, is het cultuurmodel van Geert Hofstede. Uiteraard is ook dit model onderhevig aan kritiek, onder andere door Baskerville (2003). Toch hebben wetenschappelijke onderzoekers, zoals bijvoorbeeld Patterson, Cowley & Prasongsukarn (2006) en Tsakumis, Curatola & Porcano (2007), dit cultuurmodel op een betrouwbare en valide manier kunnen gebruiken om cultuurverschillen in kaart te brengen. Onder andere Pavlou & Chai (2002) hebben eveneens de invloed van de dimensies kunnen aantonen op de concepten van de Theorie van Gepland Gedrag.

Toch past men de uitbreiding van de Theorie van Gepland Gedrag met het concept cultuur op basis van de culturele dimensies van Hofstede nog niet echt succesvol toe in het domein van de verkeersveiligheid. Daarom zou het interessant zijn om na te gaan of

verbanden binnen de Theorie van Gepland Gedrag kunnen wijzigen of variëren in functie van de culturele identiteit van de respondent.

1.2 Centrale onderzoeksvraag

In de literatuur schuift men vaak naar voren dat het concept cultuur een invloed uitoefent op de Theorie van Gepland Gedrag. De empirische ondersteuning voor dit verband is eerder schaars waardoor er slechts beperkt inzicht mogelijk is omtrent de precieze aard en omvang van dit verband.

De bedoeling van dit onderzoek is dan ook dieper in te gaan op het veronderstelde verband tussen het concept cultuur enerzijds en de Theorie van Gepland Gedrag anderzijds. Eerst zal een uitgebreide literatuurstudie, waarin we zowel theoretische inzichten als empirische resultaten analyseren, ons duidelijk maken wat zowel cultuur als de Theorie van Gepland Gedrag inhouden. We zoeken eveneens naar een antwoord op de vraag hoe we het concept cultuur kunnen integreren in dit theoretisch model. Het resultaat van dit vooronderzoek zal een meetinstrument zijn dat zowel de concepten uit de Theorie van Gepland Gedrag als het concept cultuur kan meten bij verschillende culturen. In dit onderzoek zijn dit de Belgische, de Nederlandse en de Griekse cultuur. Vervolgens gaan we voor deze drie verschillende culturen na of we empirisch bewijs kunnen vinden voor een integratie van het concept cultuur in de Theorie van Gepland Gedrag. Zoals eerder vermeld zal de inhoudelijke focus hierbij gericht zijn op snelheidsgedrag van jonge adolescenten.

De centrale onderzoeksvraag van dit onderzoek kunnen we dus als volgt formuleren:

“Hoe moeten we het concept cultuur integreren in de Theorie van Gepland Gedrag?”

1.3 Afgeleide deelvragen

Om een zo goed mogelijk antwoord te kunnen geven op de centrale onderzoeksvraag, moeten we deze vraag opsplitsen in enkele deelvragen. Deze deelvragen zorgen ervoor dat we de centrale onderzoeksvraag makkelijker kunnen beantwoorden.

Met het oog op een goed zicht op de relevante begrippen en modellen zullen we een literatuurstudie uitvoeren. Een eerste doelstelling van deze literatuurstudie is inzicht verwerven in wat cultuur juist inhoudt en welke cultuurmodellen er reeds bestaan. Uit deze studie zal blijken dat het werk van Hofstede het meest geciteerd is en dat zijn "dimensies" het meest geschikt zijn voor dit onderzoek. Hofstede hanteert vijf dimensies waarin cultuurverschillen zich uiten, namelijk machtafstand, individualisme tegenover collectivisme, masculiniteit tegenover femininiteit, onzekerheidsvermijding en korte termijngerichtheid tegenover lange termijngerichtheid.

De eerste groep van afgeleide deelvragen is dus:

Wat is cultuur?

Wat is de culturele dimensie "machtafstand"?

Wat is de culturele dimensie "individualisme tegenover collectivisme"?

Wat is de culturele dimensie "masculiniteit tegenover femininiteit"?

Wat is de culturele dimensie "onzekerheidsvermijding"?

Wat is de culturele dimensie "korte termijngerichtheid tegenover lange termijngerichtheid"?

Verder zal de literatuurstudie een zicht geven op de meest bekende gedragsmodellen die men gebruikt in wetenschappelijk onderzoek. Dit overzicht maakt duidelijk dat de Theorie van Gepland Gedrag van Icek Ajzen het meest in aanmerking komt voor dit onderzoek. De basishypothese achter deze theorie is dat we gedrag kunnen voorspellen door middel van intenties. Drie variabelen, namelijk attitude, subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole, bepalen de intentie. Deze drie determinanten zijn dan weer gebaseerd op een reeks gedrags-, norm- en controlegerelateerde opinies.

De afgeleide deelvraag die hier bijhoort, is:

Wat is de Theorie van Gepland Gedrag?

Van zodra we een zicht hebben op wat cultuur en de Theorie van Gepland Gedrag juist zijn, stellen we ons de vraag hoe we de culturele dimensies moeten integreren in de Theorie van Gepland Gedrag. Meer in het bijzonder stellen we ons de volgende vragen:

Wat is de rol van de culturele dimensie "machtafstand"?

Wat is de rol van de culturele dimensie "individualisme tegenover collectivisme"?

Wat is de rol van de culturele dimensie "masculiniteit tegenover femininiteit"?

Wat is de rol van de culturele dimensie "onzekerheidsvermijding"?

Wat is de rol van de culturele dimensie "korte termijngerichtheid tegenover lange termijngerichtheid"?

Tenslotte kijken we naar mogelijke manieren om zowel het concept cultuur als de Theorie van Gepland Gedrag te operationaliseren in het kader van dit onderzoek. We zoeken dus naar een manier om zowel cultuur als de Theorie van Gepland Gedrag te operationaliseren met betrekking tot snelheidsgedrag van jonge adolescenten.

De vierde groep van afgeleide deelvragen is dus:

Hoe kunnen we de Theorie van Gepland Gedrag operationaliseren met betrekking tot het snelheidsgedrag van jonge adolescenten?

Hoe kunnen we het concept cultuur operationaliseren met betrekking tot het snelheidsgedrag van jonge adolescenten?

Als er uiteindelijk een antwoord is gevonden op voorgaande deelvragen, kan de dataverzameling starten en op basis van een statistische analyse formuleren we dan uiteindelijk het antwoord op de centrale onderzoeksvraag. De beoogde bijdrage van dit onderzoek is dus zowel van praktische als van academische aard. Wat het praktische aspect betreft, willen we op basis van de onderzoeksresultaten aanbevelingen maken voor het beleid en pistes voor verder onderzoek aanreiken. Wat het academische aspect betreft, willen we komen tot een voorstel om het concept cultuur te integreren in de Theorie van Gepland Gedrag. Dit voorstel kan men dan in de praktijk gebruiken om efficiënte beslissingen te nemen om gedragswijzigingen tot stand te brengen. Ook verschillen tussen doelgroepen en culturen kan men verklaren en begrijpen aan de hand van deze nieuwe inzichten.

Hoofdstuk II: Onderzoeksmethode

De bedoeling van dit tweede hoofdstuk is kort het onderzoeksproces beschrijven. Dit onderzoek baseert zich in de eerste plaats op een literatuurstudie over cultuur en gedrag. Op basis van deze literatuurstudie nemen we in het tweede deel van dit onderzoek de bevindingen als uitgangspunt voor de opzet van een veldstudie. Dit hoofdstuk sluit af met een overzicht van de opbouw van dit onderzoeksdocument.

2.1 Literatuurstudie

Zoals we voorheen hebben aangegeven, zullen we het eerste deel van dit onderzoek besteden aan een literatuurstudie. Deze dient om zowel theoretische als empirische inzichten te verzamelen. We onderzoeken publicaties en werken op hun relevantie voor dit onderzoek. Een dergelijke literatuurstudie dient vooreerst om een duidelijk beeld te krijgen van de stand van zaken in lopend en reeds eerder verricht onderzoek, en tevens om de mogelijkheden voor verder onderzoek in te schatten. Ten tweede dient de literatuurstudie als overkoepelend en dragend kader waarbinnen dit onderzoek zich zal afspelen.

De literatuurstudie streeft zowel een geschikt cultuurmodel als een geschikt gedragsmodel voor dit onderzoek na, met in het achterhoofd snelheidsgedrag van jonge adolescenten als te verklaren doelgedrag. De literatuurstudie is in deze zin een middel om het onderzoek te inspireren en om zowel fundamentele inzichten als inzichten toegepast op snelheid te verzamelen. Het is echter niet zo dat we enkel het specifieke onderzoeksdomein van dit onderzoek via de literatuurstudie benaderen. Ook de meer algemene werken op het gebied van cultuur en gedrag spreken we uiteraard aan en benutten we.

Voor de literatuurstudie zijn we eerst gaan kijken naar cultuur in het algemeen. We zijn eveneens nagegaan welke cultuurmodellen er bestaan en de belangrijkste modellen hebben we opgesomd. Vervolgens zijn we gaan kijken naar menselijk gedrag in het algemeen. Ook hier kwamen weer enkele modellen naar boven, waarvan we de belangrijkste bespreken. Hierna zijn we gaan kijken naar wat er in de literatuur te vinden is over cultuur en menselijk gedrag. Dit hebben we heel algemeen gedaan om dan in de

laatste fasen van de literatuurstudie dieper in te gaan op de literatuur die handelt over verkeersveiligheid en menselijk gedrag enerzijds en over verkeersveiligheid en cultuur anderzijds. Naderhand verwerken we de gevonden literatuur zodat ze van nut is voor het toepassingsgebied van dit onderzoek. De leidinggevende auteurs en studies gebruiken we hiervoor meermaals.

2.2 Veldstudie

Nadat er een duidelijk zicht verworven is op de theorie die verband houdt met het onderzoeksonderwerp gaan we over tot een cross-sectionele veldstudie. Bij cross-sectioneel onderzoek wordt ieder individu in een groep éénmaal en op ongeveer hetzelfde tijdstip geobserveerd of gemeten. Omdat dit onderzoek zich afspeelt in een korte tijdsperiode is dit de meest voor de hand liggende methode van onderzoek. De bedoeling van deze veldstudie is een eerste indruk te krijgen van de culturele verschillen en van het integreren van het concept cultuur in de Theorie van Gepland Gedrag. We voeren dus een exploratief onderzoek uit.

De cross-sectionele veldstudie gebeurt op basis van zelfgeadministreerde vragenlijsten die we zowel schriftelijk als via e-mail afnemen. De schriftelijke ondervraging organiseren we door het verzamelen van een aantal respondenten op één plaats, waar ze de vragenlijst invullen. We doen dit tijdens een lesmoment. Wat de bevraging via e-mail betreft, hebben we de vragenlijst ontwikkeld zoals een klassieke e-mailboodschap en toegezonden aan een lijst van gekende e-mailadressen. De vragenlijst is via een aangehecht document (attachment) verwerkt in de e-mail. Respondenten vullen de vragenlijst in en sturen het document terug. De redenen waarom we gekozen hebben voor deze manier van dataverzameling zijn aan de ene kant de geografische locatie van de respondenten en aan de andere kant de beperkte tijd en middelen die we voor dit onderzoek beschikbaar hebben.

De bevraging gebeurt bij een "convenience" sample. Een "convenience" sample is een sample waar men de respondenten selecteert naargelang het gemak van de onderzoeker. Vaak zullen er met dit soort samples problemen zijn bij het veralgemenen van de resultaten van het "convenience" sample naar de totale populatie omdat de respondenten niet at random gekozen zijn. We hebben dus te maken met een quasi-

experimenteel onderzoek waarin we twee groepen met elkaar vergelijken die niet willekeurig zijn samengesteld. Toch kan een "convenience" sample voor dit onderzoek voldoende bruikbare informatie verschaffen. Ook hier is de reden dat we gekozen hebben voor dit soort sample de geografische locatie van de respondenten, in combinatie met de beperkte tijd en middelen die we voor dit onderzoek beschikbaar hebben.

Nadat de benodigde vragenlijsten verzameld zijn, kunnen we overgaan tot de statistische analyse die verschillen en gelijkenissen tussen de verschillende culturele samples naar boven moet brengen. We doen dit aan de hand van zowel beschrijvende als toetsende statistiek. Beschrijvende statistiek heeft tot doel de kenmerkende informatie, die vervat zit in de gegevens, tot uiting te laten komen. Met behulp van toetsende statistiek doen we vervolgens op basis van kansberekening een uitspraak over de waarschijnlijkheid van voorgestelde verbanden tussen een afhankelijke en meerdere onafhankelijke variabelen. De data-ingave hebben we gedaan met behulp van het softwarepakket "SPSS 16.0 for Windows®". Ook de berekening van de verschillende concepten is gedaan via dit pakket. Voor de andere analyses hebben we gebruik gemaakt van het softwarepakket "SAS 9.2 for Windows®".

Wat de analyses betreft, beginnen we met een analyse van de demografische gegevens. Hierna onderwerpen we de vragenlijst aan een analyse om zo na te gaan of er significante verschillen zijn tussen de drie culturele samples wat betreft de afzonderlijke items, de constructen en de concepten. Aan de hand van Cronbach's α gaan we eveneens na of we de concepten uit de Theorie van Gepland Gedrag en de vijf culturele dimensies betrouwbaar hebben kunnen meten. Vervolgens voeren we een regressie-analyse uit om duidelijk te maken wat de verbanden zijn tussen een bepaalde afhankelijke variabele en meerdere onafhankelijke variabelen. Aan de hand van een ANOVA-analyse zullen we tenslotte nagaan op welke concepten uit de Theorie van Gepland Gedrag de significante en betrouwbare culturele dimensie machtafstand een invloed uitoefent.

2.3 Opbouw van het onderzoek

Zoals in dit hoofdstuk reeds vermeld is, bestaat het onderzoek uit twee grote delen, namelijk een literatuurstudie en een veldstudie.

De literatuurstudie beslaat de hoofdstukken III tot en met VII. Via hoofdstuk III geven we een overzicht van de belangrijkste cultuurmodellen. Hoofdstuk IV geeft een overzicht van de belangrijkste gedragsmodellen. In hoofdstuk V gaan we dieper in op het verband tussen cultuur en menselijk gedrag. Hoofdstuk VI gaat in op verkeersveiligheid en menselijk gedrag. De literatuurstudie sluit af met hoofdstuk VII over verkeersveiligheid en cultuur.

De veldstudie lichten we toe in de hoofdstukken VIII en IX. Hoofdstuk VIII geeft een overzicht van de dataverzameling en in hoofdstuk IX gaan we de verzamelde data statistisch analyseren.

Vervolgens interpreteren we in hoofdstuk X de resultaten. Hoofdstuk XI gaat dieper in op zowel de praktische als de academische implicaties. Om dit onderzoek af te ronden, bespreken we in hoofdstuk XII de beperkingen van dit onderzoek en de pistes voor verder onderzoek.

Bij wijze van overzicht geeft tabel 1 deze opbouw op een schematische manier weer.

Tabel 1: Opbouw van het onderzoek

Cultuur en de Theorie van Gepland gedrag: snelheidsgedrag als een empirische gevalstudie bij jonge adolescenten in België, Nederland en Griekenland	
Hoofdstuk I	Inleiding
Hoofdstuk II	Onderzoeksmethode
Literatuurstudie	
Hoofdstuk III	Cultuur
Hoofdstuk IV	Menselijk Gedrag
Hoofdstuk V	Cultuur en menselijk gedrag
Hoofdstuk VI	Verkeersveiligheid en menselijk gedrag
Hoofdstuk VII	Verkeersveiligheid en cultuur
Veldstudie	
Hoofdstuk VIII	Dataverzameling
Hoofdstuk IX	Data-analyse
Afsluiting onderzoek	
Hoofdstuk X	Interpretatie van de resultaten
Hoofdstuk XI	Implicaties
Hoofdstuk XII	Beperkingen en pistes voor verder onderzoek

Hoofdstuk III: Cultuur

Een eenduidige definitie geven voor het begrip "cultuur" lijkt makkelijker dan het in werkelijkheid is. Het woord "cultuur" komt van het Latijnse woord "cultura" en is afgeleid van "colere" wat "bebouwen, bewerken, vereren, versieren en onderhouden" betekent. Uit deze etymologische verklaring blijkt dat "cultuur" duidelijk te onderscheiden is van "natuur". Cultuur is dus niet genetisch overerfbaar, maar dient verworven of aangeleerd te worden. Het is een sociaal en interactief gegeven dat niet zomaar voorhanden is. Voorgaande maakt reeds duidelijk dat cultuur een heel ruim begrip is dat naargelang de context waarin men het gebruikt, kan verschillen van betekenis. Zo zijn Trompenaars en Hampden-Turner (1997) van mening dat het haast onmogelijk is om iets te noemen wat het begrip cultuur niet omvat.

Verder houdt ook bijna elke auteur er een persoonlijke definitie van cultuur op na. Reeds in 1954 verzamelden Kroeber en Kluckhohn meer dan 200 verschillende definities van cultuur (Pinto, 2000). Pinto (2000) en van Oudenhoven (2001) merken wel op dat bijna elke definitie verwijst naar cultuur als een set van gedeelde waarden, overtuigingen en handelingen. Watson, Lysonski, Gillan en Raymore (2002) omschrijven cultuur dan weer als de persoonlijkheid van een gemeenschap of als de lijm die de mensen van een bepaalde gemeenschap samenbindt.

Cultuur is een complex begrip en juist daarom zijn er reeds veel theorieën ontwikkeld inzake cultuur en cultuurverschillen. Een zekere mate van overeenkomst tussen de verschillende theorieën is overduidelijk. Om hier een beter zicht op te krijgen, geven we in wat volgt een beknopt overzicht van de meest gekende publicaties in het domein. Door het bestuderen van een onderzoek van Zhang, Beatty en Walsh (2008) zijn we gekomen tot zeven theorieën die we in chronologische volgorde gaan bespreken. Achtereenvolgens komen de theorieën van Florence Kluckhohn & Fred Strodbeck (1973), Edward T. Hall (1976), Geert Hofstede (1980), David Pinto (1990), Shalom H. Schwartz (1992), Harry C. Triandis (1995) en Fons Trompenaars & Charles Hampden-Turner (1997) aan bod. Na deze bespreking geven we van elke theorie de voor- en nadelen en op basis hiervan kiezen we dan de meest geschikte theorie voor dit onderzoek. Dit betekent evenwel niet dat de andere theorieën onbelangrijk zijn voor dit onderzoek: zij verschaffen een solide achtergrond en voorzien ons van een diversiteit van opvattingen die nodig zijn om inzicht te krijgen in een complexe materie zoals cultuur. Daarenboven is het altijd nuttig een

vergelijking te maken tussen theorieën en te begrijpen waar het zwaartepunt ligt van de ideeën van de ene auteur in vergelijking met die van een andere.

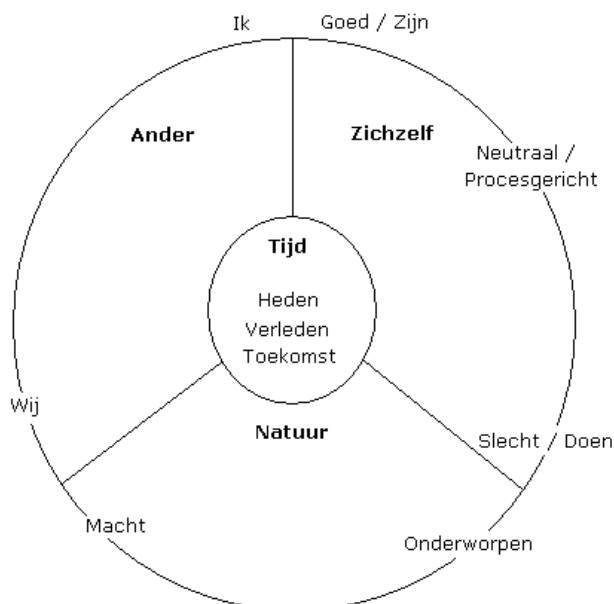
3.1 Florence Kluckhohn en Fred Strodbeck

3.1.1 Definitie van cultuur

De antropologen Florence Kluckhohn en Fred Strodbeck geven de volgende definitie voor cultuur:

“Cultuur is de set van denkwijzen, uit gewoonte of uit traditie, en het erkennen dat er karakteristieken zijn van de manieren waarop een bepaalde gemeenschap zijn problemen tegemoet gaat op een bepaald punt in de tijd.” (Carr, 2005, p.21)

De auteurs beweren dat gebieden waarop culturen kunnen verschillen, onder te verdelen zijn in vijf dimensies, die elk ook een eigen oriëntatie hebben. De vijf dimensies zijn: de aard van de mensen, de relatie ten opzichte van de tijd, de relatie ten opzichte van de natuur, de relatie ten opzichte van andere mensen en de menselijke activiteit (Hills, 2002). Figuur 1 geeft dit weer.

Figuur 1: Cultureel antropologisch model van Kluckhohn en Strodbeck (Arends, 1998)

Verschillen tussen culturen op deze culturele dimensies kunnen aanleiding geven tot problemen. Elke samenleving heeft haar specifieke oplossingen voor deze problemen. Deze oplossingen kiest men op basis van de betekenis die mensen aan het leven als geheel toekennen en aan hun medemens, de tijd en de natuur in het bijzonder (Trompenaars, 2003). In wat volgt, bespreken we de vijf culturele dimensies volgens Florence Kluckhohn en Fred Strodtbeck.

3.1.2 Het cultuurmodel: vijf dimensies

a   De aard van de mensen

Wat de aard van de mensen betreft, zijn er aan de ene kant mensen die denken dat mensen fundamenteel slecht en niet te vertrouwen zijn. Aan de andere kant zijn er mensen die mensen als fundamenteel goed zien. Tussen deze twee extrema zijn er mensen die denken dat er zowel goede als slechte mensen op de wereld zijn. (Gibson, 2002)

b   Relatie ten opzichte van de tijd

Wat de relatie ten opzichte van de tijd betreft, wijzen antropologen erop dat het tijdsbesef in een bepaalde cultuur iets zegt over de manier waarop de mensen tegen het leven aankijken. Gebaseerd op dit besef onderscheiden de auteurs culturen die op het heden, op het verleden en op de toekomst gericht zijn. (Gibson, 2002)

c   Relatie ten opzichte van de natuur

Met betrekking tot de relatie ten opzichte van de natuur zijn er aan de ene kant mensen die geloven dat externe krachten zoals God, het lot of de natuur het leven bepalen. Aan de andere kant zijn er mensen die geloven dat ze de natuur onder controle kunnen houden. Tussenin zijn er mensen die vinden dat men in harmonie moet samenleven met de natuur. (Gibson, 2002)

d   Relatie ten opzichte van andere mensen

Als men kijkt naar de relatie ten opzichte van andere mensen gaat dit van een geloof dat er natuurlijke leiders en natuurlijke volgers zijn, naar een oriëntatie die gericht is op collectieve beslissingen, naar individualisme en naar een geloof in gelijke rechten. (Gibson, 2002)

e   De menselijke activiteit

Wat de menselijke activiteit betreft, zijn er aan de ene kant mensen die denken dat het voldoende is om er gewoon te zijn. Aan de andere kant is er een actiegerichtheid met een geloof in werken voor beloningen. Tussenin bevinden zich de mensen die op zoek zijn naar innerlijke ontwikkeling. (Gibson, 2002)

3.2 Edward T. Hall

3.2.1 Definitie van cultuur

Volgens Edward T. Hall is cultuur de levenswijze van mensen, de som van hun geleerde gedragspatronen, attitudes en materiële zaken. Cultuur controleert het gedrag op een volhardende manier en vaak niet onder controle van het individu. Het is de vorm waarin de mens zich uit: er is geen enkel aspect van het menselijke leven dat cultuur niet beroert en beïnvloedt. De auteur ziet cultuur als een communicatiesysteem, een uitbreiding van onze genetische code. Cultuur is onze manier van evolueren. Alles wat we doen, maken en bezitten, heeft zijn eigen betekenis. Naast dit bewuste gedeelte heeft elke cultuur ook nog een onbewust gedeelte. Dit is een reëel gedeelte dat we niet waarnemen. Onze cultuur bepaalt wat onze aandacht moet trekken en datgene waar we geen aandacht aan moeten schenken. Ze plaatst een filter tussen ons en de buitenwereld. Deze filter beschermt ons tegen te veel informatie. (Hall, 1990)

3.2.2 Het cultuurmodel

Edward T. Hall onderscheidt drie elementen waarop culturen kunnen verschillen, namelijk tijd, ruimte en communicatie. In wat volgt, bespreken we deze drie elementen.

a   Tijd

Met betrekking tot tijd zijn culturen ofwel monochroom ofwel polychroom. Monochrome tijds culturen hechten belang aan uurschema's, vinden het belangrijk dat activiteiten duidelijk van elkaar gescheiden zijn en dat activiteiten renderen. Deze mensen voelen zich gedesoriënteerd als ze meerdere activiteiten tegelijk moeten uitvoeren. Ze vinden het vervelend als men ze onderbreekt tijdens het uitvoeren van taken. Polychrone tijds culturen daarentegen kenmerken zich door het groot aantal activiteiten dat gelijktijdig plaatsvindt. Deze culturen vinden het belangrijker dat mensen zich toelagen op het goed uitvoeren van een taak tot het einde ervan, dan dat ze zich strikt houden aan tijdschema's. (Hall, 1989)

b   Ruimte

Elke samenleving heeft zijn eigen manier om het lichaam te verplaatsen, huizen in te richten, te converseren en intimiteitgrenzen te stellen. In verschillende samenlevingen beleeft men de mens in de ruimte dus anders. Cultuur beïnvloedt dit allemaal. De zintuigen spelen een rol bij de samenstelling van de verschillende perceptiewerelden van verschillende organismen. Bij de mens speelt ook cultuur hierbij een belangrijke rol. Om de mens te begrijpen, moet men kennis hebben van de zintuigen en de manier waarop cultuur de informatie, opgedaan door de zintuigen, vervormt. Ruimte, samen met organisatie, duiden het belang aan van een persoon en zijn plaats in de hiërarchie. (Hall, 1990)

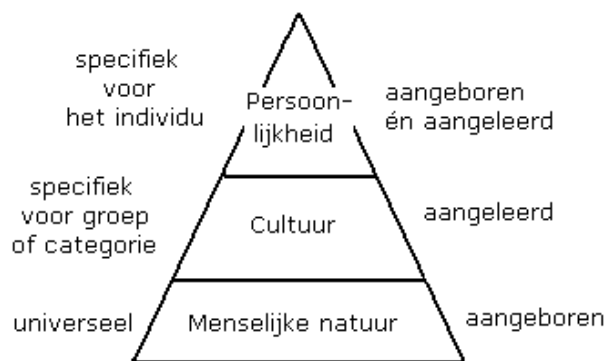
c Communicatie

Op het gebied van communicatie maakt de auteur een onderscheid tussen hoge en lage context culturen. Het is niet de linguïstische taal die de betekenis van een boodschap draagt, maar wel de context. Zonder de context is de code niet compleet, want dan houdt ze slechts een deel van de boodschap in. In een hoge context cultuur verwachten gesprekspartners van elkaar dat ze elkaars boodschap begrijpen zonder al te precies te zijn. Men zal eerder indirect en impliciet communiceren en gebruik maken van de context om de boodschap te begrijpen. Het andere uiterste is een lage context cultuur. In deze culturen communiceert men expliciet en direct. Hier ligt de betekenis van de boodschap meer in de woorden zelf en moet men minder informatie uit de context halen. (Hall, 1989)

3.3 Geert Hofstede

3.3.1 Definitie van cultuur

Volgens Geert Hofstede (2000) is de cultuur van een samenleving de mentale programmering van de leden die deel uitmaken van deze samenleving. Zoals te zien is in figuur 2 zijn er volgens Hofstede drie niveaus van mentale programmering.

Figuur 2: Drie niveaus van mentale programmering (Hofstede, 2000, p.17)

Als breedste en als basisniveau is er de menselijke natuur. Dit is de mentale programmering die alle mensen delen. Tot dit niveau behoort het biologische systeem

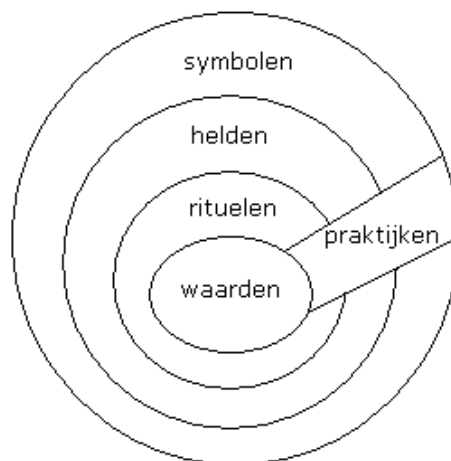

van het menselijke lichaam, expressieve gedragingen zoals lachen, huilen, woede, medeleven, schaamte... Deze gedragingen zijn aangeboren en eigen aan ieder individu, ongeacht de culturele afkomst. (Hofstede, 2000, p.16)

Het volgende niveau, cultuur, beïnvloedt hoe men uiting geeft aan de aspecten van de menselijke natuur. Men spreekt hier van een collectief niveau. Het is dat gedeelte van de mentale programmering dat enkel aanwezig is bij personen die behoren tot eenzelfde groep. Kenmerkende elementen voor dit niveau zijn taal, tradities, statussymbolen... Het zijn elementen die men zelf moet aanleren. (Hofstede, 2000, p.16)

Het derde niveau, de persoonlijkheid, is het individuele dat uniek is voor elk individu en dat men niet deelt met enig ander mens. Eigenschappen die gedeeltelijk zijn aangeboren en die gedeeltelijk zijn aangeleerd, zowel door de invloed van cultuur als door unieke persoonlijke ervaringen, vormen de persoonlijkheid. Of iemand introvert of extrovert is, is een voorbeeld van dit niveau. (Hofstede, 2000, p.16-17)

Om te beschrijven hoe een samenleving uiting geeft aan het tweede niveau, cultuur, maakt Hofstede gebruik van symbolen, helden, rituelen en waarden. In figuur 3 zijn ze afgebeeld als de schillen van een ui, waarmee hij aangeeft dat symbolen de meest oppervlakkige lagen en waarden de diepste lagen van een cultuur vertegenwoordigen, met helden en rituelen daartussen. (Hofstede, 2000)

Figuur 3: Cultuuruitingen van oppervlakkig naar diep (Hofstede, 2000, p.19)

Symbolen vertegenwoordigen de meest oppervlakkige laag van cultuur. Symbolen zijn woorden, gebaren, afbeeldingen of voorwerpen waarvan alleen de leden van een bepaalde cultuur de betekenis begrijpen. Een voorbeeld van een symbool is het taalgebruik. De Nederlandse taal bijvoorbeeld, begrijpen enkel mensen die in een cultuur leven waar men Nederlands spreekt. Nieuwe symbolen ontstaan gemakkelijk en oude symbolen kunnen verdwijnen. Vaak gebeurt het dat een bepaalde cultuur symbolen uit een andere cultuur zomaar overneemt. Om die reden bevinden de symbolen zich in de buitenste, meest oppervlakkige laag. (Hofstede, 2000, p.18-19)

De volgende schil van het model zijn de helden. Helden zijn personen, dood of levend, echt of fictief, die eigenschappen bezitten waar een bepaalde cultuur veel belang aan hecht. De helden vervullen in die bepaalde cultuur de functie van een gedragsmodel. In veel Oosterse landen aanziet men Boeddha als een held die men verafgoodt. Veel mensen leven daar dan ook naar het voorbeeld van deze god. Een held hoeft niet noodzakelijk een religieuze betekenis te hebben. Ook fantasie- of stripfiguren zoals Batman kunnen als cultuurhelden dienen. (Hofstede, 2000, p.19)

Op een nog dieper niveau van cultuur situeren zich de rituelen. Rituelen zijn collectieve activiteiten die men binnen een cultuur als essentieel beschouwt voor het sociale leven. Rituelen bestaan omwille van zichzelf en niet omdat ze technisch noodzakelijk zijn. Onder rituelen behoren ondermeer sociale en religieuze ceremonieën of manieren om elkaar te groeten of respect te tonen aan elkaar. Een voorbeeld van een religieus ritueel is het vormsel in katholieke landen. Het aantal kussen dat men geeft als men elkaar groet, is een voorbeeld van een sociaal ritueel. (Hofstede, 2000, p.19)

Symbolen, helden en rituelen vat men samen onder de naam praktijken. Praktijken zijn zichtbaar voor een externe waarnemer, maar hun culturele betekenis is onzichtbaar. Het hangt er eveneens van af hoe de leden van de gemeenschap deze praktijken interpreteren. (Hofstede, 2000, p.19-20)

Tenslotte vormen waarden de kern van cultuur. Dit is het diepste niveau. Hofstede definieert waarden als een collectieve neiging om een bepaalde gang van zaken te verkiezen boven een andere. Waarden zijn gevoelens met een pijlrichting: een positieve en een negatieve pool. Waarden leert men ons vroeg in ons leven aan. Zo leren we bijvoorbeeld in de kindertijd dat stelen niet mag. Bij waarden hoort ook de manier hoe

men de medemens ziet en hoe men met deze omgaat. Dit kan zich dan uiten in de gastvrijheid van een bepaald volk. (Hofstede, 2000, p.20)

3.3.2 Het cultuurmodel: vijf dimensies

Het cultuurmodel van Geert Hofstede maakt gebruik van een aantal door hem geïdentificeerde dimensies als graadmeter voor nationale cultuurverschillen. Deze dimensies zijn: machtafstand, individualisme tegenover collectivisme, masculiniteit tegenover femininiteit, onzekerheidsvermijding en korte termijngerichtheid tegenover lange termijngerichtheid.

Geert Hofstede kwam tot deze vijf dimensies naar aanleiding van een onderzoek in de jaren '60. In deze periode onderzocht hij de waarden van de personeelsleden in vestigingen van IBM over de hele wereld. Hij deed dit aanvankelijk voor 40 landen, maar later werd dit aantal uitgebreid naar 50 landen en 3 regio's. Het grote voordeel van deze studie is dat, vanwege de gelijkheid van industrie en werkgever voor alle bevroegden, de invloed van nationale waardensystemen zichtbaar wordt. In navolging hiervan zijn zes grote replicaties van zijn onderzoek doorgevoerd. Hoewel niet elke studie elke dimensie apart repliceert, is het toch veilig te stellen dat deze studies de dimensies van Hofstede bevestigen. Hierdoor zijn er reeds 74 landen en regio's waarvoor dimensiescores beschikbaar zijn. Wat we wel moeten opmerken, is het feit dat de laatste dimensie, namelijk korte termijngerichtheid tegenover lange termijngerichtheid, er pas later is bijgekomen. Deze dimensie kwam naar boven via de Chinese Value Survey die Hofstede in samenwerking met Michael Bond uitvoerde. Minpunt is wel dat er voor deze laatste dimensie slechts voor 39 landen en regio's dimensiescores beschikbaar zijn.

De vijf culturele dimensies hebben uiteraard een invloed op het gedrag dat in een bepaalde cultuur al dan niet gewenst is. Daarom bespreken we in wat volgt deze verschillende dimensies.

a Dimensie 1: machtafstand

De eerste dimensie is de dimensie machtafstand. Cultuur bepaalt immers ondermeer hoe mensen omgaan met machtsverhoudingen en hoe leden van een samenleving deze machtsverhoudingen respecteren. Hofstede (2000, p.39) definieert deze dimensie als volgt:

“Machtafstand is de mate waarin de minder machtige leden van instituties of organisaties in een land verwachten en accepteren dat de macht ongelijk verdeeld is.”

Machtafstand kan men meten aan de hand van de machtafstandsindex (MAI). Een hogere score op de MAI betekent een grotere machtafstand in dat land. De score van een land/cultuur op de MAI is afhankelijk van (ten minste) drie factoren, namelijk:

- geografische breedtegraad: hoe hoger de breedtegraad, hoe lager de MAI-score;
- bevolkingsgrootte: hoe groter de bevolking, hoe hoger de MAI-score;
- welvaart: hoe rijker het land, hoe lager de MAI-score.

In landen met een kleine machtafstand zijn ondergeschikten slechts beperkt afhankelijk van hun leider, is er een voorkeur voor overleg en is de emotionele afstand tussen ondergeschikten en hun leider relatief klein. Het is vrij eenvoudig voor ondergeschikten om hun leider te benaderen of om hem te spreken. In landen met een grote machtafstand is de onderlinge afhankelijkheid tussen een leider en zijn ondergeschikten echter groot. De emotionele afstand tussen hen is groot en ondergeschikten zullen hun leider niet snel benaderen of tegenspreken. Binnen een organisatie is de macht slechts in enkele handen geconcentreerd en is er een steile hiërarchie. De hiërarchie van bedrijven, steil of vlak, in een cultuur kan veel zeggen over hoe men in deze cultuur tegenover macht staat. Een andere indicator hoe een cultuur met macht omgaat, is hoe vaak mensen hun overste durven tegenspreken. (Hofstede, 2000)

b Dimensie 2: individualisme tegenover collectivisme

De tweede dimensie is de dimensie individualisme tegenover collectivisme. Hofstede (2000, p.71) definieert deze dimensie als volgt:

“Een samenleving is individualistisch als de onderlinge banden tussen individuen los zijn: iedereen wordt geacht uitsluitend te zorgen voor zichzelf en voor zijn of haar naaste familie.

Een samenleving is collectivistisch als individuen vanaf hun geboorte opgenomen zijn in sterke, hechte groepen, die hun levenslang bescherming bieden in ruil voor onvoorwaardelijke loyaliteit.”

Deze dimensie kan men meten aan de hand van de individualisme-index (IDV). Op deze index geven hoge scores een hogere mate van individualisme aan. De scores tussen de MAI en IDV zijn negatief gecorreleerd: een hoge score op de MAI komt dus overeen met een lage score op de IDV. Scores op de IDV zijn verbonden met de volgende aspecten:

- welvaart: hoe rijker het land, hoe hoger de IDV-score;
- breedtegraad: hoe dichter gelegen bij de evenaar, hoe lager de IDV-score.

De rol van het individu tegenover de rol die de groep speelt, is fundamenteel verschillend in iedere samenleving. Men dient er dan ook rekening mee te houden. In collectivistische culturen primeert het groepsbelang tegenover het individu. In deze samenlevingen heerst er een gevoel van collectieve verplichtingen. Als iemand uit de groep regels heeft gebroken, dan zal de hele groep zich schamen. In individualistische landen is een schuldgevoel een individueel gevoel. In een individualistische samenleving gaan de belangen van het individu boven die van de groep. In deze samenleving verwacht men te zeggen wat men denkt en bedoelt. Je ware gevoelens tonen is een kenmerk van een eerlijk en oprecht persoon. In een collectivistische samenleving daarentegen is een directe confrontatie aangaan, ongehoord en onbeschoft. Cultuur bepaalt dus hoe mensen zichzelf zien. Individualistische culturen moedigen een onafhankelijk zelfbeeld aan, terwijl collectivistische culturen een wederzijds afhankelijk zelfbeeld aanmoedigen. Verder is het eigen aan een collectivistische cultuur dat de leden van een groep weten wat men van hen verwacht. Veel zaken die vanzelfsprekend zijn in een collectivistische samenleving, moet men in een individualistische samenleving expliciet weergeven. Hofstede refereert naar Edward T. Hall die culturen rangschikt naargelang hun manier van communiceren. Hoge context betekent dat men van de boodschap weinig expliciet moet maken. De meeste informatie is immers te vinden in de omgeving of in de voorkennis van personen. Mensen uit een collectivistische samenleving communiceren meestal op deze manier. Lage context betekent dat de informatie expliciet vervat zit in de boodschap. Dit is

kenmerkend voor een individualistische samenleving. Als men collectivisme en individualisme bekijkt in de werkomgeving lijkt in collectivistische culturen de relatie tussen werknemer en werkgever eerder op een familiale relatie. Men beschermt elkaar in ruil voor loyaliteit. In een individualistische samenleving is de relatie tussen werknemer en werkgever een puur zakelijke relatie. In de collectivistische samenleving gaat de persoonlijke relatie vóór de taak. In de individualistische samenleving gaat de taak vóór de persoonlijke relatie. (Hofstede, 2000)

c *Dimensie 3: masculiniteit tegenover femininiteit*

De derde dimensie is de dimensie masculiniteit tegenover femininiteit. Hofstede (2000, p.108) definieert deze dimensie als volgt:

“Een samenleving is masculien als sociale sekserollen duidelijk gescheiden zijn: mannen worden geacht assertief en hard te zijn en gericht op materieel succes; vrouwen horen bescheiden en teder te zijn en vooral gericht op de kwaliteit van het bestaan. Een samenleving is feminien als sociale sekserollen elkaar overlappen: zowel mannen als vrouwen worden geacht bescheiden en teder te zijn en gericht op de kwaliteit van het bestaan.”

De maatstaf voor deze dimensie is de masculiniteitsindex (MAS). Landen die laag scoren zijn “zachter” van aard: mannen en vrouwen scoren hier tevens gelijkwaardig. Wanneer een land echter hoger scoort, neemt het verschil tussen mannen en vrouwen toe. Het verschil tussen de scores van mannen en vrouwen op de MAS verkleint bovendien naarmate de leeftijd toeneemt.

Samenlevingen hebben verschillende verwachtingen betreffende het gedrag van mensen. In een masculiene cultuur is het verwachte gedrag van mensen sterk verschillend. Mannen horen assertief, competitief en hard te zijn en veel belang te hechten aan materieel succes. Vrouwen moeten echter de zachte rol vervullen, teder en bescheiden zijn en belang hechten aan de kwaliteit van het bestaan. In een masculiene cultuur zijn de volgende zaken belangrijk: veel geld verdienen, erkenning krijgen, promotie kunnen maken en werk hebben dat voldoende uitdaging biedt. In een feminiene cultuur komt de emotionele rol van mannen en vrouwen overeen. Er is een overlapping tussen beide.

Zowel mannen als vrouwen horen teder en bescheiden te zijn en zowel mannen als vrouwen streven allereerst naar de kwaliteit van het bestaan. In een feminiene cultuur zijn volgende zaken belangrijk: een goede werkrelatie hebben met zijn overste, goed kunnen samenwerken met collega's, een prettige woonomgeving hebben en zekerheid hebben om bij dezelfde werkgever te blijven. (Hofstede, 2000)

d   Dimensie 4: onzekerheidsvermijding

De vierde dimensie is de dimensie onzekerheidsvermijding. Hofstede (2000, p.144) definieert deze dimensie als volgt:

“Onzekerheidsvermijding is de mate waarin de leden van een cultuur zich bedreigd voelen door onzekere of onbekende situaties; dit gevoel wordt onder andere uitgedrukt in nerveuze spanning en in een behoefte aan voorspelbaarheid: aan formele of informele regels.”

Onzekerheidsvermijding kan men meten aan de hand van de onzekerheidsvermijdings-index (OVI). Landen die hoger scoren op de OVI hebben een hoger niveau van stress en ongerustheid.

Iedere cultuur gaat anders om met onzekerheid. In een land waar een sterke onzekerheidsvermijding aanwezig is, voelen burgers zich bedreigd door onzekere of onbekende situaties. Mensen in deze samenleving hebben een hekel aan onduidelijkheid. Dit kan zich dan uiten in stress en in behoefte aan voorspelbaarheid. In deze landen vindt men dan ook veel formele en informele regels. Mensen zullen ook eerder een duurzame job zoeken. Angstige culturen zijn vaak veel expressiever: er zijn veel handgebaren en emoties aanwezig. Men mag onzekerheidsvermijding echter niet verwarren met het vermijden van risico's. Een risico is gericht op iets specifiek, een gebeurtenis. Er bestaat een percentage waarschijnlijkheid dat een bepaalde gebeurtenis zal plaatsvinden. Bij een risico zijn één of meerdere uitkomsten gekend, maar niet alle uitkomsten zijn gewenst. Bij onzekerheid weet men niet wat de uitkomst gaat zijn, men weet niet wat te verwachten. Onzekerheid is aanwezig in situaties waarbij men niet weet wat er gaat gebeuren. Onzekerheidsvermijding leidt niet zozeer tot het beperken van risico's als wel tot het reduceren van onduidelijkheid. Een zekere risicoaversie is

kenmerkend voor samenlevingen met een hoge onzekerheidsvermijding. (Hofstede, 2000)

e Dimensie 5: korte termijngerichtheid tegenover lange termijngerichtheid

De vijfde en laatste dimensie is de dimensie korte termijngerichtheid tegenover lange termijngerichtheid. Hofstede (2000, p.333-334) definieert deze dimensie als volgt:

“Korte termijngerichtheid staat voor het nastreven van deugden die verband houden met het verleden en het heden, in het bijzonder respect voor traditie, het bewaren van je “gezicht” en het nakomen van sociale verplichtingen.

Lange termijngerichtheid staat voor het nastreven van deugden die in de toekomst beloond zullen worden, met name doorzettingsvermogen en spaarzaamheid.”

Deze dimensie kan men meten aan de hand van de lange termijngerichtheidsindex (LTG). Een hoge score wil zeggen dat een cultuur op de lange termijn gericht is, een lage score betekent dat een cultuur gericht is op de korte termijn.

Zoals reeds eerder vermeld, is deze vijfde dimensie er pas bij gekomen naar aanleiding van de Chinese Value Survey. Door middel van dit onderzoek werd er door Michael Bond en Geert Hofstede een creatieve oplossing gevonden voor het probleem van het westers vooroordeel in het oorspronkelijk onderzoek van Hofstede. Michael Bond noemde deze dimensie oorspronkelijk “Confuciaans Dynamisme”, verwijzend naar de leer van Confucius, de meest invloedrijke Chinese filosoof die leefde rond 500 voor Christus. Het confucianisme vindt men dan ook voornamelijk in het Oosten.

Deze dimensie maakt dus een onderscheid tussen Oosterse en Westerse samenlevingen. Een samenleving die vooral op de lange termijn gericht is, zal streven naar succes in de toekomst. Volharding en spaarzaamheid kenmerken deze samenleving. Men investeert hier veel in het opbouwen van een sterke machtspositie. Lange termijngerichtheid gaat vaak samen met economische groei. Het tegenovergestelde is korte termijngerichtheid. In samenlevingen die op de korte termijn gericht zijn, zal men belang hechten aan beloningen in het verleden en het heden. Deze samenlevingen hechten veel belang aan

tradities, proberen gezichtsverlies te vermijden en stellen alles in het werk om aan de sociale verplichtingen te voldoen. (Hofstede, 2000)

3.4 David Pinto

3.4.1 Definitie van cultuur

David Pinto (2000, p.34) definieert cultuur als volgt:

“Cultuur is een evoluerend systeem van waarden, normen en leefregels. In een groep van mensen die zich lid voelen van hun groep wordt cultuur van generatie op generatie doorgegeven en zo geïnternaliseerd. Voor de mensen in een groep is hun cultuur vaak onbewust richtinggevend voor hun gedrag en voor hun kijk op de wereld.”

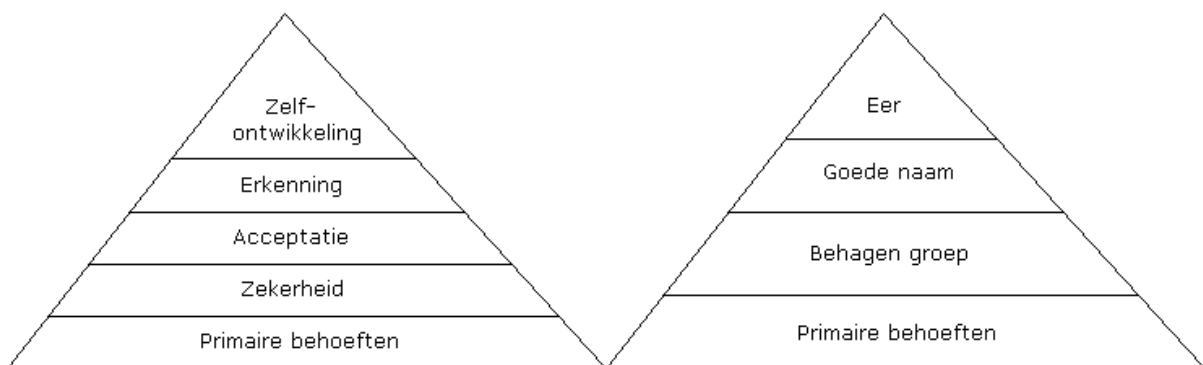
3.4.2 Het cultuurmodel: geen dimensies, maar een continuüm

Pinto is absoluut geen voorstander van het onderscheiden van culturen op basis van een aantal culturele dimensies. Volgens hem moeten we ons immers niet focussen op een gelimiteerd aantal dimensies, maar trachten de echt fundamentele verschillen te identificeren. Dit heeft hem ertoe aangezet op zoek te gaan naar de onderliggende structuren die de grondslag vormen voor gedragsregels en communicatiecodes van diverse normen en waarden. Hij kwam terecht bij een indeling gebaseerd op structuren van regels en codes. Hij creëerde zo een continuüm van structuren met fijnmazige (F) culturen enerzijds en grofmazige (G) culturen anderzijds. Fijnmazige culturen hebben een overwegend volle, gedetailleerde en strakke cultuur van omgangscodes en communicatieregels tussen mensen. Er is weinig ruimte voor individuele toepassing. Grofmazige culturen hebben een ruimer, losser en globaler stelsel van regels en codes. In zulke culturen moet elk individu zien hoe hij/zij de algemene regels kan toepassen op zijn/haar specifieke situatie. Ertussenin zitten de middenmazige culturen (M). (Pinto, 2000, p.36-38)

Het voordeel van deze indeling is dat men culturen niet typeert, maar eerder beschrijft. Door ze op een continuüm te plaatsen, verdwijnt het statische karakter. Dit geeft de

mogelijkheid om een cultuur, die men op de lijn tussen de extremen F en G plaatst, bijvoorbeeld eerder als grofmazig te benoemen, terwijl deze cultuur tegelijkertijd toch enkele karakteristieken van een fijnmazige structuur bevat. (Pinto, 2000, p.38)

Ter verdere verduidelijking van de geformuleerde classificatie haalt Pinto de "behoeftepiramide van Maslow" aan en stelt dat deze aansluit bij de G-cultuur. Voor de F-cultuur heeft Pinto zelf een piramide ontwikkeld. Op die manier kunnen we de verschillen tussen de structuren verder uitleggen. In de piramide van Maslow zijn er vijf behoefteniveaus, bij Pinto zijn er vier behoefteniveaus. Dit is te zien in figuur 4.

Figuur 4: Piramiden van de hiërarchie van menselijke behoeften van Maslow (links) en Pinto (rechts) voor respectievelijk de G- en de F-structuren (Pinto, 2000, p.68)

Het onderste niveau is hetzelfde bij beide piramiden, namelijk de primaire behoeften. Dit zijn behoeften als eten, drinken, onderdak en kleding. Het zijn fysiologische behoeften. Ze maken het een mens mogelijk, eens ze vervuld zijn, te overleven. Deze behoeften moeten eerst vervuld zijn vooraleer men aan de behoeften op hogere niveaus kan voldoen.

Als we verder kijken naar de piramide van Maslow is een volgend niveau dat van zekerheid. Mensen hebben veiligheid nodig en die vinden ze in liefde, koestering, ritme, orde, stabiliteit en rust. Acceptatie is de middelste behoefte. Ze houdt in dat mensen verlangen ergens bij te horen, ergens deel van uitmaken. Dit is dus een sociale behoefte. Individuen hebben ook nood aan erkenning en waardering: ze verlangen naar succes en naar waardering, respect van anderen. Zelfverwezenlijking is het laatste niveau en geeft aan dat mensen behoefte hebben om zichzelf te ontwikkelen, om hun capaciteiten en mogelijkheden te verwezenlijken. (Pinto, 2000, p.68-69)

Als we naar de piramide van Pinto kijken, vinden we na het niveau van de primaire behoeften, het niveau van het behagen van de eigen groep. Beleefdheid, wederzijdse hulp binnen een groep en leven volgens de vastgestelde regels zijn noodzakelijk om aan deze behoefte te voldoen. In een volgend niveau streeft men naar het behoud van de goede naam. Dit bekomt men door eervol gedrag, zichtbare rijkdom en bescherming van de familie-eer. In een F-cultuur wil men op een bovenste niveau voorkomen dat men gezichtsverlies lijdt. Ook wil men op dit niveau schaamte, schande en eeraantasting vermijden. Dit wordt samengevat in het bovenste niveau van de eer. (Pinto, 2000, p.68-69)

Om nu te bepalen of een cultuur eerder fijnmazig of grofmazig is, heeft Pinto vier factoren geformuleerd die volgens hem de plaats op het continuüm bepalen, namelijk de economische factor, de religieuze factor, de sociale factor en de individuele factor. Deze factoren spelen zowel apart als gecombineerd een rol. Men zal echter nooit helemaal en alleen tot het ene of het andere uiterste behoren. Volgens Pinto is het een kwestie van meer of minder, waarbij ook nog door evolutie bewegingen plaats kunnen vinden langs het continuüm. (Pinto, 2000, p.38)

Wanneer een individu opgroeit en leeft in een arme omgeving, dan zal zijn overlevingsinstinct ervoor zorgen dat hij/zij aansluit bij een groep, want een groep is gewoonlijk sterker dan een persoon alleen. Hier verwijst Pinto naar als de economische factor. Dit vergt wel een onderwerping van het individu aan de groepsregels en -normen, want anders kunnen de groepsleden hem/haar uitsluiten en loopt hij/zij het risico om niet te overleven. In zulke situatie staat dus de groep centraal en niet het individu. Een groep heeft inherent ook strengere regels en gedragscodes dan een enkeling. Dit onderscheid door de economische factor verdeelt de wereld in de rijke, westerse landen aan de ene kant en de resterende arme landen aan de andere kant. (Pinto, 2000, p.38)

Wanneer men in een overwegend religieuze omgeving vertoeft, waar het naleven van de regels en voorschriften de populatie bindt, dan gelden eveneens de kenmerken van de fijnmazige structuur. Deze factor noemt Pinto de religieuze factor. (Pinto, 2000, p.38)

De sociale factor omvat, in vergelijking met de economische factor, meer vrijwilligheid. Jongeren overal ter wereld moeten gehoorzamen aan vele, strenge en gedetailleerde groepsregels willen ze bij hun "peer groep" (dit is een groep van gelijken) behoren. Het is

belangrijk voor hen om de juiste kledij van het juiste merk op de juiste manier te dragen, hetgeen toch behoorlijk fijnmazige regels zijn. (Pinto, 2000, p.38-39)

Bij alle drie voorgaande factoren staat het verlangen of de noodzaak om niet uit de groep te vallen centraal. Tenslotte beschrijft Pinto nog de individuele factor. Hierbij gaat het meer om de persoonlijkheidsstructuur, het genetische materiaal. De ene persoon heeft meer behoefte aan duidelijke, goed gedefinieerde, strakke en gedetailleerde regels, codes en afspraken dan een ander. Zelfs in hetzelfde gezin kan het ene kind meer neigen naar de fijnmazige structuur en het andere kind naar de grofmazige structuur van regels. (Pinto, 2000, p.39)

3.5 Shalom H. Schwartz

3.5.1 Definitie van cultuur

Shalom H. Schwartz bekijkt cultuur als een rijk complex van meningen, overtuigingen, symbolen, normen en waarden die voorkomen bij mensen in een gemeenschap (Schwartz, 2003). Uit Drogendijk en Slangen (2006) blijkt dat Schwartz, gebaseerd op theorieën in de sociologie, drie basiskwesties definieert waarmee alle gemeenschappen geconfronteerd worden. Hiervan leidde hij drie overeenkomstige waardendimensies af, namelijk conservatisme tegenover autonomie, hiërarchie tegenover egalitarisme en beheersing tegenover harmonie. In wat volgt, bespreken we deze drie waardendimensies.

3.5.2 Het cultuurmodel: drie dimensies

a Dimensie 1: conservatisme tegenover autonomie

De eerste dimensie is de dimensie conservatisme tegenover autonomie. Deze dimensie gaat over de gewenste relatie tussen het individu en de groep. Conservatisme verwijst naar de wens van de persoon om opgenomen te worden in de groep. De persoon wil bijdragen om het status quo van de groep te behouden en is terughoudend van acties die de groepssolidariteit zouden kunnen onderbreken. De tegenovergestelde pool,

autonomie, beschrijft culturen waarin de persoon een autonome, begrensde entiteit is die betekenis in zijn of haar eigen uniekheid vindt. (Schwartz, 1999)

Het is mogelijk om conceptueel een onderscheid te maken tussen twee soorten autonomie, namelijk intellectuele autonomie en affectieve autonomie. Bij de intellectuele autonomie ligt de culturele nadruk op de wenselijkheid van individuen die onafhankelijk hun eigen ideeën en intellectuele richtingen nastreven. Bij de affectieve autonomie ligt de culturele nadruk op de wenselijkheid van individuen die onafhankelijk affectieve positieve ervaringen nastreven. Merk op dat autonomie geen egoïsme impliceert. (Licht, Goldschmidt & Schwartz, 2005)

b   Dimensie 2: hiërarchie tegenover egalitarisme

De tweede dimensie is de dimensie hiërarchie tegenover egalitarisme. Deze dimensie betreft de ideale manier om behulpzame en productieve activiteit in de maatschappij te onthullen. De hiërarchie verwijst naar een culturele nadruk op het gehoorzamen van verplichtingen binnen een wettelijke, ongelijke verdeling van macht, rollen en middelen. Egalitarisme verwijst naar een nadruk op het overstijgen van het zelfbelang ten voordele van het welzijn van anderen die men als gelijken ziet. (Licht, Goldschmidt & Schwartz, 2005)

c   Dimensie 3: beheersing tegenover harmonie

De derde dimensie is de dimensie beheersing tegenover harmonie. Deze dimensie gaat over de relatie van de mensheid ten opzichte van de natuurlijke en de sociale wereld. Beheersing verwijst naar de culturele wens om vooruit te lopen om de natuurlijke en sociale wereld te beheersen, te veranderen en te exploiteren. De harmonie verwijst naar de nadruk op het aanvaarden van de sociale en fysische wereld zoals die is. Het gaat hier eerder over proberen te begrijpen en er in te passen dan over het veranderen of exploiteren. (Licht, Goldschmidt & Schwartz, 2005)

3.6 Harry C. Triandis

3.6.1 Definitie van cultuur

Harry C. Triandis definieert cultuur als een reeks "menselijk gemaakte" objectieve en subjectieve elementen die in het verleden de waarschijnlijkheid van overleving hebben verhoogd en resulteerden in tevredenheid van de leden van de ecologische gemeenschap. Dit werd vervolgens gedeeld onder degenen die met elkaar konden communiceren omdat zij een gemeenschappelijke taal hadden en in dezelfde tijd en op dezelfde plaats leefden. (Triandis, 1994, p.22)

Alhoewel deze definitie heel breed is, onderscheidt Triandis toch de objectieve van de subjectieve elementen. Objectieve aspecten van cultuur zijn onder andere wegen en radiostations, terwijl hij met subjectieve aspecten onder andere normen en waarden bedoelt. (Chanchani en Theivanathampillai, 2002)

3.6.2 Het cultuurmodel: drie dimensies

Triandis identificeert drie dimensies die voor alle culturen gelden, namelijk individualisme tegenover collectivisme, culturele dichtheid en eenvoud tegenover complexiteit. In wat volgt, bespreken we deze dimensies.

a   Dimensie 1: individualisme tegenover collectivisme

Volgens Triandis speelt het meest fundamentele verschil tussen culturen zich af in de dimensie individualisme tegenover collectivisme. In collectivistische culturen vormen individuen een identiteit die harmonieus opgaat in de groep en ze verwachten dat anderen hetzelfde zullen doen. In individualistische culturen streeft men juist naar een unieke identiteit. Leden van deze samenlevingen gaan ervan uit dat anderen zich eveneens van de massa proberen te onderscheiden. (Chanchani en Theivanathampillai, 2002)

b   Dimensie 2: culturele dichtheid

Terwijl de vorige dimensie focust op de rol van het individu in de groep, refereert deze dimensie naar het niveau van vrijheid dat individuen hebben en de duidelijkheid van de sociale verwachtingen. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen "dichte" en "losse" culturen. (Chanchani en Theivanathampillai, 2002)

Dichte culturen hebben zeer duidelijke normen en verwachtingen. Leden die deze normen breken, dwingt men gewoonlijk om het lidmaatschap van de groep te verbreken. Toch zijn er bepaalde situaties waar het breken van de normen aanvaardbaar en zelfs gewenst is. De collectieve controle van bezit, collectieve eigendom van opgeslagen voedsel en productie, macht, sterke godsdienstige leiders en hoge belasting kenmerken dichte culturen. In dichte culturen is men, als men doet wat iedereen doet, beschermd tegen kritiek. De dichtheid is waarschijnlijker wanneer de normen duidelijk zijn en dit vereist een vrij homogene cultuur. Dit is de reden waarom dichte culturen ook vaak collectivistische culturen zijn. (Triandis, 1994)

Losse culturen daarentegen verwachten dat individuen een eigen mening en gedrag hebben dat onafhankelijk is van de groep. De culturele heterogeniteit, de sterke invloeden van andere culturen en de fysieke ruimte tussen mensen, kunnen tot losheid leiden. Hier is dus een correlatie met individualistische culturen. De stedelijke milieus zijn gewoonlijk lossere dan de landelijke. (Triandis, 1994)

c   Dimensie 3: eenvoud tegenover complexiteit

De laatste dimensie is de dimensie eenvoud tegenover complexiteit. Deze dimensie verwijst naar het aantal mogelijke rollen dat een persoon kan aannemen in de groep. Hoe groter het aantal rollen een persoon kan opnemen, hoe complexer de cultuur. Gemeenschappen die op de jacht en het verzamelen blijven bestaan, neigen eenvoudig te zijn. Landbouwmaatschappijen zijn enigszins complex, industriële maatschappijen zijn complexer en de informaticamaatschappijen zijn het meest complex. Het contrast tussen eenvoudige en complexe culturen is de belangrijkste factor van culturele verschillen in sociaal gedrag. (Triandis, 1994)

3.7 Fons Trompenaars en Charles Hampden-Turner

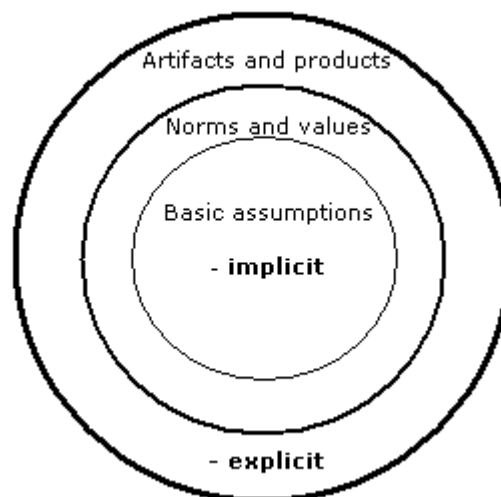
3.7.1 Definitie van cultuur

Fons Trompenaars en Charles Hampden-Turner (1997, p.6) definiëren cultuur als de manier waarop een groep mensen problemen oplost en dilemma's met elkaar verzoent.

Iedere cultuur onderscheidt zich dus van andere culturen door de specifieke oplossingen die ze kiest voor bepaalde problemen, welke zich onthullen als dilemma's. Ze maken een onderscheid tussen drie soorten problemen die de basis vormen voor de culturele dimensies. De eerste soort omvat problemen die verschijnen door de relaties die men heeft met andere mensen. De tweede soort zijn problemen die voortvloeien uit het verstrijken van de tijd. Tenslotte vinden we in de derde soort problemen terug die gerelateerd zijn aan de omgeving. (Trompenaars en Hampden-Turner, 1997, p.8)

3.7.2 Verschillende lagen van cultuur

Net als Hofstede veronderstellen Trompenaars en Hampden-Turner dat cultuur opgebouwd is uit verschillende lagen. Figuur 5 geeft dit weer.

Figuur 5: De lagen van cultuur (Trompenaars en Hampden-Turner, 1997, p.22)

De auteurs stellen dat de buitenste laag bestaat uit cultuurproducten, zoals architectuur, taal of kleding. Deze buitenste laag geeft uitdrukking aan waarden en normen die zich bevinden op de tweede laag. Deze waarden en normen zijn niet zichtbaar en zijn moeilijker te identificeren. Normen geven weer wat een groep als juist en als fout beschouwt. Ze zijn dus bepalend voor het gedrag van personen die tot deze groep behoren. Waarden geven weer wat men wenselijk vindt. De diepste en binnenste laag van cultuur zijn de basisassumpties. Het is de kern van cultuur. Als een groep een probleem oplost, en dit gebeurt steeds op dezelfde manier, dan verdwijnt de manier van oplossen uit het bewustzijn. Men doet dit onbewust en men grijpt dus automatisch naar dezelfde manier van oplossen terug. Na een bepaalde tijd ziet men deze oplossing als een basisaannname van de groep. Deze basisaannamen bepalen welke betekenis de dingen krijgen voor een bepaalde groep van mensen. Het is een realiteit die men als vanzelfsprekend beschouwt en dus is discussie hier onnodig. (Trompenaars en Hampden-Turner, 1997, p.21-24)

3.7.3 Het cultuurmodel: drie categorieën en zeven dimensies

Zoals reeds eerder vermeld, zijn er drie soorten problemen, namelijk problemen op het vlak van menselijke relaties, op het vlak van tijd en op het vlak van de omgeving. Op basis van deze drie soorten problemen, identificeren de auteurs zeven culturele dimensies. De dimensies één tot en met vijf kaderen binnen de categorie van de eerste soort problemen, de zesde dimensie kadert binnen de categorie van de tweede soort problemen en de zevende dimensie kadert binnen de categorie van de derde soort problemen. In wat volgt, bespreken we deze dimensies.

a   *Dimensie 1: universalisme tegenover particularisme*

De eerste dimensie is de dimensie universalisme tegenover particularisme. Universalisme is gedrag op basis van regels. Universalisme impliceert tevens een gelijke behandeling van iedereen. Bij een particularistische benadering daarentegen is er meer aandacht voor het uitzonderlijke karakter van de omstandigheden op dat moment. (Trompenaars en Hampden-Turner, 1997, p.8)

Een universalistische cultuur hecht een groot belang aan algemene regels, codes, standaarden en waarden. Deze regels en procedures past men universeel toe om rechtvaardigheid en consistentie te bewaren. Ze zijn dan ook de enige waarheid. De regels zijn toepasbaar op iedereen en een uitzondering verzwakt de regels. Relaties en specifieke eisen van vrienden en familie zijn niet onbelangrijk, maar komen op de tweede plaats. Particularisten daarentegen kennen meer belang toe aan persoonlijk respect, vriendschap, innige relaties en specifieke, buitengewone omstandigheden en prestaties. De regels en wetten in particularistische culturen dienen enkel om uit te drukken hoe mensen met elkaar gerelateerd zijn. (Trompenaars en Hampden-Turner, 1997)

b   Dimensie 2: individualisme tegenover collectivisme

De tweede dimensie is de dimensie individualisme tegenover collectivisme. In elke samenleving bestaat er een spanning tussen het "individu" (gezien als bijdrage leverend aan het collectief) en het "collectief" (bestaande uit individuen). Beschouwen mensen zichzelf voornamelijk als individuen of voornamelijk als deel van een groep? Is het belangrijker om te focussen op individuen zodat zij kunnen bijdragen tot de samenleving als en wanneer zij dat wenselijk vinden, of is het belangrijker om eerst de gemeenschap te beschouwen aangezien zij gedeeld wordt door vele individuen? (Trompenaars en Hampden-Turner, 1997, p.8-9)

Individueel geluk, bevrediging en welzijn primeren in een individualistische cultuur. Individen nemen in grote mate zelf beslissingen. Men handelt voor eigen rekening en in het eigen voordeel. Leden van de individualistische maatschappij streven naar individuele vrijheid en ontwikkeling. De gemeenschap dient enkel om het belang van de individuele leden te ondersteunen. In een collectivistische cultuur daarentegen plaatst men de gemeenschap voorop. Het individu draagt de verantwoordelijkheid om op te treden in functie van de gemeenschap. Op deze manier zal men persoonlijke behoeften automatisch bevredigen. Men beoordeelt het individu in de mate dat hij of zij het belang van de samenleving dient. (Trompenaars en Hampden-Turner, 1997)

c Dimensie 3: neutraal tegenover emotioneel

De derde dimensie is de dimensie neutraal tegenover emotioneel. Het omgaan met emoties verschilt van cultuur tot cultuur. In neutrale culturen tonen mensen liever geen gevoelens aan elkaar. Het verstand houdt de emoties in bedwang zodat deze de zaak niet kunnen vertroebelen. In emotionele culturen laat men veel makkelijker de emoties de vrije loop. (Trompenaars en Hampden-Turner, 1997, p.9)

d Dimensie 4: specifiek tegenover diffuus

De vierde dimensie is de dimensie specifiek tegenover diffuus. Een andere benaming voor een specifieke cultuur is een cultuur met een lage context. Een andere benaming voor een diffuse cultuur is een cultuur met een hoge context. Net zoals bij Edward T. Hall heeft context te maken met de kennis die je met elkaar moet delen om een goed contact te krijgen. Bijgevolg scheidt men zakelijke en persoonlijke relaties strikt in specifieke culturen. Alle levensruimten zijn contextueel vastgelegd en men mag een ander facet van iemands leven niet betreden zonder diens toestemming. In een diffuse cultuur is een zakelijke relatie meer dan een contractueel geregeld partnerschap. Een persoonlijke relatie is niet enkel een voorkeur, maar zelfs een voorwaarde om zaken te doen in deze culturen. (Trompenaars en Hampden-Turner, 1997, p.9)

In een specifieke cultuur zijn persoonlijke en zakelijke relaties strikt gescheiden. Mensen gaan doelgericht, direct, openhartig en duidelijk met elkaar om. Specifieke individuen concentreren zich op feiten, standaarden en contracten. Men streeft principes na zonder ze aan te passen aan de gesprekspartner of aan de situatie. Personen in een diffuse cultuur daarentegen gaan op een indirecte, omslachtige en ontwijkende manier met elkaar om. De communicatie is tactvol, maar soms ook terughoudend en zelfs vaag. Men vat een negatieve opmerking meestal als een persoonlijk verwijt op. Standpunten past men aan aan de gesprekspartner en aan de situatie. (Trompenaars en Hampden-Turner, 1997)

e Dimensie 5: prestatie tegenover toeschrijving

De vijfde dimensie is de dimensie prestatie tegenover toeschrijving. In een prestatiegerichte cultuur verwerft men status op basis van verworvenheden. In een cultuur van toeschrijving ontleent men zijn status aan leeftijd, geslacht, opvoeding, relaties, opleiding en beroep. (Trompenaars en Hampden-Turner, 1997, p.9)

Een prestatiegerichte cultuur verwijst naar wat het individu doet en bereikt heeft. Een individu moet telkens opnieuw bewijzen wat hij of zij waard is. Status kent men toe op basis van onlangs geleverde prestaties en zijn of haar algemene staat van dienst. Respect vloeit voort uit iemands prestaties en kennis van zaken. In een cultuur van toeschrijving daarentegen refereert men naar wie een persoon is en hoe anderen zich verhouden tot zijn of haar positie in de gemeenschap. Individuen verkrijgen hun status door afkomst, leeftijd, geslacht, opleiding of rijkdom. Zij moeten hun status niet verwerven en hoeven ook geen moeite te doen om hem te behouden. (Trompenaars en Hampden-Turner, 1997)

f Dimensie 6: tijdsbeleving

De zesde dimensie is de dimensie tijdsbeleving. In de relatie tussen cultuur en tijd hanteren Trompenaars en Hampden-Turner een dubbel onderscheid. Ten eerste moet men zich de vraag stellen of de cultuur eerder op het verleden, het heden of de toekomst gericht is. Ten tweede onderscheiden ze, net zoals Edward T. Hall, chronologische (of monochrome) en synchrone (of polychrone) culturen. (Trompenaars en Hampden-Turner, 1997, p.10)

In een op het verleden georiënteerde cultuur beschouwt men de toekomst als een herhaling van ervaringen uit het verleden. Respect voor voorouders en historische ervaringen typeren deze culturen. Leden van deze cultuur hechten een grote waarde aan tradities. Op het heden georiënteerde culturen waarderen de ervaringen uit het verleden niet, noch toekomstvoorspellingen. Mensen laten zich leiden door ervaringen van dag tot dag. In een op de toekomst georiënteerde cultuur bepalen toekomstige verwachtingen de menselijke activiteiten. Men neemt het verleden hierbij niet in beschouwing. Planning is essentieel in deze samenleving.

In chronologische culturen neemt men de tijd waar als een rechte lijn, als een opeenvolging van heterogene gebeurtenissen. In een chronologische cultuur heeft alles een orde en een verstoring van deze orde veroorzaakt onzekerheid. Synchrone culturen beschouwen tijd meer als een cyclische beweging: het verleden en het heden samen met toekomstmogelijkheden. Synchrone culturen behandelen tijd als zijnde complex en omvangrijk. Men verwacht dat men tijd maakt zodat afspraken een dynamisch karakter kunnen hebben. (Trompenaars en Hampden-Turner, 1997)

g   Dimensie 7: internalisme tegenover externalisme

De zevende en laatste dimensie is de dimensie internalisme tegenover externalisme. Deze dimensie heeft betrekking op de betekenis die mensen toekennen aan hun natuurlijke omgeving. Ten aanzien van de omgeving kan men twee verschillende houdingen aannemen. Ofwel denkt men dat men de omgeving in zijn greep moet krijgen (internalisme), ofwel gelooft men dat de mens deel uitmaakt van de omgeving en zich moet onderwerpen aan haar wetten (externalisme). (Trompenaars en Hampden-Turner, 1997, p.10)

3.8 Besluit

We hebben zojuist zeven verschillende cultuurtheorieën besproken. We merken dat de auteurs er verschillende visies op nahouden, maar dat de meeste wel bij elkaar aansluiten. Uit het overzicht blijkt echter dat het bijna onmogelijk is om een eenduidige definitie van cultuur te geven. Wat we wel kunnen vaststellen, is dat de meeste auteurs het er over eens zijn dat cultuur zich uit in het gedrag van mensen en dat cultuur aangeleerd en niet aangeboren is. Omdat we in dit onderzoek nood hebben aan een bruikbaar cultuurmodel bespreken we in wat volgt de voor- en nadelen van elke theorie. Op basis hiervan kiezen we de meest geschikte theorie voor dit onderzoek.

3.8.1 Voor- en nadelen van de verschillende theorieën

Een eerste theorie die we besproken hebben, is de theorie van Florence Kluckhohn en Fred Strodtbeck. Deze auteurs stellen een cultuurmodel voor met vijf dimensies, namelijk de aard van de mensen, de relatie ten opzichte van de tijd, de relatie ten opzichte van de natuur, de relatie ten opzichte van andere mensen en de menselijke activiteit. Deze theorie dateert reeds van 1961 en dus kunnen we veronderstellen dat ze heden sterk verouderd is. Dit neemt echter niet weg dat Kluckhohn en Strodtbeck een goede basis hebben gevormd voor de theorieën van de andere auteurs. Naast het feit dat deze theorie verouderd is, lijkt het op het eerste zicht niet eenvoudig om deze theorie te operationaliseren. De dimensies zijn volgens ons te vaag omschreven, zodat elke onderzoeker er een eigen interpretatie kan aan geven. Als we verder werken met deze theorie moeten we ons zeker de vraag stellen of hetgeen wat wij meten hetzelfde is als wat Kluckhohn en Strodtbeck eigenlijk bedoelen. Deze veronderstelling blijkt te kloppen, want in een onderzoek van Zhang, Beatty en Walsh (2008) lezen we dat men in wetenschappelijk onderzoek tot op heden nog geen gebruik gemaakt heeft van deze theorie met de bijhorende culturele dimensies.

Een tweede theorie die we besproken hebben, is de theorie van Edward T. Hall. Hij maakt onderscheid tussen drie elementen waarop culturen kunnen verschillen, namelijk tijd, ruimte en communicatie. Ook dit is een relatief oude theorie en elementen uit deze theorie vinden we eveneens terug in andere theorieën. Voor deze theorie lijkt de operationalisering eveneens moeilijk te zijn, maar toch makkelijker dan die voor de theorie van Kluckhohn en Strodtbeck. Het probleem in de operationalisering zit volgens ons vooral in het element "ruimte". Dit element lijkt ons eerder vaag omschreven te zijn, zeker in vergelijking met de elementen "tijd" en "communicatie". Dit blijkt eveneens uit het onderzoek van Zhang, Beatty en Walsh (2008). Ze stellen immers dat deze theorie heel populair is, maar dat ze minder voorkomt in wetenschappelijk onderzoek dan de theorie van Geert Hofstede, maar wel meer dan de theorie van Harry C. Triandis.

Een derde theorie die we besproken hebben, is de theorie van Geert Hofstede. Hij stelt een cultuurmodel voor met vijf dimensies, namelijk machtafstand, individualisme tegenover collectivisme, masculiniteit tegenover femininiteit, onzekerheidsvermijding en korte termijngerichtheid tegenover lange termijngerichtheid. Het werk van Hofstede is toonaangevend op alle mogelijke gebieden gerelateerd aan cultuurgericht onderzoek.

Reden hiervoor zijn ondermeer de omvang van zijn onderzoek in aantallen, de hoge kwaliteit en de bevestiging ervan in talrijke opvolgende studies.

Onder andere van Oudenhoven (2001) schreef over het succes van dit cultuurmodel. Toch merkt deze onderzoeker op dat ondanks het feit dat meer recente, maar minder uitgebreide studies de conclusies van Hofstede ondersteunen er toch andere studies zijn die er niet in slagen de patronen die gevonden werden door Hofstede te vinden of die opmerkelijke verschuivingen in de waardenclassificatie vonden. Hiervoor geeft hij een aantal verklaringen. Een eerste verklaring betreft het feit dat Hofstedes conclusies in de eerste plaats gebaseerd zijn op gegevens van voornamelijk mannelijke IBM-werknemers. Ten tweede stelt hij dat Hofstede de gegevens zo'n 30 jaar geleden verzamelde en dat zowel op politiek als op economisch vlak de wereld er nu heel wat anders uitziet. Een derde verklaring is dat de items die Hofstede gebruikt niet genoeg onderscheid maken tussen de eigenlijke of waargenomen cultuur en de gewenste cultuur. Een laatste verklaring is de vraag of de dimensies van Hofstede wel degelijk in de gedachten speelden van de ondervraagden als er niet expliciet gevraagd werd naar de verschillende dimensies. Ook Baskerville (2003) maakt deze bemerkingen.

Ondanks deze negatieve punten bevestigde de cross-validatie studie die door van Oudenhoven (2001) werd uitgevoerd dat het cultuurmodel van Hofstede nog steeds geldig is. Zoals reeds eerder gezegd, geven Zhang, Beatty en Walsh (2008) een overzicht van de meest populaire categorisering van nationale culturen en culturele dimensies. Uit dit overzicht blijkt dat het werk van Hofstede heel populair is, zeker in vergelijking met de andere theorieën. Samenvattend kunnen we dus stellen dat de verschillende dimensies van Hofstede wijd aanvaard zijn en dat wetenschappelijke onderzoekers deze theorie vaak gebruiken.

Een vierde theorie die we besproken hebben, is de theorie van David Pinto. Volgens hem moeten we culturen niet opdelen op basis van een aantal dimensies, maar moeten we culturen plaatsen op een continuüm. Omwille van het feit dat hij culturen niet opdeelt op basis van een aantal dimensies is het bijna onmogelijk om deze theorie te operationaliseren. Daarom lijkt het ons logisch dat we deze theorie niet gebruiken in dit onderzoek.

Een vijfde theorie die we besproken hebben, is de theorie van Shalom Schwartz. Hij deelt culturen in op basis van de dimensies conservatisme tegenover autonomie, hiërarchie tegenover egalitarisme en beheersing tegenover harmonie. Uit een onderzoek van

Watson, Lysonski, Gillan en Raymore (2002) blijkt dat de bedoeling van Schwartz vooral was om de beperkingen wat betreft de dataverzameling en de veronderstellingen van de theorie van Hofstede tegemoet te komen. Het blijkt dat het toepassen van de theorie van Schwartz zeker praktisch nut heeft, zelfs in situaties waar de verschillen tussen culturen heel subtiel zijn. Toch tonen Drogendijk en Slangen (2006) aan dat de verklarende kracht van de theorie van Schwartz vergelijkbaar is met deze van de theorie van Hofstede. Ze stellen dus dat het absoluut nog niet noodzakelijk is om de theorie van Hofstede af te schrijven en om het werk van Schwartz als superieur te beschouwen. Dit is ook de reden waarom Zhang, Beatty en Walsh (2008) vaststellen dat het model van Schwartz wel populair is, maar dat men dit model nog niet veel gebruikt in wetenschappelijk onderzoek.

Een zesde theorie die we besproken hebben, is de theorie van Harry C. Triandis. Hij maakt een onderscheid tussen culturen op basis van de dimensies individualisme tegenover collectivisme, culturele dichtheid en eenvoud tegenover complexiteit. De dimensie individualisme tegenover collectivisme is een dimensie die we bij veel andere auteurs terugvinden, maar met zijn andere twee dimensies brengt hij volgens Zhang, Beatty en Walsh (2008) toch vernieuwing in de visie op cultuur. Ondanks de populariteit van deze theorie, vinden we deze theorie bijzonder weinig terug in cultureel onderzoek.

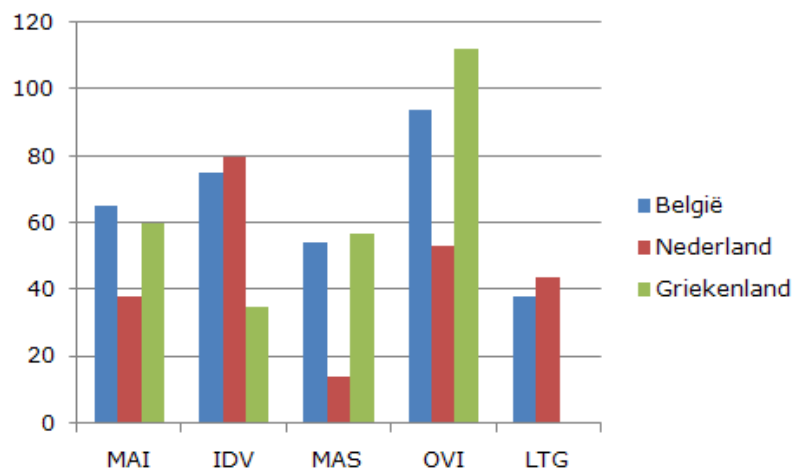
Een zevende en laatste theorie die we besproken hebben, is de theorie van Fons Trompenaars en Charles Hampden-Turner. Deze auteurs hebben volgens Hofstede (1996) hun theorie ontwikkeld op basis van een samenvoegsel van de theorieën van onder andere Kluckhohn en Strodtbeck, Hall en Hofstede. Kritieken op de theorie van Trompenaars en Hampden-Turner slaan vooral op de methodologie van hun onderzoek. Hun samples voor het onderzoek waren klein en slecht op elkaar afgestemd. Dit houdt eveneens in dat het statistisch niet mogelijk is om een multidimensionaal model op te stellen. De databank waar de auteurs mee werken, ondersteunt de theorie niet. Het grootste probleem bij dit model blijft echter het gebrek aan inhoudsvaliditeit, de mate waarin het meetinstrument de betekenis van een begrip in al zijn aspecten omvat. Het lijkt ons dus logisch dat we in dit onderzoek niet verder werken met deze theorie.

3.8.2 De meest geschikte theorie voor dit onderzoek

De vorige paragraaf maakt duidelijk dat elk van de zeven besproken theorieën zijn voor- en nadelen heeft. Toch blijkt uit de bespreking van de voor- en nadelen dat men de theorie van Geert Hofstede het meest gebruikt in wetenschappelijk onderzoek. Het lijkt ons dan ook aangewezen om met deze theorie verder te werken in dit onderzoek. Enerzijds omwille van de afweging van de voor- en nadelen, anderzijds omwille van het feit dat men deze theorie veelvuldig gebruikt in wetenschappelijk onderzoek, waardoor ze al uitvoerig op haar validiteit en betrouwbaarheid is getest. Om dit hoofdstuk af te sluiten, geven we in wat volgt een kort overzicht van de cultuurverschillen tussen België, Nederland en Griekenland volgens de vijf culturele dimensies van Hofstede.

Grafiek 4 geeft de scores voor België, Nederland en Griekenland op de machtafstandsindex (MAI), de individualisme-index (IDV), de masculiniteitsindex (MAS), de onzekerheidsvermijdingsindex (OVI) en de lange termijngerichtheidsindex (LTG).

Grafiek 4: Vergelijking van de scores tussen België, Nederland en Griekenland op de dimensies van Geert Hofstede (Hofstede en Hofstede, 2006, eigen verwerking)

Wat de machtafstandsindex (MAI) betreft, betekent een hogere score een grotere machtafstand in dat land. Van de drie bestudeerde landen heeft België dus de grootste machtafstand, gevolgd door respectievelijk Griekenland en Nederland. Het verschil tussen België en Griekenland is niet zo groot, maar wanneer we beide landen vergelijken met Nederland, blijkt er toch een verschil te zijn. België en Griekenland hebben dus eerder een grote machtafstand, Nederland heeft eerder een kleine machtafstand.

Voor de individualisme-index (IDV) geven hoge scores een hogere mate van individualisme aan. Voor deze dimensie liggen de scores van België en Nederland dicht bij elkaar. Nederland scoort iets hoger dan België, maar België en Nederland scoren veel hoger dan Griekenland. België en Nederland zijn dus eerder individualistische landen, terwijl Griekenland eerder een collectivistisch land is.

Wat de masculiniteitsindex (MAS) betreft, zijn landen die laag scoren "zachter" van aard: mannen en vrouwen scoren hier tevens gelijkwaardig. Wanneer een land echter hoger scoort op de MAS neemt het verschil tussen mannen en vrouwen toe. Voor deze dimensie liggen de scores voor België en Griekenland dicht bij elkaar. Griekenland scoort iets hoger, maar het verschil met Nederland is groot. Nederland is dus eerder een feminien land, terwijl België en Griekenland eerder masculiene landen zijn.

Landen die hoger scoren op de onzekerheidsvermijdingsindex (OVI) worden gekenmerkt door een hoger niveau van stress en ongerustheid. Voor deze dimensie liggen de scores voor België en Griekenland dicht bij elkaar, maar Griekenland scoort toch hoger dan België. Het verschil met Nederland is groot. Nederland is dus eerder een land met een lage onzekerheidsvermijding, terwijl België en Griekenland eerder landen zijn met een hoge onzekerheidsvermijding.

Wat de lange termijngerichtheidsindex (LTG) betreft, wil een hoge score zeggen dat een cultuur op de lange termijn gericht is. Een lage score betekent een cultuur gericht op de korte termijn. Er zijn alleen maar cijfers voor België en Nederland beschikbaar. Nederland scoort hoger dan België, maar de scores liggen wel dicht bij elkaar en zijn relatief laag. We kunnen dus stellen dat zowel België als Nederland eerder op de korte termijn gericht zijn.

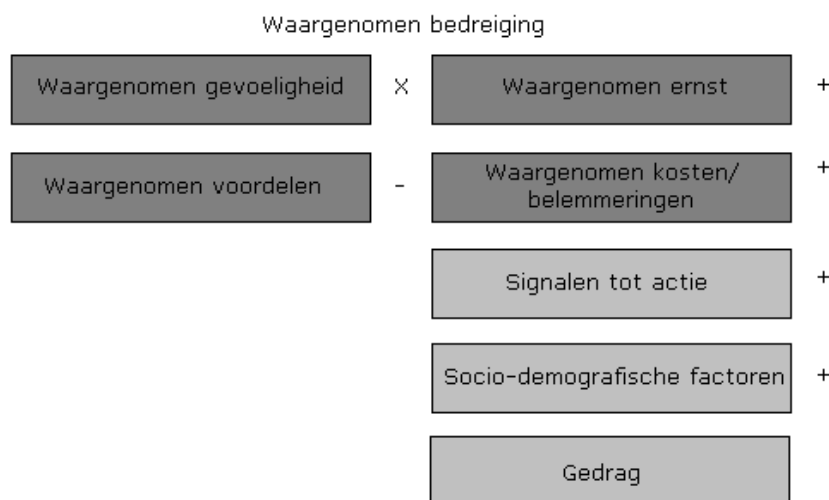
Uit voorgaande blijkt dat België, Nederland en Griekenland heel wat verschillen vertonen op de vijf culturele dimensies van Hofstede. Dit is dan, naast de verkeersveiligheidstoestand, de tweede verklaring waarom deze landen centraal staan in dit onderzoek.

Hoofdstuk IV: Menselijk gedrag

Er bestaan heel wat theorieën die het menselijk gedrag in kaart brengen. De bedoeling van dit hoofdstuk is dan ook om enkele van deze theorieën te bespreken. Achtereenvolgens komen het Health Belief Model (1974), de Protection Motivation Theory (1975), de Theorie van Gepland Gedrag (1985) en het Extended Parallel Processing Model (1992) aan bod. Na deze bespreking geven we van elke theorie de voor- en nadelen en op basis hiervan kiezen we dan de meest geschikte theorie voor dit onderzoek.

4.1 Het Health Belief Model

Het Health Belief Model (HBM) is een gedragsmodel dat Becker en Rosenstock in 1974 ontwikkelden. Zoals te zien is in figuur 6 bevatten preventieve gezondheidsgedragingen vijf determinanten, namelijk waargenomen gevoeligheid voor de bedreiging, waargenomen ernst van de bedreiging, waargenomen voordelen om de aanbevolen respons uit te voeren, waargenomen kosten/belemmeringen om de aanbevolen respons uit te voeren en signalen tot actie. Een zesde determinant, namelijk de socio-demografische factoren, beïnvloeden deze vijf determinanten. Dit omwille van het feit dat factoren zoals leeftijd, geslacht, ras... invloed hebben op de percepties van gevoeligheid, ernst, voordelen en kosten/belemmeringen. (Delaney, Lough, Whelan & Cameron, 2004)

Figuur 6: Het Health Belief Model (Delaney, Lough, Whelan & Cameron, 2004)

Het gewenste gedrag zal zich voordoen wanneer mensen denken dat ze vatbaar zijn voor een bepaald gezondheidsprobleem en dit probleem als ernstig beschouwen. Ook moeten de voordelen van een gedragsverandering waardevol zijn zonder te veel tijd of geld te kosten en er is eveneens een stimulans nodig om over te gaan tot actie. (Delaney, Lough, Whelan & Cameron, 2004)

Mensen zijn bijvoorbeeld meer geneigd om zich aan de snelheidslimiet te houden wanneer zij denken vatbaar te zijn voor een ongeval en hierdoor een ernstig letsel kunnen oplopen. De druk van leeftijdsgenoten kan het gedrag dan weer uit de gewenste richting duwen. Signalen tot actie, zoals snelheidscontroles, stimuleren het gewenste gedrag.

In het algemeen bekijkt men de vijf componenten van het model als onafhankelijke voorspellers van gedrag. Nochtans verwijst men in de conceptualisatie van het model impliciet naar de combinatie van de waargenomen gevoeligheid en de waargenomen ernst (om een waargenomen bedreiging te produceren) en van de waargenomen voordelen en de waargenomen kosten/belemmeringen (om de evaluatie van de richting van de actie te bepalen). Signalen tot actie kunnen zowel intern (zoals het minder onder controle hebben van de wagen) of extern (zoals een brochure over de gevaren van overdreven snelheid) zijn. Deze signalen verhogen het individuele bewustzijn van de dreiging. (Delaney, Lough, Whelan & Cameron, 2004)

4.2 De Protection Motivation Theory

De Protection Motivation Theory van Rogers uit 1975 specificeert enerzijds een set van angstprikkelcomponenten en anderzijds de cognitieve processen die deze componenten initiëren en invloed hebben op de intentie van de boodschapontvanger om een adaptieve respons te vertonen (Delaney, Lough, Whelan & Cameron, 2004). Deze theorie is te zien in figuur 7.

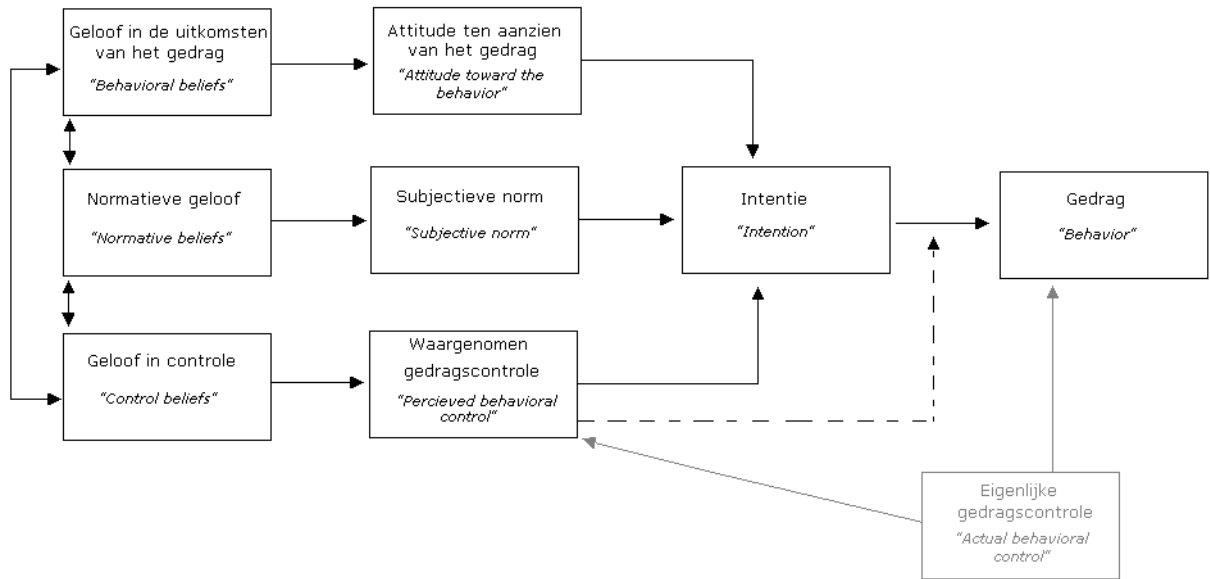
nadruk in het protectiemotivatiemodel op de protectiemotivatie en cognitieve processen en niet op angst als een emotie. (Delaney, Lough, Whelan & Cameron, 2004)

4.3 De Theorie van Gepland Gedrag

Icek Ajzen ontwikkelde de Theorie van Gepland Gedrag in 1985 als een uitbreiding van de Theorie van Beredeneerde Actie van Ajzen en Fishbein uit 1975. Ajzen (1988) vond deze uitbreiding noodzakelijk omwille van de ontdekking dat niet al het menselijk gedrag 100% vrijwillig en onder controle blijkt te zijn. Daarom voegde hij de waargenomen gedragscontrole toe aan de Theorie van Beredeneerde Actie en zo ontstond de Theorie van Gepland Gedrag. Deze theorie helpt bij het begrijpen van hoe men het gedrag van mensen kan veranderen. Het is een theorie die weloverwogen gedrag voorspelt, omdat men gedrag kan plannen.

4.3.1 Algemeen

In een onderzoek van Swaim, Perrine en Aloise-Young (2007) beschrijft men dat de attitude ten aanzien van het gedrag, de subjectieve norm en de waargenomen gedragscontrole, onrechtstreeks via de intentie, het gedrag bepalen. Het geloof in de mogelijke uitkomsten van het gedrag bepaalt de attitude ten aanzien van dat gedrag. Het geloof in de normatieve verwachtingen van belangrijke personen bepaalt de subjectieve norm. Het geloof in de aanwezigheid van factoren die het uitvoeren van het gewenste gedrag vergemakkelijken of juist moeilijker maken, bepaalt de waargenomen gedragscontrole. Figuur 8 geeft dit weer.

Figuur 8: De Theorie van Gepland Gedrag (website van Icek Ajzen)

Men definieert intentie als een bereidheid te proberen het gewenste gedrag uit te voeren. Hoe sterker de attitude, de subjectieve norm en de waargenomen gedragscontrole, hoe sterker de intentie om het gedrag uit te voeren. Tenslotte, als er genoeg eigenlijke gedragscontrole is over het gedrag, verwacht men dat mensen de intentie uiten zo snel als de mogelijkheid zich voordoet. Bij gedragingen waarover mensen niet volledig zelf de controle hebben, is het ook nuttig om de waargenomen gedragscontrole te bekijken, naast de gedragsintentie. Wanneer mensen realistisch zijn in het bepalen van de mogelijkheden om het gedrag uit te voeren, kan een maat van waargenomen gedragscontrole bijdragen tot de voorspelling van het gedrag door te dienen als een proxy voor de eigenlijke gedragscontrole.

4.3.2 De concepten, één voor één grondig uitgelegd

De website van Icek Ajzen geeft ons een duidelijk beeld van de verschillende concepten in de Theorie van Gepland Gedrag. Op basis van deze website leggen we in wat volgt de verschillende concepten uit.

a) Geloof in de uitkomsten van het gedrag en attitude

Het geloof in de uitkomsten van het gedrag linkt het gewenste gedrag aan de verwachte uitkomsten. Het is de subjectieve waarschijnlijkheid dat het gedrag een bepaalde uitkomst met zich mee zal brengen. Alhoewel een persoon verschillende "behavioral beliefs" kan hebben ten opzichte van een gedrag, zijn er toch maar een relatief klein aantal die onmiddellijk toegankelijk zijn op een bepaald moment. Men veronderstelt dat de gehele set van toegankelijke "behavioral beliefs", in combinatie met de subjectieve waarden van de verwachte uitkomsten, de attitude ten aanzien van het gedrag bepalen.

De attitude ten aanzien van een bepaald gedrag is de mate waarin men het uitvoeren van het gedrag positief of negatief beoordeelt. De attitude is de gewogen som van de kracht van elk "behavioral belief" (b) met de evaluatie van de uitkomsten (e). Dit leidt tot de volgende vergelijking: $A = \sum b_i e_i$.

Toegepast op snelheidsgedrag kan dit het volgende betekenen:

Een persoon kan er bijvoorbeeld van overtuigd zijn dat zijn/haar ongevalrisico afneemt wanneer hij/zij de snelheidslimiet respecteert. Als deze persoon daarenboven veel belang hecht aan een kleiner ongevalrisico, dan leidt dit tot een positieve attitude ten aanzien van het gewenste gedrag (de snelheidslimiet respecteren).

b) Normatieve geloof en subjectieve norm

Het normatieve geloof verwijst naar de waargenomen gedragsverwachtingen van belangrijke individuen of groepen. Men veronderstelt dat dit normatieve geloof, in combinatie met de motivatie om te voldoen, de subjectieve norm bepaalt.

De subjectieve norm is de waargenomen sociale druk om een bepaald gedrag wel of niet uit te voeren. Men veronderstelt dat de totale set van toegankelijke "normative beliefs" de subjectieve norm determineert. De subjectieve norm is de gewogen som van de kracht van elk "normative belief" (n) met de motivatie om te voldoen (m). Dit leidt tot de volgende vergelijking: $SN = \sum n_i m_i$.

Toegepast op snelheidsgedrag kan dit het volgende betekenen:

Ouders kunnen het bijvoorbeeld onaanvaardbaar vinden dat hun zoon/dochter de snelheidslimiet niet respecteert. Als de zoon/dochter daarenboven veel belang hecht aan de mening van zijn/haar ouders, dan versterkt dit de subjectieve norm.

c) Geloof in controle, waargenomen gedragscontrole en eigenlijke gedragscontrole

Het geloof in controle heeft te maken met de waargenomen aanwezigheid van factoren die het uitvoeren van het gedrag makkelijker of moeilijker maken. Men veronderstelt dat dit geloof, in combinatie met de waargenomen kracht van elke controlefactor, de waargenomen gedragscontrole bepaalt.

De waargenomen gedragscontrole verwijst naar de perceptie van de mensen over hun mogelijkheden om een bepaald gedrag uit te voeren. Het accent ligt hier dus eerder op de "external locus of control" ¹ in plaats van op de "internal locus of control" ². Men veronderstelt dat de totale set van "control beliefs" de waargenomen gedragscontrole determineert. De waargenomen gedragscontrole is de gewogen som van de kracht van elk "control belief" (c) met de waargenomen kracht van de controlefactor (p). Dit leidt tot de volgende vergelijking: $PBC = \sum c_i p_i$.

Naast de waargenomen gedragscontrole is er ook nog de eigenlijke gedragscontrole. Dit is de mate waarin een persoon de vaardigheden en mogelijkheden heeft om een bepaald gedrag uit te voeren.

Toegepast op snelheidsgedrag kan dit het volgende betekenen:

Een persoon die met een snelle wagen rijdt, zou het moeilijker kunnen vinden om de snelheidslimiet te respecteren omdat hij/zij niet eens merkt dat de wagen effectief te snel rijdt. Door deze factor die het moeilijker maakt om het gewenste gedrag uit te voeren, zal de waargenomen gedragscontrole beïnvloed worden.

---

¹ Er is sprake van de "external locus of control" wanneer een persoon meer de neiging heeft om te denken dat een gebeurtenis niet het gevolg is van het eigen handelen of de eigen karaktereigenschappen, maar van andere factoren (externe factoren), zoals andere mensen, het weer...

² Er is sprake van "internal locus of control" wanneer een persoon meer de neiging heeft om te denken dat een gebeurtenis het gevolg is van het eigen handelen of de eigen karaktereigenschappen (interne factoren), zoals intuïtie, eigen kunnen... Dit houdt verband met het begrip "self-efficacy" waarmee men het vermogen en de overtuiging om adequaat en efficiënt te handelen in een bepaalde situatie bedoelt.

d) Gedragsintentie

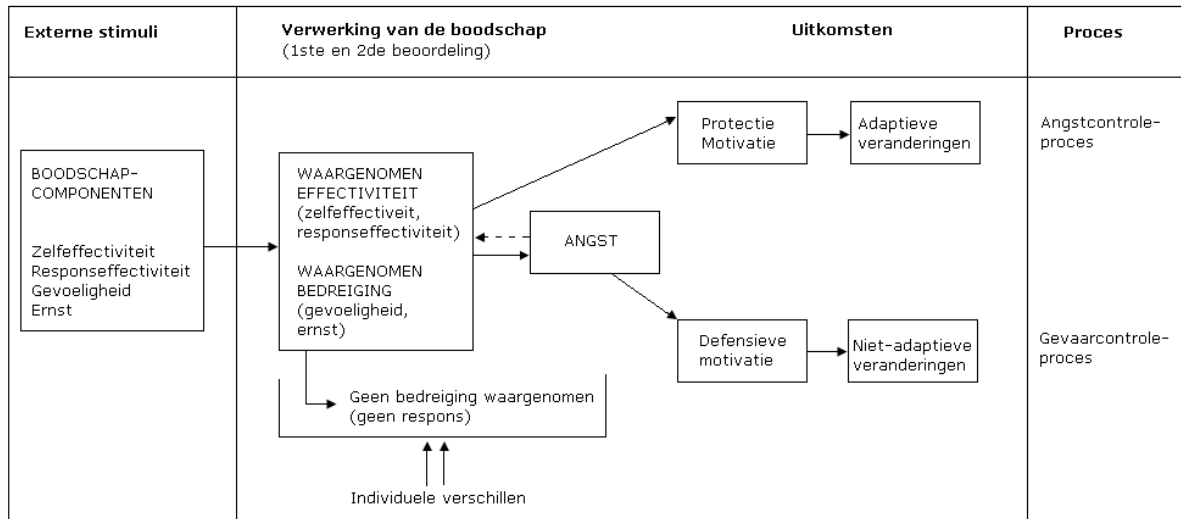
De attitude, de subjectieve norm en de waargenomen gedragscontrole hebben vervolgens alle drie een invloed op de gedragsintentie. Deze intentie is een indicatie van de bereidheid van een persoon om een bepaald gedrag uit te voeren. Men beschouwt de gedragsintentie als de onmiddellijke voorloper van gedrag.

e) Gedrag

In de Theorie van Gepland Gedrag is gedrag een functie van compatibele intenties en waargenomen gedragscontrole. Men verwacht dat waargenomen gedragscontrole het effect van intentie op gedrag medieert zodat een positieve intentie alleen het gewenste gedrag voortbrengt als de waargenomen gedragscontrole sterk is. In de praktijk blijkt echter dat intenties en waargenomen gedragscontrole wel hoofdeffecten vervullen op gedrag, maar dat er geen significante interactie is. Ook de eigenlijke gedragscontrole oefent een invloed uit op het uitgevoerde gedrag. Het uitvoeren van een gedrag hangt niet alleen af van een positieve intentie, maar ook van een voldoende niveau van gedragscontrole.

4.4 Het Extended Parallel Processing Model

Witte ontwikkelde in 1992 het Extended Parallel Processing Model (EPPM) dat te zien is in figuur 9. Het model vult aan waar de Protection Motivation Theory tekortschiet. Bovendien specificeert het Extended Parallel Processing Model de situaties waarin enerzijds het gevaarcontroleproces en anderzijds het angstcontroleproces domineert. Witte beoogt met het Extended Parallel Processing Model in de eerste plaats meer diepgang te verwerven in het verschil tussen het gevaar- en angstcontroleproces. Daarenboven tracht ze ook de Protection Motivation Theory te verfijnen. (Delaney, Lough, Whelan & Cameron, 2004)

Figuur 9: Het Extended Parallel Processing Model (Delaney, Lough, Whelan & Cameron, 2004)

Het Extended Parallel Processing Model veronderstelt dat de verwerking van een angstboodschap in twee stadia gebeurt.

In het eerste stadium beoordeelt men de gegeven bedreiging in de angstboodschap op basis van de persoonlijke relevantie van de bedreiging en de kans dat de bedreiging zich zal voordoen. Indien men de waargenomen kans op het plaatsvinden van de gegeven bedreiging en de persoonlijke relevantie ervan groot acht, ervaart de boodschapontvanger de bedreiging als ernstig. Indien men de waargenomen kans op het plaatsvinden van de bedreiging en/of de persoonlijke relevantie van de bedreiging als klein aanschouwt, dan ervaart men de bedreiging niet als ernstig.

In het tweede stadium van verwerking volgt aan de hand van twee componenten een beoordeling van de aanbevolen respons in de angstboodschap: een evaluatie van de waargenomen responseffectiviteit en een evaluatie van de waargenomen zelfeffectiviteit. Indien de waargenomen respons- en zelfeffectiviteit groot is, dan ervaart men de aanbevolen respons in de angstboodschap als effectief. Is één van beide effectiviteitspercepties klein, dan ervaart men de aanbevolen respons niet als effectief. (Witte, 1992)

De interactie tussen de beoordeling van de gegeven bedreiging en de waargenomen respons- en zelfeffectiviteit beïnvloedt de respons van de boodschapontvanger op de angstboodschap en bepaalt welk proces wordt geïnitieerd: het gevaarcontroleproces of

het angstcontroleproces. Witte noteert bij een niet-ernstige bedreiging geen verdere verwerking van de angstboodschap. Dit betekent dat het tweede stadium van verwerking (de beoordeling van de aanbevolen respons) niet wordt geïnitieerd. Indien men de bedreiging als ernstig en de aanbevolen respons als effectief ervaart, initieert het gevaarcontroleproces en reageren individuen op de gegeven bedreiging en niet op hun angstgevoel. Met andere woorden: personen worden, via protectiemotivatie, gemotiveerd om een gegeven bedreiging te ontwijken door middel van een adaptieve respons, indien de waargenomen kans op het plaatsvinden van de gegeven bedreiging en de persoonlijke relevantie ervan groot zijn, en zij een doeltreffende en eenvoudige respons krijgen toegewezen. Indien men de gegeven bedreiging als ernstig ervaart, maar de aanbevolen respons in de boodschap als niet-effectief, initieert het angstcontroleproces en wordt de boodschapontvanger gemotiveerd om zijn/haar angstgevoelens te beheersen aan de hand van een niet-adaptieve respons. In dit geval reageren individuen enkel op hun angstgevoel en hechten zij geen belang aan het ontwijken van de gegeven bedreiging. (Witte, 1992)

4.5 Besluit

We hebben zojuist vier verschillende gedragstheorieën besproken en volgens Delaney, Lough, Whelan en Cameron (2004) kunnen we elk van deze vier theorieën gebruiken in het domein van de verkeersveiligheid. Wat opvalt, is dat de meer recente theorieën gebaseerd zijn op de oudere theorieën. De auteurs hebben dus geprobeerd om eventuele tekortkomingen of fouten van de theorieën aan te passen. Omdat we in dit onderzoek nood hebben aan een bruikbaar gedragsmodel bespreken we in wat volgt de voor- en nadelen van elke theorie. Op basis hiervan kiezen we de meest geschikte theorie voor dit onderzoek.

4.5.1 Voor- en nadelen van de verschillende theorieën

Een eerste theorie die we besproken hebben, is het Health Belief Model. Dit model is een beschrijvend model van de determinanten van gedrag. Soms kan dit model dan ook duidelijk aangeven welke componenten men moet veranderen. Toch stelt het model geen specifieke methoden voor gedragsverandering voor, behalve wat de signalen tot actie

betreft. Deze signalen hebben echter de zwakste relatie tot gezondheidsgedragingen. (Bartholomew, Parcel, Kok en Gottlieb, 2006)

In Armitage en Conner (2000) lezen we dat er heel wat kritieken zijn op dit model omdat de componenten van het model geformueerd zijn zonder definitie en zonder enige combinatieregels³. Onderzoek van Harrison, Mullen en Green (1992) wijst eveneens uit dat, alhoewel de correlatie tussen de componenten en gedrag significant zijn, de effecten klein zijn. Ook Sheeran en Abraham (1996) besluiten dat de variabelen slechts zwak correleren met gedrag. Ze stellen eveneens dat de zwakke voorspellende validiteit van het Health Belief Model te wijten is aan een slechte definitie van de componenten en een gebrek aan combinatieregels. Deze nadelen zorgen volgens O'Connor (1990) er dan ook voor dat het model moeilijk te operationaliseren is. Dit is volgens hem eveneens de reden waarom men in wetenschappelijk onderzoek geen ondersteuning vindt voor de theorie achter het model. Ondanks deze beperkingen is de theorie reeds op grote schaal gebruikt. Lajunen en Räsänen (2004) hebben eveneens deze theorie vergeleken met de Theorie van Gepland Gedrag en uit deze test bleek dat de Theorie van Gepland Gedrag de data beter fit dan het Health Belief Model. Toch zijn volgens Delaney, Lough, Whelan en Cameron (2004) waargenomen belemmeringen en waargenomen gevoeligheid beiden nuttig bevonden als voorspellers voor gezondheidsbeschermend gedrag. Echter, variabelen zoals zelfeffectiviteit, motivatie en ervaring zijn niet volledig benut binnen het model.

Een tweede theorie die we besproken hebben, is de Protection Motivation Theory. Deze theorie heeft volgens Bartholomew, Parcel, Kok en Gottlieb (2006) dezelfde basis als het Health Belief Model. In tegenstelling tot het Health Belief Model kan men de Protection Motivation Theory wel gebruiken als een nuttige voorspeller van gedrag. Boer en Seydel (1996) hebben het nut van de Protection Motivation Theory als basis voor theoriegebaseerde gezondheidsinterventies aangetoond. Een analyse door Hodgkins, Sheeran en Orbell (1998) toont aan dat de gemiddelde correlaties voor alle componenten klein of gemiddeld zijn. De voorspellende kracht is dus groter dan deze van het Health Belief Model, maar toch is deze kracht nog niet sterk genoeg. Ondanks deze nadelen heeft de theorie volgens Donovan, Henley en Slater (1995) veel aandacht gekregen van zowel de openbare als de commerciële gezondheidssector. Beide sectoren stellen voor om het concept "beoordeling van de voordelen" in te brengen als een derde inputfactor.

---

³ Alhoewel de bedreiging bijvoorbeeld een functie kan zijn van de ernst en de gevoeligheid worden ze weergegeven als afzonderlijke voorspellers van gedrag.

Dit is gelijkaardig aan de "voordelen en belemmeringen" van het Health Belief Model. Een punt waar volgens Woolley, Dyson en Taylor (2001) geen rekening mee gehouden is, gaat over de nabijheid van de bedreiging. Bedreigingen in de nabije toekomst zijn immers effectiever dan een bedreiging die verwijst naar een mogelijke uitkomst binnen 20 jaar. Volgens LaTour en Zhara (1988) is het model moeilijk te valideren omwille van de moeilijkheden met de meting van angst. Ondanks de moeilijkheden met het valideren van het model, gaat het model toch goed om met een brede waaier van variabelen, inclusief zowel de oplossingsmanieren als de zelfeffectiviteit. (Delaney, Lough, Whelan & Cameron, 2004)

Een derde theorie die we besproken hebben, is de Theorie van Gepland Gedrag. Deze theorie is een verbeterde versie van de Theorie van Beredeneerde Actie door de toevoeging van de waargenomen gedragscontrole. Toch is deze verbetering niet consistent met alle gedragingen. De meeste beperkingen die naar voren komen bij de Theorie van Beredeneerde Actie, zoals het ontbreken van variabelen zoals handhaving en emoties, gelden ook voor de Theorie van Gepland Gedrag. Het model is ook bekritiseerd voor het te uitgebreid zijn, alhoewel deze theorie met succes reeds toegepast is op een breed gamma van gedragingen. (Delaney, Lough, Whelan & Cameron, 2004)

Verschillende onderzoeken hebben dan ook bewijs aangeleverd voor het gebruik van de Theorie van Gepland Gedrag voor een groot scala van gedragingen en gezondheidsgedragingen in het bijzonder. De voorspellende kracht voor dit model blijkt tevens heel goed te zijn (Armitage en Conner, 2000).

Een vierde en laatste theorie die we besproken hebben, is het Extended Parallel Processing Model. Dit model werd ontwikkeld uit de Protection Motivation Theory. Volgens Delaney, Lough, Whelan en Cameron (2004) is het een allesomvattend model, vooral door het opnemen van variabelen zoals waargenomen ernst, gevoeligheid en angstrespons. Zowel adaptieve als niet-adaptieve gedragingen worden opgenomen in het model. Toch merken Stiff en Mongeau (2002) op dat men in het wetenschappelijk onderzoek slechts een gemiddelde steun vindt voor de voorspellende kracht van dit model. De centrale voorspelling is dat de waargenomen bedreiging en de waargenomen effectiviteit gecombineerd worden om een gedragsverandering door te voeren. Met andere woorden, alleen de hoge-bedreiging-hoge-effectiviteit voorwaarde kan men effectief voorspellen.

4.5.2 De meest geschikte theorie voor dit onderzoek

De vorige paragraaf maakt duidelijk dat elk van de vier besproken theorieën zijn voor- en nadelen heeft. Toch blijkt uit de bespreking van de voor- en nadelen van de Theorie van Gepland Gedrag dat deze theorie in wetenschappelijk onderzoek de grootste voorspellende kracht blijkt te hebben. Het lijkt ons dan ook aangewezen om met deze theorie verder te werken in dit onderzoek. Enerzijds omwille van de afweging van de voor- en nadelen, anderzijds omwille van het feit dat men deze theorie veelvuldig gebruikt in wetenschappelijk onderzoek, waardoor ze al uitvoerig op haar validiteit en betrouwbaarheid is getest.

Hoofdstuk V: Cultuur en menselijk gedrag

De bedoeling van dit hoofdstuk is even stil te staan bij wat er al geweten is over de relatie tussen cultuur en menselijk gedrag. Dit hoofdstuk begint met de visie van Ajzen en Fishbein over de invloed van cultuur op de Theorie van Gepland Gedrag. Vervolgens passen we deze theoretische uitleg van Ajzen en Fishbein toe op verkeersveiligheid met behulp van twee modellen. Dit hoofdstuk sluit af met een paragraaf waarin we wetenschappelijke literatuur bespreken die handelt over cultuur en menselijk gedrag.

5.1 De visie van Ajzen en Fishbein

Zoals bij de bespreking van de Theorie van Gepland Gedrag reeds aan bod gekomen is, zijn de attitude, de subjectieve norm en de waargenomen gedragscontrole, ook wel proximale variabelen genoemd, de grootste determinanten van de gedragsintentie en van het gedrag. Volgens Ajzen (2005) zijn er echter heel wat achtergrondfactoren, zoals bijvoorbeeld leeftijd, geslacht, etnische afkomst, socio-economische status, opleiding, nationaliteit en intelligentie die gerelateerd zijn aan of van invloed zijn op deze drie determinanten. Mensen groeien immers op in verschillende sociale omgevingen en zullen dus andere opvattingen hebben over bepaalde zaken.

Volgens Fishbein, Ajzen, Albarracin en Hornik (2007) kunnen deze achtergrondfactoren, ook wel distale variabelen genoemd, op twee manieren de intentie en het gedrag beïnvloeden. Bij de eerste manier modereren de achtergrondfactoren de relatieve invloed van de attitude, de subjectieve norm en de waargenomen gedragscontrole op de gedragsintentie en het gedrag. Bij de tweede manier beïnvloeden de achtergrondfactoren de gedragsintentie en het gedrag door effecten op de proximale determinanten.

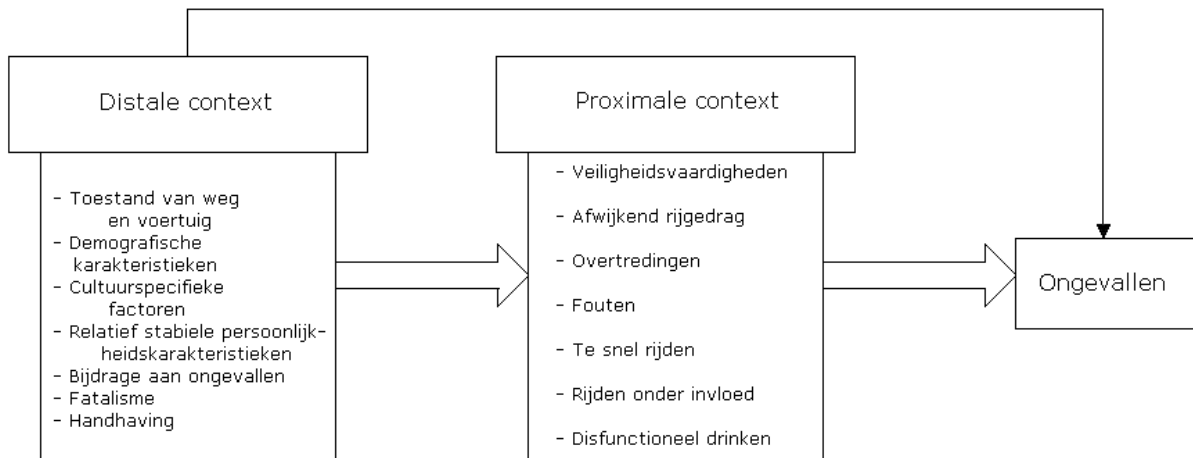
Distale variabelen kunnen dus bijvoorbeeld een impact hebben op de mate waarmee de attitude al dan niet de gedragsintentie bepaalt (modererend effect) of op de belangrijkheid van het normatief geloof dat de subjectieve norm beïnvloedt (mediërend effect).

Op basis van deze uitleg blijkt dus dat Ajzen en Fishbein cultuur aanzien als een distale variabele die ofwel de concepten uit de Theorie van Gepland Gedrag, ofwel de relaties tussen de concepten uit de Theorie van Gepland Gedrag beïnvloedt.

5.2 Model van Sümer

Sümer (2003) heeft een model opgesteld om een onderscheid te maken tussen de distale en de proximale factoren bij het voorspellen van ongevalbetrokkenheid. Figuur 10 geeft dit weer.

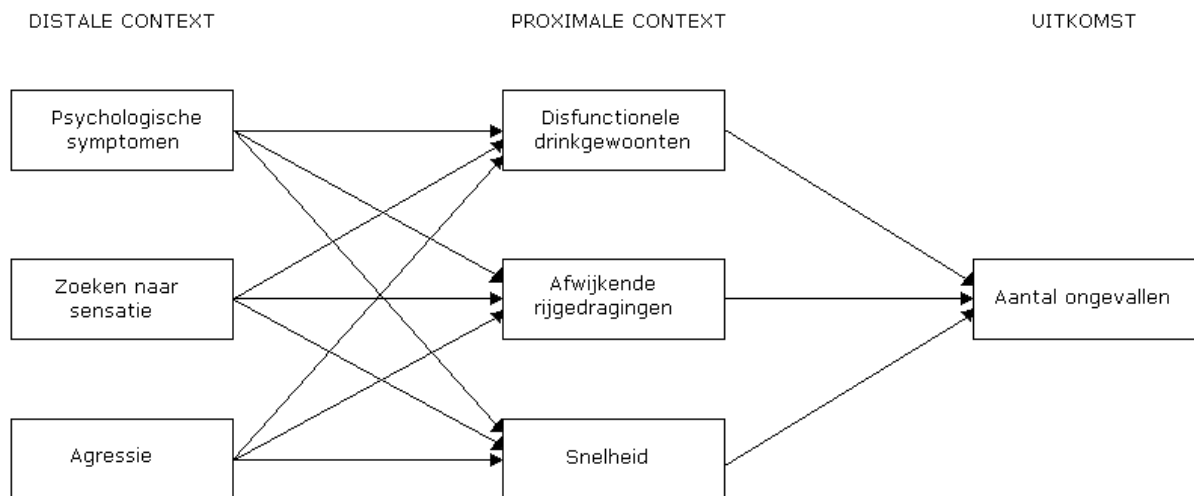

Figuur 10: Model van Sümer (Sümer, 2003)

Sümer (2003) veronderstelt dat de proximale context zowel stabiele als wijzigende factoren bevat. Deze zijn nauw verwant met de ongevallentendens. De stabiele elementen gerelateerd aan de rijstijl (snelheidskeuze, overtredingen, inhaalbewegingen...), kritische gedragsfactoren (antisociaal of overmatig drinken) en bepaalde wijzigende factoren (rijden onder invloed) die onmiddellijk het risico op een ongeval verhogen, deelt hij in onder de proximale context. De distale context aan de andere kant bestaat uit een aantal extrinsieke elementen, gaande van meer culturele factoren (veiligheidsattitude, politiek milieu...), socio-demografische factoren (leeftijd, geslacht...), relatief stabiele persoonlijkheidsfactoren, attitudes en overtuigingen (nemen van risico's, zoeken naar sensatie...) naar cognitieve factoren die indirect bijdragen aan het veroorzaken van ongevallen en ongevallen voorspellen via proximale factoren.

Distale factoren creëren een neiging voor de bestuurder om hoge niveaus van risico te hebben (proximale factoren). Deze proximale factoren voorspellen de ongevalbetrokkenheid. Sümer verwacht dat de link tussen de distale en de proximale context sterker is dan de link tussen de proximale context en de ongevalfrequentie. Elementen van de distale context dragen volgens hem weinig of niets bij aan de voorspelling van de ongevallen, maar toch hebben ze significante indirecte effecten via de elementen van de proximale context.

Sümer heeft voorgaande getest aan de hand van het model dat te zien is in figuur 11. In dit model stelt Sümer (2003) dat drie typische elementen van de distale context, namelijk psychologische symptomen, zoeken naar sensatie en agressie, de elementen van de proximale context, namelijk aan alcoholconsumptie gerelateerde attitudes, rijgedrag en snelheidskeuze, sterk voorspellen. Deze laatste variabelen op hun beurt voorspellen onmiddellijk het aantal ongevallen. Distale variabelen oefenen een indirect effect uit op de uitkomstvariabele via de effecten op de proximale variabelen. De directe effecten van de distale variabelen zijn niet significant of zwak.

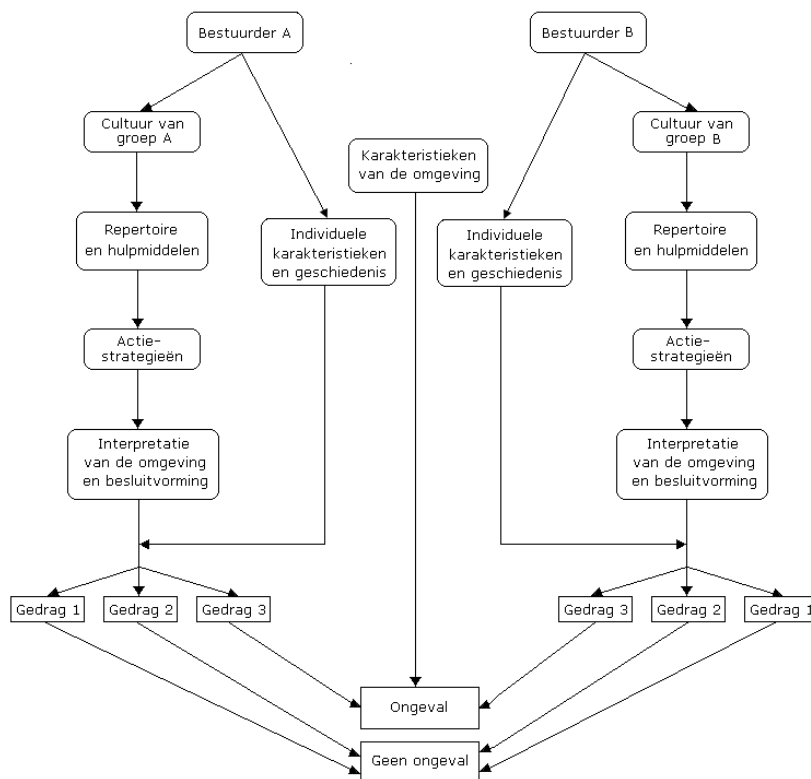
Figuur 11: Toegepast model van Sümer (Sümer, 2003)

Uit de test blijkt dat de variabelen uit de distale context tenminste één van de proximale variabelen voorspelt. Slechts één van de proximale variabelen, namelijk afwijkende rijgedragingen, voorspelt direct het aantal ongevallen en één van de distale variabelen, namelijk psychologische symptomen, voorspelt indirect het aantal ongevallen. Toch blijkt uit het testen van de vooropgestelde relaties tussen de distale en de proximale

variabelen dat het model geldig is. Uit het testen van dit model blijkt dat enkel de psychologische symptomen de afwijkende rijgedragingen sterk voorspellen. Psychologische symptomen en agressie voorspellen de disfunctionele drinkgewoonten. Het zoeken naar sensatie heeft een hele grote invloed op de gekozen snelheid. Psychologische symptomen hebben directe effecten op zowel afwijkende rijgedragingen als disfunctionele drinkgewoonten en indirecte effecten (via deze gedragingen) op het aantal ongevallen.

5.3 Het sociaal ongeval

Ook Factor, Mahalel en Yair (2007) hebben gebruik gemaakt van cultuur als distale variabele. Ze hebben een sociologisch model opgesteld om ongevallen tussen twee of meer bestuurders te verklaren. Dit model is te zien in figuur 12.

Figuur 12: Het sociaal ongeval (Factor, Mahalel & Yair, 2007)

De basisassumptie van dit model is dat sociale groepen unieke culturele karakteristieken hebben, zoals het beeld op de wereld en de manieren van handelen, die de leden van die groepen beïnvloeden. Deze culturele karakteristieken kunnen ervoor zorgen dat bestuurders uit verschillende groepen een bepaalde situatie anders interpreteren. Daarom zullen ze dus waarschijnlijk ook conflicterende beslissingen nemen die kunnen leiden tot een ongeval.

De auteurs veronderstellen dat de karakteristieken van de omgeving onmiddellijk van invloed zijn op een ongeval. Ook het gedrag van de bestuurder, dat beïnvloed wordt door zijn individuele en culturele karakteristieken, is bepalend voor het ontstaan van ongevallen. Bestuurders van één groep hebben een bepaald rijrepertoire dat een onderscheid maakt tussen de percepties en de normen van bestuurders uit verschillende groepen. Deze culturele verscheidenheid kan leiden tot het ondernemen van verschillende acties, tot het anders interpreteren van een situatie en zelfs tot het nemen van conflicterende beslissingen en het uitvoeren van ander gedrag op de weg, zoals afremmen, van rijstrook wisselen...

5.4 Empirische ondersteuning

Om dit hoofdstuk af te sluiten, zijn we gaan kijken naar wetenschappelijke literatuur met betrekking tot cultuur en menselijk gedrag. Wat het menselijk gedrag betreft, zijn we vooral geïnteresseerd in studies die gebruik maken van de Theorie van Gepland Gedrag. Zo kunnen we immers een beter zicht krijgen op hoe de verschillende auteurs zijn omgegaan met cultuur in het door ons gebruikte gedragsmodel. De literatuur heeft betrekking op zes onderzoeksdomeinen. In wat volgt, vatten we onze bevindingen per onderzoeksdomein kort samen.

Het eerste onderzoeksdomein betreft het domein van de gezondheidspsychologie. Hahn en Lam (2007) bestudeerden het condoomgebruik van Chinese, Filippijnse en blanke vrouwen aan de hand van de Theorie van Gepland Gedrag. Uit hun onderzoek blijkt dat ze het condoomgebruik het best kunnen verklaren wanneer ze een culturele variabele, namelijk het comfort om over seks te praten, toevoegen aan de Theorie van Gepland Gedrag. Amponsah-Afuwape, Myers en Newman (2002) probeerden met behulp van de Theorie van Gepland Gedrag de intentie om bloed te doneren te verklaren voor

verschillende etnische minderheidsgroepen. Uit dit onderzoek blijkt dat alle variabelen uit de Theorie van Gepland Gedrag goede voorspellers zijn voor dit gedrag en dat het opnemen van verschillen tussen de minderheidsgroepen de voorspellende kracht van het model verbetert. Beadnell, Baker, Morrison, Huang, Stielstra en Gillmore (2008) testten aan de hand van de Theorie van Gepland Gedrag het condoomgebruik bij heteroseksuele mannen. Uit deze test blijkt dat de culturele factoren een modererend effect hebben op de relaties tussen attitude, subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole enerzijds en gedragsintentie anderzijds. Antshel (2002) besloot in zijn onderzoek dat culturele factoren, zoals bijvoorbeeld respect en persoonlijke relaties, bepalend zijn voor het al dan niet succesvol voltooien van een medische nabehandeling.

Het tweede onderzoeksdomein betreft het domein van het consumentengedrag. Singh, Fassott, Zhao en Boughton (2006) gebruikten de Theorie van Gepland Gedrag om te bepalen of consumenten uit Duitsland, China en India cultureel aangepaste websites verkiezen boven gestandaardiseerde websites. Het blijkt dat deze drie culturele groepen nood hebben aan aangepaste websites, want dit beïnvloedt niet alleen hun overtuigingen, maar ook hun attitude en hun intentie om een product via internet te kopen. Pavlou en Chai (2002) gebruikten de Theorie van Gepland Gedrag in een cross-cultureel onderzoek over het koopgedrag via internet. Cultuur stelden ze voor aan de hand van drie dimensies, namelijk individualisme tegenover collectivisme, korte termijngerichtheid tegenover lange termijngerichtheid en machtafstand. Wat de dimensies individualisme tegenover collectivisme betreft, blijkt uit de resultaten dat de relatie tussen attitude en intentie en subjectieve norm en intentie sterker is in collectivistische culturen dan in individualistische culturen. Wat de dimensie machtafstand betreft, blijkt dat de positieve relatie tussen sociale norm en intentie sterker is in culturen met een hoge machtafstand dan in culturen met een lage machtafstand. De relatie tussen waargenomen gedragscontrole en intentie is het sterkst in culturen met een lange termijngerichtheid.

Het derde onderzoeksdomein betreft het domein van de informatietechnologie. Dinev, Goo, Hu en Nam (2008) bestudeerden het gedrag van gebruikers tegenover informatietechnologieën. Ze maakten gebruik van de Theorie van Gepland Gedrag en veronderstelden modererende effecten van de vijf culturele dimensies van Hofstede. De analyse steunde de meeste hypothesen met betrekking tot de modererende invloed van de culturele dimensies. Zo vonden ze bijvoorbeeld dat de dimensie individualisme tegenover collectivisme een modererende invloed uitoefent op de relatie tussen de

subjectieve norm en de gedragsintentie. De auteurs stellen dan ook voor om culturele factoren in beschouwing te nemen bij het nemen van beleidsbeslissingen.

Het vierde onderzoeksdomein betreft het domein van de sportpsychologie. Hagger, Chatzisarantis, Barkoukis, Wang, Hein, Pihu, Soós en Karsai (2007) onderzochten of de cross-culturele veralgemening van de Theorie van Gepland Gedrag mogelijk was. Dit onderzoek werd uitgevoerd met jongeren als doelgroep. De Theorie van Gepland Gedrag bleek zijn nut te hebben wanneer er naar verschillende culturen gekeken werd. Attitude voorspelde de intentie in elk sample, maar de subjectieve norm bleek enkel significant te zijn bij het Hongaars sample. Het effect van de waargenomen gedragscontrole op de intentie was significant in alle samples, met uitzondering van het Hongaarse sample.

Het vijfde onderzoeksdomein betreft het domein van het zoeken naar een job. Van Hooft, Born, Taris en van der Flier (2004) onderzochten of er verschillen zijn tussen meerderheids- en minderheidsgroepen in Nederland met betrekking tot het zoeken naar een job. Dit werd gedaan door te onderzoeken of er verschillen zijn tussen de resultaten van een Nederlandse steekproef en van een steekproef van etnische minderheidsgroepen in Nederland. Uit hun onderzoek blijkt dat bij de etnische minderheidsgroepen vooral de subjectieve norm meespeelt in het bepalen van de gedragsintentie. Bij de Nederlanders verklaarde vooral de attitude de gedragsintentie.

Het zesde en laatste onderzoeksdomein betreft het domein van de gokpsychologie. Walker, Courneya en Deng (2006) gebruikten de Theorie van Gepland Gedrag om uit te leggen waarom bepaalde personen al dan niet gokken. Etnische afkomst en geslacht werden als extra variabelen opgenomen. Uit de resultaten blijkt dat voor alle bestudeerde culturele groepen zowel attitude als gedragsintentie significant bepalend waren voor het gedrag. Ze besloten eveneens dat de Theorie van Gepland Gedrag cross-cultureel gebruikt kan worden en dat de belangrijkheid van de concepten uit de Theorie van Gepland Gedrag verschillen van cultuur tot cultuur.

Dit overzicht maakt duidelijk dat het gedragsmodel dat in dit onderzoek centraal staat, namelijk de Theorie van Gepland Gedrag, reeds vaak gebruikt is in de meest uiteenlopende domeinen van wetenschappelijk onderzoek. De Theorie van Gepland Gedrag is trouwens ook al vaak op zijn betrouwbaarheid en validiteit getest. Wat het concept cultuur betreft, blijkt duidelijk dat onderzoekers zich bewust zijn van het belang

van dit concept, maar voor de invulling en integratie van het concept cultuur in de Theorie van Gepland Gedrag is er niet echt een eenduidige oplossing. Wat wel opvalt, is dat het concept cultuur vooral bestudeerd wordt door de Theorie van Gepland Gedrag te gaan testen in verschillende culturele samples. Hier en daar wordt er wel een bepaald aspect van cultuur geïntegreerd in de Theorie van Gepland Gedrag, maar dit komt zeker niet frequent voor. Wat eveneens opvalt, is dat er geen studies besproken zijn uit het onderzoeksdomein van de verkeersveiligheid. Dit omwille van het feit dat cultuur nog niet echt ingang gevonden heeft in dit onderzoeksdomein. Dit maakt de relevantie van ons onderzoek nogmaals duidelijk.

Hoofdstuk VI: Verkeersveiligheid en menselijk gedrag

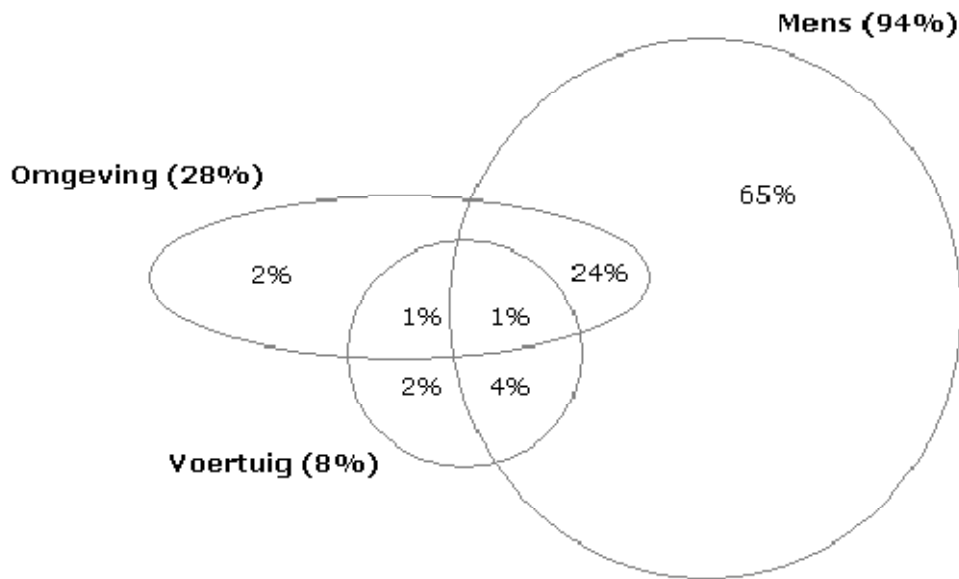
De bedoeling van dit hoofdstuk is even stil te staan bij wat er al geweten is over de relatie tussen verkeersveiligheid en menselijk gedrag. Dit hoofdstuk begint met het bespreken van menselijk gedrag als determinant van verkeersonveiligheid. Vervolgens geven we enkele vormen van verkeersonveiligheid om zo aan te tonen dat niet elke menselijke fout een bewust gemaakte fout is. Hierna geven we een verklaring voor snelheidsgedrag. Dit hoofdstuk sluit af met een paragraaf waarin we wetenschappelijke literatuur bespreken die handelt over verkeersveiligheid en menselijk gedrag.

6.1 Menselijk gedrag als determinant van verkeersonveiligheid

Volgens Van Vlierden (2007) liggen aan alle soorten gedrag, dus ook aan verkeersgedrag, motieven ten grondslag. Factoren die deze motieven bepalen kunnen we onderverdelen in drie categorieën, namelijk weg en voertuig, verkeer en omgeving en factoren gerelateerd aan de weggebruiker.

Een onderzoek door Van Hout (2007) maakt duidelijk dat de verkeersdeelnemer deel uitmaakt van het mens/voertuig/omgeving-systeem. Dit systeem geven we weer in figuur 13. Verkeersongevallen ontstaan door het falen van minstens één van deze drie componenten, maar vaak spelen meerdere factoren tegelijkertijd een rol. Snelheid veroorzaakt niet noodzakelijk een ongeval, maar speelt bijvoorbeeld wel een rol in combinatie met de weersomstandigheden. Het belang van elk van de drie componenten in het systeem valt af te leiden uit de respectievelijke bijdrage aan het falen van dat systeem als geheel: in het ontstaan van ongevallen. De schattingen daaromtrent komen uit op: omgeving 28%, voertuig 8% en mens 94%.

Figuur 13: Het mens/voertuig/omgeving-systeem (Van Hout, 2007)

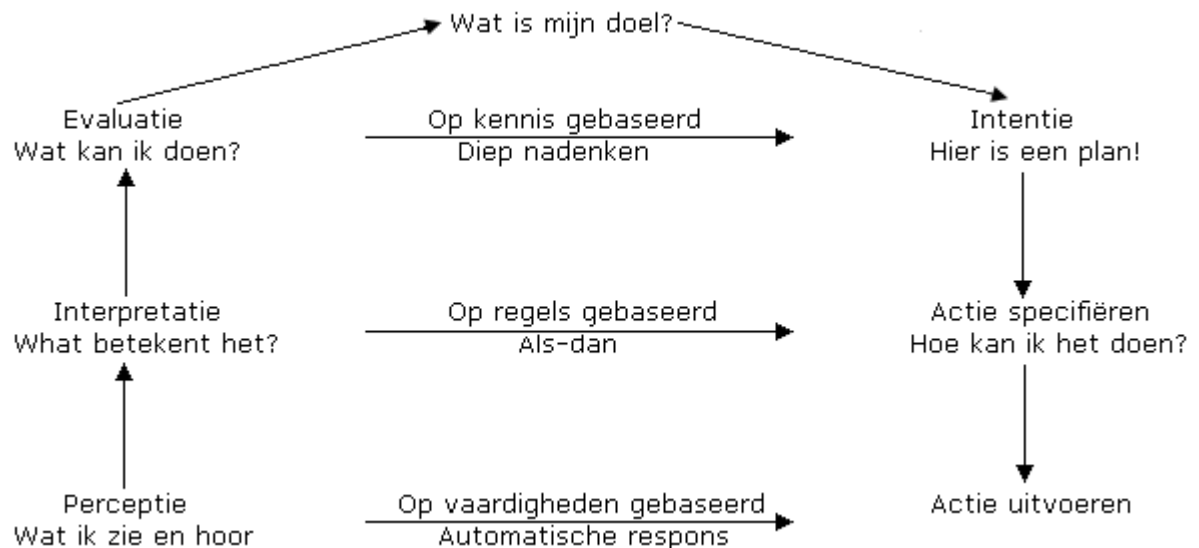
Het totaal van deze indicatieve percentages komt uit boven 100%, omdat ongevallen vaak ontstaan door een samenloop van omstandigheden. Wanneer we één van de schakels in de ongevallenketen kunnen doorbreken, zal het ongeval niet plaatsvinden. Bovendien kan men de omgeving zodanig inrichten dat mensen geen fouten kunnen maken of dat die fouten niet tot een ongeval kunnen leiden. Zo zorgt een vrijliggend fietspad ervoor dat een automobilist geen fietser kan raken, ook al rijdt hij veel te snel en onder invloed. We moeten wel opmerken dat de cijfers de oorzaken van verkeersongevallen aangeven, maar niets zeggen over de mogelijke effecten van maatregelen om de onveiligheid te verminderen. Het is niet omdat menselijk gedrag 94% van de ongevallen veroorzaakt, dat de meest doeltreffende strategie om de onveiligheid te verminderen erin zou bestaan uitsluitend te werken op rechtstreekse gedragswijziging. Toch is het duidelijk dat een belangrijke reductie van verkeersslachtoffers slechts haalbaar is indien we een aangepast en veilig gedrag bij de weggebruikers kunnen uitlokken. Nog belangrijk om op te merken is dat maatregelen in de sfeer van handhaving en zelfs infrastructuur of voertuigtechniek een effect kunnen hebben op het menselijk gedrag. Minstens een deel van de bevolking zal bijvoorbeeld stelselmatig trager rijden indien ze een verhoogde pakkans ervaren.

6.2 Vormen van verkeersonveiligheid

Deze paragraaf start met het bespreken van twee modellen over verkeersonveiligheid, namelijk het model van Rasmussen en het model van Reason. Deze twee modellen kunnen we operationaliseren via de Driver Behaviour Questionnaire en de Dula Dangerous Driving Index. Voor de volledigheid halen we deze twee items dan ook kort aan.

6.2.1 Het model van Rasmussen

Keskinen, Hatakka, Laapotti, Katila en Peräaho (2004) stellen dat het hoofddoel van het model van Jens Rasmussen uit 1986 het beschrijven is van hoe processen, die al dan niet aangeleerd zijn, gecontroleerd worden. Daarom maakt dit hiërarchisch taakmodel dan ook een onderscheid tussen verschillende performantie- of gedragsniveaus die gebaseerd zijn op verschillende manieren van informatieverwerking en gedragscontrole, namelijk op kennis gebaseerde taakniveaus, op regels gebaseerde taakniveaus en op vaardigheden gebaseerde taakniveaus. Er zijn echter geen dynamische relaties tussen deze drie niveaus. Dit is te zien in figuur 14.

Figuur 14: De verschillende taakniveaus volgens Rasmussen (Weller, Schlag, Gatti, Jorna & van de Leur, 2006, eigen verwerking)

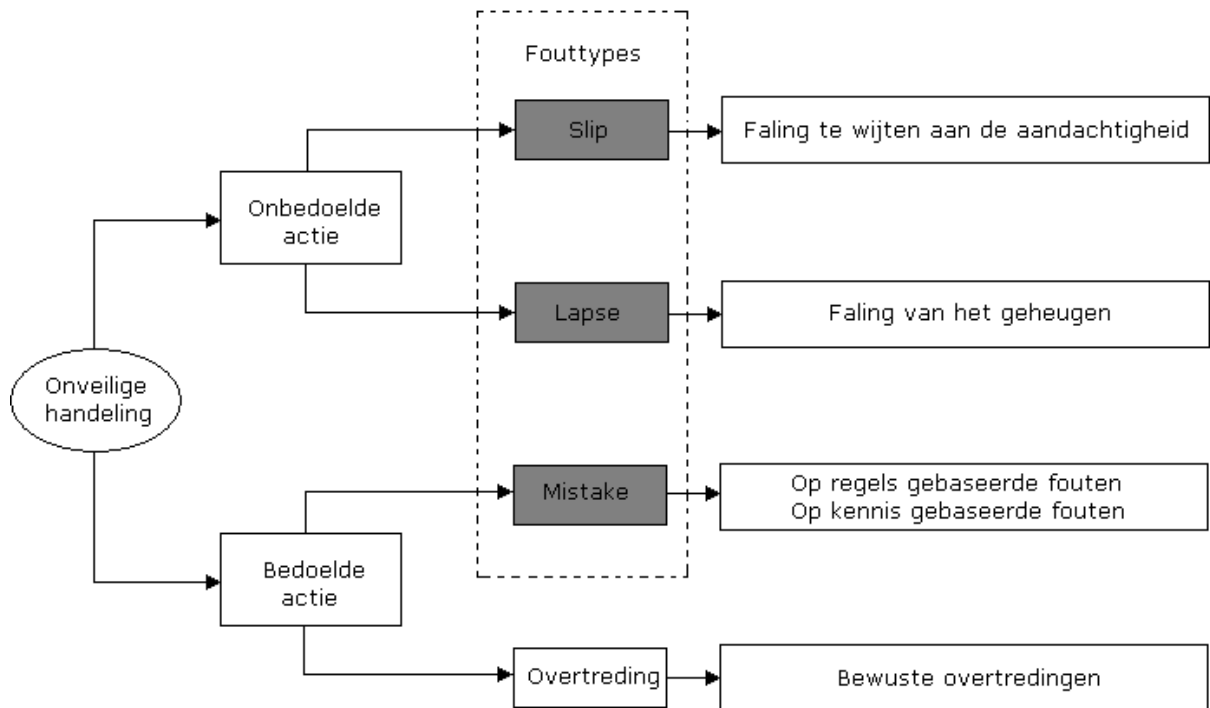
Volgens Helander (2006) gebeurt de op vaardigheden gebaseerde besluitvorming bijna automatisch zonder veel beslissingen te moeten nemen. Het volgende niveau, de op regels gebaseerde besluitvorming, is niet langer automatisch. Beslissingen die op regels gebaseerd zijn, zijn meestal zeer effectief, omdat ze snel zijn en ze kunnen omgaan met een variëteit van voorwaarden. Op kennis gebaseerde beslissingen zijn typisch voor complexe omgevingen of onbekende taken.

Volgens dit model is de rijtaak dus een taak die we moeten uitvoeren door middel van een hiërarchische probleemoplossing. Het model van Rasmussen beschrijft drie mogelijke manieren om rijgedrag te controleren, maar het is geen beschrijving van de rijtaak.

6.2.2 Model van Reason

Het model van Reason uit 1990, namelijk het Generic Error Modelling System (GEMS), is een uitbreiding van het model van Rasmussen. In Weller, Schlag, Gatti, Jorna en van de Leur (2006) lezen we dat het model van Reason een onderscheid maakt tussen processen die voorafgaan aan de detectie van een probleem (op vaardigheden gebaseerd niveau) en processen na de detectie van een probleem (op regels en op kennis gebaseerd niveau).

Volgens Weller, Schlag, Gatti, Jorna en van de Leur (2006) is het cruciale punt van dit model dat mensen in het algemeen eerder vertrouwen op voorgeprogrammeerde gedragssequenties, die terug te vinden zijn op het op vaardigheden gebaseerde niveau, dan op hogere orde processen. Dit omwille van het feit dat hogere orde processen meer bronnen vereisen. Zo zullen mensen op regels gebaseerd gedrag verkiezen boven op kennis gebaseerd gedrag. Omwille van de tijdsconsumptie en de soms onvoorspelbare aard van op kennis gebaseerd gedrag zou de wegomgeving dus de nodige signalen moeten uitzenden voor op vaardigheden gebaseerd gedrag of patronen naar voren laten komen voor op regels gebaseerd gedrag. Op basis van zijn Generic Error Modelling System heeft Reason een classificatie van onveilige handelingen ontwikkeld. Deze classificatie is te zien in figuur 15.

Figuur 15: Classificatie van onveilige handelingen volgens Reason (Weller, Schlag, Gatti, Jorna & van de Leur, 2006)

Op het op vaardigheden gebaseerde niveau maakt Reason onderscheid tussen "slips" en "lapses". Terwijl "slips" fouten zijn in de taakuitvoering zijn "lapses" fouten die te wijten zijn aan problemen met het geheugen. Deze twee types van fouten ontstaan wanneer bewuste probleemoplossing niet nodig is. Een accumulatie van "slips" of "lapses" op een bepaald wegsegment zou kunnen betekenen dat de aandacht weggeleid wordt van de rijtaak naar niet-relevante informatie van de wegomgeving.

Fouten op het op regels gebaseerde of het op kennis gebaseerde niveau ontstaan wanneer men bewuste probleemoplossing toepast en de uitgevoerde actie ook effectief de actie is die men gepland had. Deze actie geldt zowel voor bekende problemen (op regels gebaseerd) als voor nieuwe problemen waar men eerst strategieën moet ontwikkelen (op kennis gebaseerd). Op het op regels gebaseerde niveau kan de verkeerde toepassing van een goede regel onderscheiden worden van de toepassing van een slechte regel. Fouten op het op kennis gebaseerde niveau kunnen een grote verscheidenheid aannemen.

6.2.3 Opmerking

Een opmerking die we bij beide modellen kunnen maken, handelt over de relatie met de Theorie van Gepland Gedrag. De Theorie van Gepland Gedrag gaat over beredeneerd gedrag en voorspelt dus geen automatisch gedrag, maar gedrag dat men uitvoert op basis van regels en kennis. Te snel rijden kadert binnen de Theorie van Gepland Gedrag dus binnen de "bedoelde acties" in de classificatie van onveilige handelingen volgens Reason.

6.2.4 Operationalisering van verkeersonveiligheid

a Driver Behaviour Questionnaire

Afwijkend rijgedrag kunnen we onderzoeken aan de hand van de Driver Behaviour Questionnaire (DBQ) van Reason, Manstead, Stradling, Baxter en Campbell uit 1990. Deze vragenlijst helpt ons dus bij het operationaliseren van het model van Reason. Zoals we reeds vermeld hebben en we ook kunnen lezen in Elliott, Baughan en Sexton (2007) blijkt dat Reason afwijkend rijgedrag classificeert in termen van een systeem van fouten en overtredingen. Fouten worden nog een verder onderverdeeld in "slips", "lapses" en "mistakes". Reason gebruikte de Driver Behaviour Questionnaire om deze classificatie van fouten en overtredingen te ondersteunen. In deze vragenlijst vraagt men de deelnemers om een getal te plakken op hoe vaak ze verschillende rijgedragingen (fouten en overtredingen) hebben uitgevoerd. Reason, Manstead, Stradling, Baxter en Campbell (1990) namen deze vragenlijst, bestaande uit 50 items, af bij 528 bestuurders.

Onderzoekers in het domein van de verkeersveiligheid maken vaak gebruik van de DBQ. Onderzoek heeft aangetoond dat mensen die hoog scoren op de DBQ statistisch meer kans maken om betrokken te raken bij een ongeval in het heden en in de toekomst. De DBQ foutenfactor is significant gerelateerd aan het ongevalrisico, maar in mindere mate dan de overtredingen.

b   Dula Dangerous Driving Index

Verschillende aspecten van gevaarlijk rijgedrag zijn van empirisch en praktisch belang. Er zijn eveneens individuele verschillen die we moeten onderzoeken. Er zijn dan ook maatstaven nodig om gevaarlijk rijgedrag in kaart te brengen en om zo de verschillen en gelijkenissen te begrijpen (Dula, 2003). De Dula Dangerous Driving Index is één van de maatstaven die men hiervoor kan gebruiken. In Willemsen, Dula, Declercq en Verhaeghe (2008) kunnen we lezen dat Dula en Ballard in 1993 deze maatstaf ontwikkelden op basis van wat men op dat moment vaak noemde als gevaarlijk rijgedrag. De Dula Dangerous Driving Index meet de waarschijnlijkheid van bestuurders om gevaarlijk te rijden.

6.3 Verklaring van speeding

In de literatuur kunnen we vier verschillende soorten onderzoek vinden met betrekking tot snelheidsgedrag. Een eerste soort is het descriptief onderzoek dat een situering van het snelheidsprobleem probeert te geven. Een tweede soort onderzoek brengt het profiel van de weggebruikers die te snel rijden en van de weggebruikers die zich wel aan de snelheidslimiet houden in kaart. Via een derde soort onderzoek komen de onderliggende motivaties en redenen van snelheidsgedrag naar boven en een vierde en laatste soort onderzoek verklaart het snelheidsgedrag structureel. In wat volgt, bespreken we deze vier soorten onderzoek, samen met de bijhorende resultaten.

6.3.1 Descriptief onderzoek

Volgens het European Transport Safety Council (1995) is snelheid een heel belangrijke factor die de verkeersveiligheid bepaalt en ook Lammar (2006) beschouwt snelheid als één van de belangrijkste factoren die de verkeersveiligheid beïnvloedt. Dit omwille van het feit dat snelheid zowel een primaire als een secundaire risicofactor is. Dit wil zeggen dat overdreven snelheid zowel de waarschijnlijkheid van een ongeval als de gevolgen ervan verhogen.

Naast het feit dat snelheid zowel een primaire als een secundaire risicofactor is, weten we van Racioppi, Eriksson, Tingvall, en Villaveces (2004) dat overdreven en onaangepaste snelheid een belangrijke oorzaak is in ongeveer één op de drie dodelijke en ernstige ongevallen in de Europese Unie.

Volgens het ETSC (1995) toont onderzoek en internationale ervaring aan dat de frequentie en de ernst van ongevallen verminderen als de gemiddelde snelheid daalt. Een daling van 1 km/u resulteert in een daling van de ongevalfrequentie met 3%. Men associeert het ontstaan van ongevallen eveneens met de variatie in snelheid tussen de voertuigen van de verkeersstroom. De gemiddelde snelheid en de variatie in snelheid, zijn het product van de keuzes die alle individuele bestuurders die de weg gebruiken, maken.

In Van Vlierden (2007) lezen we dat de snelheid waarmee een individuele bestuurder kiest te rijden in een specifiek voertuig de uitkomst is van een complex proces waarin niet alleen persoonlijkheidskenmerken en persoonlijke omstandigheden meespelen, maar ook wegkenmerken, verkeerskenmerken en omgevingskenmerken. De factoren die de individuele snelheidskeuze beïnvloeden kunnen we onderverdelen in drie categorieën: weg en voertuig, verkeer en omgeving, en factoren gerelateerd aan de bestuurder. Tabel 2 geeft enkele voorbeelden van deze categorieën. Het is duidelijk dat we ons in dit onderzoek concentreren op de factoren gerelateerd aan de bestuurder.

Tabel 2: Factoren die de snelheidskeuze beïnvloeden, onderverdeeld in verschillende categorieën (ETSC, 1995 en Van Vlierden, 2007)

Weg en voertuig	Verkeer en omgeving	Bestuurder
Weg: <ul style="list-style-type: none"> - breedte - helling - lengteprofiel - omgeving - vormgeving - markeringen - oppervlaktekwaliteit 	Verkeer: <ul style="list-style-type: none"> - dichtheid - samenstelling - heersende snelheid 	Leeftijd: <ul style="list-style-type: none"> - geslacht - reactietijd - attitudes - sensatie zoeken - aanvaarding van risico - gevarenperceptie - niveau van alcohol - bezit van het voertuig - omstandigheden van de rit - bezetting van het voertuig
Voertuig: <ul style="list-style-type: none"> - type - vermogen en gewicht - maximale snelheid - comfort 	Omgeving: <ul style="list-style-type: none"> - weersomstandigheden - toestand van het wegoppervlak - natuurlijk licht - wegverlichting - verkeersborden - snelheidslimiet - handhaving 	

6.3.2 Profiel van de weggebruikers

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat geslacht een belangrijke determinant is die het snelheidsgedrag kan beïnvloeden. Meadows en Stradling (2000) stelden vast dat mannen meer voorkeur hebben voor hoge snelheid, vaker overdreven snelheidsgedrag vertonen en een hogere pro-snelheid attitude hebben dan vrouwen. Parker en Stradling (2001) stelden dan weer dat bij de groep jonge bestuurders zowel vrouwen als mannen evenveel betrokken waren bij snelheidsovertredingen.

Volgens Vlassenroot, Vandenberghe en De Mol (2008) kunnen we snelheid en te snel rijden vaker associëren met jongere bestuurders. Vooral de groep tussen 19 en 24 jaar maakt het meeste kans om sneller te rijden dan toegestaan.

Stradling, Meadows en Beatty (2000) onderzochten ook de rijkenmerken bij snelheid, overtredingen en sensatie zoekende bestuurders. Ze onderscheidden enerzijds de jonge bestuurdersgroep en anderzijds een groep met hoog inkomen, zware voertuigen en een hoog aantal afgelegde kilometers per jaar. Ook bestuurders met een hoog aantal vastgestelde overtredingen en betrokkenheid bij een ongeval vertonen onaangepast snelheidsgedrag. Andere aspecten die het snel rijden beïnvloeden zijn de aanwezigheid van passagiers in de wagen. Bij jongeren zou de aanwezigheid van vrienden de snelheid doen verhogen. Bij jonge gezinnen doet de aanwezigheid van de kinderen de snelheid gevoelig dalen.

6.3.3 Onderliggende motivaties en redenen

Stradling, Meadows en Beatty (2000) stelden vast dat er diverse redenen zijn waarom we te snel rijden. De voornaamste redenen zijn:

- Ongewild;
- Gehaast zijn (om een kind te halen, tijdig op het werk te zijn...);
- Gedwongen om sneller te rijden (door bijvoorbeeld andere weggebruikers);
- De snelheidslimiet is verkeerd voor een bepaalde locatie;
- Een modern uitgeruste wagen die beter kan reageren (sneller remmen) op bepaalde situaties;

- Overtuiging dat men een betere bestuurder is dan anderen en dus sneller kan rijden;
- Op bepaalde tijdstippen ('s nachts) en in bepaalde situaties (weinig verkeer) zijn de snelheidslimieten te laag;
- Men rijdt wel te snel, maar het is niet zoveel boven de wettelijke voorziene snelheid.

6.3.4 Structurele verklaring van snelheidsgedrag

a   Intentioneel snelheidsgedrag

Verschillende wetenschappers hebben snelheidsgedrag bestudeerd aan de hand van de Theorie van Gepland Gedrag. Concepten uit de theorie of uitbreidingen ervan bleken in wisselende mate voorspellend te zijn voor intenties om te snel te rijden of om zich te houden aan de snelheidslimiet.

Elliott, Armitage en Baughan (2003) vonden zowel attitude, subjectieve norm als waargenomen gedragscontrole voorspellend voor de intenties van bestuurders om zich te houden aan snelheidslimieten. Bovendien waren intenties en de waargenomen gedragscontrole significant positief gecorreleerd met later snelheidsgedrag. Ook Conner, Smith en McMillan (2003) vonden een sterk voorspellend effect voor waargenomen gedragscontrole, dit keer voor de intentie om te snel te rijden.

Onder andere Haglund en Åberg (2000) verruimden de groep van referentiepersonen die deel uitmaken van de subjectieve norm van bestuurders. Volgens de oorspronkelijke Theorie van Gepland Gedrag zijn belangrijke anderen familieleden, vrienden of collega's. Hun mening over snelheid beïnvloedt de intenties van bestuurders om zich al dan niet aan de snelheidslimiet te houden. In het verkeer hebben echter ook andere personen een sterke invloed op het gedrag van bestuurders. Voorbeelden hiervan zijn andere bestuurders, passagiers in de wagen (passagiers die het meest invloed uitoefenen blijken mannelijke passagiers te zijn) of politieagenten. Haglund en Åberg (2000) vonden in hun onderzoek dat familieleden niet bijzonder belangrijk waren voor beslissingen over snelheid. In plaats daarvan waren het andere weggebruikers waarmee de bevroegde bestuurders bij hun snelheidskeuze rekening hielden. Het lijkt er volgens de

onderzoekers dus op dat snelheidskeuze een gedrag is dat mensen die onmiddellijk aanwezig zijn sterk beïnvloeden. Niet-aanwezige personen beïnvloeden dit gedrag minder sterk. Van Houten en Nau (1983) hebben een positief effect op het snelheidsniveau aangetoond wanneer bestuurders feedback krijgen over het percentage van bestuurders die niet te snel rijden. Dit omwille van het feit dat bestuurders het percentage van bestuurders die te snel rijden, overschatten.

Uit een onderzoek in het Verenigd Koninkrijk (Department for Transport, 2000) blijkt dat gevoelens bij het vertonen van snelheidsgedrag een rol spelen, buiten de cognitieve ideeën over mogelijke voor- en nadelen van dit gedrag. Positieve gevoelens die geassocieerd worden met te snel rijden kunnen bijvoorbeeld zijn: een gevoel van vrijheid, opwinding of dominantie. Negatieve gevoelens bij te snel rijden kunnen zijn: zich ongemakkelijk voelen door verminderde controle over het voertuig of angst voor de mogelijke gevolgen van dit gedrag. Ook het overtreden van de wet op zich kan bij sommige bestuurders negatieve gevoelens (schuldgevoelens) veroorzaken.

Via Conner, Smith en McMillan (2003) blijkt dat ook morele normen een voorspellende factor zijn voor de intentie om te snel te rijden. In onderzoek rapporteerden de respondenten die een sterke norm tegen te snel rijden hadden minder intenties om te snel te rijden.

Ook de persoonlijke identiteit van bestuurders blijkt een belangrijke bijkomende voorspeller van intenties om te snel te rijden. Degenen die voelen dat het feit een veilige bestuurder te zijn een belangrijk deel van hun persoonlijke identiteit is, begaan minder waarschijnlijk overtredingen. Bestuurders bewust maken van eventuele verschillen tussen hun persoonlijke identiteit en hun gedrag kan helpen om hen meer gewenst gedrag te laten uitvoeren. (Fointiat, 2004)

Verder dan het achterhalen van welke elementen invloed hebben op intenties en gedrag hebben onderzoekers geprobeerd de verschillende ideeën te achterhalen die ten grondslag liggen aan deze componenten. Tabel 3 geeft de onderzoeksresultaten weer voor het gedrag te snel rijden enerzijds en voor het zich houden aan de snelheidslimiet anderzijds.

Tabel 3: Achterliggende ideeën bij bepaalde snelheidsgedragingen (Van Vlierden, 2007)

	Te snel rijden	Zich houden aan de snelheidslimiet
Uitkomstideeën, attitudes	<p>Voordelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sneller voorbij een vertraging geraken - inkorten van de reistijd <p>Nadelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - irriteert andere weggebruikers - kans om aangehouden te worden - risico op een ongeval of het berokkenen van schade aan anderen 	<p>Voordelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - brengt voetgangers minder in gevaar - reduceert kansen om een ongeval te hebben - verbruikt minder brandstof - geeft een ontspannen gevoel - maakt het gemakkelijker om gevaren te detecteren <p>Nadelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - maakt het moeilijk om met de verkeersstroom mee te kunnen
Normatieve ideeën	<p>Wordt goedgekeurd door:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vrienden - partner - naaste familie 	<p>Wordt goedgekeurd door:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vrienden van hetzelfde geslacht - ouders/kinderen - echtgenoot/partner
Controle-ideeën	<p>Vergemakkelijkende factoren:</p> <ul style="list-style-type: none"> - druk van andere bestuurders om te snel te rijden - idee dat een moderne wagen gemaakt is om snel te rijden - idee dat het moeilijk is om je aan de snelheidslimiet te houden 	<p>Vergemakkelijkende factoren:</p> <ul style="list-style-type: none"> - aangegeven snelheidslimiet <p>Bemoeilijkende factoren:</p> <ul style="list-style-type: none"> - te laat of gehaast zijn - andere bestuurders die de snelheidslimiet overschrijden - rijden op lange, rechte wegen

Bestuurders die te snel rijden, hechten volgens Parker en Stradling (2001) veel minder belang aan de nadelen van dit gedrag of achten ze minder waarschijnlijk, zien meer personen in hun onmiddellijke omgeving die te snel rijden goedkeuren en hebben het idee dat hun temperament of andere factoren het zich houden aan de snelheidslimiet moeilijker maken. Bestuurders die zich houden aan de snelheidslimiet daarentegen zien veeleer de voordelen van dat gedrag, hebben de indruk dat belangrijke anderen dat goedkeuren en voelen zich beter in staat om bemoeilijkende factoren het hoofd te bieden.

Onder andere Shinar, Schechtman en Compton (2001) wijzen erop dat voor veel bestuurders min of meer foutieve ideeën ten grondslag liggen aan de attitudes omtrent te snel rijden. Veel bestuurders lijken niet te (willen) weten dat te snel rijden het risico op een ernstig ongeval verhoogt. Te snel rijden werd gezien als de minst ongewenste van vier verkeersovertredingen, waarbij de anderen dronken rijden, dicht volgen en gevaarlijk voorbijsteken waren. Het lijkt er dus op dat er over het algemeen weinig aandacht is voor het toegenomen risico door te snel rijden en weinig appreciatie van de ernst van te snel rijden als verkeersovertreding. Dit is vooral het geval bij hoger opgeleide bestuurders. Deze bestuurders geloven blijkbaar dat ze voor zichzelf kunnen uitmaken welke de voor- en nadelen van te snel rijden zijn. Ze geloven met andere woorden niet alle argumenten die zeggen dat te snel rijden het risico op ongevallen doet toenemen. Bij gebrek aan geloof in het risico schrikt handhaving met boetes hen niet af, omdat ze meestal ook een hoger inkomen hebben. Een bijkomende vaststelling is dat veel bestuurders niet alleen geloven dat hun persoonlijk risico bij het rijden laag is, maar ook dat zijzelf minder waarschijnlijk dan anderen een ongeval zullen veroorzaken. De meeste bestuurders beoordelen hun eigen rijvaardigheid en rijpraktijken als beter dan gemiddeld.

In sommige gevallen is een snelheidsovertreding het gevolg van een verkeerde snelheidsperceptie van de bestuurder. De constructie van het voertuig of de snelheid waarmee men kort tevoren reed, kan deze perceptie onbewust beïnvloeden. Volgens Corbett (2001) bepaalt het niveau van geluid dat een bestuurder hoort binnen in de wagen deels de snelheidsperceptie. Hoe lager dat niveau, hoe lager de waargenomen snelheid. Aangezien moderne wagens steeds geruislozer worden, kan dit een gedeeltelijke verklaring zijn voor te hoge snelheden. Ook in het interpreteren van visuele aanwijzingen van snelheid en van wegkenmerken, zoals de kromming van aankomende bochten, blijken de menselijke mogelijkheden beperkt. Ook hierdoor kunnen bestuurders de snelheidslimiet min of meer onbewust overschrijden. Eigenlijk zou men van een verkeerde perceptie van snelheid gebruik moeten kunnen maken om voertuigen te ontwerpen die bestuurders het gevoel geven snel te rijden terwijl ze dat in werkelijkheid niet doen.

Tenslotte, om zich te kunnen houden aan de snelheidslimiet moeten bestuurders weten welke de limiet is op een bepaald wegdeel waarop ze rijden. De verkeersborden die snelheidslimieten weergeven, zijn algemeen bekend en worden ook als dusdanig herkend

door bestuurders. Er kunnen problemen opduiken indien een snelheidssituatie onduidelijk wordt door vaak wisselende snelheidslimieten die niet worden opgemerkt of door een overdaad aan borden waarin snelheidslimieten als het ware verdrinken. In dat geval zien bestuurders de borden die snelheidslimieten weergeven wel eens over het hoofd. (Corbett, 2001)

b   Te snel rijden uit gewoonte

Binnen het gedragsdomein van het besturen van een voertuig is de rol van gewoonte belangrijk, omdat men veel rijgedragingen vaak herhaalt (Elliott, Armitage & Baughan, 2003). Wat snelheidsgedrag betreft, kunnen we verwachten dat veel bestuurders na verloop van tijd voor een traject dat men vaak aflegt of voor een zelfde type weg dat men vaak gebruikt een gewontesnelheid ontwikkelen. Men houdt deze snelheid dan zonder nadenken als standaard aan wanneer de omstandigheden hetzelfde blijven. Gewoonte kan dus een directe voorspeller zijn van snelheidsgedrag.

Anderzijds kunnen gewoonten de relaties tussen de concepten uit de Theorie van Gepland Gedrag enerzijds en intenties of gedrag anderzijds beïnvloeden (Trafimow, 2000). De bewuste of geplande processen uit de Theorie van Gepland Gedrag en hun invloed op hoe bestuurders zich gedragen, verzwakken immers onder invloed van gewoonten. Dus bestuurders met een sterke mate van gewoonte om een specifiek gedrag uit te voeren, zullen zich niet gedragen op basis van hun attitudes, subjectieve normen en waargenomen gedragscontrole. Hun gedrag wordt uitgelokt op een meer automatische manier. Wanneer hun gewoonte er één is van zich houden aan de snelheidslimiet is er geen probleem, wanneer ze uit gewoonte juist te snel rijden uiteraard wel. Elliot, Armitage en Baughan (2003) onderzochten de invloed van gewoonten op de concepten uit de Theorie van Gepland Gedrag en vonden dat gewoonten de relatie tussen de waargenomen gedragscontrole en de intentie en de relatie tussen de waargenomen gedragscontrole en het gedrag matigde. Met andere woorden: onder invloed van gewoonte vermindert de bewuste controle over het snelheidsgedrag. Bestuurders die uit gewoonte te snel rijden, blijken zich in de keuze van hun rijnsnelheid vooral te laten leiden door de omstandigheden waarin zij zich op dat moment bevinden. Indien men de omstandigheden, bijvoorbeeld het soort weg waarop men rijdt, de weersomstandigheden of de verkeersdrukke, zo gunstig beoordeelt dat een

hogere snelheid mogelijk is, rijden ze te snel zonder daar verder bij na te denken. Ze vallen terug op een soort gewontesnelheid, die gebaseerd is op vroegere ervaringen op de specifieke weg waarop ze rijden of op gelijkaardige wegsoorten. Recarte en Nunes (2002) vertalen de geprefereerde of gewontesnelheid van een bestuurder in termen van mentale belasting. Volgens hun theorie heeft een bestuurder een geprefereerde snelheid die hij onder gunstige omstandigheden gewoonlijk aanhoudt. Het opleggen van een lagere snelheid dan de geprefereerde snelheid, brengt met zich mee dat die bestuurder het automatische gewoonteproces moet vervangen door een bewust proces van snelheidscontrole. Dit vereist bijkomende aandacht en mentale belasting en de bestuurder ervaart dit als negatief. De auteurs benadrukken echter dat dit laatste niet betekent dat snelheidsbeperkingen een slechte zaak zijn. De veiligheidswinst die in de beperkingen zelf aanwezig is, kan ervoor zorgen dat de balans van een lagere snelheidslimiet toch positief is.

6.4 Empirische ondersteuning

Uit hoofdstuk V blijkt dat wetenschappelijke onderzoekers de Theorie van Gepland Gedrag, al dan niet in combinatie met het concept cultuur, vaak gebruiken om menselijk gedrag te verklaren en te voorspellen. Ook in het domein van de verkeersveiligheid is het een veel gebruikt gedragsmodel. In wat volgt, bespreken we enkele onderzoeken die gebruik maken van de Theorie van Gepland Gedrag. Omdat snelheidsgedrag het bestudeerde gedrag van dit onderzoek is, leggen we hier dan ook de nadruk op.

Paris en Van den Broucke (2008) beschrijven de ontwikkeling en de validatie van een vragenlijst die de determinanten van snelheidsgedrag in het verkeer meet. Ze doen dit op basis van de Theorie van Gepland Gedrag. Het resultaat van deze studie is dat de Theorie van Gepland Gedrag wel degelijk een goed hulpmiddel is om zelfgerapporteerd snelheidsgedrag te meten. De sociale norm en een negatieve attitude ten opzichte van snelheid voorspellen volgens hen de gedragsintentie het sterkst. De intentie en de waargenomen gedragscontrole voorspellen het zelfgerapporteerd gedrag.

Letirand en Delhomme (2005) stellen vast dat studies over snelheid zich vaak richten op het overschrijden van de snelheidslimiet en niet op het observeren van de snelheidslimiet. Hun onderzoek op basis van de Theorie van Gepland Gedrag wees echter

uit dat de variantie die het model verklaart significant toeneemt wanneer men zowel het overschrijden als het observeren van de snelheidslimiet mee opneemt.

Haglund en Åberg (2000) onderzochten de attitudes van bestuurders ten opzichte van overdreven snelheidsgedrag en ze gingen eveneens kijken naar de invloed van andere weggebruikers op het snelheidsgedrag. Een model dat deze twee items mee opneemt kan 41% van het geobserveerde gedrag verklaren.

De Pelsmacker en Janssens (2007) gingen kijken naar het effect van normen, attitudes en gewoonten op snelheidsgedrag. Uit hun onderzoek blijkt dat zowel gewoonten als attitudes een effect hebben op de gedragsintentie en op zelfgerapporteerd snelheidsgedrag. Persoonlijke normen hebben een significant effect op de attitude ten opzichte van snelheid en op zelfgerapporteerd snelheidsgedrag.

Elliott, Armitage en Baughan (2005) hadden een tweevoudig doel met hun onderzoek: de "beliefs" identificeren die aan de basis liggen van de intentie om de snelheidslimiet te respecteren en het testen van de theorie om de relevantie van de "beliefs" aan te duiden. Zowel het geloof in controle, het normatieve geloof en het geloof in het gedrag waren significant.

Warner en Åberg (2008) combineerden de Theorie van Gepland Gedrag en de vragenlijst in verband met het gedrag van bestuurders om het snelheidsgedrag van bestuurders te verklaren. Ze stelden een gecombineerd model voor. De Theorie van Gepland Gedrag en de vragenlijst verklaarden, alleen of in combinatie, 38 tot 53% van het zelfgerapporteerd snelheidsgedrag en 24 tot 26% van het gemeten snelheidsgedrag.

In een ander onderzoek van Warner en Åberg (2006) onderzochten ze enerzijds het zelfgerapporteerd gedrag en anderzijds het werkelijk snelheidsgedrag. Het zelfgerapporteerd gedrag brachten ze in kaart door een vragenlijst over de Theorie van Gepland Gedrag. Om het werkelijk snelheidsgedrag te meten, lieten ze een toestel installeren in de auto van de respondent. Uit hun onderzoek blijkt dat attitude, subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole significante determinanten zijn van het zelfgerapporteerde gedrag. De variabelen zelfgerapporteerd gedrag en subjectieve norm kunnen gebruikt worden om de werkelijke snelheid te schatten.

Warner en Åberg (2007) onderzochten eveneens de lange termijneffecten van een ISA-toestel. Op korte termijn merkten ze op dat de activering van het systeem de verschillende bestuurders op een verschillende manier beïnvloedt met betrekking tot attitude, subjectieve norm en zelfgerapporteerd gedrag, maar niet met betrekking tot waargenomen gedragscontrole. Op lange termijn bleken de bestuurders wel op een homogene manier beïnvloed te worden, ook wat de waargenomen gedragscontrole betreft.

Hoofdstuk VII: Verkeersveiligheid en cultuur

De bedoeling van dit hoofdstuk is wat dieper ingaan op wat er in de wetenschappelijke literatuur reeds terug te vinden is over verkeersveiligheid en cultuur. In wat volgt, geven we eerst een overzicht van deze literatuur. Deze paragraaf sluit af met een besluit dat we kunnen trekken uit deze empirische ondersteuning.

7.1 Empirische ondersteuning

Hayakawa, Fischbeck en Fischhoff (2000) onderzochten of er een verschil bestaat tussen de risicoperceptie in Japan en in de Verenigde Staten. Ze concludeerden dat de verschillen in de verkeersomgeving wel degelijk enkele cross-culturele verschillen in risicoperceptie kunnen verklaren. Lam (2005) onderzocht in drie verschillende culturen via een telefoononderzoek of er verschillen zijn tussen de risicoperceptie van ouders met betrekking tot verkeersveiligheid van voetgangers. De resultaten onderstreepten het belang van culturele factoren in de risicoperceptie en veiligheidsgedragingen. Daarom moet men volgens deze auteur de culturele verschillen in risicoperceptie in acht nemen bij het ontwerpen van specifieke verkeersveiligheidsprogramma's. Peltzer en Renner (2003) gingen kijken naar het bijgeloof, het nemen van risico's en de risicoperceptie van Zuid-Afrikaanse taxibestuurders. Ze toonden aan dat bijgeloof een attitude voorstelt die men associeert met het ongevalrisico van de bestuurder. Ook Parker, Lajunen en Summala (2002) vonden verschillen met betrekking tot angst en agressie in drie Europese landen, namelijk Engeland, Finland en Nederland.

Omdat de verkeersveiligheid in China een steeds groter probleem vormt omwille van de toenemende motorisatie onderzochten Zhang, Huang, Roetting, Wang en Wei (2006) de attitudes en de karakteristieken van de bestuurders in China. Achteraf werden de resultaten vergeleken met bestuurders uit de Verenigde Staten. Uit deze vergelijking blijkt dat Chinese bestuurders zich meer concentreren op rijvaardigheden, terwijl in de Verenigde Staten de nadruk meer ligt op de rijrichtlijnen, zoals het dragen van de gordel en andere verkeersregels.

Shin, Hong en Waldron (1999) bewezen de invloed van cultuur met betrekking tot het dragen van de veiligheidsgordel bij studenten. Vivoda, Eby en Kostyniuk (2004)

onderzochten verschillen in het gebruik van de veiligheidsgordel volgens ras. Het onderzoek toonde aan dat bij zwarte inzittenden van voertuigen de gordeldracht significant lager lag dan bij blanke of andere inzittenden. Wells, Williams en Farmer (2002) en Byrd, Cohn, Gonzalez, Parada en Cortes (1999) vonden eveneens culturele verschillen met betrekking tot het dragen van de veiligheidsgordel.

Schoon (2005) toonde aan dat de levensstijl en de culturele waarden en normen in belangrijke mate de keuze van de vervoersmiddelen, de tijden waarop men reist en de reismotieven bepalen. Xie en Parker (2002) gingen dan weer kijken naar een sociaal-psychologische aanpak van de verkeersovertredingen in twee Chinese steden. Uit dit onderzoek blijkt dat het opnemen van cultuurvariabelen de voorspellende kracht enorm verbetert. Melinder (2007) besloot in een onderzoek dat het type van geloof en welvaart in een land de meest belangrijke factoren zijn met betrekking tot de verkeersveiligheid. Het type van geloof in het land heeft een impact op waarden die gerelateerd zijn aan verkeersveiligheid. Een katholiek land zijn of niet blijkt even belangrijk te zijn als een welvarend land zijn of niet. Een niet-welvarend katholiek land heeft meer ongevallen dan een welvarend katholiek land. Een welvarend katholiek land heeft niet meer ongevallen dan een welvarend niet-katholiek land.

Özkan, Lajunen, Chliaoutakis, Parker en Summala (2006) zochten naar cross-culturele verschillen in rijvaardigheden. Omdat de culturele achtergrond het sociaal gedrag, de cognitieve processen en de attitudes beïnvloedt, stelden deze auteurs dat de perceptie van rijvaardigheden variëren van land tot land. Daarom werd hun onderzoek dan ook uitgevoerd bij Britse, Nederlandse, Finse, Griekse, Iranese en Turkse bestuurders. Hun onderzoek bevestigde dat de perceptie van rijvaardigheden variëren van land tot land en dat culturele verschillen dus wel degelijk een invloed hebben. Dezelfde auteurs (Özkan, Lajunen, Chliaoutakis, Parker en Summala, 2006) zochten eveneens naar cross-culturele verschillen in rijgedrag in zes landen. Zij besloten dat rijstijl de relatie tussen de verkeerscultuur (land) en het aantal ongevallen medieert. Ze toonden eveneens aan dat het belang van de bestuurderskarakteristieken en -gedragingen in het voorspellen van het aantal verkeersongevallen varieert van land tot land. Lajunen, Corry, Summala en Hartley (1998) kwamen eerder al tot deze conclusies. Golias en Karlaftis (2002) onderzochten eveneens het zelfgerapporteerde rijgedrag. Zij vonden dat Noord-Europese bestuurders eerder de wetten met betrekking tot rijden onder invloed en het gebruik van de gordel naleven in vergelijking met de Zuid- en Oost-Europese bestuurders. Stiles en

Grieshop (1999) onderzochten de impact van cultuur op het rijgedrag en de kennis en toepassing van de verkeerswetten bij een etnische groep in de Verenigde Staten. Ze concludeerden dat de leden van deze groep wel zeggen dat ze veilig rijden en volledig geïnformeerd zijn, maar toch rijden ze heel vaak zonder de veiligheidsvoorschriften die de wet oplegt, zoals de veiligheidsgordel en kinderzitjes. In vergelijking met de oorspronkelijke bevolking scoren ze heel slecht. Cultuur beschouwen ze hier als de grootste verklarende factor.

Özkan en Lajunen (2006) onderzochten eveneens hoe geslacht (man/vrouw), geslachtsrollen (masculiniteit/ femininiteit) en hun interactie geassocieerd waren met rijvaardigheden en ongevalbetrokkenheid bij jonge bestuurders. Ze vonden dat het geslacht (mannelijk) het aantal ongevallen en vaardigheden voorspelden. De masculiniteitsscore voorspelde positief de perceptuele motorische vaardigheden en de femininiteitsscore voorspelde positief de veiligheidsvaardigheden. Er werden echter geen significante interactie-effecten gevonden tussen geslacht en geslachtsrollen. Mast, Sieverding, Esslen, Graber en Jäncke (2008) onderzochten of masculiniteit verantwoordelijk is voor het snelheidsgedrag van jonge mannen. Resultaten bevestigden dat dit wel degelijk het geval was.

Ferguson, Burns, Fiorentino, Williams en Garci (2002) gingen kijken naar het rijden onder invloed bij blanke mannen in twee verschillende culturen in Californië. Ze concludeerden dat er wel degelijk een verschil bestond tussen beide culturen en dat er in Californië nood is aan cultuurgevoelige programma's om het rijden onder invloed tegen te gaan. Caetano en McGrath (2005) onderzochten eveneens het rijden onder invloed bij etnische groepen in de Verenigde Staten. Ze concludeerden dat bestuurders die onder invloed rijden vooral mannen zijn (ongeacht de etnische afkomst) en ongetrouwd zijn. Toch werden er ook belangrijke etnische voorspellers geïdentificeerd bij de verschillende etnische groepen.

Romano, Voas en Tippetts (2006) onderzochten de rol van ras en etniciteit bij dodelijke ongevallen. Ze kwamen tot een redelijk ingewikkeld besluit. Ras/eticiteit lijkt een rol te spelen, maar de mechanismen van deze rol zijn complex en niet volledig duidelijk. Braver (2003) onderzocht cultuur in relatie tot dodenratio's van motorvoertuiginzittenden en risicofactoren bij volwassenen. Ze vonden dat het niet gebruiken van de veiligheidsgordel en het rijden onder invloed vooral terug te vinden was bij

laaggeschoolden. Het gerapporteerde gebruik van de veiligheidsgordel was lager bij zwarte mannen en vrouwen dan bij blanke mannen en vrouwen. Braver (2003) vond dus ook een invloed van cultuur.

7.2 Besluit

Dit hoofdstuk maakt duidelijk dat er in het domein van de verkeersveiligheid reeds heel wat onderzocht is met betrekking tot de relatie tussen cultuur en verkeersveiligheid. Het is eveneens algemeen aanvaard en bewezen dat cultuur wel degelijk een invloed uitoefent op het vertonen van al dan niet veiligheidsbevorderend gedrag, maar toch is er nog niet echt een duidelijk zicht op deze invloed. Dit maakt de relevantie van dit onderzoek nog eens extra duidelijk.

Hoofdstuk VIII: Dataverzameling

In de vorige hoofdstukken is een duidelijk beeld verkregen van de theorie die beschikbaar en bruikbaar is voor dit onderzoek. De bedoeling van dit hoofdstuk is het beschrijven van hoe we deze theorie in de praktijk gaan gebruiken. Met andere woorden, de bedoeling van dit hoofdstuk is beschrijven hoe de dataverzameling verlopen is. In wat volgt, lichten we eerst het onderzoeksdesign toe. Hierna volgt een beschrijving van de stappen die we ondernomen hebben om de vragenlijst op te stellen, gevolgd door een korte beschrijving van de samples en de manier waarop we deze samples bevraagd hebben. Dit hoofdstuk sluit af met een overzicht van hoe we de verzamelde gegevens zullen analyseren in het volgende hoofdstuk.

8.1 Onderzoeksdesign

Dit onderzoek speelt zich af in een korte tijdsperiode en heeft daardoor ook een cross-sectioneel onderzoeksdesign. Bij cross-sectioneel onderzoek wordt ieder individu in een groep éénmaal en op ongeveer hetzelfde tijdstip geobserveerd of gemeten. Omdat dit onderzoek zich afspeelt in een korte tijdsperiode is dit de meest voor de hand liggende methode van onderzoek. De bedoeling van deze veldstudie is een eerste indruk te krijgen van de culturele verschillen en van het integreren van het concept cultuur in de Theorie van Gepland Gedrag. We voeren dus een exploratief onderzoek uit.

De cross-sectionele veldstudie gebeurt op basis van zelfgeadministreerde vragenlijsten die we zowel schriftelijk als via e-mail afnemen. De schriftelijke ondervraging organiseren we door het verzamelen van een aantal respondenten op één plaats, waar ze de vragenlijst invullen. We doen dit tijdens een lesmoment. Wat de bevraging via e-mail betreft, hebben we de vragenlijst ontwikkeld zoals een klassieke e-mailboodschap en toegezonden aan een lijst van gekende e-mailadressen. De vragenlijst is via een aangehecht document (attachment) verwerkt in de e-mail. Respondenten vullen de vragenlijst in en sturen het document terug. De redenen waarom we gekozen hebben voor deze manier van dataverzameling zijn aan de ene kant de geografische locatie van de respondenten en aan de andere kant de beperkte tijd en middelen die we voor dit onderzoek beschikbaar hebben.

De bevraging gebeurt bij een "convenience" sample. Een "convenience" sample is een sample waar men de respondenten selecteert naargelang het gemak van de onderzoeker. Vaak zullen er met dit soort samples problemen zijn bij het veralgemenen van de resultaten van het "convenience" sample naar de totale populatie omdat de respondenten niet at random gekozen zijn. We hebben dus te maken met een quasi-experimenteel onderzoek waarin we twee groepen met elkaar vergelijken die niet willekeurig zijn samengesteld. Toch kan een "convenience" sample voor dit onderzoek voldoende bruikbare informatie verschaffen. Ook hier is de reden dat we gekozen hebben voor dit soort sample de geografische locatie van de respondenten, in combinatie met de beperkte tijd en middelen die we voor dit onderzoek beschikbaar hebben.

8.2 Het opstellen van de vragenlijst

De bedoeling van de vragenlijst is meer informatie verzamelen over de verschillende concepten uit de Theorie van Gepland Gedrag enerzijds en over de verschillende culturele dimensies van Hofstede anderzijds. Zowel de concepten uit de Theorie van Gepland Gedrag als de culturele dimensies moeten we dus operationaliseren. De vragenlijst voor het Belgisch en Nederlands sample is terug te vinden in bijlage 1. Voor het Grieks sample hebben we via een Engelse vertaling de vertaalslag gemaakt naar het Grieks. Deze Griekse vragenlijst is terug te vinden in bijlage 2. In wat volgt, leggen we uit hoe we tot deze vragenlijst gekomen zijn.

8.2.1 Operationalisering van de concepten uit de Theorie van Gepland Gedrag

Volgens Francis, Eccles, Johnston, Walker, Grimshaw, Foy, Kaner, Smith en Bonetti (2004) zijn, met uitzondering van gedrag, alle variabelen uit de Theorie van Gepland Gedrag psychologische (interne) concepten. Elke variabele kunnen we zowel direct als indirect bevragen. Bij de directe methode geven de respondenten elk van de concepten een score op een bepaalde schaal. Bij de indirecte methode vraagt de onderzoeker naar de "beliefs" die horen bij een bepaald concept. Noch de directe methode, noch de indirecte methode is perfect en daarom kunnen we best zowel de directe als de indirecte methode opnemen in de vragenlijst. Intentie meten we direct en gedrag meten we aan de hand van zelfgerapporteerd gedrag.

We hebben er in deze vragenlijst voor gekozen om alle concepten uni-dimensionaal te meten op een 7-puntenschaal, waarbij de score 1 bij het negatieve eindpunt staat en de score 7 bij het positieve eindpunt. De vragen met betrekking tot de Theorie van Gepland Gedrag staan in deel II van de vragenlijst. In wat volgt, lichten we de operationalisering van elk concept kort toe.

a   Directe metingen

De directe meting van attitude houdt in dat we gebruik maken van bipolaire adjectieven (paren van tegenstellingen) die evaluatief zijn. Voor de directe meting van subjectieve normen moeten we vragen stellen die verwijzen naar de mening van belangrijke personen. Wat de directe meting van de waargenomen gedragscontrole betreft, moeten we het vertrouwen dat de mensen hebben om het gewenste gedrag uit te voeren in kaart brengen door middel van het evalueren van de zelfeffectiviteit en de overtuigingen over de controleerbaarheid van het gedrag. Idealiter zouden we voor elk van deze drie concepten minstens vier items moeten bevragen. Door het gemiddelde te nemen van de vier scores die bij een bepaald concept horen, bepalen we de uiteindelijke score voor elk concept. (Francis, Eccles, Johnston, Walker, Grimshaw, Foy, Kaner, Smith en Bonetti, 2004)

Voor het meten van de gedragsintentie maken we gebruik van de gegeneraliseerde intentiemethode omdat men deze methode het meest gebruikt als het gaat over individueel gezondheidsgedrag. Idealiter zou men minstens drie items moeten bevragen. De uiteindelijke score voor de gedragsintentie bepalen we door het gemiddelde te nemen van de drie intentie-scores. (Francis, Eccles, Johnston, Walker, Grimshaw, Foy, Kaner, Smith en Bonetti, 2004)

Vragen 1, 13, 27 en 36 meten direct de attitude. Vragen 26, 33, 35 en 39 meten direct de subjectieve norm. Vragen 30, 32, 37 en 41 meten direct de waargenomen gedragscontrole. Vragen 6, 16 en 21 meten direct de intentie.

b   Indirecte metingen

De indirecte meting van attitude houdt in dat we zowel het geloof in de uitkomsten van het gedrag als de evaluatie van de uitkomsten meten. Voor de indirecte meting van subjectieve normen meten we het normatieve geloof en de motivatie om te voldoen. De indirecte meting van waargenomen gedragscontrole houdt in dat we het geloof in controle en de kracht van elke controlefactor meten. (Francis, Eccles, Johnston, Walker, Grimshaw, Foy, Kaner, Smith en Bonetti, 2004)

Om de items voor de indirecte meting te bepalen, schuift men focusgroepgesprekken naar voren. Aan de hand van deze focusgroepgesprekken kunnen we een lijst samenstellen met de meest frequente "beliefs". Aan de focusgroepgesprekken van dit onderzoek namen 20 studenten deel. De focusgroepgesprekken zijn gebaseerd op de richtlijnen die Ajzen voorstelt (Ajzen, 2002b). De deelnemers moeten antwoorden op vijf open vragen die peilen naar snelheidsgedrag. De vragen met bijbehorende antwoorden kan u nalezen in bijlage 3. Een opmerking die we hierbij moeten maken, is dat het de antwoorden betreft na een inhoudsanalyse. Bij het overlopen van de ingevulde vragenlijsten werd duidelijk dat er verschillende soorten antwoorden eigenlijk tot eenzelfde "belief" behoorden en deze hebben we dan ook samen gezet onder één item. Op basis van de antwoorden op deze vragen uit de focusgroepgesprekken kunnen we de vragen voor de indirecte metingen formuleren.

Vragen 3, 9, 10, 18, 28, 34 en 40 meten het geloof in de uitkomsten van het gedrag. Vragen 5, 7, 15, 17, 31, 38 en 42 meten de evaluatie van de uitkomsten. Elke score op het geloof in de uitkomsten van het gedrag vermenigvuldigen we met de bijhorende score op de evaluatie van de uitkomsten. We berekenen het gemiddelde van deze zeven producten om zo een score voor de indirecte meting van attitude te verkrijgen.

Vragen 2, 20 en 24 meten het normatieve geloof. Vragen 8, 12 en 29 meten de motivatie om te voldoen. Elke score op het normatieve geloof vermenigvuldigen we met de bijhorende score op de motivatie om te voldoen. We berekenen het gemiddelde van deze drie producten om zo een score voor de indirecte meting van subjectieve norm te verkrijgen.

Vragen 4 en 19 meten het geloof in controle. Vragen 14 en 23 meten de kracht van elke controlefactor. Elke score op het geloof in controle vermenigvuldigen we met de bijhorende score op de kracht van elke controlefactor. We berekenen het gemiddelde van deze twee producten om zo een score voor de indirecte meting van waargenomen gedragscontrole te verkrijgen.

c   Zelfgerapporteerd gedrag en gewoontegedrag

Door middel van vraag 25 meten we het gedrag. Het gaat hier om zelfgerapporteerd gedrag omdat we vragen om zelf weer te geven of de respondent zich daadwerkelijk ook aan de snelheidslimiet houdt. Gewoontegedrag hebben we opgenomen in de vragenlijst door middel van de vragen 11 en 22.

8.2.2 Operationalisering van het concept cultuur

Naast het meten van de concepten uit de Theorie van Gepland Gedrag, moeten we ook het concept cultuur meten. Zoals reeds duidelijk is, werken we in dit onderzoek met het cultuurmodel van Geert Hofstede. Hofstede heeft eveneens de "Values Survey Module 1994 (VSM 94)" ontwikkeld die ons in staat stelt om cultuur te operationaliseren. VSM 94 is een vragenlijst die ontwikkeld is om cultureel bepaalde waarden te vergelijken van mensen van twee of meerdere landen of regio's. De vragen in de oorspronkelijke vragenlijst zijn werkgerelateerde vragen. Deze vragenlijst is te zien in bijlage 4. Om binnen dit onderzoek te passen, moeten we deze vragen natuurlijk aanpassen aan de leefwereld van onze doelgroep, namelijk jonge adolescenten. (Hofstede, 2001 en Taras, 2007)

Deel III van de vragenlijst zijn cultuurgerelateerde vragen. Uiteindelijk zijn we gekomen tot 20 vragen die de respondenten telkens op een 7-puntenschaal moeten beantwoorden. Dit wil dus zeggen dat we per culturele dimensie 4 vragen stellen. De uiteindelijke score voor elke culturele dimensie bepalen we door het gemiddelde te nemen van de vier dimensie-scores.

Vragen 7, 10, 15 en 20 handelen over de dimensie machtafstand. Voor al deze vragen geldt: 1 komt overeen met een hoge machtafstand, 7 komt overeen met een lage machtafstand.

Vragen 9, 11, 13 en 18 handelen over de dimensie masculiniteit tegenover femininiteit. Voor de vragen 9, 11 en 18 geldt: 1 komt overeen met femininiteit, 7 komt overeen met masculiniteit. Voor vraag 13 geldt: 1 komt overeen met masculiniteit, 7 komt overeen met femininiteit.

Vragen 5, 6, 8 en 12 handelen over de dimensie individualisme tegenover collectivisme. Voor de vragen 5, 8 en 12 geldt: 1 komt overeen met collectivisme, 7 komt overeen met individualisme. Voor vraag 6 geldt: 1 komt overeen met individualisme, 7 komt overeen met collectivisme.

Vragen 14, 16, 17 en 19 handelen over de dimensie onzekerheidsvermijding. Voor al deze vragen geldt: 1 komt overeen met een lage onzekerheidsvermijding, 7 komt overeen met een hoge onzekerheidsvermijding.

Vragen 1, 2, 3 en 4 handelen over de dimensie lange termijngerichtheid tegenover korte termijngerichtheid. Voor de vragen 1 en 4 geldt: 1 komt overeen met een lange termijngerichtheid, 7 komt overeen met een korte termijngerichtheid. Voor de vragen 2 en 3 geldt: 1 komt overeen met een korte termijngerichtheid, 7 komt overeen met een lange termijngerichtheid.

De antwoorden op de vragen over de verschillende culturele dimensies variëren tussen de nationaliteiten. Dit wil niet zeggen dat elke respondent van een bepaalde nationaliteit een antwoord geeft dat totaal verschillend is van een respondent van een andere nationaliteit. Wel is het zo dat een steekproef van respondenten uit cultuur A (bijna) altijd hoger of lager scoren dan een steekproef van respondenten uit cultuur B. Andere kenmerken, zoals bijvoorbeeld geslacht en leeftijd, zullen de antwoorden van de respondenten ook beïnvloeden. Dit is dan ook de reden waarom we vier vragen stellen over de demografische kenmerken van de respondent.

De vragen uit deel I van de vragenlijst gaan over de demografische gegevens. Dit deel bevat vier vragen. Via deze vragen, komen we meer te weten over het geslacht, de

leeftijd, de nationaliteit en het rijbewijsbezit. Rijbewijsbezit hebben we mee in de vragenlijst opgenomen omdat het ons logisch leek dat personen zonder rijbewijs anders denken over te snel rijden dan personen met rijbewijs. Dit omwille van het feit dat ze zelf nog niet met een wagen gereden hebben en dus nog geen ervaring hebben met het al dan niet overschrijden van de snelheidslimiet.

8.3 Sample beschrijving

Zoals reeds duidelijk is, bestaat onze doelgroep uit jonge adolescenten in België, Nederland en Griekenland. We hebben dus ook in deze drie culturen de vragenlijst moeten afnemen. In totaal zijn we gekomen tot 365 bruikbare vragenlijst, verdeeld over de drie culturele samples.

Voor het Vlaams sample zijn er in totaal 149 bruikbare vragenlijsten afgenomen. Dit gebeurde voor het grootste gedeelte schriftelijk, maar we namen ook enkele vragenlijsten af via e-mail. De bruikbare vragenlijsten werden ingevuld door 77 mannen en 72 vrouwen. In totaal zijn er 109 personen met rijbewijs, waarvan 60 mannen en 49 vrouwen. Er zijn 40 personen zonder rijbewijs, waarvan 17 mannen en 23 vrouwen.

Voor het Nederlands sample zijn er in totaal 125 bruikbare vragenlijsten afgenomen. Dit gebeurde voor het grootste gedeelte via e-mail, maar er zijn ook enkele schriftelijke vragenlijsten afgenomen. De bruikbare vragenlijsten werden ingevuld 68 mannen en 57 vrouwen. In totaal zijn er 110 personen met rijbewijs, waarvan 63 mannen en 47 vrouwen. Er zijn 15 personen zonder rijbewijs, waarvan 5 mannen en 10 vrouwen.

Voor het Grieks sample zijn er in totaal 91 bruikbare vragenlijsten afgenomen. Dit gebeurde volledig schriftelijk door een contactpersoon ter plaatse. De contactpersoon bezorgde ons de ingevulde vragenlijsten per post. De bruikbare vragenlijsten werden ingevuld door 49 mannen en 42 vrouwen. In totaal zijn er 55 personen met rijbewijs, waarvan 37 mannen en 18 vrouwen. Er zijn 36 personen zonder rijbewijs, waarvan 12 mannen en 24 vrouwen.

8.4 Analyse van de verzamelde data

Nadat de benodigde vragenlijsten verzameld zijn, kunnen we overgaan tot de statistische analyse die verschillen en gelijkenissen tussen de verschillende culturele samples naar boven moet brengen. We doen dit aan de hand van zowel beschrijvende als toetsende statistiek. Beschrijvende statistiek heeft tot doel de kenmerkende informatie, die vervat is in de gegevens, tot uiting te laten komen. Met behulp van toetsende statistiek doen we vervolgens op basis van kansberekening een uitspraak over de waarschijnlijkheid van voorgestelde verbanden tussen een afhankelijke en meerdere onafhankelijke variabelen. De data-ingave hebben we gedaan met behulp van het softwarepakket "SPSS 16.0 for Windows®". Ook de berekening van de verschillende concepten is gedaan via dit pakket. Voor de andere analyses hebben we gebruik gemaakt van het softwarepakket "SAS 9.2 for Windows®".

Wat de analyses betreft, beginnen we met een analyse van de demografische gegevens. Hierna onderwerpen we de vragenlijst aan een analyse om zo na te gaan of er significante verschillen zijn tussen de drie culturele samples wat betreft de afzonderlijke items, de constructen en de concepten. Aan de hand van Cronbach's α gaan we eveneens na of we de concepten uit de Theorie van Gepland Gedrag en de vijf culturele dimensies betrouwbaar hebben kunnen meten. Vervolgens voeren we een regressie-analyse uit om duidelijk te maken wat de verbanden zijn tussen een bepaalde afhankelijke variabele en meerdere onafhankelijke variabelen. Aan de hand van een ANOVA-analyse zullen we tenslotte nagaan op welke concepten uit de Theorie van Gepland Gedrag de significante en betrouwbare culturele dimensie machtafstand een invloed uitoefent.

Hoofdstuk IX: Data-analyse

De bedoeling van dit hoofdstuk is het statistisch analyseren van de data. We starten dit hoofdstuk met een analyse van de demografische gegevens. Hierna gaan we in detail in op de vragenlijst. Eerst kijken we naar de verschillende items uit de vragenlijst, hierna naar de constructen en tenslotte naar de concepten. Vervolgens voeren we een regressie-analyse uit en tot slot gaan we de invloed van de culturele dimensies op de concepten uit de Theorie van Gepland Gedrag na.

9.1 Demografische gegevens

Wat de demografische gegevens betreft, zijn we nagegaan of er significantie verschillen zijn tussen de drie culturele samples wat betreft geslacht, leeftijd en rijbewijsbezit. In wat volgt, bespreken we de resultaten hiervan.

9.1.1 Geslacht

In het vorige hoofdstuk hebben we reeds een overzicht gegeven van de verdeling tussen mannen en vrouwen per cultureel sample. Tabel 4 vat deze gegevens nog eens samen, aangevuld met de procentuele verhoudingen.

Tabel 4: Verdeling tussen mannen en vrouwen per cultureel sample

	België	Nederland	Griekenland
Aantal respondenten	149	125	91
Mannen (absoluut)	77	68	49
Mannen (procentueel)	52%	54%	54%
Vrouwen (absoluut)	72	57	42
Vrouwen (procentueel)	48%	46%	46%

De tabel maakt duidelijk dat de verdeling tussen mannen en vrouwen in elke cultureel sample ongeveer hetzelfde is.

We kunnen dit eveneens statistisch nagaan door middel van een onafhankelijkheidstoets tussen de variabelen nationaliteit en geslacht. Voor de statistische ondersteuning kunnen we gebruik maken van een χ^2 -onafhankelijkheidstoets. Volgens Anderson, Sweeney en Williams (2003) stelt een onafhankelijkheidstoets de vraag of het geslacht onafhankelijk is van het culturele sample. Om dit te kunnen doen moeten we een nulhypothese en een alternatieve hypothese opstellen. De nulhypothese is een voorlopige aanname voor een populatieparameter en de alternatieve hypothese is het tegenovergestelde van wat in de nulhypothese gesteld wordt. Daarna moeten we aan de hand van een toetsingsgrootte nagaan welke hypothese van toepassing is op de steekproef. Wij maken gebruik van de p-waarde als toetsingsgrootte. De p-waarde, het waargenomen significantieniveau, is een maatstaf voor de waarschijnlijkheid van de steekproefresultaten wanneer de nulhypothese als waar wordt aangenomen. Hoe kleiner de p-waarde, des te onwaarschijnlijker is het dat de steekproefresultaten afkomstig zijn van een populatie waarvoor de nulhypothese waar is. Gebruikelijke keuzes voor het significantieniveau zijn 0,01 en 0,05. Wij nemen in dit onderzoek 0,05 als significantieniveau. Dit wil dus zeggen dat we de nulhypothese verwerpen als de p-waarde kleiner is dan 0,05.

De hypothesen voor deze onafhankelijkheidstoets zijn:

H_0 : het geslacht is onafhankelijk van het culturele sample

H_1 : het geslacht is afhankelijk van het culturele sample

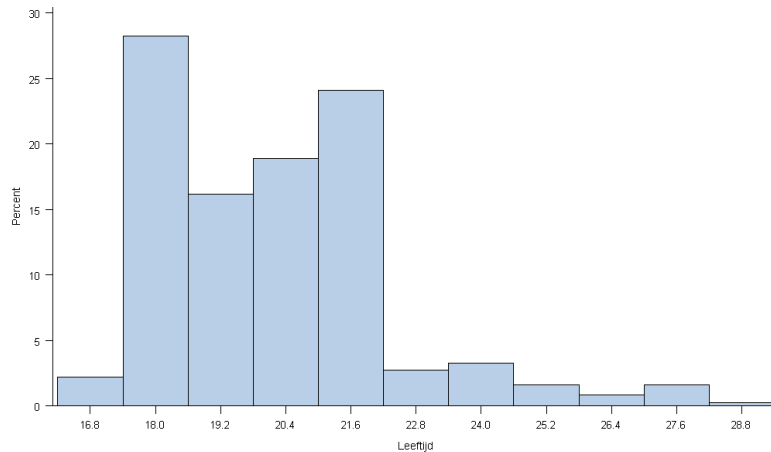
Tabel 5 geeft de resultaten weer voor de χ^2 -onafhankelijkheidstoets. Uit deze tabel blijkt dat de p-waarde 0,8932 bedraagt. De p-waarde is dus groter dan 0,05 en dit wil zeggen dat de nulhypothese geldig is. Dit houdt in dat het geslacht onafhankelijk is van het culturele sample. De verdeling tussen mannen en vrouwen is dus hetzelfde in elk cultureel sample.

Tabel 5: Resultaten van de χ^2 -onafhankelijkheidstoets

Statistic	DF	Value	Prob
Chi-square	2	0,2258	0,8932

9.1.2 Leeftijd

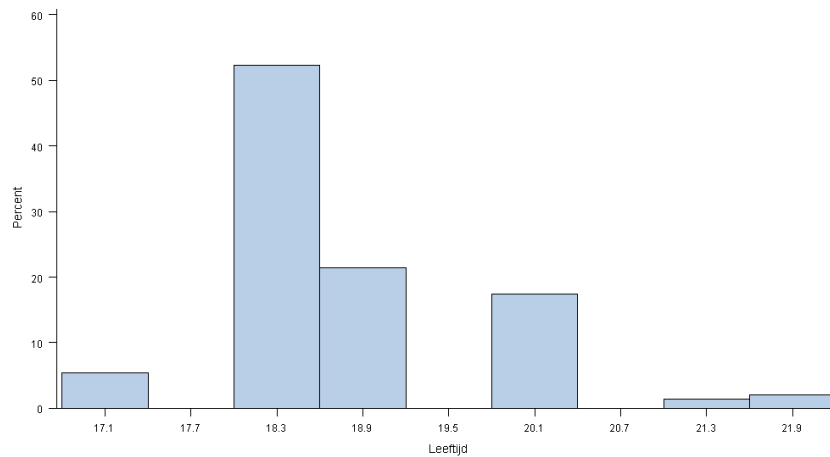
Grafiek 5 geeft een overzicht van de leeftijdsverdeling over heel het sample. De gemiddelde leeftijd van de respondenten uit de drie culturele samples samen is 20,02192 jaar met een standaardafwijking van 2,13154271. De leeftijd van de respondenten schommelt tussen 17 en 29 jaar.

Grafiek 5: Verdeling van de leeftijd (Belgisch, Nederlands en Grieks sample)

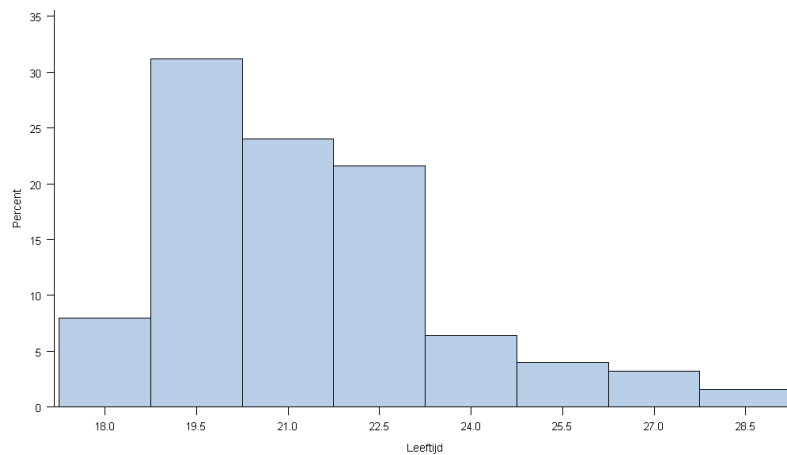
Als we vervolgens gaan kijken naar de leeftijdsverdeling per cultureel sample, blijkt dat het Belgisch sample het jongst is, gevolgd door respectievelijk het Grieks en het Nederlands sample. De grafiek van het Belgisch sample maakt eveneens duidelijk dat niet elke leeftijdsgroep bevroegd is in dit sample, terwijl dit voor het Nederlands en het Grieks sample wel het geval is.

Grafiek 6 geeft een overzicht van de leeftijd van het Belgisch sample. De gemiddelde leeftijd is 18,6308725 jaar met een standaardafwijking van 1,00907365. De leeftijd van de respondenten schommelt tussen 17 en 22 jaar.

Grafiek 6 : Verdeling van de leeftijd (Belgisch sample)

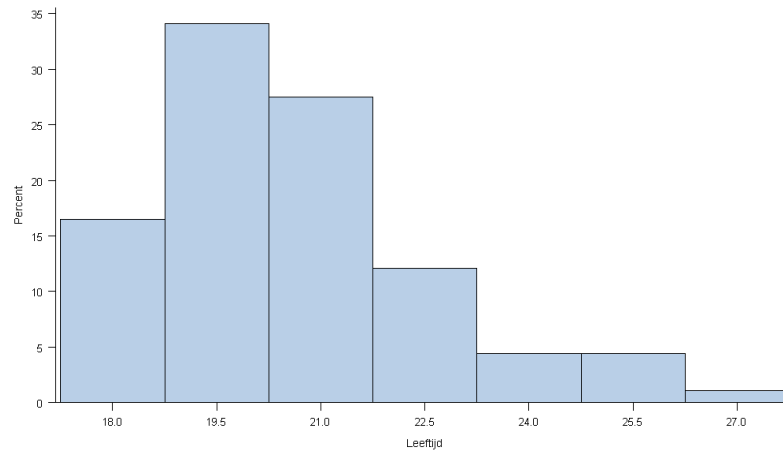
Grafiek 7 geeft een overzicht van de leeftijd van het Nederlands sample. De gemiddelde leeftijd is 21,288 jaar met een standaardafwijking van 2,26408138. De leeftijd van de respondenten schommelt tussen 18 en 29 jaar.

Grafiek 7: Verdeling van de leeftijd (Nederlands sample)

Grafiek 8 geeft een overzicht van de leeftijd van het Grieks sample. De gemiddelde leeftijd is 20,5604396 jaar met een standaardafwijking van 1,97882564. De leeftijd van de respondenten schommelt tussen 18 en 27 jaar.

Grafiek 8: Verdeling van de leeftijd (Grieks sample)

Voorgaande grafieken maken duidelijk dat de leeftijdsverdeling niet hetzelfde is in elk cultureel sample. We kunnen dit eveneens statistisch nagaan door middel van een χ^2 -onafhankelijkheidstoets tussen de variabelen nationaliteit en leeftijd.

Omdat we te maken hebben met een relatief groot sample, is de kans dat de gemiddelden met betrekking tot de continue variabele leeftijd significant verschillend zijn redelijk groot. Immers, des te meer observaties, des te kleinere verschillen in gemiddelden reeds significant zijn. Daarom categoriseren we de leeftijd eerst in vijf categorieën, namelijk:

- Leeftijdscategorie 1: 17 en 18 jaar;
- Leeftijdscategorie 2: 19 jaar;
- Leeftijdscategorie 3: 20 jaar;
- Leeftijdscategorie 4: 21 en 22 jaar;
- Leeftijdscategorie 5: 23, 24, 25, 26, 27, 28 en 29 jaar.

Op basis van de χ^2 -onafhankelijkheidstoets kunnen we dan gaan testen of deze categorieën afhankelijk zijn van de nationaliteit. De hypothesen voor deze onafhankelijkheidstoets zijn:

H_0 : de gemiddelde leeftijd is onafhankelijk van het culturele sample

H_1 : de gemiddelde leeftijd is afhankelijk van het culturele sample

Tabel 6 geeft de resultaten weer voor de χ^2 -onafhankelijkheidstoets. Uit deze tabel blijkt dat de p-waarde kleiner is dan 0,0001. De p-waarde is dus kleiner dan 0,05 en dit wil zeggen dat we de nulhypothese moeten verwerpen. Dit houdt in dat de gemiddelde leeftijd afhankelijk is van het culturele sample. De leeftijden zijn dus niet gelijk in elk cultureel sample.

Tabel 6: Resultaten van de χ^2 -onafhankelijkheidstoets

Statistic	DF	Value	Prob
Chi-square	8	145,5664	<0,0001

9.1.3 Rijbewijsbezit

In het vorige hoofdstuk hebben we reeds een overzicht gegeven van het rijbewijsbezit per cultureel sample. Tabel 7 vat deze gegevens nog eens samen, aangevuld met de procentuele verhoudingen.

Tabel 7: Verdeling tussen mannen en vrouwen per cultureel sample

	België	Nederland	Griekenland
Aantal respondenten	149	125	91
Met rijbewijs (absoluut)	109	110	55
Zonder rijbewijs (procentueel)	73%	88%	60%
Met rijbewijs (absoluut)	40	15	36
Zonder rijbewijs (procentueel)	27%	12%	49%

De tabel maakt duidelijk dat het rijbewijsbezit toch wel verschilt naargelang het culturele sample. We kunnen dit eveneens statistisch nagaan door middel van de χ^2 -onafhankelijkheidstoets tussen de variabelen nationaliteit en rijbewijsbezit.

De hypothesen voor deze onafhankelijkheidstoets zijn:

H₀: het rijbewijsbezit is onafhankelijk van het culturele sample

H₁: het rijbewijsbezit is afhankelijk van het culturele sample

Tabel 8 geeft de resultaten weer voor de χ^2 -onafhankelijkheidstoets. Uit deze tabel blijkt dat de p-waarde kleiner is dan 0,0001. De p-waarde is dus kleiner dan 0,05 en dit wil zeggen dat we de nulhypothese moeten verwerpen. Dit houdt in dat het rijbewijsbezit afhankelijk is van het culturele sample. Het rijbewijsbezit is dus niet gelijk in elk cultureel sample.

Tabel 8: Resultaten van de χ^2 -onafhankelijkheidstoets

Statistic	DF	Value	Prob
Chi-square	2	21,8658	<0,0001

9.1.4 Opmerking

Normaal gezien moeten de drie culturele samples zo homogeen mogelijk zijn naar allerlei socio-demografische factoren om te verzekeren dat de effecten die we meten niet het gevolg zijn van deze socio-demografische factoren. Dit is dan ook de reden waarom we getest hebben of de variabelen geslacht, leeftijd en rijbewijsbezit significant geassocieerd zijn met de nationaliteit. Aangezien zowel leeftijd als rijbewijsbezit afhankelijk zijn van het culturele sample moeten we deze variabelen dus zeker mee opnemen in onze finale modellen. We moeten dit doen om zo duidelijk het netto-effect van nationaliteit te kunnen onderscheiden van effecten die eigenlijk eerder te wijten zijn aan socio-demografische verschillen in plaats van aan culturele verschillen.

Strikt genomen is het dus niet absoluut noodzakelijk om geslacht mee op te nemen omdat deze variabele niet significant geassocieerd is met nationaliteit. Toch gaan we geslacht ook mee opnemen omdat dit een zogenoemde vertroebelende variabele is. Dit wil zeggen dat ze impliciet de significanties van de effecten van de onafhankelijke variabelen op de afhankelijke variabelen vertroebelen wanneer ze niet expliciet zijn opgenomen in het model. Om problemen te voorkomen is het dus aangewezen deze variabele altijd mee op te nemen.

9.2 De vragenlijst

Na het onderzoeken van de demografische gegevens zijn we in detail gaan kijken naar de vragenlijst. Ten eerste zijn we gaan kijken naar de afzonderlijke items uit de vragenlijst. Hierna zijn we dieper ingegaan op de constructen die we opbouwen aan de hand van de afzonderlijke items. Vervolgens zijn we gaan kijken naar de concepten die we opbouwen aan de hand van de constructen en de afzonderlijke items. Voor deze concepten zijn we aan de hand van een betrouwbaarheidsanalyse eveneens nagegaan of ze betrouwbaar zijn opgesteld. In wat volgt, bespreken we de resultaten hiervan.

9.2.1 Afzonderlijke items

Wat de afzonderlijke items betreft, zijn we nagegaan of er significante verschillen zijn tussen de culturele samples en de afzonderlijke items uit de vragenlijst. We hebben dit gedaan aan de hand van een hypothesetoets. Om te beslissen welke hypothese we als waar moeten beschouwen, gebruiken we de p-waarde. De hypothesen die we kunnen formuleren zijn:

H_0 : de gemiddelde score op het item is gelijk voor de drie culturele samples

H_1 : de gemiddelde score op het item is niet gelijk voor de drie culturele samples

Wanneer de p-waarde kleiner is dan 0,05 moeten we de nulhypothese verwerpen en kunnen we dus stellen dat er significante verschillen zijn tussen de drie culturele samples voor dat item. Voor de items waar we een significant verschil voor vinden, zijn we eveneens gaan kijken naar de gemiddelde score en de standaardafwijking per cultureel sample. Eén item heeft een p-waarde van 0,0599. Dit randgeval beschouwen we als significant.

Tabel 9 geeft een overzicht van elk item en maakt duidelijk dat er toch heel wat significante verschillen zijn tussen de drie culturele samples. De vragenlijst stelt vragen over 62 afzonderlijke items en voor 41 van deze items vinden we significante verschillen tussen de drie culturele samples. In de eerste kolom van de tabel staat een omschrijving van het item. De volgorde van de items, is de volgorde waarmee het item in de vragenlijst voorkomt. De tweede kolom geeft de p-waarde weer en in de derde kolom

duidt een + op een significant verschil en een - op een niet-significant verschil. In kolommen 4, 5 en 6 geven we voor de significante items per cultureel sample de gemiddelde score op het item met tussen haakjes de standaardafwijking.

Tabel 9: Significante verschillen per item, gemiddelde en standaardafwijking

Item	P-waarde	Significantie	Gemiddelde en standaardafwijking		
			België	Nederland	Griekenland
ATTverantw	0,0005	+	3,4698 (1,5359)	3,5520 (1,5051)	2,7033 (1,3038)
NBouders	0,0018	+	5,9732 (1,4235)	5,2400 (1,5984)	5,6923 (1,3474)
BBongeval	0,8101	-	/	/	/
CBgehaast	0,0159	+	3,5503 (1,7988)	3,6320 (1,7484)	4,1758 (1,9008)
BBcontroleE	<0,0001	+	6,2685 (0,9126)	6,1440 (0,8772)	6,6593 (1,0772)
BIvanplan	0,5951	-	/	/	/
BBongevalE	0,0079	+	1,5235 (1,1064)	1,7840 (1,2737)	1,3297 (0,9781)
NBpolitieC	0,0091	+	5,1544 (1,5800)	4,9680 (1,5859)	4,4505 (1,6949)
BBcontrole	0,0152	+	4,9866 (1,6107)	4,7440 (1,6844)	5,4725 (1,3194)
BBboete	<0,0001	+	6,3356 (0,9416)	6,2880 (0,9822)	5,5824 (1,3830)
HAB1	0,2466	-	/	/	/
NBoudersC	0,0904	-	/	/	/
ATTgoed	0,0071	+	3,6242 (1,4117)	3,3600 (1,3404)	3,0000 (1,4376)
CBgehaastF	0,0031	+	4,2416 (1,6792)	3,5200 (1,2927)	3,6813 (1,4054)
BBmilieuE	<0,0001	+	1,9195 (1,1713)	2,2400 (1,2725)	1,4066 (1,0326)
BIwaarschijnlijk	0,2604	-	/	/	/
BBboeteE	0,0023	+	1,8255 (1,2343)	2,1440 (1,3602)	2,7253 (2,0279)
BBmilieu	0,0032	+	4,5034 (1,6831)	4,7120 (1,6744)	5,3297 (1,5496)
CBpassagiers	0,7911	-	/	/	/
NBpolitie	<0,0001	+	6,6107 (1,0508)	6,4000 (1,0549)	5,3846 (1,7241)
BIbereid	0,3850	-	/	/	/
HAB2	0,6836	-	/	/	/
CBpassagiersF	0,0193	+	4,4765 (1,9016)	4,6720 (1,6933)	3,9780 (1,3332)
NBvrienden	0,7416	-	/	/	/
B10autoritten	0,0599	+	4,1275 (1,9806)	4,0160 (1,8621)	3,5385 (1,7595)
SNafkeuren	0,1399	-	/	/	/

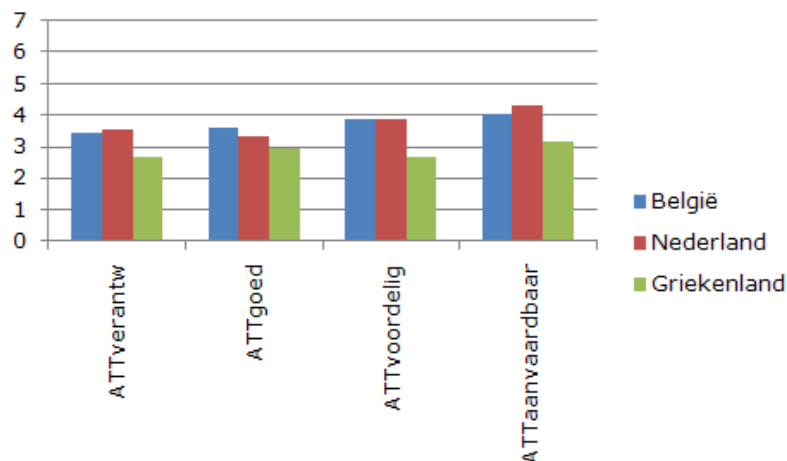
Item	P-waarde	Significantie	Gemiddelde en standaardafwijking		
			België	Nederland	Griekenland
ATTvoordelig	<0,0001	+	3,8725 (1,5738)	3,8960 (1,4964)	2,7143 (1,3020)
BBsneller	0,1496	-	/	/	/
NBvriendenC	0,2876	-	/	/	/
PBCmezelf	0,0060	+	4,3087 (1,7664)	4,5840 (1,6519)	5,1538 (1,6595)
BBconcentratieE	0,6771	-	/	/	/
PBCalgemeen	0,2185	-	/	/	/
SNwaarderen	<0,0001	+	4,9664 (1,5086)	4,5200 (1,4119)	3,9121 (1,8717)
BBplezier	0,2686	-	/	/	/
SNteleurgesteld	0,0020	+	4,6107 (1,6304)	3,9760 (1,3764)	4,7802 (1,4205)
ATTAanvaardbaar	<0,0001	+	4,0268 (1,6520)	4,3280 (1,5439)	3,2088 (1,5094)
PBCluktvanzelf	0,1974	-	/	/	/
BBsnellerE	0,3322	-	/	/	/
SNongenoegeen	0,0417	+	4,7852 (1,5447)	4,3280 (1,4300)	5,0000 (1,4530)
BBconcentratie	0,0001	+	3,7315 (1,7500)	3,8480 (1,6803)	2,9231 (1,5437)
PBCvertrouw	0,0045	+	4,7047 (1,6087)	4,8000 (1,4480)	5,4286 (1,3995)
BBplezierE	0,6968	-	/	/	/
TOregelmaat	0,0001	+	5,6376 (1,1223)	5,3760 (1,1891)	6,0000 (1,0435)
TOzuinig	<0,0001	+	4,6040 (1,4464)	4,5520 (1,3104)	5,8462 (1,2989)
TOvolharding	0,0005	+	5,8792 (0,9650)	5,2880 (1,0837)	5,6264 (1,1318)
TOrespect	<0,0001	+	6,1409 (1,0001)	5,5280 (1,2737)	4,7363 (1,5765)
ICprivé	0,9852	-	/	/	/
ICfysisch	0,0005	+	5,6174 (1,2170)	5,5120 (0,9640)	6,0879 (1,0919)
PDcontact	<0,0001	+	5,8322 (1,2325)	5,5840 (1,1085)	6,2967 (1,0055)
ICidee	<0,0001	+	6,3087 (0,9146)	5,5600 (1,0656)	6,2527 (0,9380)
MFbeoordeling	0,0060	+	5,1409 (1,5855)	4,9520 (1,3551)	4,3516 (1,8219)
PDproblemen	0,0630	-	/	/	/
MFgraad	<0,0001	+	4,1946 (1,6385)	4,8720 (1,5344)	5,6703 (1,1648)
ICvariatie	<0,0001	+	5,5772 (1,0279)	5,7520 (0,9475)	5,0769 (1,2223)
MFvertrouwen	<0,0001	+	5,1409 (1,2304)	5,5120 (0,9969)	4,6154 (1,4124)

Item	P-waarde	Significantie	Gemiddelde en standaardafwijking		
			België	Nederland	Griekenland
UAvraag	0,0083	+	2,8725 (1,7487)	3,7520 (1,5794)	2,9670 (1,8040)
PDsignaleren	<0,0001	+	5,8926 (1,0276)	5,2240 (1,1972)	5,6813 (1,3071)
UAcopetitie	0,3386	-	/	/	/
UAreglement	<0,0001	+	4,8658 (1,4550)	4,1600 (1,3584)	5,4505 (1,4163)
MFdiploma	0,0005	+	3,8255 (1,5322)	4,6880 (1,4503)	4,3407 (1,5072)
UAzenuwen	<0,0001	+	3,7047 (1,5444)	3,1440 (1,4125)	4,0989 (1,4534)
PDmeningsverschil	<0,0001	+	3,1812 (1,5599)	3,8320 (1,4959)	5,0330 (1,4488)

In wat volgt, bespreken we de items waarvoor er significante verschillen zijn tussen de drie culturele samples.

a Directe metingen

Wat de vragen betreft die attitude direct meten, zien we in grafiek 9 dat er significante verschillen zijn tussen de drie culturele samples voor elk item van attitude.

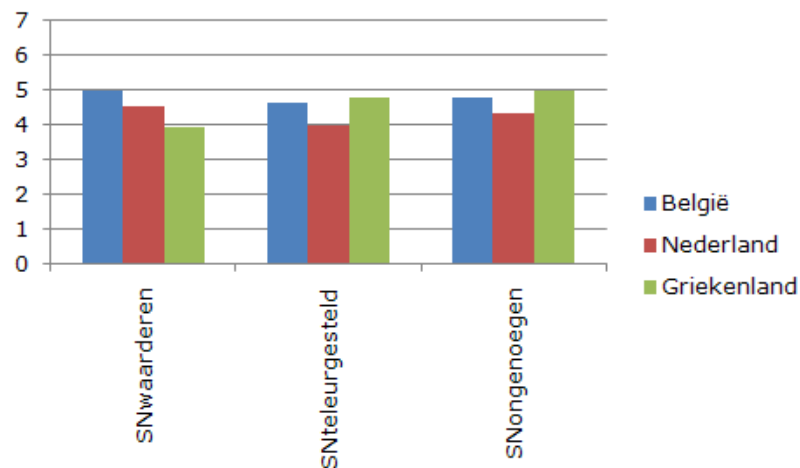

Grafiek 9: Gemiddelde scores voor de significant verschillende items van de directe meting van de attitude

Voor deze vragen geldt dat hoe hoger de score is, hoe groter de pro-snelheid attitude is. De grafiek maakt duidelijk dat de scores voor België en Nederland heel gelijklopend zijn

en dat Griekenland telkens lager scoort. Dit betekent dus dat de Belgen en Nederlanders een positievere houding hebben ten opzichte van te snel rijden dan de Grieken. Wat we wel moeten opmerken, is het feit dat de gemiddelde scores schommelen rond de score voor het "neutrale" antwoord, namelijk 4. De vragenlijst is immers opgebouwd uit vragen die de respondenten moeten beantwoorden op een 7-puntenschaal. Uit de vier vragen komt dus niet echt duidelijk tot uiting of de drie culturele samples een pro- of een anti-snelheid attitude hebben.

Wat de vragen betreft die de subjectieve norm direct meten, zien we in grafiek 10 dat er significante verschillen zijn tussen de drie culturele samples voor drie items van de subjectieve norm.

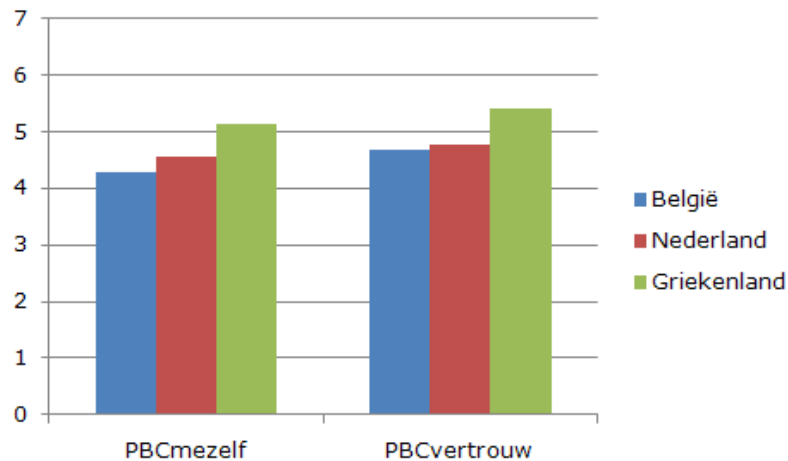
Grafiek 10: Gemiddelde scores voor de significant verschillende items van de directe meting van de subjectieve norm

Voor deze vragen geldt dat hoe hoger de score is, hoe meer de respondenten van mening zijn dat belangrijke personen tegen overdreven snelheid zijn. Er zijn verschillen met betrekking tot de gedachte dat belangrijke personen overdreven snelheid waarderen, of ze al dan niet teleurgesteld zullen zijn en of ze hun ongenoegen al dan niet zullen uiten. We kunnen opmerken dat de score van Nederland altijd ligt tussen deze van België en Griekenland. Griekenland scoort hoger dan België op twee items, maar op het item met betrekking tot het al dan niet waarderen scoort België hoger. Grote verschillen zijn er echter niet tussen de drie culturele samples en ook hier schommelen de antwoorden rond de score voor het "neutrale" antwoord. De respondenten geven dus niet

echt aan of ze denken dat belangrijke personen tegen overdreven snelheid zijn, maar we kunnen toch stellen dat ze eerder geneigd zijn om dit wel te denken.

Wat de vragen betreft die de waargenomen gedragscontrole direct meten, zien we in grafiek 11 dat er significante verschillen zijn tussen de drie culturele samples voor twee items van waargenomen gedragscontrole.

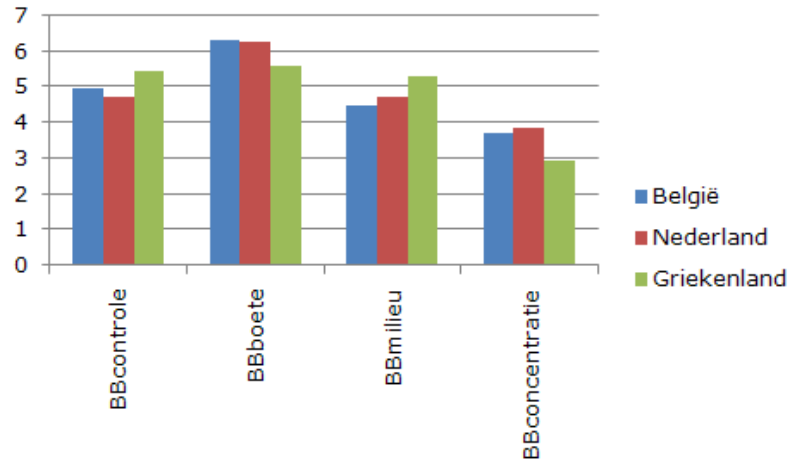
Grafiek 11: Gemiddelde scores voor de significant verschillende items van de directe meting van de waargenomen gedragscontrole

Voor deze vragen geldt dat hoe hoger de score is, hoe meer de respondenten er van overtuigd zijn dat ze zich wel aan de snelheidslimiet kunnen houden. Voor beide items scoren de Grieken het hoogst, gevolgd door de Nederlanders en de Belgen. De scores van België en Nederland liggen kort bij elkaar. Dit wijst erop dat de Grieken zekerder zijn dat ze de mogelijkheid hebben om zich aan de snelheidslimiet te houden. Ook hier kunnen we weer opmerken dat de gemiddelde scores van België en Nederland schommelen rond de score voor het "neutrale" antwoord. De scores van Griekenland zijn echter meer uitgesproken.

b   Indirecte metingen

De vragen die de attitude indirect meten, kunnen we groeperen in twee delen, namelijk de vragen over het geloof in de uitkomsten van het gedrag en de vragen over de evaluatie van de uitkomsten.

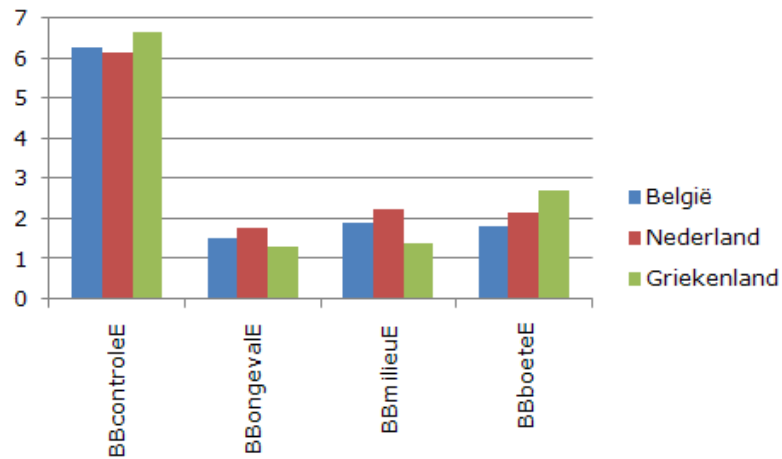
Grafiek 12 toont aan dat vier items met betrekking tot het geloof in de uitkomsten van het gedrag significant verschillen tussen de drie culturele samples.

Grafiek 12: Gemiddelde scores voor de significant verschillende items van de indirecte meting van de attitude (geloof in de uitkomsten van het gedrag)

Voor de vragen over controle over het voertuig, boetes en milieuvervuiling geldt dat hoe hoger de score is, hoe meer de respondenten er van overtuigd zijn dat sneller rijden dan toegestaan toch wel nadelen heeft. Wat de vraag over concentratie betreft, geldt dat hoe hoger de score is, hoe meer de respondenten er van overtuigd zijn dat sneller rijden dan toegestaan toch wel voordelen heeft, namelijk een hogere concentratie. Uit de grafiek blijkt dat de respondenten wel overtuigd zijn van de negatieve gevolgen van te snel rijden. De scores van België en Nederland zijn redelijk gelijklopend. Griekenland scoort het hoogst op de items met betrekking tot controle en milieu. Voor de items concentratie en boete scoort Griekenland lager dan België en Nederland. Met uitzondering van de vraag over concentratie, zijn de gemiddelde scores toch redelijk verschillend van de score voor het "neutrale" antwoord. Het lijkt erop dat de respondenten zich wel bewust zijn van de negatieve gevolgen van te snel rijden.

Grafiek 13 toont aan dat er significante verschillen zijn tussen de drie culturele samples voor vier items met betrekking tot de evaluatie van de uitkomsten.

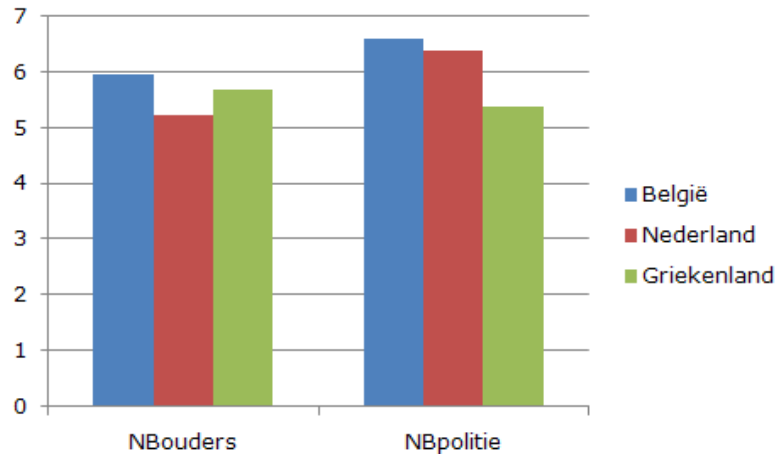

Grafiek 13: Gemiddelde scores voor de significant verschillende items van de indirecte meting van de attitude (evaluatie van de uitkomsten)

Voor de vragen over ongevallen, boetes en milieuvervuiling geldt dat hoe hoger de score is, hoe meer de respondenten voorstander zijn van de negatieve gevolgen van te snel rijden. Voor de vraag met betrekking tot het de controle over het voertuig geldt dat hoe hoger de score is, hoe belangrijker de respondenten het vinden om controle over het voertuig te behouden, met gemiddeldes ver boven de score voor het "neutrale" antwoord. Uit de grafiek blijkt dat de respondenten het heel belangrijk vinden om controle over de wagen te behouden. Het risico op een ongeval of een boete en een toename van de milieuvervuiling beschouwt men als slecht, met gemiddeldes ver onder de score voor het "neutrale" antwoord. Uit de grafiek blijkt dat de scores van België en Nederland redelijk gelijklopend zijn. Met uitzondering van het item over controle, scoort België altijd iets lager dan Nederland. Griekenland scoort het hoogst op de items voor controle en boete. Voor de items ongeval en milieu scoort Griekenland lager dan België en Nederland.

De vragen die de subjectieve norm indirect meten, kunnen we groeperen in twee delen, namelijk de vragen over het normatieve geloof en de vragen over de motivatie om te voldoen.

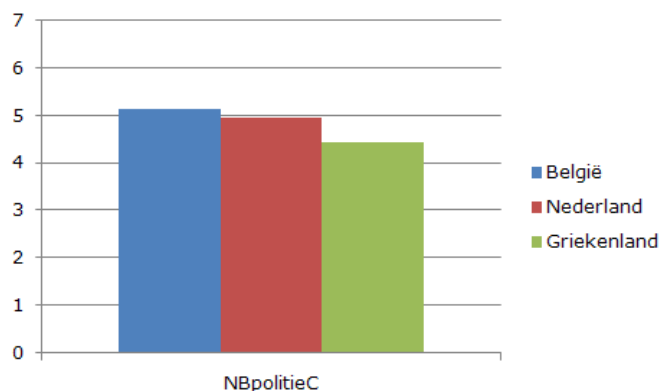
Grafiek 14 toont aan dat twee items met betrekking tot het normatieve geloof significant verschillen tussen de drie culturele samples, namelijk ouders en politie.

Grafiek 14: Gemiddelde scores voor de significant verschillende items van de indirecte meting van de subjectieve norm (normatieve geloof)

Voor deze vragen geldt dat hoe hoger de score is, hoe meer de respondenten er van overtuigd zijn dat de opgenoemde belangrijke personen tegen overdreven snelheid zijn. De grafiek maakt duidelijk dat de respondenten in België denken dat zowel ouders als politie het snelheidsgedrag zouden afkeuren. De Nederlandse respondenten denken dat de politie eerder het overdreven snelheidsgedrag afkeurt dan de ouders. In Griekenland geldt het omgekeerde. We moeten wel opmerken dat de gemiddelde scores ruim boven de score voor het "neutrale" antwoord liggen, wat er dus op wijst dat al de respondenten denken dat zowel ouders als politie overdreven snelheidsgedrag afkeuren.

Grafiek 15 toont aan dat één item met betrekking tot de motivatie om te voldoen significant verschilt tussen de drie culturele samples, namelijk de motivatie om te luisteren naar de mening van de politie.

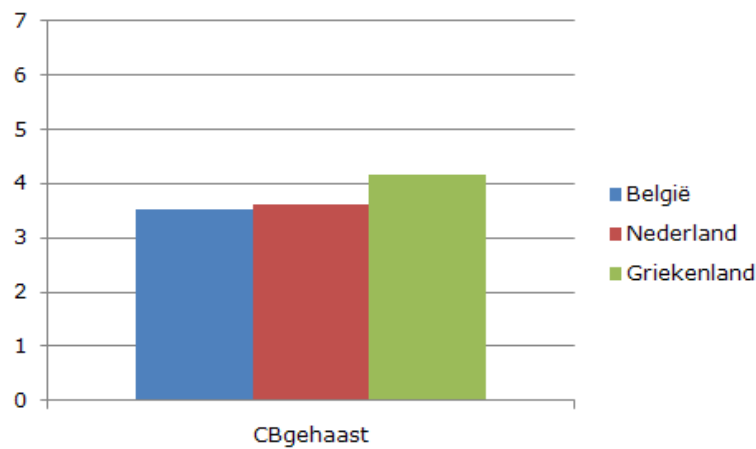

Grafiek 15: Gemiddelde scores voor de significant verschillende items van de indirecte meting van de subjectieve norm (motivatie om te voldoen)

Deze motivatie is het hoogst in België, gevolgd door Nederland en Griekenland. Toch ligt de gemiddelde score in elk cultureel sample slechts een beetje hoger dan de score voor het "neutrale" antwoord.

De vragen die de waargenomen gedragscontrole indirect meten, kunnen we groeperen in twee delen, namelijk de vragen over het geloof in controle en de vragen over de kracht van elke controlefactor.

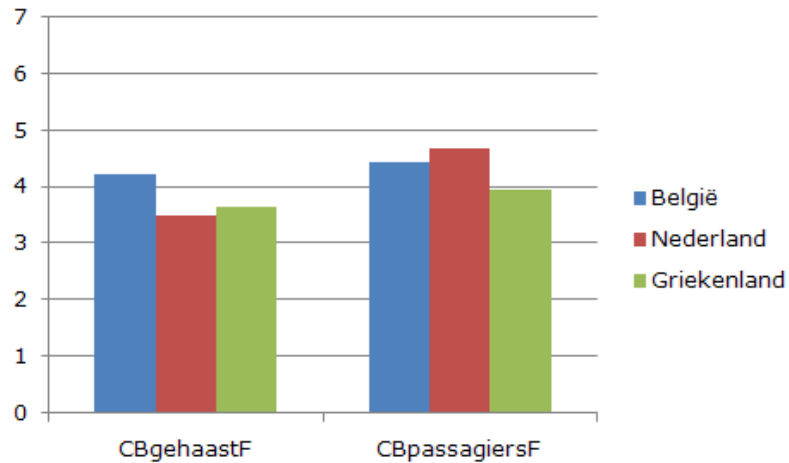
Grafiek 16 toont aan dat één item met betrekking tot het geloof in controle significant verschilt tussen de drie culturele samples, namelijk het al dan niet gehaast zijn.

Grafiek 16: Gemiddelde scores voor de significant verschillende items van de indirecte meting van de waargenomen gedragscontrole (geloof in controle)

Een hoge score wil zeggen dat de respondenten de snelheidslimiet overtreden als ze gehaast zijn. Uit de grafiek blijkt dat dit vooral in Griekenland het geval is. De scores van België en Nederland zijn gelijklopend en liggen lager dan de score voor Griekenland. De gemiddelde scores zijn echter niet heel hoog, want ze liggen ongeveer gelijk met het de score voor het "neutrale" antwoord.

Grafiek 17 toont aan dat twee items met betrekking tot de kracht van de controlefactor significant verschillen tussen de drie culturele samples, namelijk haast en passagiers.

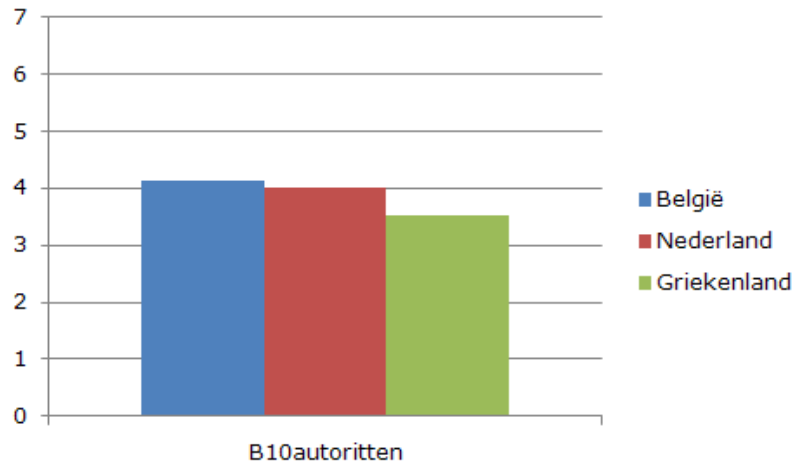

Grafiek 17: Gemiddelde scores voor de significant verschillende items van de indirecte meting van de waargenomen gedragscontrole (kracht van de controlefactor)

Een hoge score wil zeggen dat de respondenten wel eens gehaast zijn of passagiers vervoeren. Uit de grafiek blijkt het vooral de Belgen zijn die wel eens gehaast zijn. De scores van Nederland en Griekenland zijn gelijklopend, maar lager dan de score van België. De Nederlanders geven toe dat ze wel eens passagiers vervoeren, gevolgd door de Belgen en de Grieken. Ook hier liggen de gemiddelde scores weer ongeveer gelijk met de score voor het "neutrale" antwoord.

c Zelfgerapporteerd gedrag

Het zelfgerapporteerd gedrag van de laatste 10 autoritten verschilt eveneens tussen de drie culturele samples. Dit is te zien in grafiek 18. Uit deze grafiek blijkt dat vooral de Belgen en de Nederlanders toegeven dat ze wel eens te snel rijden. Bij de Grieken waren er minder bekentenissen. Ook hier liggen de gemiddelde scores weer ongeveer gelijk met de score voor het "neutrale" antwoord.

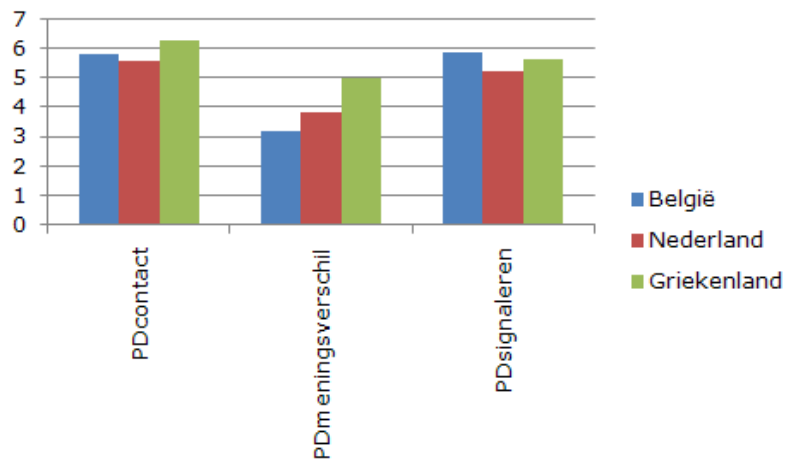

Grafiek 18: Gemiddelde scores voor zelfgerapporteerd gedrag

d Culturele dimensies

Zoals we reeds eerder hebben uitgelegd, meten we cultuur aan de hand van de vijf culturele dimensies van Hofstede.

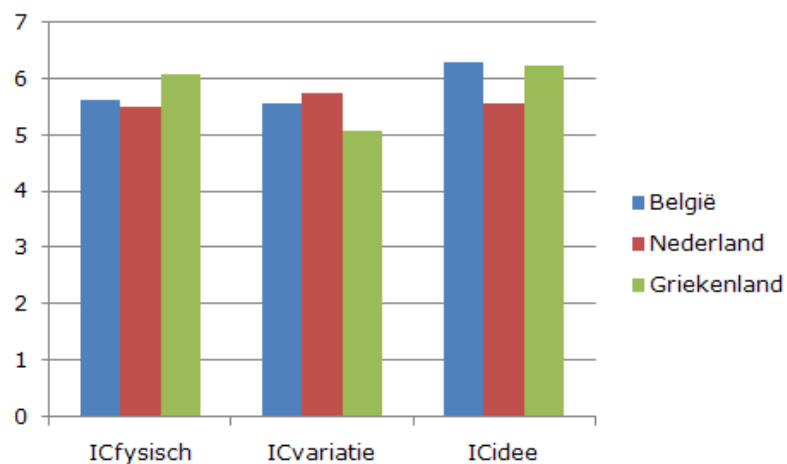
Een eerste dimensie is de dimensie machtafstand. Uit grafiek 19 blijkt dat de dimensie machtafstand verschilt op drie items, namelijk contact met hogeren, uiten van meningsverschillen en signaleren van problemen.

Grafiek 19: Gemiddelde scores voor de significant verschillende items van de meting van cultuur (dimensie 1: machtafstand)

Voor deze items geldt dat hoe hoger de score is, hoe lager de machtafstand. Voor PDcontact en PDsignaleren liggen de scores van de drie culturele samples redelijk dicht bij elkaar, vlak boven de "neutrale" score. Wat PDmeningsverschil betreft is er een grote variatie tussen de drie culturele samples. Griekenland scoort juist boven de "neutrale" score; België en Nederland scoren lager.

De tweede dimensie is de dimensie individualisme tegenover collectivisme. Uit grafiek 20 blijkt dat deze dimensie verschilt op drie items, namelijk fysische omstandigheden, variatie en op voorhand reeds een idee hebben.

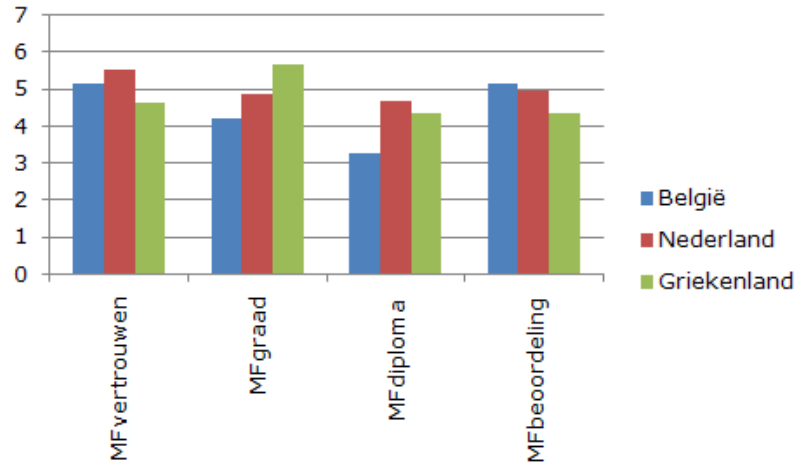

Grafiek 20: Gemiddelde scores voor de significant verschillende items van de meting van cultuur (dimensie 2: individualisme tegenover collectivisme)

Voor de vraag met betrekking tot de fysische omstandigheden geldt dat een hoge score overeenkomt met collectivisme. Voor de andere twee vragen geldt het omgekeerde: een hoge score komt overeen met individualisme. De grafiek maakt duidelijk dat de scores allemaal boven de "neutrale" score ligt.

De derde dimensie is de dimensie masculiniteit tegenover femininiteit. Uit grafiek 21 blijkt dat deze dimensie verschilt op elk van de vier bevraagde items.

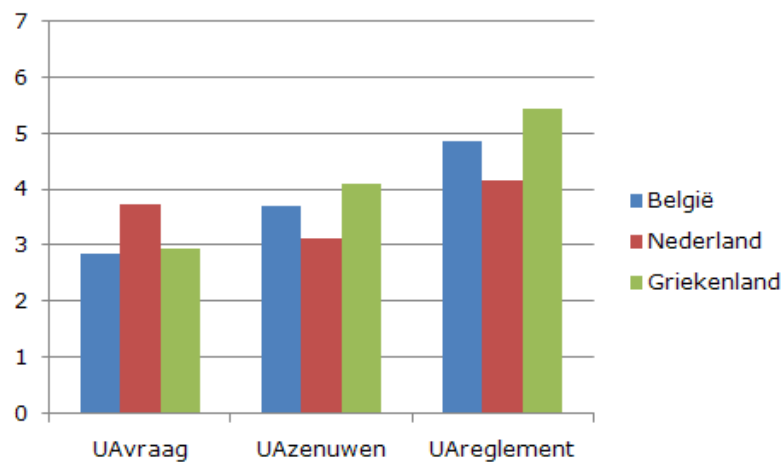

Grafiek 21: Gemiddelde scores voor de significant verschillende items van de meting van cultuur (dimensie 3: masculiniteit tegenover femininiteit)

Voor de vraag met betrekking tot vertrouwen geldt dat een hoge score overeenkomt met femininiteit. Voor de andere drie vragen geldt het omgekeerde: een hoge score komt overeen met masculiniteit. Ook hier maakt de grafiek weer duidelijk dat de scores schommelen rond de "neutrale" score.

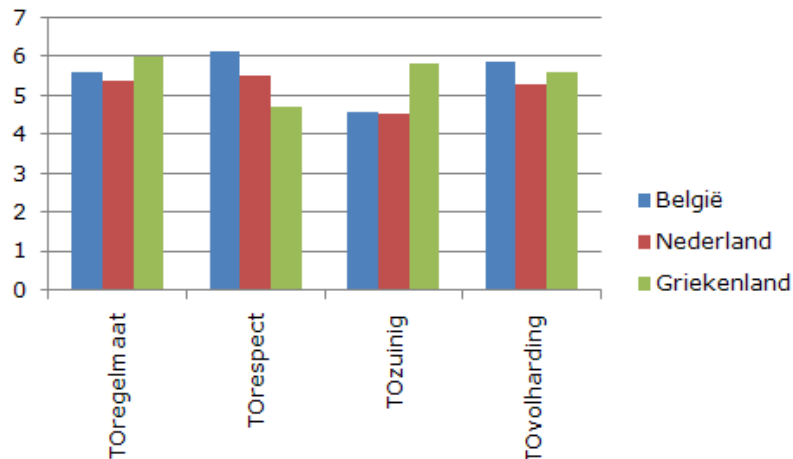
De vierde dimensie is de dimensie onzekerheidsvermijding. Uit grafiek 22 blijkt dat deze dimensie verschilt op drie items, namelijk vragen stellen bij problemen, zenuwachtig zijn en de naleving van het reglement.

Grafiek 22: Gemiddelde scores voor de significant verschillende items van de meting van cultuur (dimensie 4: onzekerheidsvermijding)

Voor deze vragen geldt dat hoe hoger de score is, hoe hoger de onzekerheidsvermijding. Ook hier maakt de grafiek weer duidelijk dat de scores schommelen rond de "neutrale" score.

De vijfde en laatste dimensie is de dimensie korte termijngerichtheid tegenover lange termijngerichtheid. Uit grafiek 23 blijkt dat deze dimensie verschilt op elk van de vier bevroegde items.

Grafiek 23: Gemiddelde scores voor de significant verschillende items van de meting van cultuur (dimensie 5: korte termijngerichtheid tegenover lange termijngerichtheid)

Wat hier opvalt, is dat elk cultureel sample boven de "neutrale" score scoort. Voor de vragen met betrekking tot regelmaat en respect geldt dat een hoge score overeenkomt met een korte termijngerichtheid. Voor de andere twee vragen geldt het omgekeerde: een hoge score komt overeen met een lange termijngerichtheid.

e Opmerking

Een opmerking die we moeten maken, gaat over het feit dat we over de culturele dimensies niet echt uitspraken kunnen doen. We kunnen een bepaalde cultuur niet toewijzen aan één uiterste van een dimensie. Dit is ten eerste het geval omdat de scores niet echt veel boven of onder de "neutrale" score liggen. Ten tweede komt dit door het feit dat wanneer de score van een land op een bepaalde vraag bijvoorbeeld wijst op het

individualistisch zijn, dit niet bevestigd wordt door het antwoord op een andere vraag met betrekking tot dezelfde dimensie.

9.2.2 Constructen

Een volgende stap is het berekenen van de constructen op basis van de afzonderlijke items van de indirecte metingen. Uit de bespreking van de Theorie van Gepland Gedrag blijkt immers dat we via de indirecte metingen peilen naar de "beliefs", die op hun beurt een invloed hebben op de attitude, de subjectieve norm en de waargenomen gedragscontrole. Om deze "beliefs" op te stellen, moeten we dus eerst de constructen opstellen, die aan de basis liggen van deze "beliefs". De berekeningen die we moeten maken, zijn de volgende:

- Ongeval = BBongeval x BBongevalE
- Controle = BBcontrole x BBcontroleE
- Boete = BBboete x BBboeteE
- Milieu = BBmilieu x BBmilieuE
- Sneller = BBSneller x BBSnellerE
- Plezier = BBSneller x BBSnellerE
- Concentratie = BBconcentratie x BBconcentratieE
- Ouders = NBouders x NBoudersC
- Politie = NBpolitie x NBpolitieC
- Vrienden = NBvrienden x NBvriendenC
- Haast = CBgehaast x CBgehaastF
- Passagiers = CBpassagiers x CBpassagiersF

Na deze berekeningen zijn we gekomen tot twaalf constructen. Voor deze constructen zijn we nagegaan of er significante verschillen zijn tussen de culturele samples. We hebben dit gedaan aan de hand van een hypothesetoets. Om te beslissen welke hypothese we als waar moeten beschouwen, maken we gebruik van de p-waarde.

De hypothesen die we kunnen formuleren, zijn:

H₀: de gemiddelde score op het construct is gelijk voor de drie culturele samples

H₁: de gemiddelde score op het construct is niet gelijk voor de drie culturele samples

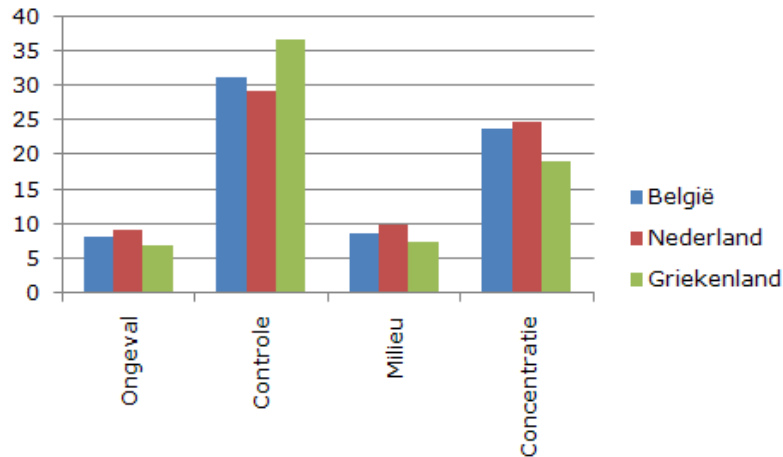
Wanneer de p-waarde kleiner is dan 0,05 moeten we de nulhypothese verwerpen en kunnen we dus stellen dat er significante verschillen zijn tussen de drie culturele samples voor dat construct. Voor de constructen waar we een significant verschil voor vinden, zijn we eveneens gaan kijken naar de gemiddelde score en de standaardafwijking per cultureel sample.

Tabel 10 geeft een overzicht van elk construct en maakt duidelijk dat er significante verschillen zijn tussen de drie culturele samples voor zes constructen. In de eerste kolom staat een omschrijving van het construct. De tweede kolom geeft de p-waarde weer en in de derde kolom duidt een + op een significant verschil en een - op een niet-significant verschil. Kolommen 4, 5 en 6 geven per cultureel sample de gemiddelde score op het construct met tussen haakjes de standaardafwijking.

Tabel 10: Significante verschillen per construct, gemiddelde en standaardafwijking

Construct	P-waarde	Significantie	Gemiddelde en standaardafwijking		
			België	Nederland	Griekenland
Ongeval	0,0182	+	8,3087 (6,4377)	9,0800 (5,9087)	7,0440 (4,5189)
Controle	<0,0001	+	31,2013 (11,5173)	29,3520 (11,5830)	36,7473 (10,6433)
Boete	0,1219	-	/	/	/
Milieu	0,0166	+	8,6644 (6,6715)	9,8400 (5,9153)	7,4066 (6,4824)
Sneller	0,2895	-	/	/	/
Plezier	0,2025	-	/	/	/
Concentratie	0,0006	+	23,8926 (12,0764)	24,8160 (10,9260)	19,0769 (10,7489)
Ouders	0,0161	+	31,9396 (11,7216)	24,4720 (13,5501)	28,4066 (11,9833)
Politie	<0,0001	+	34,5168 (12,2108)	32,0880 (11,7741)	24,9780 (13,5556)
Vrienden	0,4023	-	/	/	/
Haast	0,1654	-	/	/	/
Passagiers	0,3188	-	/	/	/

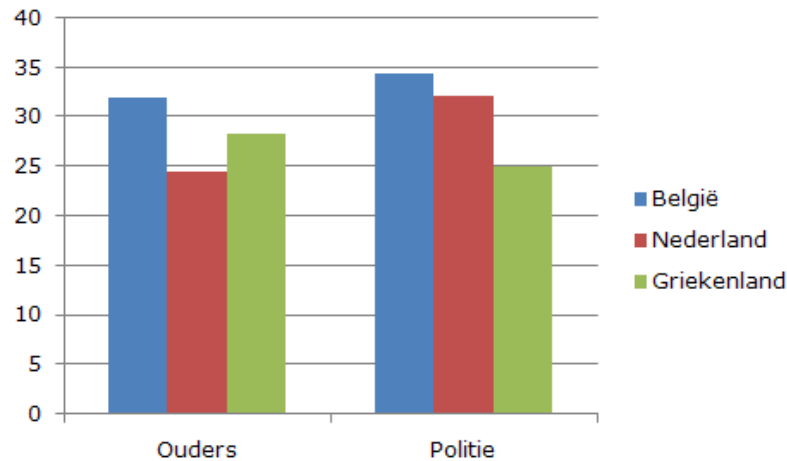
Uit tabel 10 blijkt dat de constructen ongeval, controle, milieu en concentratie, vier van de zeven constructen die het geloof in de uitkomsten van het gedrag bepalen in de volgende stap, significant verschillend zijn tussen de drie culturele samples. Grafiek 24 geeft de gemiddelde scores per cultureel sample weer voor deze vier constructen.

Grafiek 24: Gemiddelde scores voor de significant verschillende constructen die het geloof in de uitkomsten van het gedrag bepalen

De grafiek toont aan dat de scores voor de constructen ongeval, milieu en concentratie het laagst liggen in Griekenland en het hoogst in Nederland. België scoort tussenin, maar de gemiddelde score leunt heel dicht aan bij de gemiddelde score van Nederland. Wat het construct controle betreft, blijkt dat de laagste gemiddelde score voor Nederland is en de hoogste score voor Griekenland. Ook voor dit concept scoort België tussenin, maar deze gemiddelde score leunt weer heel dicht aan bij de gemiddelde score van Nederland.

Uit tabel 10 blijkt eveneens dat de constructen ouders en politie, twee van de drie constructen die het normatieve geloof bepalen in de volgende stap, significant verschillend zijn tussen de drie culturele samples. Grafiek 25 geeft de gemiddelde scores per cultureel sample weer voor deze twee constructen.

Grafiek 25: Gemiddelde scores voor de significant verschillende constructen die het normatieve geloof bepalen

De grafiek toont aan dat voor België de grootste sociale druk is, zowel van de ouders als van de politie. Toch blijkt de sociale druk van de politie in België sterker te zijn dan de druk van de ouders. Ook voor Nederland geldt deze conclusie, maar in Griekenland weegt de sociale druk van de ouders zwaarder door dan de druk van de ouders.

9.2.3 Concepten

Op basis van de constructen kunnen we de concepten als volgt berekenen:

- Geloof in gedrag (BB)
  - = (Ongeval + Controle + Boete + Milieu + Sneller + Plezier + Concentratie) / 7
- Normatieve geloof (NB)
  - = (Ouders + Politie + Vrienden) / 3
- Geloof in controle (CB)
  - = (Haast + Passagiers) / 2

Ook enkele items, met name de items met betrekking tot de directe meting van attitude, subjectieve norm, waargenomen gedragscontrole, gewoonte, gedragsintentie en zelfgerapporteerd gedrag, moeten we gebruiken om de concepten te berekenen. Dit gebeurt als volgt:

- Attitude (ATT)
  - = (ATTverantw + ATTgoed + ATTvoordelig + ATTAanvaardbaar) / 4
- Subjectieve norm (SN)
  - = (SNafkeuren + SNwaarderen + SNteleurgesteld + SNongenoegen) / 4
- Waargenomen gedragscontrole (PBC)
  - = (PBCmezelf + PBCalgemeen + PBCluktvanzelf + PBCvertrouw) / 4
- Gewoonte
  - = (HAB) = (HAB1 + HAB) / 2
- Gedragsintentie (BI)
  - = (BIvanplan + BIwaarschijnlijk + BIbereid) / 3
- Zelfgerapporteerd gedrag (B)
  - = B10autoritten

Ook de concepten met betrekking tot de culturele dimensies berekenen we rechtstreeks vanuit de afzonderlijke items. We doen dit als volgt:

- Machtafstand (PD)
  - = (PDcontact + PDproblemen + PDsignaleren + PDmeningsverschil) / 4
- Individualisme tegenover collectivisme (IC)
  - = (ICprivé + ICfysisch + ICidee + ICvariatie) / 4
- Masculiniteit tegenover femininiteit (MF)
  - = (MFbeoordeling + MFgraad + MFvertrouwen + MFdiploma) / 4
- Onzekerheidsvermijding (UA)
  - = (UAvraag + UAcompetitie + UAreglement + UAzenuwen) / 4
- Korte termijngerichtheid tegenover lange termijngerichtheid (LTO)
  - = (TOregelmaat + TOzuinig + TOvolharding + TOrespect) / 4

Na deze berekeningen zijn we gekomen tot veertien concepten. Voor deze concepten zijn we nagegaan of er significante verschillen zijn tussen de culturele samples. We hebben dit gedaan aan de hand van een hypothesetoets. Om te beslissen welke hypothese we als waar moeten beschouwen, maken we gebruik van de p-waarde.

De hypothesen die we kunnen formuleren, zijn:

H_0 : de gemiddelde score op het concept is gelijk voor de drie culturele samples

H_1 : de gemiddelde score op het concept is niet gelijk voor de drie culturele samples

Wanneer de p-waarde kleiner is dan 0,05 moeten we de nulhypothese verwerpen en kunnen we dus stellen dat er significante verschillen zijn tussen de drie culturele samples voor dat concept. Voor de concepten waar we een significant verschil voor vinden, zijn we eveneens gaan kijken naar de gemiddelde score en de standaardafwijking per cultureel sample. Eén concept heeft een p-waarde van 0,0599. Dit randgeval beschouwen we als significant.

Tabel 11 geeft een overzicht van elk concept en maakt duidelijk dat er significante verschillen zijn tussen de drie culturele samples voor acht concepten. In de eerste kolom staat een omschrijving van het concept. De tweede kolom geeft de p-waarde weer en in de derde kolom duidt een + op een significant verschil en een – op een niet-significant verschil. Kolommen 4, 5 en 6 geven per cultureel sample de gemiddelde score op het concept met tussen haakjes de standaardafwijking.

Tabel 11: Significante verschillen per concept, gemiddelde en standaardafwijking

Concept	P-waarde	Significantie	Gemiddelde en standaardafwijking		
			België	Nederland	Griekenland
BB	0,7785	-	/	/	/
NB	0,0857	-	/	/	/
CB	0,9501	-	/	/	/
ATT	<0,0001	+	3,7483 (1,3240)	3,7840 (1,3050)	2,9066 (1,0170)
SN	0,1121	-	/	/	/
PBC	0,0223	+	4,5168 (1,5566)	4,6980 (1,3906)	5,1126 (1,2463)
HAB	0,4227	-	/	/	/
BI	0,4864	-	/	/	/
B	0,0599	+	4,1275 (1,9806)	4,0160 (1,8621)	3,5385 (1,7595)
PD	<0,0001	+	5,2131 (0,8124)	5,0440 (0,7419)	5,6813 (0,8409)
MF	0,0007	+	4,5755 (0,7769)	5,0060 (0,7909)	4,7445 (0,8531)
IC	0,0503	+	5,9430 (0,6551)	5,7820 (0,5313)	5,9231 (0,6569)
LTO	<0,0001	+	5,5654 (0,7434)	5,1860 (0,6809)	5,5522 (0,7606)
UA	0,0008	+	3,8473 (0,8310)	3,6860 (0,8138)	4,1456 (0,8071)

Naast het nagaan van de significantie van de concepten, hebben we aan de hand van een betrouwbaarheidsanalyse bepaald of we de verschillende concepten op een betrouwbare manier hebben bevraagd in de vragenlijst. Om de betrouwbaarheid van de concepten na te gaan, gebruikt men in de wetenschappelijke literatuur vaak Cronbach's coëfficiënt alpha, α . Dit is een statistische maat voor de interne consistentie van de concepten gebaseerd op de inter-item correlatie.

De handleiding van "SAS 9.2 for Windows®" leert ons dat de waarde van α een indicatie is van de mate waarin twee of meer items in een vragenlijst hetzelfde concept meten. Voor een variabele waar slechts één vraag van in de vragenlijst staat, is het niet mogelijk om α te meten. Een vragenlijst zal één bepaald concept door middel van verschillende items (vragen) meten. Cronbach's α geeft aan in hoeverre die items inderdaad hetzelfde concept meten, door te berekenen of de antwoorden van een grote groep respondenten op deze items consistent zijn. Met een hoge α worden de gegevens betrouwbaar. Als regel geldt dat een Cronbach's α van 0,6 of hoger betrouwbaar is (minimale ondergrens). Tabel 12 geeft de waarde van Cronbach's α voor de verschillende concepten.

Tabel 12: Cronbach α van de verschillende concepten

Concept	Cronbach's α	Betrouwbaar?
BB	0,19	Neen
NB	0,63	Ja
CB	0,39	Neen
ATT	0,87	Ja
SN	0,81	Ja
PBC	0,92	Ja
HAB	0,86	Ja
BI	0,90	Ja
PD	0,57	Neen
IC	0,41	Neen
MF	0,22	Neen
UA	0,14	Neen
LTO	0,40	Neen

Uit de tabel blijkt dat we de concepten uit de Theorie van Gepland Gedrag, namelijk attitude, subjectieve norm, waargenomen gedragscontrole en gedragsintentie op een betrouwbare manier hebben gemeten.

Het geloof in het gedrag (BB), de voorloper van de attitude, en het geloof in controle (CB), de voorloper van de waargenomen gedragscontrole, werden niet betrouwbaar gemeten in de vragenlijst. Het normatieve geloof (NB), de voorloper van de subjectieve norm, werd wel betrouwbaar gemeten, alsook het concept gewoonte.

Deze waarden tonen de validiteit aan voor het gebruiken van de Theorie van Gepland Gedrag in dit onderzoek.

Wat het cultuurmodel van Hofstede betreft, blijkt dat we geen enkel van de vijf culturele dimensies betrouwbaar hebben gemeten. We hebben echter wel vastgesteld dat wanneer we één variabele weglaten met betrekking tot de dimensie machtafstand (PD), namelijk PDmeningsverschil, de waarde van Cronbach's α wel goed scoort. Cronbach's α heeft dan een waarde van 0,69. Uiteraard moeten we dan opnieuw de berekening maken voor dit nieuw PD-concept, PDnew. We doen dit als volgt:

- Machtafstand (PDnew)
  - = (PDcontact + PDproblemen + PDsignaleren) / 3

Tabel 13 geeft voor dit nieuw concept de p-waarde en de gemiddelde score per cultureel sample met tussen haakjes de standaardafwijking. Tabel 14 geeft de waarde van Cronbach's α weer.

Tabel 13: Gemiddelde en standaardafwijking voor het significante concept PDnew

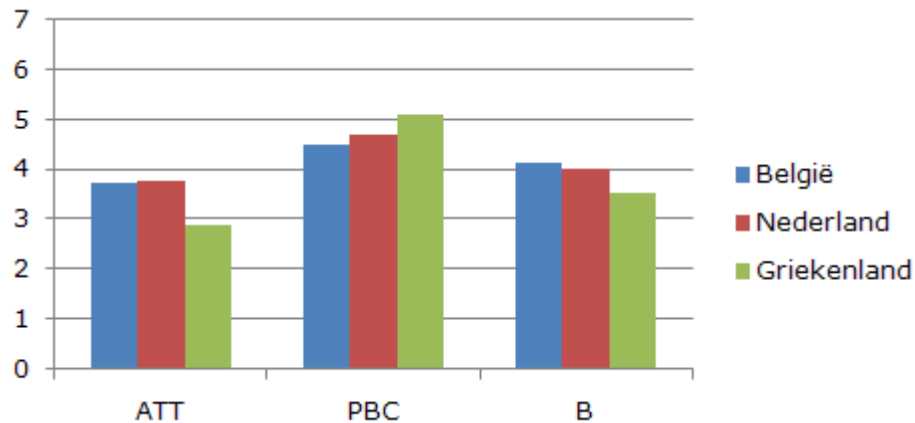
Concept	P-waarde	Significantie	Gemiddelde en standaardafwijking		
			België	Nederland	Griekenland
PDnew	<0,0001	+	5,8004 (0,9279)	5,4480 (0,8361)	5,8974 (0,8981)

Tabel 14: Cronbach α van de nieuwe dimensie machtafstand

Concept	Cronbach's α	Betrouwbaar?
PDnew	0,69	Ja

In wat volgt, lichten we enkel de significante en betrouwbare concepten verder toe. Voor de Theorie van Gepland Gedrag kijken we dus enkel naar attitude, waargenomen gedragscontrole en zelfgerapporteerd gedrag. Wat het concept cultuur betreft, bespreken we niet elke cultuurdimensie, maar enkel de nieuwe dimensie van machtafstand, namelijk PDnew.

Wat de Theorie van Gepland Gedrag betreft, blijkt uit tabel 11 de concepten attitude (ATT), waargenomen gedragscontrole (PBC) en zelfgerapporteerd gedrag (B) significant verschillend zijn tussen de drie culturele samples. Grafiek 26 geeft de gemiddelde scores per cultureel sample weer voor deze drie concepten.

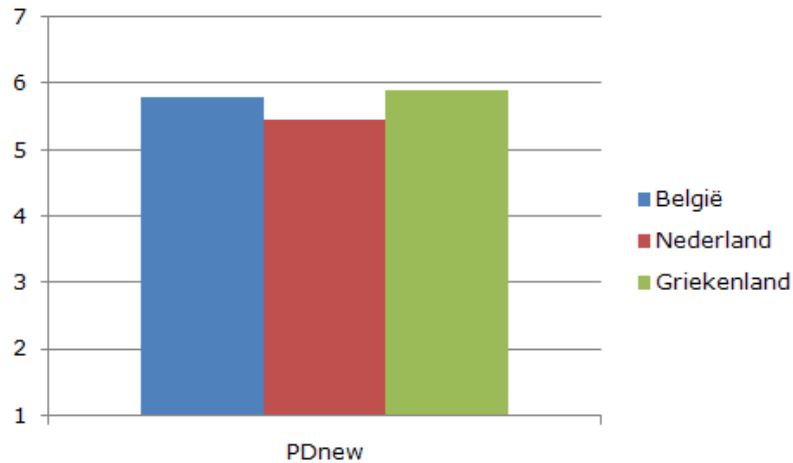
Grafiek 26: Gemiddelde scores voor de significant verschillende concepten uit de Theorie van Gepland Gedrag

De grafiek toont aan dat wat de attitude betreft Griekenland het laagst scoort. De gemiddelde score van België en Nederland zijn ongeveer gelijk en liggen hoger dan deze van Griekenland. In dit geval betekent een hogere score een hogere pro-snelheid attitude.

Ook wat de waargenomen gedragscontrole betreft, liggen de gemiddelde scores van België en Nederland dicht bij elkaar. De gemiddelde score van Griekenland ligt hoger. De drie culturele samples verklaren elk dat ze zelf controle kunnen uitoefenen over het gedrag. Bij Griekenland komt dit het sterkst naar voren.

Wat het zelfgerapporteerd gedrag betreft, liggen de scores van België en Nederland dicht bij elkaar. Griekenland scoort iets lager. Dit wil zeggen dat de Nederlandse en Belgische respondenten verklaren dat ze vaker de snelheidslimiet hebben overtreden dan de Griekse respondenten.

Grafiek 27 toont de gemiddelde scores voor de nieuwe berekening van de dimensie machtafstand. Voor deze dimensie geldt dat hoe hoger de score is, hoe lager de machtafstand.

Grafiek 27: Gemiddelde scores voor de dimensie machtafstand (nieuwe berekening)

Uit de grafiek blijkt dat de machtafstand het laagst is in Griekenland, gevolgd door respectievelijk België en Nederland. De gemiddelden van drie culturele samples liggen dicht bij elkaar, ruim boven de "neutrale" score.

9.3 Regressieanalyse

Een volgende stap is het uitvoeren van een regressieanalyse met behulp van "SAS 9.2 for Windows®". Volgens Anderson, Sweeney en Williams (2003) kan deze statistische methode gebruikt worden om een vergelijking op te stellen die laat zien hoe de verschillende variabelen zich verhouden. We gaan een meervoudige lineaire regressieanalyse uitvoeren omdat de afhankelijke variabele samenhangt met twee of meer onafhankelijke variabelen. Een lineair model veronderstelt eveneens additieve effecten. Een meervoudige lineaire regressievergelijking ziet er als volgt uit:

$$y = \beta_0 + \beta_1x_1 + \beta_2x_2 + \dots + \beta_px_p$$

Met:

y = afhankelijke variabele (te verklaren variabele)

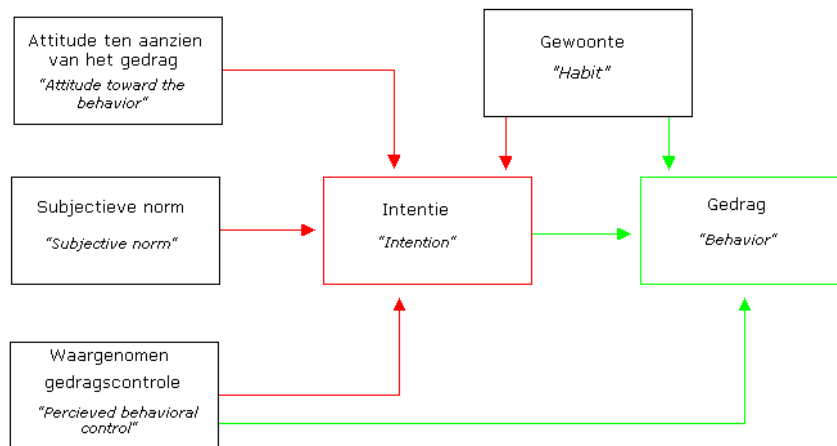
x_1, x_2, x_p = onafhankelijke variabelen (verklarende variabelen)

β_0 = intercept

$\beta_1, \beta_2, \beta_p$ = parameters

Voor de data die we verzameld hebben, gaan we twee reeksen analyses uitvoeren, één reeks zonder cultuur en één reeks met cultuur. In de reeks zonder cultuur stellen we cultuur gelijk aan nationaliteit. In de reeks met cultuur stellen we cultuur voor aan de hand van de nieuwe dimensie van machtafstand, PDnew. Al de analyses gebeuren zowel voor het totale sample als voor de drie subsamples afzonderlijk.

Elke reeks delen we nog eens op in twee subreeksen. Deze subreeksen hebben we gebaseerd op de Theorie van Gepland Gedrag. Figuur 16 geeft dit weer.

Figuur 16: Uitgevoerde regressie-analyses

Als we eerst naar de rode pijlen kijken, zien we dat attitude, subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole directe voorspellers zijn van de gedragsintentie. De gedragsintentie stellen we dus voor als de afhankelijke variabele. Attitude, subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole zijn de onafhankelijke variabelen. Omdat we in de literatuur vinden dat gewoontegedrag ook een belangrijke invloed kan hebben op de gedragsintentie hebben we eveneens een extra model uitgewerkt met het concept gewoonte als vierde onafhankelijke variabele.

Als we vervolgens naar de groene pijlen kijken, zien we dat gedragsintentie en waargenomen gedragscontrole op hun beurt het gedrag bepalen. Het gedrag stellen we hier dus voor als de afhankelijke variabele. Gedragsintentie en waargenomen gedragscontrole zijn de onafhankelijke variabelen. Omdat we in de literatuur vinden dat gewoontegedrag ook een belangrijke invloed kan hebben op het gedrag hebben we

eveneens een extra model uitgewerkt met het concept gewoonte als derde onafhankelijke variabele.

De bespreking van de resultaten gebeurt voor elke analyse op een analoge manier. Daarom gaan we enkel in de eerste analyse in op de theoretische achtergrond. Voor de andere analyses bespreken we enkel de resultaten. Een opmerking die we nog moeten maken, gaat over het feit dat deze resultaten betrekking hebben op netto-effecten. Dit wil zeggen dat het model reeds gecorrigeerd is voor de variabelen leeftijd, rijbewijs en geslacht.

Alvorens verder te gaan, eerst nog even overzicht van de gebruikte benamingen in de tabellen:

- ATT = attitude;
- SN = subjectieve norm;
- PBC = waargenomen gedragscontrole;
- HAB = gewoonte;
- BI = gedragsintentie;
- B = gedrag;
- Dummy001 = België;
- Dummy002 = Nederland;
- Dummy003 = Griekenland;
- Rijbewijs 1 = met rijbewijs;
- Rijbewijs 2 = zonder rijbewijs;
- Geslacht 1 = man;
- Geslacht 2 = vrouw;
- LFTC 1 = leeftijdscategorie 1;
- LFTC 2 = leeftijdscategorie 2;
- LFTC 3 = leeftijdscategorie 3;
- LFTC 4 = leeftijdscategorie 4;
- LFTC 5 = leeftijdscategorie 5;
- PDnew = culturele dimensie machtafstand, nieuwe berekening.

9.3.1 Regressieanalyse reeks 1: het totale sample

In wat volgt, bespreken we de resultaten van de regressie-analyse waarbij we nationaliteit gelijkstellen aan cultuur. We kijken hier naar het totale sample.

a   Gedragssintentie als afhankelijke variabele; attitude, subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole als onafhankelijke variabelen

Voor deze analyse nemen we zowel attitude, subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole als de interactie-effecten tussen attitude en nationaliteit, subjectieve norm en nationaliteit en waargenomen gedragscontrole en nationaliteit op in het model. Na het runnen van dit model onderzoeken we of er sprake is van multicollineariteit. Multicollineariteit is aanwezig wanneer twee of meer verklarende variabelen sterk met elkaar gecorreleerd zijn. Vanwege deze hoge correlatie is het lastig vast te stellen welk gedeelte van de verklaring toe te schrijven is aan de ene en welk gedeelte van de verklaring toe te schrijven is aan de andere variabele. Een waarde die we kunnen gebruiken om de mate van multicollineariteit aan te geven, is de tolerantie. In het door ons gebruikte softwarepakket, namelijk "SAS 9.2 for Windows®", kunnen we deze toleranties nagaan via "type II tolerance". Er is niet echt een formele waarde vastgesteld die de aanwezigheid van multicollineariteit bepaalt, maar vaak wordt gesteld dat waarden boven 0,1 duiden op de afwezigheid van multicollineariteit. (Anderson, Sweeney en Williams, 2003) We zijn dan ook nagegaan of de waarden voor de variabelen uit ons model boven 0,1 liggen. Is dit niet het geval dan halen we de slechts scorende variabele uit het model. Voor deze analyse blijkt dat alle waarden boven 0,1 liggen wanneer we de drie interactie-effecten uit het model halen.

Voordeel van deze methode is natuurlijk dat we multicollineariteit uitsluiten, maar het nadeel is dan weer dat we de interactie-effecten niet onderzoeken. De uiteindelijke tabel met de "type II tolerance" is te zien in tabel 15.

Tabel 15: Type II tolerance, na verwijderen van variabelen

Variabele	Type II Tolerance
Intercept	3,8857
ATT	0,4413
SN	0,7044
PBC	0,4813
Dummy001	0,4253
Dummy002	0,5596
Dummy003	0
Rijbewijs 1	0,8117
Rijbewijs 2	0
Geslacht 1	0,8658
Geslacht 2	0
LFTC 1	0,2529
LFTC 2	0,3975
LFTC 3	0,3972
LFTC 4	0,3816
LFTC 5	0

Vervolgens staan we stil bij de betrouwbaarheid van het model. Dit is een beschrijving van hoe goed het model de werkelijkheid beschrijft. Het is belangrijk om te weten of de onafhankelijke variabelen die in het model zijn opgenomen de afhankelijke variabelen goed verklaren. De maatstaf die we voor deze "goodness-of-fit" gebruiken, is de meervoudige determinatiecoëfficiënt R^2 . (Anderson, Sweeney en Williams, 2003)

De meervoudige determinatiecoëfficiënt kunnen we interpreteren als het gedeelte van de variabiliteit in de afhankelijke variabele dat de geschatte meervoudige lineaire regressievergelijking kan verklaren. Wanneer we de determinantcoëfficiënt vermenigvuldigen met 100, kunnen we deze dus interpreteren als het percentage van de variatie in de afhankelijke variabele dat de geschatte regressievergelijking kan verklaren. In het algemeen neemt R^2 altijd toe naarmate we meer onafhankelijke variabelen toevoegen aan het model. (Anderson, Sweeney en Williams, 2003)

Voor dit model bedraagt de waarde voor R^2 0,699222. Dit wil dus zeggen dat het model ongeveer 70% van de variantie verklaart en dat het model de werkelijkheid goed fit.

Vervolgens kijken we naar tabel 16 met het type III model ANOVA. In de handleiding van "SAS 9.2 for Windows®" vinden we een verklaring voor deze tabel. Type III testen onderzoeken de significantie van elk gedeeltelijk effect, namelijk de significantie van een effect met alle andere effecten in het model. De tabel bestaat uit zes kolommen. In de eerste kolom vinden we de naam van elk effect terug. De tweede kolom geeft het aantal vrijheidsgraden dat geassocieerd wordt met elk effect. Volgens Anderson, Sweeney en Williams (2003) is het aantal vrijheidsgraden een indicatie van het aantal onafhankelijke delen van informatie waarop een benadering is gebaseerd. Het is een indicatie van de mate van nauwkeurigheid van een variabele. De derde kolom geeft de kwadratensom voor elk effect in het model. Deze kwadratensom voor een bepaald effect is de hoeveelheid variatie in de respons die te wijten is aan het effect, na correctie voor al de andere termen in het model. In de vierde kolom wordt deze kwadratensom gedeeld door het aantal vrijheidsgraden. De vijfde kolom geeft de F-waarde. Deze waarde gebruiken we voor het testen van de nulhypothese. In de zesde kolom vinden we de bijhorende p-waarde. Volgens Anderson, Sweeney en Williams (2003) is deze p-waarde de waarschijnlijkheid om een grotere F-waarde te verkrijgen dan de geobserveerde waarde als de nulhypothese waar is. De nul- en alternatieve hypothese kunnen we opstellen als volgt:

$$H_0: \beta_1 = \beta_2 = \beta_3 = \beta_4 = 0$$

$$H_1: \beta_1 \text{ en/of } \beta_2 \text{ en/of } \beta_3 \text{ en/of } \beta_4 \neq 0$$

Als we gaan kijken in tabel 14 blijkt dat attitude, waargenomen gedragscontrole en nationaliteit p-waarden hebben die kleiner zijn dan 0,05. Dit wil dus zeggen dat we de nulhypothese mogen verwerpen voor deze drie variabelen. Dit houdt in dat er een significante samenhang is tussen de onafhankelijke variabelen attitude, waargenomen gedragscontrole en nationaliteit enerzijds en de afhankelijke variabele gedragsintentie anderzijds.

Tabel 16: Type III model ANOVA

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F value	Pr > F
ATT	1	4,7936	4,7936	6,15	0,0136
SN	1	0,0095	0,0095	0,01	0,9120
PBC	1	235,9478	235,9478	302,48	<0,0001
Nationaliteit	2	8,8581	4,4291	5,68	0,0037
Rijbewijs	1	1,0731	1,0731	1,38	0,2416
Geslacht	1	3,7126	3,7126	4,76	0,0298
LFTC	4	6,4606	1,6151	2,07	0,0842

Tabel 17 geeft tenslotte een overzicht van de parameterschattingen, dus voor de β -waarden van de regressievergelijking. Volgens Anderson, Sweeney en Williams (2003) moet elke regressiecoëfficiënt in een meervoudige regressieanalyse als volgt geïnterpreteerd worden: β_i is een schatting van de verandering in y die overeenkomt met een verandering van één eenheid in x_i , wanneer alle andere onafhankelijke variabelen constant gehouden worden.

Tabel 17: Parameterschattingen

Parameter	Estimate
Intercept	1,1369
ATT	-0,1330
SN	0,0049
PBC	0,8040
Nationaliteit 1	0,3721
Nationaliteit 2	0,4149
Nationaliteit 3	0,0000
Rijbewijs 1	-0,1391
Rijbewijs 2	0,0000
Geslacht 1	-0,2172
Geslacht 2	0,0000
LFTC 1	0,2875
LFTC 2	0,2890
LFTC 3	0,4942
LFTC 4	0,1615
LFTC 5	0,0000

Als we kijken naar de variabelen uit de Theorie van Gepland Gedrag, namelijk attitude, subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole, blijkt dat attitude een negatief teken heeft. Dit is logisch, want hoe hoger de attitude, hoe meer men een pro-snelheid attitude heeft. Hoe hoger de gedragsintentie, hoe meer men de intentie heeft om zich wel aan de snelheidslimiet te houden. Een hogere attitude zal dus een lagere gedragsintentie met zich meebrengen en omgekeerd.

De schatting van $-0,1330$ voor de variabele attitude houdt in dat wanneer de score op de attitude met één eenheid stijgt, de gedragsintentie met $0,1330$ afneemt. Wat de subjectieve norm betreft, betekent een toename op de score voor de subjectieve norm met één eenheid een stijging van de gedragsintentie met $0,0049$. De schatting van $0,8040$ voor de waargenomen gedragscontrole wil zeggen dat als de score op deze variabele met één eenheid stijgt, de gedragsintentie met $0,8040$ stijgt.

Als we vervolgens kijken naar de drie culturen blijkt dat nationaliteit 3, Griekenland, als referentie genomen is. De schatting van $0,3721$ voor nationaliteit 1, België, wil zeggen dat de Belgen $0,3721$ meer scoren op de gedragsintentie dan de Grieken. De Nederlanders scoren $0,4149$ meer op de gedragsintentie dan de Grieken.

Als we vervolgens kijken naar het rijbewijsbezit blijkt dat personen zonder rijbewijs als referentie genomen worden. Personen met rijbewijs scoren $0,1391$ lager op de gedragsintentie dan personen zonder rijbewijs.

Als we vervolgens kijken naar het geslacht blijkt dat vrouwen als referentie genomen worden. Mannen scoren $0,2172$ lager op de gedragsintentie dan vrouwen.

Als we tenslotte kijken naar de leeftijdscategorieën blijkt dat personen uit leeftijdscategorie 5 als referentie genomen worden. Personen uit de eerste categorie scoren $0,2875$ hoger op de gedragsintentie dan personen uit de vijfde categorie. Personen uit de tweede categorie scoren $0,2890$ hoger, personen uit de derde categorie scoren $0,4942$ hoger en personen uit de vierde categorie scoren $0,1616$ hoger.

b Gedragssintentie als afhankelijke variabele; attitude, subjectieve norm, waargenomen gedragscontrole en gewoonte als onafhankelijke variabelen

Voor deze analyse doen we hetzelfde als in de vorige analyse, maar dan met toevoeging van zowel gewoonte als het interactie-effect tussen gewoonte en nationaliteit. Na het runnen van dit model kijken we weer naar de "type II tolerance" om te bepalen of er al dan niet problemen zijn met multicollineariteit. Voor deze analyse blijkt dat alle waarden boven 0,1 liggen wanneer we de vier interactie-effecten uit het model halen. De uiteindelijke tabel met de "type II tolerance" is te zien in tabel 18.

Tabel 18: Type II tolerance, na verwijderen van variabelen

Variabele	Type II Tolerance
Intercept	3,7645
ATT	0,4107
SN	0,7015
PBC	0,2365
HAB	0,2594
Dummy001	0,4136
Dummy002	0,5830
Dummy003	0
Rijbewijs 1	0,8116
Rijbewijs 2	0
Geslacht 1	0,8613
Geslacht 2	0
LFTC 1	0,2504
LFTC 2	0,3959
LFTC 3	0,3923
LFTC 4	0,2815
LFTC 5	0

Uit de statistieken van dit model blijkt dat de waarde voor R^2 0,733136 bedraagt. Dit wil dus zeggen dat het model ongeveer 73% van de variantie verklaart. Het is logisch dat deze waarde hoger ligt dan in het model zonder gewoonten. We hebben immers te maken met een lineair regressiemodel met additieve effecten.

Als we vervolgens kijken naar tabel 19 kunnen we de volgende hypothesen opstellen:

$$H_0: \beta_1 = \beta_2 = \beta_3 = \beta_4 = \beta_5 = 0$$

$$H_1: \beta_1 \text{ en/of } \beta_2 \text{ en/of } \beta_3 \text{ en/of } \beta_4 \text{ en/of } \beta_5 \neq 0$$

Uit tabel 17 blijkt dat waargenomen gedragscontrole en gewoonte p-waarden hebben die kleiner zijn dan 0,05. Dit wil dus zeggen dat we de nulhypothese mogen verwerpen voor deze twee variabelen. Dit houdt in dat er een significante samenhang is tussen de onafhankelijke variabelen waargenomen gedragscontrole en gewoonte enerzijds en de afhankelijke variabele gedragsintentie anderzijds.

Tabel 19: Type III model ANOVA

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F value	Pr > F
ATT	1	0,4175	0,4175	0,60	0,4385
SN	1	0,2043	0,2043	0,29	0,5877
PBC	1	46,1791	46,1791	66,54	<0,0001
HAB	1	31,0464	31,0464	44,73	<0,0001
Nationaliteit	2	2,7039	1,3520	1,95	0,1441
Rijbewijs	1	1,2152	1,2152	1,75	0,1866
Geslacht	1	5,4110	5,4110	7,80	0,0055
LFTC	4	3,5146	0,8787	1,27	0,2830

Tabel 20 geeft tenslotte een overzicht van de parameterschattingen.

Tabel 20: Parameterschattingen

Parameter	Estimate
Intercept	0,6297
ATT	-0,0407
SN	0,0227
PBC	0,5074
HAB	0,3764
Nationaliteit 1	0,2186
Nationaliteit 2	0,2315
Nationaliteit 3	0,0000
Rijbewijs 1	-0,1481
Rijbewijs 2	0,0000
Geslacht 1	-0,2629
Geslacht 2	0,0000
LFTC 1	0,1617
LFTC 2	0,2090
LFTC 3	0,3626
LFTC 4	0,1501
LFTC 5	0,0000

Als we kijken naar de variabelen uit de Theorie van Gepland Gedrag, namelijk attitude, subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole, blijkt dat attitude een negatief teken heeft. Zoals eerder vermeld, is dit een logisch resultaat.

De schatting van -0,0407 voor de variabele attitude houdt in dat wanneer de score op de attitude met één eenheid stijgt, de gedragsintentie met 0,0407 afneemt. Wat de subjectieve norm betreft, betekent een toename op de score voor de subjectieve norm met één eenheid een stijging van de gedragsintentie met 0,0227. De schatting van 0,5074 voor de waargenomen gedragscontrole wil zeggen dat als de score op deze variabele met één eenheid stijgt, de gedragsintentie met 0,5074 stijgt.

Als we vervolgens kijken naar het concept gewoonte blijkt dat een toename met één eenheid op de score voor gewoonte leidt tot een verhoging van de gedragsintentie met 0,3764.

Als we vervolgens kijken naar de drie culturen blijkt dat nationaliteit 3, Griekenland, als referentie genomen is. De schatting van 0,2186 voor nationaliteit 1, België wil zeggen dat de Belgen 0,2186 meer scoren op de gedragsintentie dan de Grieken. De Nederlanders scoren 0,2351 meer op de gedragsintentie dan de Grieken.

Als we vervolgens kijken naar het rijbewijsbezit blijkt dat personen zonder rijbewijs als referentie genomen worden. Personen met rijbewijs scoren 0,1481 lager op de gedragsintentie dan personen zonder rijbewijs.

Als we vervolgens kijken naar het geslacht blijkt dat vrouwen als referentie genomen worden. Mannen scoren 0,2629 lager op de gedragsintentie dan vrouwen.

Als we tenslotte kijken naar de leeftijdscategorieën blijkt dat personen uit leeftijdscategorie 5 als referentie genomen worden. Personen uit de eerste categorie scoren 0,1617 hoger dan personen uit de vijfde categorie. Personen uit de tweede categorie scoren 0,2090 hoger, personen uit de derde categorie scoren 0,3626 hoger en personen uit de vierde categorie scoren 0,3636 hoger.

c *Gedrag als afhankelijke variabele; gedragsintentie en waargenomen gedragscontrole als onafhankelijke variabelen*

Voor deze analyse nemen we zowel gedragsintentie en waargenomen gedragscontrole als de interactie-effecten tussen gedragsintentie en nationaliteit en waargenomen gedragscontrole en nationaliteit op in het model. Na het runnen van dit model kijken we weer naar de "type II tolerance" om te bepalen of er al dan niet problemen zijn met multicollineariteit. Voor deze analyse blijkt dat alle waarden boven 0,1 liggen wanneer we de twee interactie-effecten uit het model halen. De uiteindelijke tabel met de "type II tolerance" is te zien in tabel 21.

Tabel 21: Type II tolerance, na verwijderen van variabelen

Variabele	Type II Tolerance
Intercept	10,5053
BI	0,3064
PBC	0,3086
Dummy001	0,4448
Dummy002	0,5781
Dummy003	0
Rijbewijs 1	0,8128
Rijbewijs 2	0
Geslacht 1	0,8790
Geslacht 2	0
LFTC 1	0,2538
LFTC 2	0,3966
LFTC 3	0,3904
LFTC 4	0,3855
LFTC 5	0

Uit de statistieken van dit model blijkt dat de waarde voor R^2 0,471784 bedraagt. Dit wil dus zeggen dat het model ongeveer 47% van de variantie verklaart. Deze waarde ligt laag in vergelijking met de analyses met gedragsintentie als afhankelijke variabele.

Als we vervolgens kijken naar tabel 22 kunnen we de volgende hypothesen opstellen:

$$H_0: \beta_1 = \beta_2 = \beta_3 = 0$$

$$H_1: \beta_1 \text{ en/of } \beta_2 \text{ en/of } \beta_3 \neq 0$$

Uit tabel 20 blijkt dat zowel gedragsintentie als waargenomen gedragscontrole als nationaliteit p-waarden hebben die kleiner zijn dan 0,05. Dit wil dus zeggen dat we de nulhypothese mogen verwerpen voor deze drie variabelen. Dit houdt in dat er een significante samenhang is tussen de onafhankelijke variabelen gedragsintentie, waargenomen gedragscontrole en nationaliteit enerzijds en de afhankelijke variabele gedrag anderzijds.

Tabel 22: Type III model ANOVA

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F value	Pr > F
BI	1	26,0865	26,0865	13,35	0,0003
PBC	1	61,9025	61,9025	31,67	<0,0001
Nationaliteit	2	5,8504	2,9252	1,50	0,2253
Rijbewijs	1	17,7251	17,7251	9,07	0,0028
Geslacht	1	1,2345	1,2345	0,63	0,4273
LFTC	4	11,1405	2,7851	1,43	0,2251

Tabel 23 geeft tenslotte een overzicht van de parameterschattingen.

Tabel 23: Parameterschattingen

Parameter	Estimate
Intercept	7,3146
BI	-0,3049
PBC	-0,5143
Nationaliteit 1	0,3527
Nationaliteit 2	0,0380
Nationaliteit 3	0,0000
Rijbewijs 1	0,5650
Rijbewijs 2	0,0000
Geslacht 1	0,1243
Geslacht 2	0,0000
LFTC 1	-0,4278
LFTC 2	-0,0185
LFTC 3	0,0611
LFTC 4	0,0249
LFTC 5	0,0000

Als we kijken naar de variabelen uit de Theorie van Gepland Gedrag, namelijk gedragsintentie en waargenomen gedragscontrole, blijkt dat deze twee variabelen allebei een negatief teken hebben. Dit is logisch, want hoe hoger de intentie om zich aan de snelheidslimiet te houden, hoe minder men de snelheidslimiet zal overtreden. Hoe meer controle men denkt te hebben over het zich aan de snelheidslimiet houden, hoe minder men de snelheidslimiet zal overtreden.

De schatting van -0,3049 voor de variabele gedragsintentie houdt in dat wanneer de score op de gedragsintentie met één eenheid stijgt, het gedrag met 0,3049 afneemt. De schatting van -0,5143 voor de waargenomen gedragscontrole wil zeggen dat als de score op deze variabele met één eenheid stijgt, het gedrag met 0,5143 afneemt.

Als we vervolgens kijken naar de drie culturen blijkt dat nationaliteit 3, Griekenland, als referentie genomen is. De schatting van 0,3527 voor nationaliteit 1, België wil zeggen dat de Belgen 0,3527 meer scoren op het gedrag dan de Grieken. De Nederlanders scoren 0,0380 meer op het gedrag dan de Grieken.

Als we vervolgens kijken naar het rijbewijsbezit blijkt dat personen zonder rijbewijs als referentie genomen worden. Personen met rijbewijs scoren 0,5650 hoger op het gedrag dan personen zonder rijbewijs.

Als we vervolgens kijken naar het geslacht blijkt dat vrouwen als referentie genomen worden. Mannen scoren 0,1243 hoger op het gedrag dan vrouwen.

Als we tenslotte kijken naar de leeftijdscategorieën blijkt dat personen uit leeftijdscategorie 5 als referentie genomen worden. Personen uit de eerste categorie scoren 0,4278 lager dan personen uit de vijfde categorie. Personen uit de tweede categorie scoren 0,0185 lager, personen uit de derde categorie scoren 0,0611 hoger en personen uit de vierde categorie scoren 0,0249 hoger.

d   Gedrag als afhankelijke variabele; gedragsintentie, waargenomen gedragscontrole en gewoonte als onafhankelijke variabelen

Voor deze analyse doen we hetzelfde als in de vorige analyse, maar dan met toevoeging van zowel gewoonte als het interactie-effect tussen gewoonte en nationaliteit. Na het runnen van dit model kijken we weer naar de "type II tolerance" om te bepalen of er al dan niet problemen zijn met multicollineariteit. Voor deze analyse blijkt dat alle waarden boven 0,1 liggen wanneer we de drie interactie-effecten uit het model halen. De uiteindelijke tabel met de "type II tolerance" is te zien in tabel 24.

Tabel 24: Type II tolerance, na verwijderen van variabelen

Variabele	Type II Tolerance
Intercept	10,4500
BI	0,2677
PBC	0,2150
HAB	0,2435
Dummy001	0,4426
Dummy002	0,5702
Dummy003	0
Rijbewijs 1	0,8123
Rijbewijs 2	0
Geslacht 1	0,8733
Geslacht 2	0
LFTC 1	0,2516
LFTC 2	0,3955
LFTC 3	0,3882
LFTC 4	0,3854
LFTC 5	0

Uit de statistieken van dit model blijkt dat de waarde voor R^2 0,484779 bedraagt. Dit wil dus zeggen dat het model ongeveer 48% van de variantie verklaart. Deze waarde ligt iets hoger dan de waarde in de vorige analyse. Dit is logisch omwille van de additieve effecten.

Als we vervolgens kijken naar tabel 25 kunnen we de volgende hypothesen opstellen:

$$H_0: \beta_1 = \beta_2 = \beta_3 = \beta_4 = 0$$

$$H_1: \beta_1 \text{ en/of } \beta_2 \text{ en/of } \beta_3 \text{ en/of } \beta_4 \neq 0$$

Uit tabel 25 blijkt dat zowel gedragsintentie als waargenomen gedragscontrole als gewoonte p-waarden hebben die kleiner zijn dan 0,05. Dit wil dus zeggen dat we de nulhypothese mogen verwerpen voor deze drie variabelen. Dit houdt in dat er een significante samenhang is tussen de onafhankelijke variabelen gedragsintentie, waargenomen gedragscontrole en gewoonte enerzijds en de afhankelijke variabele gedrag anderzijds.

Tabel 25: Type III model ANOVA

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F value	Pr > F
BI	1	10,9443	10,9443	5,72	0,0172
PBC	1	18,4431	18,4431	9,65	0,0020
HAB	1	17,0204	17,0204	8,90	0,0030
Nationaliteit	2	6,6186	3,3093	1,73	0,1786
Rijbewijs	1	18,5308	18,5308	9,69	0,0020
Geslacht	1	2,0744	2,0744	1,09	0,2983
LFTC	4	9,5378	2,3844	1,25	0,2906

Tabel 26 geeft tenslotte een overzicht van de parameterschattingen.

Tabel 26: Parameterschattingen

Parameter	Estimate
Intercept	7,2220
BI	-0,2113
PBC	-0,3363
HAB	-0,2877
Nationaliteit 1	0,4001
Nationaliteit 2	0,1085
Nationaliteit 3	0,0000
Rijbewijs 1	0,5779
Rijbewijs 2	0,0000
Geslacht 1	0,1617
Geslacht 2	0,0000
LFTC 1	-0,3410
LFTC 2	0,0307
LFTC 3	0,1283
LFTC 4	0,0412
LFTC 5	0,0000

Als we kijken naar de variabelen uit de Theorie van Gepland Gedrag, namelijk gedragsintentie en waargenomen gedragscontrole, blijkt dat deze twee variabelen allebei een negatief teken hebben. Zoals eerder vermeld, is dit logisch.

De schatting van $-0,2113$ voor de variabele gedragsintentie houdt in dat wanneer de score op de gedragsintentie met één eenheid stijgt, het gedrag met $0,2113$ afneemt. De schatting van $-0,3363$ voor de waargenomen gedragscontrole wil zeggen dat als de score op deze variabele met één eenheid stijgt, het gedrag met $0,3363$ afneemt.

Als we vervolgens kijken naar het concept gewoonte blijkt dat een toename met één eenheid op de score voor gewoonte leidt tot een afname van het gedrag met $0,2877$.

Als we vervolgens kijken naar de drie culturen blijkt dat nationaliteit 3, Griekenland, als referentie genomen is. De schatting van $0,4001$ voor nationaliteit 1, België wil zeggen dat de Belgen $0,4001$ meer scoren op het gedrag dan de Grieken. De Nederlanders scoren $0,1085$ meer op het gedrag dan de Grieken.

Als we vervolgens kijken naar het rijbewijsbezit blijkt dat personen zonder rijbewijs als referentie genomen worden. Personen met rijbewijs scoren $0,5779$ hoger op het gedrag dan personen zonder rijbewijs.

Als we vervolgens kijken naar het geslacht blijkt dat vrouwen als referentie genomen worden. Mannen scoren $0,1617$ hoger op het gedrag dan vrouwen.

Als we tenslotte kijken naar de leeftijdscategorieën blijkt dat personen uit leeftijdscategorie 5 als referentie genomen worden. Personen uit de eerste categorie scoren $0,3410$ lager dan personen uit de vijfde categorie. Personen uit de tweede categorie scoren $0,0307$ hoger, personen uit de derde categorie scoren $0,1283$ hoger en personen uit de vierde categorie scoren $0,0412$ hoger.

9.3.2 Regressieanalyse reeks 1: de afzonderlijke samples

In wat volgt, bespreken we de resultaten van de regressie-analyse waarbij we nationaliteit gelijkstellen aan cultuur. We kijken hier naar de afzonderlijke samples.

a Gedragssintentie als afhankelijke variabele; attitude, subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole als onafhankelijke variabelen

Voor deze analyse nemen we zowel attitude, subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole op in het model. Na het runnen van dit model kijken we weer naar de "type II tolerance" om te bepalen of er al dan niet problemen zijn met multicollineariteit. Voor deze analyse blijkt dat alle waarden boven 0,1 liggen. Deze tabel met de "type II tolerance" is te zien in tabel 27.

Tabel 27: Type II tolerance per subsample

Type II Tolerance			
Variabele	België	Nederland	Griekenland
Intercept	1,4181	1,3541	0,7609
ATT	0,4532	0,4265	0,5342
SN	0,5917	0,7692	0,7682
PBC	0,4554	0,4639	0,5302
Rijbewijs 1	0,8947	0,7970	0,7075
Rijbewijs 2	0	0	0
Geslacht 1	0,8344	0,8470	0,7489
Geslacht 2	0	0	0
LFTC 1	0,1268	0,6547	0,4284
LFTC 2	0,1666	0,7171	0,4555
LFTC 3	0,1911	0,6535	0,3932
LFTC 4	0	0,5776	0,3250
LFTC 5	/	0	0

Tabel 28 geeft de waarde voor R^2 in elk subsample. Het blijkt dat de waarde voor R^2 0,664774 bedraagt voor België, 0,761138 voor Nederland en 0,750176 voor Griekenland. Dit wil dus zeggen dat het Belgisch model ongeveer 66% van de variantie verklaart. Het

Nederlands model verklaart 76% van de variantie en het Grieks model verklaart 75% van de variantie. De waarde ligt in België dus duidelijk lager dan in Nederland en Griekenland.

Tabel 28: R² voor elk subsample

België	Nederland	Griekenland
0,664774	0,761138	0,750176

Als we vervolgens kijken naar tabellen 29, 30 en 31 kunnen we de volgende hypothesen opstellen:

$$H_0: \beta_1 = \beta_2 = \beta_3 = 0$$

$$H_1: \beta_1 \text{ en/of } \beta_2 \text{ en/of } \beta_3 \neq 0$$

Uit de tabellen blijkt dat waargenomen gedragscontrole in elk subsample een p-waarde heeft die kleiner is dan 0,05. Dit wil dus zeggen dat we de nulhypothese mogen verwerven voor deze variabele. Dit houdt in dat er een significante samenhang is tussen de onafhankelijke variabele waargenomen gedragscontrole enerzijds en de afhankelijke variabele gedragsintentie anderzijds. Voor het Belgisch sample is ook de variabele attitude significant. Dit houdt dus in dat er in België eveneens een significante samenhang is tussen de onafhankelijke variabele attitude enerzijds en de afhankelijke variabele gedragsintentie anderzijds.

Tabel 29: Type III model ANOVA (België)

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F value	Pr > F
ATT	1	3,5631	3,5631	3,74	0,0550
SN	1	0,0004	0,0004	0,00	0,9828
PBC	1	77,6357	77,6357	81,60	<0,0001
Rijbewijs	1	1,0177	1,0177	1,07	0,3028
Geslacht	1	3,8755	3,8755	4,07	0,0455
LFTC	3	6,5278	2,1759	2,29	0,0813

Tabel 30: Type III model ANOVA (Nederland)

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F value	Pr > F
ATT	1	0,1337	0,1337	0,20	0,6549
SN	1	0,1268	0,1268	0,19	0,6634
PBC	1	95,9399	95,9399	144,09	<0,0001
Rijbewijs	1	3,5207	3,5207	5,29	0,0233
Geslacht	1	0,5369	0,5369	0,81	0,3711
LFTC	4	3,6150	0,9038	1,36	0,2531

Tabel 31: Type III model ANOVA (Griekenland)

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F value	Pr > F
ATT	1	1,2306	1,2306	2,04	0,1575
SN	1	0,0818	0,0818	0,14	0,7139
PBC	1	62,1826	62,1826	102,84	<0,0001
Rijbewijs	1	0,1724	0,1724	0,29	0,5948
Geslacht	1	0,5282	0,5282	0,87	0,3528
LFTC	4	5,0535	1,2634	2,09	0,0897

Tabel 32 geeft tenslotte een overzicht van de parameterschattingen per subsample.

Tabel 32: Parameterschattingen per subsample

Estimate			
Parameter	België	Nederland	Griekenland
Intercept	1,8411	0,8969	0,3194
ATT	-0,1741	-0,0385	-0,1573
SN	0,0017	0,0291	0,0356
PBC	0,6895	0,9287	0,9160
Rijbewijs 1	-0,1972	-0,5785	0,1058
Rijbewijs 2	0,0000	0,0000	0,0000
Geslacht 1	-0,3533	-0,1430	-0,1766
Geslacht 2	0,0000	0,0000	0,0000
LFTC 1	0,7403	-0,2329	0,6252
LFTC 2	0,7455	0,4038	0,0062
LFTC 3	1,1473	0,3255	0,5535
LFTC 4	0,0000	0,1941	0,0829
LFTC 5	/	0,0000	0,0000

Als we kijken naar de variabelen uit de Theorie van Gepland Gedrag, namelijk attitude, subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole, blijkt dat attitude telkens een negatief teken heeft. Zoals eerder gezegd, is dit een logisch resultaat.

Wat de attitude betreft, liggen de schattingen voor België (-0,1741) en Griekenland (-0,1573) dicht bij elkaar. Nederland scoort heel wat hoger (-0,0385). Dit wil dus zeggen dat wanneer de score op attitude met één eenheid stijgt, de gedragsintentie sterker afneemt in België en in Griekenland, dan in Nederland. Zowel voor de schatting van subjectieve norm als voor de schatting van waargenomen gedragscontrole liggen de schattingen van Nederland en Griekenland dicht bij elkaar. De schatting van België ligt telkens lager.

Als we vervolgens kijken naar het rijbewijsbezit blijkt dat personen zonder rijbewijs als referentie genomen worden. Personen met rijbewijs scoren in België 0,1972 en in Nederland 0,5785 lager op de gedragsintentie dan personen zonder rijbewijs. In Griekenland scoren personen met rijbewijs 0,1058 hoger op de gedragsintentie.

Als we vervolgens kijken naar het geslacht blijkt dat vrouwen als referentie genomen worden. Belgische mannen scoren -0,1972 lager op de gedragsintentie dan de Belgische

vrouwen. Nederlandse mannen scoren 0,1430 lager dan de Nederlandse vrouwen en Griekse mannen scoren 0,1766 lager dan de Griekse vrouwen.

Als we tenslotte kijken naar de leeftijdscategorieën blijkt dat personen uit leeftijdscategorie 4 als referentie genomen worden in België. Dit omwille van het feit dat de er voor het Belgisch sample geen respondenten zijn die binnen leeftijdscategorie 5 vallen. Leeftijdscategorie 5 wordt als referentie genomen in Nederland en Griekenland. In België scoort leeftijdscategorie 1 0,7403 hoger dan leeftijdscategorie 4, leeftijdscategorie 2 scoort 0,7455 hoger en leeftijdscategorie 3 scoort 1,1473 hoger. In Nederland scoort leeftijdscategorie 1 0,2329 lager dan leeftijdscategorie 5, leeftijdscategorie 2 scoort 0,4038 hoger, leeftijdscategorie 3 scoort 0,3255 hoger en leeftijdscategorie scoort 0,1941 hoger. In Griekenland scoort leeftijdscategorie 1 0,6252 hoger dan leeftijdscategorie 5, leeftijdscategorie 2 scoort 0,0062 hoger, leeftijdscategorie 3.scoort 0,5535 hoger en leeftijdscategorie 4 scoort 0,0829 hoger.

b Gedragsintentie als afhankelijke variabele; attitude, subjectieve norm, waargenomen gedragscontrole en gewoonte als onafhankelijke variabelen

Voor deze analyse doen we hetzelfde als in de vorige analyse, maar dan met toevoeging van het concept gewoonte. Na het runnen van dit model kijken we weer naar de "type II tolerance" om te bepalen of er al dan niet problemen zijn met multicollineariteit. Voor deze analyse blijkt dat alle waarden boven 0,1 liggen. Deze tabel met de "type II tolerance" is te zien in tabel 33.

Tabel 33: Type II tolerance per subsample

Variabele	Type II Tolerance		
	België	Nederland	Griekenland
Intercept	1,3836	1,3089	0,7331
ATT	0,4220	0,4059	0,4926
SN	0,5909	0,7685	0,7582
PBC	0,2237	0,1924	0,3056
HAB	0,2405	0,2005	0,3502
Rijbewijs 1	0,8946	0,7911	0,7075
Rijbewijs 2	0	0	0
Geslacht 1	0,8340	0,8463	0,7315
Geslacht 2	0	0	0
LFTC 1	0,1202	0,6541	0,4155
LFTC 2	0,1581	0,7168	0,4551
LFTC 3	0,1807	0,6416	0,3851
LFTC 4	0	0,5776	0,3237
LFTC 5	/	0	0

Tabel 34 geeft de waarde voor R^2 in elk subsample. Het blijkt dat de waarde voor R^2 0,683251 bedraagt voor België, 0,793556 voor Nederland en 0,798091 voor Griekenland. Dit wil dus zeggen dat het Belgisch model ongeveer 68% van de variantie verklaart. Het Nederlands model verklaart 79% van de variantie en het Grieks model verklaart 80% van de variantie. De waarden zijn gestegen in vergelijking met het model zonder gewoonten, maar dit is logisch omwille van de additieve effecten. De waarde ligt in België nog altijd lager dan in Nederland en Griekenland.

Tabel 34: R^2 voor elk subsample

België	Nederland	Griekenland
0,683251	0,793556	0,798091

Als we vervolgens kijken naar tabellen 35, 36 en 37 kunnen we de volgende hypothesen opstellen:

$$H_0: \beta_1 = \beta_2 = \beta_3 = \beta_4 = 0$$

$$H_1: \beta_1 \text{ en/of } \beta_2 \text{ en/of } \beta_3 \text{ en/of } \beta_4 \neq 0$$

Uit de tabellen blijkt dat waargenomen gedragscontrole en gewoonte in elk subsample een p-waarde heeft die kleiner is dan 0,05. Dit wil dus zeggen dat we de nulhypothese mogen verwerpen voor deze twee variabelen. Dit houdt in dat er een significante samenhang is tussen de onafhankelijke variabelen waargenomen gedragscontrole en gewoonte enerzijds en de afhankelijke variabele gedragsintentie anderzijds.

Tabel 35: Type III model ANOVA (België)

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F value	Pr > F
ATT	1	1,2335	1,2335	1,36	0,2451
SN	1	0,0148	0,0148	0,02	0,8983
PBC	1	18,0047	18,0047	19,88	<0,0001
HAB	1	7,3416	7,3416	8,11	0,0051
Rijbewijs	1	1,0849	1,0849	1,20	0,2756
Geslacht	1	4,1097	4,1097	4,54	0,0349
LFTC	3	4,1728	1,3909	1,54	0,2079

Tabel 36: Type III model ANOVA (Nederland)

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F value	Pr > F
ATT	1	0,1234	0,1234	0,21	0,6456
SN	1	0,2050	0,2050	0,35	0,5535
PBC	1	14,7601	14,7601	25,43	<0,0001
HAB	1	10,3923	10,3923	17,90	<0,0001
Rijbewijs	1	2,5360	2,5360	4,37	0,0388
Geslacht	1	0,6813	0,6813	1,17	0,2810
LFTC	4	3,4891	0,8723	1,50	0,2061

Tabel 37: Type III model ANOVA (Griekenland)

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F value	Pr > F
ATT	1	0,0438	0,0438	0,09	0,7668
SN	1	0,4022	0,4022	0,81	0,3700
PBC	1	15,9299	15,9299	32,19	<0,0001
HAB	1	9,3936	9,3936	18,98	<0,0001
Rijbewijs	1	0,1672	0,1672	0,34	0,5627
Geslacht	1	1,4038	1,4038	2,84	0,0960
LFTC	4	2,4271	0,6068	1,23	0,3063

Tabel 38 geeft tenslotte een overzicht van de parameterschattingen per subsample.

Tabel 38: Parameterschattingen per subsample

Parameter	Estimate		
	België	Nederland	Griekenland
Intercept	1,4822	0,3820	-0,3652
ATT	-0,1061	0,0379	-0,0309
SN	0,0097	0,0370	0,0795
PBC	0,4737	0,5656	0,6107
HAB	0,2955	0,4020	0,3934
Rijbewijs 1	-0,2036	-0,4928	0,1042
Rijbewijs 2	0,0000	0,0000	0,0000
Geslacht 1	-0,3639	-0,1611	-0,2913
Geslacht 2	0,0000	0,0000	0,0000
LFTC 1	0,4431	-0,2721	0,3924
LFTC 2	0,4383	0,4280	-0,0350
LFTC 3	0,8266	0,2022	0,3707
LFTC 4	0,0000	0,1883	0,0073
LFTC 5	/	0,0000	0,0000

Als we kijken naar de variabelen uit de Theorie van Gepland Gedrag, namelijk attitude, subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole, blijkt dat attitude in België en Nederland een negatief teken heeft. Zoals reeds eerder gezegd, is dit een logisch resultaat.

Wat de attitude betreft, liggen de schattingen voor België (-0,1061) en Griekenland (-0,0309) dicht bij elkaar. Nederland scoort heel wat hoger (0,0379). Dit wil dus zeggen dat wanneer de score op attitude met één eenheid stijgt, de gedragsintentie afneemt in België en in Griekenland en een beetje stijgt in Nederland. Zowel voor de schatting van subjectieve norm als waargenomen gedragscontrole liggen de schattingen van Nederland en Griekenland dicht bij elkaar. België scoort telkens lager.

Als we vervolgens kijken naar het concept gewoonte blijkt dat een toename met één eenheid op de score voor gewoonten leidt tot een toename van de gedragsintentie in België met 0,2955, in Nederland met 0,4020 en in Griekenland met 0,3934.

Als we vervolgens kijken naar het rijbewijsbezit blijkt dat personen zonder rijbewijs als referentie genomen worden. Personen met rijbewijs scoren in België 0,2036 en in Nederland 0,4928 lager op de gedragsintentie dan personen zonder rijbewijs. In Griekenland scoren personen met rijbewijs 0,1042 hoger op de gedragsintentie.

Als we vervolgens kijken naar het geslacht blijkt dat vrouwen als referentie genomen worden. Belgische mannen scoren -0,3639 lager op de gedragsintentie dan de Belgische vrouwen. Nederlandse mannen scoren 0,1611 lager dan de Nederlandse vrouwen en Griekse mannen scoren 0,2913 lager dan de Griekse vrouwen.

Als we tenslotte kijken naar de leeftijdscategorieën blijkt dat personen uit leeftijdscategorie 4 als referentie genomen worden in België. Dit omwille van het feit dat de er voor het Belgisch sample geen respondenten zijn die binnen leeftijdscategorie 5 vallen. Leeftijdscategorie 5 wordt als referentie genomen in Nederland en Griekenland. In België scoort leeftijdscategorie 1 0,4431 hoger dan leeftijdscategorie 4, leeftijdscategorie 2 scoort 0,4383 hoger en leeftijdscategorie 3 scoort 0,8266 hoger. In Nederland scoort leeftijdscategorie 1 0,2721 lager dan leeftijdscategorie 5, leeftijdscategorie 2 scoort 0,4280 hoger, leeftijdscategorie 3 scoort 0,2022 hoger en leeftijdscategorie scoort 0,1883 hoger. In Griekenland scoort leeftijdscategorie 1 0,3924 hoger dan leeftijdscategorie 5, leeftijdscategorie 2 scoort 0,0350 lager, leeftijdscategorie 3.scoort 0,3707 hoger en leeftijdscategorie 4 scoort 0,0073 hoger.

c Gedrag als afhankelijke variabele; gedragsintentie en waargenomen gedragscontrole als onafhankelijke variabelen

Voor deze analyse nemen we de gedragsintentie en de waargenomen gedragscontrole op in het model. Na het runnen van dit model kijken we weer naar de "type II tolerance" om te bepalen of er al dan niet problemen zijn met multicollineariteit. Voor deze analyse blijkt dat alle waarden boven 0,1 liggen. Deze tabel met de "type II tolerance" is te zien in tabel 39.

Tabel 39: Type II tolerance per subsample

Variabele	Type II Tolerance		
	België	Nederland	Griekenland
Intercept	3,1038	4,0044	2,4689
BI	0,3453	0,2398	0,2580
PBC	0,3644	0,2514	0,2470
Rijbewijs 1	0,8887	0,8085	0,7076
Rijbewijs 2	0	0	0
Geslacht 1	0,8714	0,8685	0,7609
Geslacht 2	0	0	0
LFTC 1	0,1259	0,6850	0,4241
LFTC 2	0,1661	0,7039	0,4745
LFTC 3	0,1862	0,6493	0,3810
LFTC 4	0	0,5870	0,3317
LFTC 5	/	0	0

Tabel 40 geeft de waarde voor R^2 in elk subsample. Het blijkt dat de waarde voor R^2 0,488424 bedraagt voor België, 0,553938 voor Nederland en 0,427222 voor Griekenland. Dit wil dus zeggen dat het Belgisch model ongeveer 49% van de variantie verklaart. Het Nederlands model verklaart 55% van de variantie en het Grieks model verklaart 43% van de variantie. Deze waarden liggen laag in vergelijking met de voorgaande analyses.

Tabel 40: R^2 voor elk subsample

België	Nederland	Griekenland
0,488424	0,553938	0,427222

Als we vervolgens kijken naar tabellen 41, 42 en 43 kunnen we de volgende hypothesen opstellen:

$$H_0: \beta_1 = \beta_2 = 0$$

$$H_1: \beta_1 \text{ en/of } \beta_2 \neq 0$$

Uit de tabellen blijkt dat zowel in het Belgisch als in het Nederlands sample waargenomen gedragscontrole een p-waarde heeft die kleiner is dan 0,05. Dit wil dus zeggen dat we de nulhypothese mogen verwerpen voor deze variabele. Dit houdt in dat er een significante samenhang is tussen de onafhankelijke variabele waargenomen gedragscontrole enerzijds en de afhankelijke variabele gedrag anderzijds. In Griekenland heeft enkel de gedragsintentie een p-waarde die kleiner is dan 0,05. De nulhypothese mogen we dus verwerpen voor deze variabele en dit houdt in dat er in Griekenland een significante samenhang is tussen de onafhankelijke variabele gedragsintentie enerzijds en de afhankelijke variabele gedrag anderzijds.

Tabel 41: Type III model ANOVA (België)

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F value	Pr > F
BI	1	4,2987	4,2987	2,04	0,1553
PBC	1	48,2350	48,2350	22,90	<0,0001
Rijbewijs	1	20,0751	20,0751	9,53	0,0024
Geslacht	1	0,0035	0,0035	0,00	0,9677
LFTC	3	11,2110	3,7370	1,77	0,1549

Tabel 42: Type III model ANOVA (Nederland)

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F value	Pr > F
BI	1	2,4146	2,4146	1,46	0,2293
PBC	1	25,8743	25,8743	15,65	0,0001
Rijbewijs	1	14,6122	14,6122	8,84	0,0036
Geslacht	1	6,5591	6,5591	3,97	0,0487
LFTC	4	3,0918	0,7730	0,47	0,7595

Tabel 43: Type III model ANOVA (Griekenland)

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F value	Pr > F
BI	1	23,1006	23,1006	11,87	0,0009
PBC	1	0,4648	0,4648	0,24	0,6263
Rijbewijs	1	0,6168	0,6168	0,32	0,5750
Geslacht	1	0,0287	0,0287	0,01	0,9036
LFTC	4	3,9187	0,9798	0,50	0,7333

Tabel 44 geeft tenslotte een overzicht van de parameterschattingen per subsample.

Tabel 44: Parameterschattingen per subsample

Parameter	Estimate		
	België	Nederland	Griekenland
Intercept	8,1900	6,5524	7,9626
BI	-0,1770	-0,1772	-0,6758
PBC	-0,6075	-0,6551	-0,1160
Rijbewijs 1	0,8786	1,1701	-0,2002
Rijbewijs 2	0,0000	0,0000	0,0000
Geslacht 1	0,0104	0,4935	-0,0408
Geslacht 2	0,0000	0,0000	0,0000
LFTC 1	-1,3038	-0,0076	-0,5657
LFTC 2	-0,8496	0,0992	-0,6534
LFTC 3	-1,0711	0,4190	-0,5382
LFTC 4	0,0000	0,0153	-0,1607
LFTC 5	/	0,0000	0,0000

Als we kijken naar de variabelen uit de Theorie van Gepland Gedrag, namelijk gedragsintentie en waargenomen gedragscontrole, blijkt dat deze twee variabelen in elk subsample een negatief teken hebben. Dit is logisch, want hoe hoger de intentie om zich aan de snelheidslimiet te houden, hoe minder men de snelheidslimiet zal overtreden. Hoe meer controle men denkt te hebben over het zich aan de snelheidslimiet houden, hoe minder men de snelheidslimiet zal overtreden.

Wat de gedragsintentie betreft, liggen de schattingen voor België (-0,1770), Nederland (-0,1772) en Griekenland (-0,6758) dicht bij elkaar. Dit wil dus zeggen dat wanneer de

score op gedragsintentie met één eenheid stijgt, het gedrag in ongeveer dezelfde mate afneemt in België, Nederland en Griekenland. Wat de schatting voor de waargenomen gedragscontrole betreft, liggen de schattingen voor België (-0,6075) en Nederland (-0,6551) dicht bij elkaar. Griekenland scoort beter (-0,1160) Dit wil zeggen dat wanneer de waargenomen gedragscontrole met één eenheid stijgt, het gedrag in Griekenland het minst afneemt.

Als we vervolgens kijken naar het rijbewijsbezit blijkt dat personen zonder rijbewijs als referentie genomen worden. Personen met rijbewijs scoren in België 0,8786 en in Nederland 1,1701 hoger op het gedrag dan personen zonder rijbewijs. In Griekenland scoren personen met rijbewijs 0,2002 lager op het gedrag.

Als we vervolgens kijken naar het geslacht blijkt dat vrouwen als referentie genomen worden. Belgische mannen scoren 0,0104 hoger op het gedrag dan de Belgische vrouwen. Nederlandse mannen scoren 0,4935 hoger dan de Nederlandse vrouwen en Grieken scoren 0,0408 lager dan de Griekse vrouwen.

Als we tenslotte kijken naar de leeftijdscategorieën blijkt dat personen uit leeftijdscategorie 4 als referentie genomen worden in België. Dit omwille van het feit dat de er voor het Belgisch sample geen respondenten zijn die binnen leeftijdscategorie 5 vallen. Leeftijdscategorie 5 wordt als referentie genomen in Nederland en Griekenland. In België scoort leeftijdscategorie 1 1,3038 lager dan leeftijdscategorie 4, leeftijdscategorie 2 scoort 0,8496 lager en leeftijdscategorie 3 scoort 1,0711 lager. In Nederland scoort leeftijdscategorie 1 0,0076 lager dan leeftijdscategorie 5, leeftijdscategorie 2 scoort 0,0992 hoger, leeftijdscategorie 3 scoort 0,4190 hoger en leeftijdscategorie scoort 0,0153 hoger. In Griekenland scoort leeftijdscategorie 1 0,5657 lager dan leeftijdscategorie 5, leeftijdscategorie 2 scoort 0,6534 lager, leeftijdscategorie 3.scoort 0,5382 lager en leeftijdscategorie 4 scoort 0,1607 lager.

d Gedrag als afhankelijke variabele; waargenomen gedragscontrole en gewoonte als onafhankelijke variabelen

Voor deze analyse doen we hetzelfde als in de vorige analyse, maar dan met toevoeging van het concept gewoonte. Na het runnen van dit model kijken we weer naar de "type II

tolerance" om te bepalen of er al dan niet problemen zijn met multicollineariteit. Voor deze analyse blijkt dat alle waarden boven 0,1 liggen. Deze tabel met de "type II tolerance" is te zien in tabel 45.

Tabel 45: Type II tolerance per subsample

Variabele	Type II Tolerance		
	België	Nederland	Griekenland
Intercept	3,0903	3,9953	2,4666
BI	0,3205	0,2074	0,2048
PBC	0,2138	0,1699	0,2266
HAB	0,2403	0,1822	0,3019
Rijbewijs 1	0,8877	0,8056	0,7073
Rijbewijs 2	0	0	0
Geslacht 1	0,8707	0,8680	0,7367
Geslacht 2	0	0	0
LFTC 1	0,1220	0,6827	0,4185
LFTC 2	0,1611	0,6998	0,4713
LFTC 3	0,1814	0,6412	0,3792
LFTC 4	0	0,5870	0,3290
LFTC 5	/	0	0

Tabel 46 geeft de waarde voor R^2 in elk subsample. Het blijkt dat de waarde voor R^2 0,508020 bedraagt voor België, 0,566746 voor Nederland en 0,427223 voor Griekenland. Dit wil dus zeggen dat het Belgisch model ongeveer 51% van de variantie verklaart. Het Nederlands model verklaart 57% van de variantie en het Grieks model verklaart 43% van de variantie. Met uitzondering van Griekenland zijn de waarden gestegen in vergelijking met het model zonder gewoonten. Dit is logisch omwille van de additieve effecten. In Griekenland zijn gewoonten blijkbaar niet zo belangrijk als in België en Nederland.

Tabel 46: R^2 voor elk subsample

België	Nederland	Griekenland
0,508020	0,566746	0,427223

Als we vervolgens kijken naar tabellen 47, 48 en 49 kunnen we de volgende hypothesen opstellen:

$$H_0: \beta_1 = \beta_2 = \beta_3 = 0$$

$$H_1: \beta_1 \text{ en/of } \beta_2 \text{ en/of } \beta_3 \neq 0$$

Uit de tabellen blijkt dat in België waargenomen gedragscontrole en gewoonte een p-waarde heeft die kleiner is dan 0,05. Dit wil dus zeggen dat we de nulhypothese mogen verwerpen voor deze twee variabelen. Dit houdt in dat er een significante samenhang is tussen de onafhankelijke variabelen waargenomen gedragscontrole en gewoonte enerzijds en de afhankelijke variabele gedrag anderzijds. In Nederland heeft enkel de waargenomen gedragscontrole een p-waarde die kleiner is dan 0,05. De nulhypothese mogen we dus verwerpen en dit houdt in dat er in Nederland een significante samenhang is tussen de onafhankelijke variabele waargenomen gedragscontrole enerzijds en de afhankelijke variabele gedrag anderzijds. In Griekenland heeft enkel de gedragsintentie een p-waarde die kleiner is dan 0,05. De nulhypothese mogen we dus verwerpen en dit houdt in dat er in Griekenland een significante samenhang is tussen de onafhankelijke variabele gedragsintentie enerzijds en de afhankelijke variabele gedrag anderzijds.

Tabel 47: Type III model ANOVA (België)

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F value	Pr > F
BI	1	1,1965	1,1965	0,59	0,4451
PBC	1	9,9323	9,9323	4,87	0,0290
HAB	1	11,3767	11,3767	5,58	0,0196
Rijbewijs	1	21,0534	21,0534	10,32	0,0016
Geslacht	1	0,0242	0,0242	0,01	0,9134
LFTC	3	8,4931	2,8310	1,39	0,2491

Tabel 48: Type III model ANOVA (Nederland)

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F value	Pr > F
BI	1	0,3393	0,3393	0,21	0,6480
PBC	1	8,1012	8,1012	5,00	0,0273
HAB	1	5,5072	5,5072	3,40	0,0678
Rijbewijs	1	13,5114	13,5114	8,34	0,0046
Geslacht	1	6,8518	6,8518	4,23	0,0420
LFTC	4	4,1942	1,0485	0,65	0,6299

Tabel 49: Type III model ANOVA (Griekenland)

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F value	Pr > F
BI	1	18,4063	18,4063	9,34	0,0030
PBC	1	0,4330	0,4330	0,22	0,6405
HAB	1	0,0003	0,0003	0,00	0,9902
Rijbewijs	1	0,6160	0,6160	0,31	0,5776
Geslacht	1	0,0288	0,0288	0,01	0,9040
LFTC	4	3,9050	0,9762	0,50	0,7390

Tabel 50 geeft tenslotte een overzicht van de parameterschattingen per subsample.

Tabel 50: Parameterschattingen per subsample

Parameter	Estimate		
	België	Nederland	Griekenland
Intercept	8,0638	6,4962	7,9629
BI	-0,0969	-0,0714	-0,6770
PBC	-0,3599	-0,4458	-0,1169
HAB	-0,3680	-0,3070	0,0024
Rijbewijs 1	0,9003	1,1272	-0,2001
Rijbewijs 2	0,0000	0,0000	0,0000
Geslacht 1	0,0273	0,5046	-0,0416
Geslacht 2	0,0000	0,0000	0,0000
LFTC 1	-1,0211	0,0472	-0,5666
LFTC 2	-0,5600	0,0401	-0,6541
LFTC 3	-0,7959	0,4930	-0,5387
LFTC 4	0,0000	0,0192	-0,1613
LFTC 5	/	0,0000	0,0000

Als we kijken naar de variabelen uit de Theorie van Gepland Gedrag, namelijk gedragsintentie en waargenomen gedragscontrole, blijkt dat deze twee variabelen in elk subsample een negatief teken hebben. Dit is logisch, want hoe hoger de intentie om zich aan de snelheidslimiet te houden, hoe minder men de snelheidslimiet zal overtreden. Hoe meer controle men denkt te hebben over het zich aan de snelheidslimiet houden, hoe minder men de snelheidslimiet zal overtreden.

Wat de gedragsintentie betreft, liggen de schattingen voor België (-0,0969) en Nederland (-0,0714) dicht bij elkaar. De schatting voor Griekenland ligt lager (-0,6770). Dit wil dus zeggen dat wanneer de score op gedragsintentie met één eenheid stijgt, het gedrag in sterker afneemt in Griekenland dan in België en Nederland. Wat de schatting voor de waargenomen gedragscontrole betreft, liggen de schattingen voor België (-0,3599) en Nederland (-0,4458) dicht bij elkaar. Griekenland scoort beter (-0,1169) Dit wil zeggen dat wanneer de waargenomen gedragscontrole met één eenheid stijgt, het gedrag in Griekenland het minst afneemt.

Als we vervolgens kijken naar het concept gewoonte blijkt dat een toename met één eenheid op de score voor gewoonten leidt tot een afname van het gedrag in België met 0,3680 en in Nederland met 0,3070. In Griekenland is er een toename met 0,0024.

Als we vervolgens kijken naar het rijbewijsbezit blijkt dat personen zonder rijbewijs als referentie genomen worden. Personen met rijbewijs scoren in België 0,9003 en in Nederland 1,1272 hoger op het gedrag dan personen zonder rijbewijs. In Griekenland scoren personen met rijbewijs 0,2001 lager op het gedrag.

Als we vervolgens kijken naar het geslacht blijkt dat vrouwen als referentie genomen worden. Belgische mannen scoren 0,0273 hoger op het gedrag dan de Belgische vrouwen. Nederlandse mannen scoren 0,5046 hoger dan de Nederlandse vrouwen en Grieken scoren 0,0416 lager dan de Griekse vrouwen.

Als we tenslotte kijken naar de leeftijdscategorieën blijkt dat personen uit leeftijdscategorie 4 als referentie genomen worden in België. Dit omwille van het feit dat de er voor het Belgisch sample geen respondenten zijn die binnen leeftijdscategorie 5 vallen. Leeftijdscategorie 5 wordt als referentie genomen in Nederland en Griekenland. In België scoort leeftijdscategorie 1 1,0211 lager dan leeftijdscategorie 4, leeftijdscategorie 2 scoort 0,5600 lager en leeftijdscategorie 3 scoort 0,7959 lager. In Nederland scoort leeftijdscategorie 1 0,0472 hoger dan leeftijdscategorie 5, leeftijdscategorie 2 scoort 0,0401 hoger, leeftijdscategorie 3 scoort 0,4930 hoger en leeftijdscategorie scoort 0,0192 hoger. In Griekenland scoort leeftijdscategorie 1 0,5666 lager dan leeftijdscategorie 5, leeftijdscategorie 2 scoort 0,6541 lager, leeftijdscategorie 3.scoort 0,5387 lager en leeftijdscategorie 4 scoort 0,1613 lager.

9.3.3 Regressieanalyse, reeks 2

De tweede reeks regressieanalyse is een reeks waarbij we cultuur gelijkstellen aan PDnew. Deze reeks gaan we niet bespreken omwille van het feit dat PDnew in geen enkele analyse significant is. De resultaten kan u echter wel nakijken in bijlage 5.

9.3.4 Samenvatting

Bij wijze van samenvatting vindt u in tabellen 51, 52, 53 en 54 een overzicht van de significante concepten uit elke analyse. Voor de modellen van de afzonderlijke samples moeten we de variabele nationaliteit niet mee opnemen. Dit geven we in de tabellen weer door een gearceerde cel. Een kruisje duidt op een significante variabele. Een vergelijking van tabel 51 met tabel 52 en van tabel 53 met tabel 54 maakt duidelijk dat er geen verschillen zijn in de significantie van de concepten wanneer we rekening houden met de culturele dimensie PDnew.

Wat het model betreft met gedragsintentie als afhankelijke variabele, blijkt dat waargenomen gedragscontrole significant is voor zowel het totale sample als voor elk subsample. Wanneer we ook gewoonte mee opnemen in het model blijkt dit concept eveneens altijd significant te zijn. Attitude blijkt enkel significant te zijn wanneer we geen rekening houden met gewoonten en dit enkel voor het totale sample en voor België. Dit is te zien in tabel 51.

Tabel 51: Regressie op BI, reeks 1

Reeks 1: nationaliteit wordt gelijkgesteld aan cultuur									
Regressie op BI									
	ATT	SN	PBC	Nationaliteit	ATT	SN	PBC	HAB	Nationaliteit
Totaal	x		x	x			x	x	
België	x		x				x	x	
Nederland			x				x	x	
Griekenland			x				x	x	

Tabel 52: Regressie op BI, reeks 2

Reeks 2: cultuur wordt gelijkgesteld aan PDnew											
Regressie op BI											
	ATT	SN	PBC	Natio- naliteit	PDnew	ATT	SN	PBC	HAB	Natio- naliteit	PDnew
Totaal	x		x	x				x	X		
België	x		x					x	x		
Nederland			x					x	x		
Griekenland			x					x	x		

Wat het model betreft met gedrag als afhankelijke variabele, blijkt dat voor het totale sample zowel gedragsintentie als waargenomen gedragscontrole significant zijn. Wanneer we eveneens rekening houden met gewoonte blijkt dat gewoonte ook significant is. Voor België en Nederland is de waargenomen gedragscontrole de significante variabele. Wanneer we rekening houden met gewoonte blijkt dit, naast de waargenomen gedragscontrole, een significante variabele te zijn in België, maar niet in Nederland. In Griekenland is enkel de gedragsintentie significant, zowel voor het model met gewoonte als voor het model zonder gewoonte. Dit is te zien in tabel 53.

Tabel 53: Regressie op B, reeks 1

Reeks 1: nationaliteit wordt gelijkgesteld aan cultuur							
Regressie op B							
	BI	PBC	Nationaliteit	BI	PBC	HAB	Nationaliteit
Totaal	x	x		x	x	x	
België		x			x	x	
Nederland		x			x		
Griekenland	x			x			

Tabel 54: Regressie op B, reeks 2

Reeks 2: cultuur wordt gelijkgesteld aan PDnew									
Regressie op B									
	BI	PBC	Nationaliteit	PDnew	BI	PBC	HAB	Nationaliteit	PDnew
Totaal	x	x			x	x	x		
België		x				x	x		
Nederland		x				x			
Griekenland	x				x				

9.4 Analyse van de invloed van de culturele dimensies op de concepten uit de Theorie van Gepland Gedrag

Uit de analyse van de vragenlijst blijkt dat er significante verschillen zijn tussen de culturele samples voor de vijf culturele dimensies. De betrouwbaarheidsanalyse toont echter aan dat deze dimensies niet betrouwbaar gemeten zijn en dus mogen we in principe niet verder werken met deze dimensies. Eén culturele dimensie, namelijk machtafstand, hebben we wel significant en betrouwbaar bevonden na het weglaten van één item. Uit de regressie-analyse blijkt echter dat de culturele dimensie PDnew niet significant is voor de uitgevoerde analyses. Toch gaan we in deze paragraaf eens kijken wat nu juist de invloed is van de onafhankelijke variabele PDnew op de verschillende concepten (afhankelijke variabelen) uit de Theorie van Gepland Gedrag. We doen dit eerst voor het totale sample en daarna voor de afzonderlijke samples.

9.4.1 Het totale sample

a Onderzoek van de p-waarde

Zoals juist gezegd, nemen we de variabelen uit de Theorie van Gepland één voor één als afhankelijke variabelen. PDnew is telkens de onafhankelijke variabele. Op basis van een hypothesetoets kunnen we dan nagaan of er een significante invloed is van de onafhankelijke variabele PDnew op de verschillende afhankelijke variabelen. De hypothesen die we dus gaan testen, zijn:

$$H_0: \beta_1 = 0$$

$$H_1: \beta_1 \neq 0$$

Uit de analyse blijkt via tabel "type III model ANOVA" dat de p-waarde van onafhankelijke variabele PDnew kleiner is dan 0,05 wanneer we te maken hebben met de afhankelijke variabelen normatieve geloof, attitude, subjectieve norm, waargenomen gedragscontrole en gewoonten. Dit wil dus zeggen dat we de nulhypothese mogen verwerpen voor deze afhankelijke variabelen. Dit houdt in dat er een significante samenhang is tussen de afhankelijke variabelen normatieve geloof, attitude, subjectieve norm, waargenomen gedragscontrole en gewoonten enerzijds en de onafhankelijke variabele PDnew anderzijds. Deze ANOVA-tabellen kunnen in bijlage 6 nagekeken worden.

In wat volgt, bespreken we dan ook enkel deze concepten. Net zoals in de vorige paragraaf hebben deze resultaten betrekking op netto-effecten. Het betreft dus de resultaten na correctie voor de variabelen leeftijd, rijbewijs, geslacht en nationaliteit. Er is dus ook gecorrigeerd voor nationaliteit. Zo kunnen immers de effecten van PDnew echt duidelijk naar boven brengen.

b R² en parameterschattingen voor de significante relaties

Tabel 55 geeft voor elk significant verband tussen de afhankelijke variabele en de onafhankelijke variabele PDnew de waarde voor R² en de parameterschatting voor PDnew. Wat de parameterschattingen betreft, zijn we voor deze analyse enkel geïnteresseerd in de parameterschatting van PDnew. We bespreken hier dan ook enkel deze schatting, maar in bijlage 6 kunnen de volledige tabellen nagekeken worden.

Tabel 55: R² en parameterschatting PDnew

Afhankelijke variabele	R ²	Parameterschatting PDnew
Attitude	0,217828	-0,1866
Normatieve geloof	0,181752	1,2877
Waargenomen gedragscontrole	0,154301	0,2687
Subjectieve norm	0,105314	0,2930
Gewoonte	0,092723	0,1944

Als we gaan kijken naar de attitude blijkt dat de waarde voor R² 0,217828 bedraagt. Dit wil dus zeggen dat PDnew ongeveer 22% van de variantie in de attitude verklaart. De schatting voor PDnew bedraagt -0,1866. Dit wil zeggen dat wanneer de score op PDnew met één eenheid stijgt, de attitude met 0,1866 afneemt.

Als we gaan kijken naar het normatieve geloof blijkt dat de waarde voor R² 0,181752 bedraagt. Dit wil dus zeggen dat PDnew ongeveer 18% van de variantie in het normatieve geloof verklaart. De schatting voor PDnew bedraagt 1,2877. Dit wil zeggen dat wanneer de score op PDnew met één eenheid stijgt, het normatieve geloof met 1,2877 toeneemt.

Als we gaan kijken naar de waargenomen gedragscontrole blijkt dat de waarde voor R² 0,154301 bedraagt. Dit wil dus zeggen dat PDnew ongeveer 15% van de variantie in de waargenomen gedragscontrole verklaart. De schatting voor PDnew bedraagt 0,2687. Dit wil zeggen dat wanneer de score op PDnew met één eenheid stijgt, de waargenomen gedragscontrole met 0,2687 toeneemt.

Als we gaan kijken naar de subjectieve norm blijkt dat de waarde voor R² 0,105314 bedraagt. Dit wil dus zeggen dat PDnew ongeveer 11% van de variantie in de subjectieve norm verklaart. De schatting voor PDnew bedraagt 0,2930. Dit wil zeggen dat wanneer de score op PDnew met één eenheid stijgt, de subjectieve norm met 0,2930 toeneemt.

Als we gaan kijken naar gewoonte blijkt dat de waarde voor R² 0,092723 bedraagt. Dit wil dus zeggen dat PDnew ongeveer 9% van de variantie in de gewoonte verklaart. De schatting voor PDnew bedraagt 0,1944. Dit wil zeggen dat wanneer de score op PDnew met één eenheid stijgt, de gewoonte met 0,1944 toeneemt.

9.4.2 De afzonderlijke samples

a Onderzoek van de p-waarde

Ook voor de afzonderlijke samples kunnen we op basis van een hypothesetoets nagaan of er een significante invloed is van de onafhankelijke variabele PDnew op de verschillende afhankelijke variabelen. De hypothesen die we dus gaan testen, zijn:

$$H_0: \beta_1 = 0$$

$$H_1: \beta_1 \neq 0$$

Uit de analyse blijkt via de tabel "type III model ANOVA" dat voor België de p-waarde van de onafhankelijke variabele PDnew kleiner is dan 0,05 wanneer we te maken hebben met de afhankelijke variabelen normatieve geloof, attitude, subjectieve norm, waargenomen gedragscontrole en gedragsintentie. Dit wil dus zeggen dat we de nulhypothese mogen verwerpen voor deze afhankelijke variabelen. Dit houdt in dat er een significante samenhang is tussen de afhankelijke variabelen normatieve geloof, attitude, subjectieve norm, waargenomen gedragscontrole en gedragsintentie enerzijds en de onafhankelijke variabele PDnew anderzijds. In bijlage 6 kunnen deze ANOVA-tabellen nagekeken worden.

Voor Nederland is de p-waarde van de onafhankelijke variabele PDnew kleiner dan 0,05 wanneer we te maken hebben met de afhankelijke variabelen geloof in de uitkomsten van het gedrag, waargenomen gedragscontrole en gewoonten. Dit houdt in dat er een significante samenhang is tussen de afhankelijke variabelen geloof in de uitkomsten van het gedrag, waargenomen gedragscontrole en gewoonten enerzijds en de onafhankelijke variabele PDnew anderzijds. In bijlage 6 kunnen deze ANOVA-tabellen nagekeken worden.

Voor Griekenland is de p-waarde van de onafhankelijke variabele PDnew kleiner dan 0,05 wanneer we te maken hebben met de afhankelijke variabele subjectieve norm. Dit houdt in dat er een significante samenhang is tussen de afhankelijke variabelen subjectieve norm enerzijds en de onafhankelijke variabele PDnew anderzijds. In bijlage 6 kunnen deze ANOVA-tabellen nagekeken worden.

In wat volgt, bespreken we dan ook enkel deze concepten. Net zoals in de vorige paragraaf hebben deze resultaten betrekking op netto-effecten. Het betreft dus de resultaten na correctie voor de variabelen leeftijd, rijbewijs, geslacht.

b R² en parameterschattingen voor de significante relaties

Tabel 56 geeft voor België voor elk significant verband tussen de afhankelijke variabele en de onafhankelijke variabele PDnew de waarde voor R² en de parameterschatting voor PDnew. Wat de parameterschattingen betreft, zijn we voor deze analyse enkel geïnteresseerd in de parameterschatting van PDnew. We bespreken hier dan ook enkel deze schatting, maar in bijlage 6 kunnen de volledige tabellen nagekeken worden.

Tabel 56: R² en parameterschatting PDnew (België)

Afhankelijke variabele	R²	Parameterschatting PDnew
Normatieve geloof	0,204024	2,2167
Gedragsintentie	0,180764	0,2853
Waargenomen gedragscontrole	0,164307	0,4085
Attitude	0,146779	-0,2674
Subjectieve norm	0,061837	0,2866

Wat het normatieve geloof betreft, bedraagt de waarde voor R² 0,204024. Dit wil dus zeggen dat PDnew ongeveer 20% van de variantie in het normatieve geloof verklaart. De schatting voor PDnew bedraagt 2,2167. Dit wil zeggen dat wanneer de score op PDnew met één eenheid stijgt, het normatieve geloof met 2,2167 toeneemt.

Wat de gedragsintentie betreft, bedraagt de waarde voor R² 0,180764. Dit wil dus zeggen dat PDnew ongeveer 18% van de variantie in de gedragsintentie verklaart. De schatting voor PDnew bedraagt 0,2853. Dit wil zeggen dat wanneer de score op PDnew met één eenheid stijgt, de gedragsintentie met 0,2853 toeneemt.

Wat de waargenomen gedragscontrole betreft, bedraagt de waarde voor R² 0,164307. Dit wil dus zeggen dat PDnew ongeveer 16% van de variantie in de waargenomen gedragscontrole verklaart. De schatting voor PDnew bedraagt 0,4085. Dit wil zeggen dat

wanneer de score op PDnew met één eenheid stijgt, de waargenomen gedragscontrole met 0,4085 toeneemt.

Wat de attitude betreft, bedraagt de waarde voor R^2 0,146779. Dit wil dus zeggen dat PDnew ongeveer 15% van de variantie in de attitude verklaart. De schatting voor PDnew bedraagt -0,2674. Dit wil zeggen dat wanneer de score op PDnew met één eenheid stijgt, de attitude met 0,2674 afneemt.

Wat de subjectieve norm betreft, bedraagt de waarde voor R^2 0,061837. Dit wil dus zeggen dat PDnew ongeveer 6% van de variantie in de subjectieve norm verklaart. De schatting voor PDnew bedraagt 0,2866. Dit wil zeggen dat wanneer de score op PDnew met één eenheid stijgt, de subjectieve norm met 0,2866 toeneemt.

Tabel 57 geeft voor Nederland voor elk significant verband tussen de afhankelijke variabele en de onafhankelijke variabele PDnew de waarde voor R^2 en de parameterschatting voor PDnew. Wat de parameterschattingen betreft, zijn we voor deze analyse enkel geïnteresseerd in de parameterschatting van PDnew. We bespreken hier dan ook enkel deze schatting, maar in bijlage 6 kunnen de volledige tabellen nagekeken worden.

Tabel 57: R^2 en parameterschatting PDnew (Nederland)

Afhankelijke variabele	R^2	Parameterschatting PDnew
Geloof in de uitkomsten van het gedrag	0,217936	-1,0844
Gewoonte	0,145820	0,4424
Waargenomen gedragscontrole	0,122506	0,3335

Wat het geloof in de uitkomsten van het gedrag betreft, bedraagt de waarde voor R^2 0,217936. Dit wil dus zeggen dat PDnew ongeveer 22% van de variantie in het geloof in de uitkomsten van het gedrag verklaart. De schatting voor PDnew bedraagt -1,0844. Dit wil zeggen dat wanneer de score op PDnew met één eenheid stijgt, het geloof in de uitkomsten van het gedrag met 1,0844 afneemt.

Wat de gewoonte betreft, bedraagt de waarde voor R^2 0,145820. Dit wil dus zeggen dat PDnew ongeveer 15% van de variantie in de gewoonte verklaart. De schatting voor

PDnew bedraagt 0,4424. Dit wil zeggen dat wanneer de score op PDnew met één eenheid stijgt, de gewoonte met 0,4424 toeneemt.

Wat de waargenomen gedragscontrole betreft, bedraagt de waarde voor R^2 0,122506. Dit wil dus zeggen dat PDnew ongeveer 12% van de variantie in de waargenomen gedragscontrole verklaart. De schatting voor PDnew bedraagt 0,3335. Dit wil zeggen dat wanneer de score op PDnew met één eenheid stijgt, de waargenomen gedragscontrole met 0,3335 toeneemt.

Tabel 58 geeft voor Griekenland voor elk significant verband tussen de afhankelijke variabele en de onafhankelijke variabele PDnew de waarde voor R^2 en de parameterschatting voor PDnew. Wat de parameterschattingen betreft, zijn we voor deze analyse enkel geïnteresseerd in de parameterschatting van PDnew. We bespreken hier dan ook enkel deze schatting, maar in bijlage 6 kunnen de volledige tabellen nagekeken worden.

Tabel 58: R^2 en parameterschatting PDnew (Griekenland)

Afhankelijke variabele	R^2	Parameterschatting PDnew
Subjectieve norm	0,123751	0,3071

Wat de subjectieve norm betreft, bedraagt de waarde voor R^2 0,123751. Dit wil dus zeggen dat PDnew ongeveer 12% van de variantie in de subjectieve norm verklaart. De schatting voor PDnew bedraagt 0,3071. Dit wil zeggen dat wanneer de score op PDnew met één eenheid stijgt, de subjectieve norm met 0,3071 toeneemt.

Hoofdstuk X: Interpretatie van de resultaten

De bedoeling van dit hoofdstuk is het interpreteren van de resultaten die we in het vorige hoofdstuk gevonden hebben. Dit hoofdstuk begint met de interpretatie van de resultaten van de analyse van de vragenlijst. Vervolgens interpreteren we de resultaten van de regressie-analyse en tot slot komt de interpretatie van de analyse van de invloed van de culturele dimensie machtafstand op de concepten van de Theorie van Gepland Gedrag aan bod.

10.1 Analyse van de vragenlijst

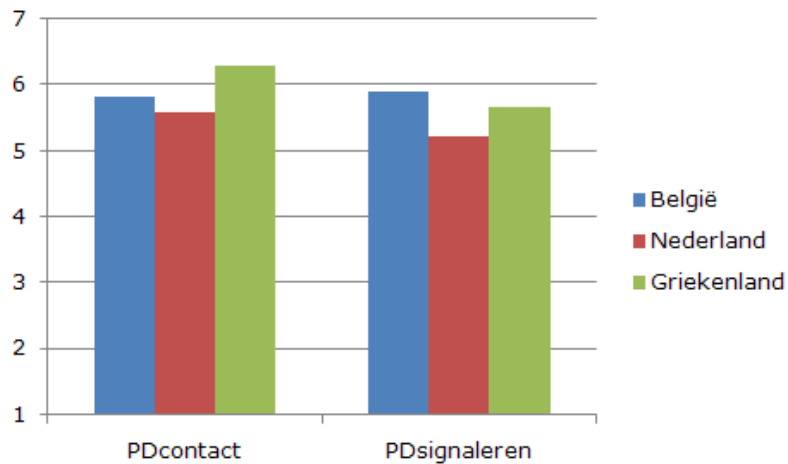
Bij de analyse van de vragenlijst hebben we een onderscheid gemaakt tussen de afzonderlijke items, de constructen en de concepten. In dit onderzoek zijn we echter vooral geïnteresseerd in de concepten van de Theorie van Gepland Gedrag en in de vijf culturele dimensies van Hofstede. Daarom geven we enkel voor de concepten een interpretatie van de analyse. Dit wil echter niet zeggen dat de analyse van de afzonderlijke items en van de constructen onnuttig is, want ze vormen immers de basis voor het opstellen van de concepten.

10.1.1 Concepten

Op basis van zowel de constructen als de items die we niet gebruikt hebben om de constructen op te stellen, kunnen we 12 concepten opstellen. Acht concepten hiervan zijn de variabelen uit de Theorie van Gepland Gedrag, namelijk het geloof in de uitkomsten van het gedrag, het normatieve geloof, het geloof in controle, de attitude, de subjectieve norm, de waargenomen gedragscontrole, de gedragsintentie en het gedrag. Het concept gewoonte is eveneens één van deze concepten. Tenslotte zijn de vijf culturele dimensies van Hofstede, namelijk machtafstand, individualisme tegenover collectivisme, masculiniteit tegenover femininiteit, onzekerheidsvermijding en korte termijngerichtheid tegenover lange termijngerichtheid de laatste vijf concepten.

Uit de analyse van de verschillende concepten blijkt dat er significante verschillen zijn tussen de drie culturele samples wat betreft de attitude, de waargenomen

gedragscontrole, het gedrag en de vijf culturele dimensies. Toch blijkt uit een betrouwbaarheidsanalyse dat we niet in staat zijn geweest om deze culturele dimensies betrouwbaar te meten. In principe mogen we dus niet verder werken met deze dimensies. Dit is dan ook de verklaring waarom we op item-niveau niet echt een uitspraak konden doen over welk cultureel sample tot welk uiterste van een bepaalde culturele dimensie behoort. Wanneer we voor de dimensie machtafstand echter één item weglaten, merken we dat deze dimensie wel betrouwbaar wordt. Daarom hebben we enkel met deze dimensie verder gewerkt in de analyses. Als we gaan kijken naar de items die bij deze nieuwe dimensie horen, namelijk PDcontact, PDproblemen en PDsignaleren, blijkt dat er voor PDcontact en PDsignaleren significante verschillen zijn tussen de drie culturele samples. De gemiddelde scores per cultureel sample op deze significante items zijn te zien in grafiek 28.

Grafiek 28: Gemiddelde scores voor de significant verschillende items van de meting van cultuur (dimensie 1: PDnew)

Nu blijkt wel duidelijk dat de scores voor deze significante items boven de "neutrale" score liggen. Dit wil zeggen dat de drie culturen eerder een lage machtafstand hebben. De scores van de drie landen liggen dicht bij elkaar. Nederland scoort voor elk item tussen België en Griekenland in. Voor PDsignaleren scoort België hoger dan Griekenland en voor PDcontact scoort Griekenland hoger dan Nederland.

Wat de attitude betreft, kunnen we op basis van de analyse op concept-niveau niet echt een uitspraak doen over een pro- of een anti-snelheid attitude omdat de gemiddelde scores rond de score voor het neutrale antwoord liggen. De scores liggen echter wel iets

lager dan dit neutrale antwoord, wat er op zou kunnen wijzen dat er in de drie culturele samples wel een anti-snelheid attitude heerst. Voor Griekenland komt dit het sterkst naar boven, want voor dit cultureel sample ligt de gemiddelde score het laagst.

Wat de waargenomen gedragscontrole betreft, kunnen we op basis van de analyse op concept-niveau niet echt een uitspraak doen omdat de gemiddelde scores rond de score voor het neutrale antwoord liggen. De scores liggen echter wel iets hoger dan dit neutrale antwoord, wat er op zou kunnen wijzen dat men in de drie culturele samples wel beweert dat men controle over het gedrag kan uitoefenen. Voor Griekenland komt dit het sterkst naar boven, want voor dit cultureel sample ligt de gemiddelde score het hoogst.

Ook wat het zelfgerapporteerd gedrag betreft, kunnen we veronderstellen dat iedereen wel eens te snel gereden heeft, maar echt uitgesproken verschillen tussen de drie culturele samples vinden we niet.

10.1.2 Besluit

We kunnen dus stellen dat er statistisch significante verschillen zijn tussen de drie culturele samples, voor wat betreft de attitude, de waargenomen gedragscontrole, het zelfgerapporteerd gedrag en de culturele dimensie machtafstand.

Samenvattend blijkt dat de drie bestudeerde culturele samples eerder neigen naar een cultuur met een lage machtafstand en een anti-snelheid attitude. De respondenten verklaren dat ze de mogelijkheid hebben om zelf controle uit te oefenen over hun gedrag, maar toch blijkt dat in elk cultureel sample de respondenten wel eens de snelheidslimiet overschreden hebben.

10.2 Regressie-analyse

We hebben twee groepen regressie-analyses uitgevoerd. In de eerste groep hebben we de gedragsintentie als afhankelijke variabele genomen. In de twee groep hebben we het gedrag als afhankelijke variabele genomen. Voor alle duidelijkheid geven we nog even mee dat het gaat over de gedragsintentie om de snelheidslimiet te respecteren. Wat het

gedrag betreft, gaat het over het niet respecteren van de snelheidslimiet. Er is dus een negatief verband tussen gedragsintentie en gedrag.

10.2.1 Totale sample

a   Gedragsintentie

In het model zonder het concept gewoonte ($R^2 = 70\%$) blijkt dat de waargenomen gedragscontrole de meest significante invloed heeft (p-waarde $< 0,0001$; $\beta = 0,8040$), gevolgd door de nationaliteit (p-waarde = $0,0037$) en de attitude (p-waarde = $0,0136$; $\beta = -0,1330$). Wat de nationaliteit betreft, blijkt dat Nederland het meest bijdraagt aan de gedragsintentie ($\beta = 0,4149$), gevolgd door België ($\beta = 0,3721$) en Griekenland ($\beta = 0,0000$).

Wanneer we echter het concept gewoonte toevoegen, blijkt dat de verklaarde variantie van de gedragsintentie significant verbetert met 3%. Voor dit model blijkt dat de waargenomen gedragscontrole de meest significante invloed heeft (p-waarde $< 0,0001$; $\beta = 0,5074$), gevolgd door gewoonte (p-waarde $< 0,0001$; $\beta = 0,3764$).

b   Gedrag

In het model zonder het concept gewoonte ($R^2 = 47\%$) blijkt dat de waargenomen gedragscontrole de meest significante invloed heeft (p-waarde $< 0,0001$; $\beta = -0,5143$), gevolgd door de gedragsintentie (p-waarde = $0,0003$; $\beta = -0,3049$).

Wanneer we echter het concept gewoonte toevoegen, blijkt dat de verklaarde variantie van gedrag significant verbetert met 1%. De waargenomen gedragscontrole heeft de meest significante invloed op het gedrag (p-waarde = $0,0020$; $\beta = -0,3363$), gevolgd door gewoonte (p-waarde = $0,0030$; $\beta = -0,2877$) en gedragsintentie (p-waarde = $0,0172$; $\beta = -0,2113$).

c Socio-demografische factoren in het totale sample

In het model met gedragsintentie als afhankelijke variabele scoren mannen en personen met rijbewijs lager op de gedragsintentie dan hun overeenkomstige referentiegroep, namelijk vrouwen en personen zonder rijbewijs. Dit wil dus zeggen dat mannen en personen met rijbewijs eerder de intentie zullen hebben om de snelheidslimiet te overtreden. Dit is een logisch resultaat, want mannen blijken in het algemeen meer verkeersovertredingen te maken dan vrouwen. Het feit dat personen met rijbewijs eerder de snelheidslimiet zullen overtreden is logisch omdat ze, in tegenstelling tot personen zonder rijbewijs, effectief deelnemen aan het verkeer en dus meer verkeersovertredingen begaan dan personen die nog niet mogen deelnemen aan het gemotoriseerd verkeer. Het blijkt eveneens dat de hoogste bijdrage aan het model geleverd wordt door Nederland, gevolgd door respectievelijk België en Griekenland. Dit wil zeggen dat de Nederlanders eerder de intentie zullen hebben om zich aan de snelheidslimiet te houden dan de Belgen en de Grieken. De Grieken zullen sneller de intentie vertonen om zich niet aan de snelheidslimiet te houden.

In het model met gedrag als afhankelijke variabele scoren mannen en personen met rijbewijs hoger op het gedrag dan hun overeenkomstige referentiegroep, namelijk vrouwen en personen zonder rijbewijs. Dit wil dus zeggen dat mannen en personen met rijbewijs eerder geneigd zijn om de snelheidslimiet te overtreden. Zoals eerder vermeld, is dit een logisch resultaat. In dit model wordt de grootste bijdrage geleverd door België, gevolgd door respectievelijk Nederland en Griekenland. Dit wil dus zeggen dat de Belgen sneller de snelheidslimiet zullen overtreden dan de Nederlanders en de Grieken.

Wetende dat de gedragsintentie, samen met de waargenomen gedragscontrole en gewoonte, volgens onze resultaten de onmiddellijke voorloper is van gedrag, lijkt dit een tegenstrijdig resultaat. We stellen immers dat van de drie culturele samples de Grieken eerder de intentie zullen hebben om zich niet aan de snelheidslimiet te houden, dan respectievelijk de Belgen en de Nederlanders. Uit de analyse van het gedrag blijkt dan weer dat het eerder de Belgen zijn die te snel zullen rijden, gevolgd door respectievelijk de Nederlanders en de Grieken. Een verklaring hiervoor is de belangrijkheid van de waargenomen gedragscontrole en de gewoonte, die samen met de gedragsintentie het gedrag bepalen.

10.2.2 België

a Gedragsintentie

In het model zonder het concept gewoonte ($R^2 = 66\%$) blijkt dat de waargenomen gedragscontrole de meest significante invloed heeft (p-waarde $< 0,0001$; $\beta = 0,6895$), gevolgd door de attitude (p-waarde = $0,0550$; $\beta = -0,1741$).

Wanneer we echter het concept gewoonte toevoegen, blijkt dat de verklaarde variantie van de gedragsintentie significant verbetert met 2%. De waargenomen gedragscontrole heeft de meest significante invloed (p-waarde $< 0,0001$; $\beta = 0,4737$), gevolgd door gewoonte (p-waarde = $0,0051$; $\beta = 0,2955$).

b Gedrag

In het model zonder het concept gewoonte ($R^2 = 49\%$) blijkt dat de waargenomen gedragscontrole de enige significante invloed heeft (p-waarde $< 0,0001$; $\beta = -0,6075$).

Wanneer we echter het concept gewoonte toevoegen, blijkt dat de verklaarde variantie van gedrag significant verbetert met 2%. Gewoonte heeft de meest significante invloed op het gedrag (p-waarde = $0,0196$; $\beta = -0,3680$), gevolgd door de waargenomen gedragscontrole (p-waarde = $0,0290$; $\beta = -0,3599$).

10.2.3 Nederland

a Gedragsintentie

In het model zonder het concept gewoonte ($R^2 = 76\%$) blijkt dat enkel de waargenomen gedragscontrole een significante invloed heeft (p-waarde $< 0,0001$; $\beta = 0,9287$).

Wanneer we echter het concept gewoonte toevoegen, blijkt dat de verklaarde variantie van intentie verbetert met 3%. De waargenomen gedragscontrole heeft de meest

significante invloed (p-waarde < 0,0001; $\beta = 0,5656$), gevolgd door gewoonte (p-waarde < 0,0001; $\beta = 0,4020$).

b   Gedrag

In het model zonder het concept gewoonte ($R^2 = 55\%$) blijkt dat de waargenomen gedragscontrole de enige significante invloed heeft (p-waarde = 0,0001; $\beta = -0,6551$).

Wanneer we echter het concept gewoonte toevoegen, blijkt dat de verklaarde variantie van gedrag verbetert met 2%. De waargenomen gedragscontrole heeft de enige significante invloed op het gedrag (p-waarde = 0,0273; $\beta = -0,4458$).

10.2.4 Griekenland

a   Gedragsintentie

In het model zonder het concept gewoonte ($R^2 = 75\%$) blijkt dat enkel de waargenomen gedragscontrole een significante invloed heeft (p-waarde < 0,0001; $\beta = 0,9160$).

Wanneer we echter het concept gewoonte toevoegen, blijkt dat de verklaarde variantie van intentie significant verbetert met 5%. De waargenomen gedragscontrole heeft de meest significante invloed (p-waarde < 0,0001; $\beta = 0,6107$), gevolgd door gewoonte (p-waarde < 0,0001; $\beta = 0,3934$).

b   Gedrag

In het model zonder het concept gewoonte ($R^2 = 43\%$) blijkt dat de gedragsintentie de enige significante invloed heeft (p-waarde = 0,0009; $\beta = -0,6758$).

Wanneer we echter het concept gewoonte toevoegen, blijkt dat de verklaarde variantie van gedrag hetzelfde blijft, namelijk 43%. Enkel de gedragsintentie heeft een significante invloed op het gedrag (p-waarde = 0,0030; $\beta = -0,6770$).

10.2.4 Socio-demografische factoren in de afzonderlijke samples

Net zoals in het model voor het totale sample, komen we in de modellen met gedragsintentie als afhankelijke variabele tot het besluit dat mannen lager scoren op de gedragsintentie dan vrouwen. Wat we extra kunnen opmerken, is dat het verschil tussen mannen en vrouwen het grootst is in België. Nederlandse en Griekse mannen scoren ongeveer gelijk. Net zoals in het totale sample blijkt dat in België en Nederland personen met rijbewijs lager scoren op de gedragsintentie dan personen zonder rijbewijs. Nederlanders scoren in verhouding wel lager dan Belgen. In Griekenland scoren personen met rijbewijs hoger dan personen zonder rijbewijs.

In de modellen met gedrag als afhankelijke variabele scoren mannen in België en Nederland hoger op het gedrag dan hun overeenkomstige referentiegroep, namelijk vrouwen. In verhouding scoren Nederlanders wel hoger dan Belgen. In Griekenland scoren mannen lager op het gedrag dan vrouwen. In België en Nederland scoren personen met rijbewijs hoger op het gedrag dan hun overeenkomstige referentiegroep, namelijk personen zonder rijbewijs. In verhouding scoren Nederlanders wel hoger dan Belgen. In Griekenland scoren personen met rijbewijs lager op het gedrag dan personen zonder rijbewijs.

10.2.5 Besluit

Voorgaande maakt duidelijk dat het concept gewoonte de voorspellende kracht van het model met gedragsintentie als afhankelijke variabele significant verbetert voor zowel het totale sample als voor de afzonderlijke samples.

Ook voor het model met gedrag als afhankelijke variabele blijkt dit zo te zijn, behalve dan voor het Grieks sample.

Het concept gewoonte blijkt tevens ook significant te zijn voor elk model met gedragsintentie als afhankelijke variabele, behalve voor het model van het Grieks sample. Voor het model met gedrag als afhankelijke variabele blijkt gewoonte niet significant te zijn voor het Nederlands en het Grieks sample.

Het is dus duidelijk dat gewoonte een belangrijke element is dat we aan de Theorie van Gepland Gedrag moeten toevoegen om zowel de gedragsintentie als het gedrag beter te kunnen voorspellen. Letirand en Delhomme (2005) stellen immers dat er al heel wat bewijs gevonden is voor het feit dat de voorspellende kracht van de Theorie van Gepland Gedrag verbetert als men een extra variabele, zoals bijvoorbeeld gewoonte, mee opneemt. Bentler en Speckart (1979) stellen eveneens een model voor dat gewoonte mee opneemt als een voorspeller van zowel de gedragsintentie als het gedrag. In een onderzoek van De Pelsmacker en Janssens (2007) blijkt eveneens dat gewoonte zowel een invloed heeft op de gedragsintentie als op het gedrag. Ook Conner en Armitage (1998) hebben bewijs gevonden voor het feit dat gewoonte een belangrijke voorspeller is voor het gedrag.

We kunnen eveneens besluiten dat de waargenomen gedragscontrole de meest significante invloed uitoefent in al de modellen met de gedragsintentie als afhankelijke variabele. Dit geldt zowel voor de modellen zonder het concept gewoonte als voor de modellen met het concept gewoonte. Wat de modellen met gedrag als afhankelijke variabele betreft, blijkt de waargenomen gedragscontrole eveneens de meest significante invloed uit te oefenen op alle modellen zonder het concept gewoonte, met uitzondering van het model voor het Grieks sample. In dit sample is de gedragsintentie de enige significante variabele. Als we kijken naar de modellen die het concept gewoonte wel mee opnemen, blijkt dat de waargenomen gedragscontrole eveneens de meest significante voorspeller voor gedrag blijft in het totale sample en in het Nederlands sample. In het Belgisch sample blijkt gewoonte een belangrijker voorspeller te zijn van het gedrag dan de waargenomen gedragscontrole. Beide concepten scoren echter ongeveer gelijk, waardoor we kunnen besluiten dat ook in het Belgisch sample de waargenomen gedragscontrole heel belangrijk is. In het Grieks sample blijft de gedragsintentie de enige significante variabele. Een verklaring hiervoor kunnen we vinden in de bespreking van grafiek 26. Ajzen (1991) stelt immers dat de waargenomen gedragscontrole, samen met de gedragsintentie, een belangrijke voorspeller is voor het gedrag wanneer blijkt dat dit gedrag niet volledig onder controle is. Grafiek 26 maakt echter duidelijk dat de Grieken er sterker van overtuigd zijn dat ze hun gedrag volledig zelf onder controle hebben, dan de Belgen en de Nederlanders. Daarom zal de waargenomen gedragscontrole dus niet meespelen bij de bepalen van hun gedrag. Deze waargenomen gedragscontrole is volgens ons eveneens de reden waarom de toevoeging van het concept gewoonte de voorspellende kracht van het model niet verbetert. Omwille van hun hoog niveau van

waargenomen gedragscontrole is dit de meest bepalende invloed voor de gedragsintentie en deze gedragsintentie is op zijn beurt de enige voorspeller van gedrag.

Als we gaan kijken naar de wetenschappelijke literatuur met betrekking tot snelheidsgedrag merken we echter op dat deze bevindingen niet volledig gesteund worden. Warner en Åberg (2006) vonden enkel een relatie tussen de waargenomen gedragscontrole en de gedragsintentie, maar geen relatie tussen de waargenomen gedragscontrole en het gedrag. Verder vonden ze dat eveneens attitude en de subjectieve norm significante determinanten zijn van de gedragsintentie. De Pelsmacker en Janssens (2007) vonden echter totaal geen significante invloed van de waargenomen gedragscontrole, maar wel van attitude. In dit onderzoek is het opvallend dat attitude alleen een significante invloed uitoefent op de gedragsintentie in het totale sample en in het Belgisch sample. In het Belgisch sample is deze attitude trouwens een randgeval met een p-waarde van 0,0550. Wanneer we het concept gewoonte toevoegen, verdwijnt deze significante variabele echter volledig. Subjectieve norm is in geen enkel model bepalend voor de gedragsintentie. Een verklaring hiervoor kunnen we vinden in de verklaring van de concepten uit de Theorie van Gepland Gedrag. Volgens deze theorie kan de waargenomen mening van belangrijke personen de gedragsintentie en het gedrag bepalen. Echter, in een verkeerssituatie zijn deze belangrijke personen vaak niet aanwezig en dit kan een verklaring zijn waarom de effecten op de gedragsintentie en het gedrag afwezig of minimaal zijn. (Ajzen, 2001)

Uit de analyse blijkt eveneens dat er niet altijd een significante relatie gevonden is tussen de gedragsintentie en het gedrag. Dit is zo voor het Belgisch en het Nederlands sample. Volgens Ajzen (1991) medieert gedragsintentie de effecten van attitude, subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole op het gedrag. Enkel waargenomen gedragscontrole kan eveneens een directe invloed uitoefenen. Een verklaring voor het feit dat er in België en Nederland geen significante relatie is tussen gedragsintentie en gedrag kunnen we vinden in O'Callaghan en Nausbaum (2006). Ze verklaren dit gebrek aan een significante relatie door het feit dat wanneer het gaat over gewoontegedragingen, de uitvoering van het gedrag waarschijnlijk niet echt afhangt van rationele intenties.

10.3 Analyse van de invloed van de culturele dimensie machtafstand op de concepten uit Theorie van Gepland Gedrag

Het opnemen van de culturele dimensie machtafstand, blijkt geen meerwaarde te bieden voor de uitgevoerde regressie-analyses. Dit wil dus zeggen dat de dimensie machtafstand geen significante invloed uitoefent op de gedragsintentie en op het gedrag. Toch blijkt uit de analyse van de invloed van deze dimensie op de verschillende concepten uit de Theorie van Gepland Gedrag dat deze dimensie wel degelijk een invloed uitoefent op de verschillende concepten. Wanneer PDnew significant is, wil dit zeggen dat er een relatie is tussen afhankelijke variabele en de onafhankelijke variabele PDnew.

Het valt eveneens op dat de dimensie machtafstand in elk cultureel sample op andere concepten uit de Theorie van Gepland Gedrag een invloed uitoefent. Dit wijst nogmaals op het feit dat er wel degelijk culturele verschillen zijn en dat deze verschillen bepaalde concepten uit de Theorie van Gepland Gedrag beïnvloeden.

Met deze bevindingen maken we het nut van ons onderzoek nogmaals duidelijk. We weten nu hoe we cultuur moeten zien binnen de Theorie van Gepland Gedrag, want onze bevindingen lijken te suggereren dat cultuur eerder een distale dan een proximale variabele is.

Hoofdstuk XI: Implicaties

Dit onderzoek heeft zowel praktische als academische implicaties.

De praktische implicatie houdt in dat het nu duidelijk is wat de Theorie van Gepland Gedrag en cultuur met de verkeerskunde in het algemeen, en met snelheidsgedrag in het bijzonder, te maken heeft. We hebben aangetoond dat menselijk gedrag een belangrijke determinant is die het verkeersgedrag bepaalt en juist daarom is het dus belangrijk om te weten hoe menselijk gedrag ontstaat en hoe we dit gedrag kunnen beïnvloeden. Ook toont dit onderzoek aan dat er wel degelijk verschillen zijn tussen de drie culturele samples en dat we dus met elk sample anders moeten omgaan om een gedragsverandering teweeg te brengen. Een goede kennis hiervan kan beleidsmensen in staat stellen om oplossingen op maat te bieden voor een bepaald probleem.

Op basis van dit onderzoek zijn we in staat om een aantal beleidsaanbevelingen te maken voor de specifieke doelgroep van jonge adolescenten. Aan de hand van de resultaten van dit onderzoek, blijkt dat bepaalde maatregelen minder adequaat zijn om een gedragsbeïnvloeding tot stand te brengen in de drie bestudeerde culturen. Zo blijkt bijvoorbeeld dat we in dit onderzoek geen significante relatie vinden tussen de subjectieve norm en de gedragsintentie. Het inspelen op deze subjectieve norm zal dus de gewenste gedragsverandering niet teweeg brengen.

Aan de hand van de regressie-analyse hebben we echter wel de belangrijkheid van zowel de waargenomen gedragscontrole als gewoonte aangetoond. Ook volgens de Pelsmacker en Janssens (2007) is gewoontevorming op zijn minst even belangrijk als de gedragsintentie als het over snelheidsgedrag gaat. De gedragsintentie wordt tevens substantieel beïnvloed door gewoonten. De resultaten van dit onderzoek zijn dan ook nuttig voor beleidsmakers en voor de personen in het verkeersveiligheidsonderzoek op een aantal manieren.

Omwille van de belangrijkheid van gewoontegedrag, is het duidelijk dat het verbreken van slechte gewoonten van cruciaal belang is. Ze beïnvloeden het gedrag niet alleen direct, maar ook indirect via de gedragsintentie. Tot op een bepaald niveau zullen mensen dus "opzettelijk" de intentie hebben om te snel te rijden, gewoon omdat ze dit gewoon zijn. Vermits dit onderzoek handelt over jonge adolescenten is het uitermate

belangrijk om veilige rijgewoonten te koesteren bij deze beginnende of toekomstige bestuurders, zodat we de vorming van slechte gewoonten vermijden. Het is belangrijk vroege invloeden op te snel rijden te identificeren tijdens de rijopleiding, zodat we op dat moment al kunnen ingrijpen. Als er zich toch verkeerde gewoontegedragingen vormen bij deze jonge bestuurders, moeten we deze gedragingen proberen te doorbreken. Dit kan bijvoorbeeld door de jongeren te doen nadenken over hun snelheidsgedrag. Het bewustmaken van bestuurders van hun verkeerde gewoonten en van de oorspronkelijke keuzeprocessen die aan het gewoontegedrag voorafgaan, kunnen dit gewoontegedrag doorbreken. Men moet bestuurders vervolgens helpen in het opnieuw afwegen van voor- en nadelen, van subjectieve normen en waargenomen gedragscontrole om op bewuste manier het gewenste snelheidsgedrag te vertonen. Bij dit leerproces kunnen straffen en beloningen een goede hulp zijn.

Om in te spelen op de waargenomen gedragscontrole kan het ontwerpen van leesbare wegen een hulp zijn. Deze wegen zijn immers zo ontworpen dat ze het gewenste gedrag automatisch afdwingen. Men moet met andere woorden regelmatig "verrassingen" inbouwen in de wegomgeving, waardoor men bestuurders dwingt over hun snelheidsgedrag na te denken. Asverschuivingen zijn zo een typische aanpassing aan de omgeving om het snelheidsgedrag te beïnvloeden. Deze infrastructuur zal zowel het snelheidsgedrag als de gedragsintentie op een zodanige manier beïnvloeden, dat te snel rijden uit den boze is. Dit zijn immers factoren die het uitvoeren van het gedrag, namelijk te snel rijden, moeilijker maken.

Uit de bespreking van de attitude blijkt dat er in dit onderzoek eerder sprake is van een anti-snelheid attitude, maar dit is niet echt uitgesproken omwille van het feit dat de scores van de attitude rond het neutrale antwoord schommelen. We kunnen dus eerder stellen dat men te snel rijden niet echt als slecht aanziet, maar ook niet echt als goed. De taak die de overheid en de verkeersgerelateerde organisaties tegemoet gaan is enorm en van lange termijn, omdat het moeilijk is om diep ingewortelde routines te veranderen waarvan personen niet uitgesproken vinden dat dit slecht is. Waarschijnlijk zullen voorlichtingscampagnes niet voldoende zijn. Men zal de jongeren dus moeten handhaven met strengere snelheidscontroles en hogere boetes.

Naast deze praktische implicaties, zijn er ook nog de academische implicaties. Deze houden in dat er een meetinstrument ontwikkeld is dat de Theorie van Gepland Gedrag

met betrekking tot het snelheidsgedrag van jonge adolescenten meet. We hebben gebruik gemaakt van Cronbach's α om de betrouwbaarheid van de concepten te bepalen. De resultaten toonden aan dat alle directe metingen aanvaardbare waarden hadden. Dit toont aan dat de schalen die we gebruikt hebben in dit onderzoek met succes de concepten waarvoor we geïnteresseerd zijn meten. We dachten eveneens een meetinstrument voor het concept cultuur voorhanden te hebben, maar de meting op basis van de culturele dimensies van Hofstede bleek niet betrouwbaar te zijn volgens Cronbach's α . Toch is duidelijk geworden dat we cultuur eerder als een distale variabele moeten beschouwen. Verder academisch onderzoek zal uitsluitend moeten proberen te geven over hoe we de culturele dimensies van Hofstede betrouwbaar kunnen meten met betrekking tot snelheidsgedrag.

Hoofdstuk XII: Beperkingen en pistes voor verder onderzoek

Om dit onderzoek af te sluiten, staan we in dit laatste hoofdstuk nog even stil bij de beperkingen van dit onderzoek en de pistes voor verder onderzoek. De beperkingen van dit onderzoek hebben vooral te maken met het veldwerk. De beperkingen bespreken we in wat volgt dan ook in de volgorde van de verschillende onderzoeksfasen. Op basis van deze beperkingen sluiten we dit hoofdstuk af met enkele pistes voor verder onderzoek.

12.1 Beperkingen van het onderzoek

Een eerste stap in het veldwerk, was het bepalen van het onderzoeksdesign. Omdat dit onderzoek zich afspeelt in een korte tijdsperiode hebben we gekozen voor een cross-sectioneel onderzoeksdesign bij een "convenience" studentensample op basis van zelfgeadministreerde vragenlijsten.

Cross-sectioneel onderzoek houdt in dat alle respondenten op ongeveer hetzelfde tijdstip bevraagd worden. We maken in dit onderzoek dus gebruik maken van cross-sectionele gegevens voor het opstellen van een model. We kunnen relaties identificeren tussen de variabelen uit het model, maar binnen dit cross-sectioneel onderzoeksdesign kunnen we geen verklaringen geven met betrekking tot oorzakelijke verbanden tussen deze variabelen. We kunnen dus bijvoorbeeld niet zeggen over de waargenomen gedragscontrole de gedragsintentie bepaalt, of omgekeerd.

Ook het feit dat we gekozen hebben om een selecte steekproef uit te voeren bij een "convenience" studentensample is te wijten aan tijdsgebrek. In principe zou er een aselechte steekproef getrokken moeten worden, waarbij elke respondent evenveel kans maakt om uitgekozen te worden. Een typische beperking van een onderzoek dat gebruik maakt van dit soort samples is de externe validiteit van het onderzoek. Dit houdt in dat "convenience samples" niet representatief zijn voor de volledige populatie. Theoretisch gezien is het dus niet echt zinvol om de resultaten uit een dergelijke steekproef te veralgemenen. Hoewel de wijze van steekproeftrekking onvolkomenheden bevat, zijn we van echter toch oordeel dat de resultaten als behoorlijk representatief geïnterpreteerd kunnen worden.

Een kritiek die vaak naar boven komt wanneer er studenten gebruikt worden als respondenten, gaat volgens Dinev, Goo, Hu en Nam (2008) over de vraag of studenten wel representatief zijn voor de volledige jongerenpopulatie. Dit omwille van het feit dat er verschillen in percepties kunnen zijn, wanneer ze bevraagd worden over een materie binnen hun studierichting. Met uitzondering van de focusgroepgesprekken, hebben we echter geen studenten bevraagd binnen het domein van het verkeer, dus deze kritiek is volgens ons niet echt van toepassing op dit onderzoek.

De dataverzameling gebeurde aan de hand van zelfgeadministreerde vragenlijsten. Dit houdt in dat we dus een vragenlijst moesten opstellen om zowel de concepten uit de Theorie van Gepland Gedrag als het concept cultuur te meten.

Om te bepalen welke items we zeker in de vragenlijst met betrekking tot de Theorie van Gepland Gedrag moeten opnemen, hebben we focusgroepgesprekken georganiseerd bij studenten in België. Omwille van de beperkte tijd en middelen die we voor dit onderzoek beschikbaar hebben, hebben we deze focusgroepen niet georganiseerd in Nederland en Griekenland. De vragenlijst met betrekking tot de Theorie van Gepland Gedrag hebben we dus gebaseerd op items die enkel bij de Belgische jongeren naar boven komen. We hebben met andere woorden dus verondersteld dat de items die bij de Belgische jongeren naar boven kwamen, eveneens van toepassing zijn op jongeren uit Nederland en Griekenland. Een tweede belangrijke beperking van deze focusgroepgesprekken gaat over het feit dat we deze gesprekken afgenomen hebben, ook weer om praktische redenen, bij studenten uit de studierichting Verkeerskunde. De kans dat deze jongeren bevooroordeeld zijn of meer weten over snelheidsgedrag is dus reëel.

Wat de vragenlijst met betrekking tot cultuur betreft, hebben we de bestaande vragenlijst van Geert Hofstede moeten aanpassen. De vragenlijst van Hofstede is immers een vragenlijst met werkgerelateerde vragen. Het is duidelijk dat we deze vragen niet kunnen gebruiken in dit onderzoek, maar dat we de vragen moeten aanpassen aan onze doelgroep, namelijk jonge adolescenten. Omdat we op voorhand reeds wisten dat we de vragenlijsten bij studenten gingen afnemen, hebben we dan ook gesproken in termen van professoren, assistenten, groepsopdrachten, leslokalen... in plaats van te spreken over baas, collega's, kantoor... Dit leek ons een logische redenering, maar tijdens de data-analyse wezen lage waarden voor Cronbach's α ons op het feit dat cultuur aan de hand van de vijf culturele dimensies van Hofstede niet betrouwbaar gemeten werd.

Nadat de vragenlijst werd opgesteld moest die dus afgenomen worden bij de steekproeven uit de verschillende culturele samples. Wat de vragenlijst voor het Grieks sample betreft, hebben we eerst de vragenlijst naar het Engels vertaald en op basis van deze vertaling heeft een Grieks contactpersoon de vragenlijst naar het Grieks vertaald. Het is dus mogelijk dat er fouten zitten in de vertaling omwille van het feit dat bepaalde begrippen misschien een andere betekenis hebben in een andere cultuur.

Nadat de vragenlijsten verzameld zijn, kunnen we overgaan tot de data-analyse. We hebben een honderdtal ingevulde vragenlijsten ontvangen per sample, maar we weten niet of dit wel een representatieve steekproef is. We zijn immers niet nagegaan hoe groot de populatie van jonge adolescenten is in België, Nederland en Griekenland. Nog een nadeel is dat de vragenlijsten telkens ingevuld werden door jongeren die zich op eenzelfde geografische locatie bevonden (bijvoorbeeld Universiteit Hasselt, Universiteit van Athene, Universiteit Maastricht,...). In principe zou het beter zijn om jongeren over heel het grondgebied te ondervragen. Het cultuurmodel is immers een model dat nationale culturen in kaart brengt en wij hebben slechts een klein stukje van een nationale cultuur bevraagd. Zo hebben we bijvoorbeeld voor het Belgisch sample enkel Vlamingen bevraagd, maar gezien de politieke toestand van het land lijkt het ons logisch dat we andere resultaten zouden bekomen wanneer we de steekproef in Wallonië hadden uitgevoerd. Hofstede (2006) bevestigt deze verschillen tussen Vlaanderen en Wallonië. Nog een opmerking is, dat de respondenten allemaal studenten zijn met dus ook min of meer hetzelfde niveau. Deze respondenten hebben dus ongeveer dezelfde levensstandaard en de denk- en levenswijze van deze groep zal logischerwijze verschillend zijn van groepen met een lagere of hogere levensstandaard.

Omwille van multicollineariteit waren we ook niet in staat om interactie-effecten te meten. Dit wil zeggen dat er een effect op de afhankelijke variabele door de interactie tussen twee onafhankelijke variabelen mogelijk niet ontdekt werd. We hebben alleen maar kunnen kijken naar hoofdeffecten, dus naar de invloed van één onafhankelijke variabele op de afhankelijke variabele.

12.2 Pistes voor verder onderzoek

Een eerste piste voor verder onderzoek houdt verband met het onderzoeksdesign. Omdat we met ons onderzoek niet in staat zijn om oorzakelijke verbanden te leggen is het nuttig om een longitudinaal onderzoek uit te voeren waarbij deze verbanden wel onderzocht kunnen worden.

Een aanbeveling voor toekomstig onderzoek zou kunnen zijn om te starten met een grondige analyse van de onderzoekspopulatie. In dit geval betreft het dus jonge adolescenten in België, Nederland en Griekenland. Op basis van deze analyse kan de ideale steekproefgrootte vastgesteld worden en kan een aselechte steekproef getrokken worden, waarbij niet alleen studenten, maar ook jongeren die bijvoorbeeld al werken in het onderzoek mee worden opgenomen. Beadnell, Baker, Morrison, Huang, Stielstra en Gillmore (2008) hebben reeds aangetoond dat het nadeel van een random sample de lagere respons is, maar het voordeel is dan weer dat de resultaten waarschijnlijk beter te veralgemenen zijn naar de totale onderzoekspopulatie. De externe validiteit is dus beter.

Als aanbeveling naar toekomstig onderzoek toe, kunnen we stellen dat de focusgroepgesprekken best opnieuw terug georganiseerd worden. Niet alleen in Nederland en Griekenland, maar ook in België. Dit om een duidelijk beeld te verkrijgen over wat men in elk land precies denkt over snelheidsgedrag en of een bepaalde cultuur een begrip zoals bijvoorbeeld attitude op dezelfde manier gebruikt als in een andere cultuur.

Uit ons literatuuronderzoek blijkt dat in het domein van de verkeersveiligheid het cultuurmodel van Hofstede nog niet succesvol is bevonden. Ook uit de analyses blijkt dat we niet in staat waren om de verschillende culturele dimensies op een betrouwbare manier te meten. En als we dan toch een dimensie betrouwbaar konden maken, bleek dan weer dat deze variabele geen significant resultaat had in de regressie-analyse. Onder andere Bearden, Money en Nevins (2006) stelden deze problemen vast met de operationalisering van cultuur. Het zou dus goed kunnen dat de vragenlijst die Geert Hofstede heeft opgesteld niet bruikbaar is in het verkeersveiligheidsdomein. Het kan natuurlijk ook zijn dat we de vertaling van de werkomgeving naar de verkeersomgeving niet goed gemaakt hebben. Ofwel is de onbetrouwbare meting gewoon te wijten aan de steekproef zelf. Verder onderzoek zal moeten uitwijzen wat het probleem juist is.

Tenslotte zou de validiteit van het model met betrekking tot de Theorie van Gepland Gedrag nog verbeterd kunnen worden door middel van het meten van het echte snelheidsgedrag. Er is immers nog een verschil tussen wat de mensen zeggen dat ze doen en wat ze werkelijk doen. Volgens Warner en Åberg (2006) vormt het gebruiken van zelfgerapporteerd gedrag een bedreiging van de validiteit van het onderzoek omdat het besluitvormingsproces met betrekking tot het zich houden aan de snelheidslimiet een alijdurend proces is.

Lijst van de geraadpleegde werken

Ajzen, I., 1988. Geciteerd in Armitage, C.J., Conner, M., 2000. Social cognition models and health behaviour: a structured review. *Psychology and Health* 15, 173-189.

Ajzen, I., 1991. The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 50, 179-211.

Ajzen, I., 2002b. Geciteerd in Roberts, K.R., 2008. Using the theory of planned behavior to explore restaurant managers support for employee food safety training. Kansas state university, Manhattan, Kansas.

Ajzen, I., 2001. Geciteerd in De Pelsmacker, P., Janssens, W., 2007. The effect of norms, attitudes and habits on speeding behavior: Scale development and model building and estimation. *Accident Analysis and Prevention* 39, 6-15.

Ajzen, I., 2005. *Attitudes, personality and behavior*. Maidenhead, Open University Press, 2de editie.

Amponsah-Afuwape, S.A., Myers, L.B., Newman, S.P., 2002. Cognitive predictors of ethnic minorities blood donation intention. *Psychology, Health & Medicine* 7, 357-361.

Anderson, D.R., Sweeney, D.J., Williams, T.A., 2003. *Statistiek voor economie en bedrijfskunde*. Academic Service, Schoonhoven.

Antshel, K.M., 2002. Integrating culture as a means of improving treatment adherence in the Latino population. *Psychology, Health & Medicine* 7, 435-449.

Arends, M., 1998. Het ondergesneeuwde lichaam. *Sociale psychiatrie* 51.

Armitage, C.J., Conner, M., 2000. Social cognition models and health behaviour: a structured review. *Psychology and Health* 15, 173-189.

Bartholomew, L.K., Parcel, G.S., Kok, G., Gottlieb, N.H., 2006. Planning health promotion programs. An Intervention Mapping approach. Jossey-Bass, San Francisco.

Baskerville, R.F., 2003. Hofstede never studied culture. *Accounting, Organizations and Society* 28, 1-14.

Beadnell, B., Baker, S.A., Morrison, D.M, Huang, B., Stielstra, S., Gillmore, M.G., 2008. The Theory of Reasoned Action and the Role of External Factors on Heterosexual Men's Monogamy and Condom Use. *Journal of Applied Social Psychology* 38, 97-134.

Bearden, W.O., Money, R.B., Nevins, J.L., 2006. Multidimensional versus unidimensional measures in assessing national culture values: The Hofstede VSM 94 example. *Journal of Business Research* 59, 195-203.

Bentler, P.M., Speckart, G., 1979. Models of attitude-behavior relations. *Psychological Review* 86, 452-464.

Boer, H., Seydel, E.R., 1996. Geciteerd in Armitage, C.J., Conner, M., 2000. Social cognition models and health behaviour: a structured review. *Psychology and Health* 15, 173-189.

Bos, K., Dreesen, A., Willems, B., 2006. Ongevalbetrokkenheid van jongeren. Deel I: internationale literatuurstudie naar oorzakelijke en/of bijdragende factoren. Steunpuntnota RA-2006-91, Diepenbeek, Steunpunt Verkeersveiligheid.

Braver, E.R., 2003. Race, Hispanic origin, and socioeconomic status in relation to motor vehicle occupant death rates and risk factors among adults. *Accident Analysis and Prevention* 35, 295-309.

Byrd, T., Cohn, L.D., Gonzalez, E., Parada, M., Cortes, M., 1999. Seatbelt use and belief in destiny among Hispanic and non-Hispanic drivers. *Accident Analysis and Prevention* 31, 63-65.

Caetano, R., McGrath, C., 2005. Driving under influence (DUI) among U.S. ethnic groups. *Accident Analysis and Prevention* 37, 217-224.

Carr, S.C., 2005. *Globalization and culture at work*. Springer US.

Chanchani, S., Theivanathampillai, P., 2002. Typologies of culture, Paper Series 2002, Accountancy and Business Law, University of Otago, Otago, New Zealand.

Conner, M., Armitage, C.J., 1998. Extending the theory of planned behavior: A review and avenues for further research. *Journal of Applied Social Psychology* 28, 1429-1464.

Conner, M., Smith, N., McMillan, B., 2003. Examining normative pressure in the theory of planned behaviour: impact of gender and passengers on intentions to break the speed limit. *Current Psychology* 22, 252-263.

Corbett, C., 2001. Explanations for "understating" in self-reported speeding behaviour. *Transportation Research Part F* 4, 133-150.

Delaney, A., Lough, B., Whelan, M., Cameron, M., 2004. A review of mass media campaigns in road safety. Monash University Accident Research Centre.

de Mooij, M., 2005. Global marketing and advertising: understanding cultural paradoxes. 2de editie. Sage Publications inc., California.

Department for Transport, 2000. Geciteerd in Van Vlierden, K., 2007. Snelheidsgedrag: motieven en beïnvloedende factoren. Steunpuntnota SN-2007-07, Diepenbeek, Steunpunt Verkeersveiligheid.

De Pelsmacker, P., Janssens, W., 2007. The effect of norms, attitudes and habits on speeding behavior: Scale development and model building and estimation. *Accident Analysis and Prevention* 39, 6-15.

Dinev, T., Goo, J., Hu, Q., Nam, K., 2008. User behaviour toward protective information technologies: the role of national cultural differences. *Information Systems Journal*.

Donovan, R., Henley, N.G.J., Slater, C., 1995. Geciteerd in Delaney, A., Lough, B., Whelan, M., Cameron, M., 2004. A review of mass media campaigns in road safety. Monash University Accident Research Centre.

Drogendijk, R., Slangen, A., 2006. Hofstede, Schwarz, or managerial perceptions? The effects of different cultural distance measures on establishment mode choices by multinational enterprises. *International Business Review* 15, 361-380.

Dula, C.S., 2003. *Validity and Reliability Assessment of a Dangerous Driving Self-Report Measure*. Blacksburg, Virginia.

Elliott, M. A., Armitage, C. J., Baughan, C.J., 2003. Drivers' compliance with speed limits: an application of the Theory of Planned Behavior. *Journal of Applied Psychology* 88, 964-972.

Elliott, M.A., Armitage, C.J., Baughan, C.J., 2005. Exploring the beliefs underpinning drivers' intentions to comply with speed limits. *Transportation Research Part F* 8, 459-479.

Elliott, M.A., Baughan, C.J., Sexton, B.F., 2007. Errors and violations in relation to motorcyclists' crash risk. *Accident Analysis and Prevention* 39, 491-499.

European Transport Safety Council (ETSC), 1995. *Reducing traffic injuries resulting from excess and inappropriate speed*. Brussel.

Factor, R., Mahalel, D., Yair, G., 2007. The social accident: A theoretical model and a research agenda for studying the influence of social and cultural characteristics on motor vehicle accidents. *Accident Analysis and Prevention* 39, 914-921.

Farchi, S., Molino, N., Rossi, P.G., Borgia, P., Krzyzanowski, M., Dalbokova, D., Kim, R., 2006. Geciteerd in Lammar, P., 2006. *Verkeersveiligheidsindicatoren: overzicht en omschrijving van bestaande en bruikbare indicatoren*. Steunpuntnota RA-2006-105, Diepenbeek, Steunpunt Verkeersveiligheid.

Ferguson, S.A., Burns, M.M., Fiorentina, D., Williams, A.F., Garci, J., 2002. Drinking and driving among Mexican American and non-Hispanic white males in Long Beach, California. *Accident Analysis and Prevention* 34, 429-437.

Fishbein, M., Ajzen, I., Albarracin, D., Hornik, R., 2007. Prediction and Change of Health Behavior: Applying the Reasoned Action Approach. Routledge.

Fointiat, V., 2004. Geciteerd in Van Vlierden, K., 2007. Snelheidsgedrag: motieven en beïnvloedende factoren. Steunpuntnota SN-2007-07, Diepenbeek, Steunpunt Verkeersveiligheid.

Francis, J.J., Eccles, M.P., Johnston, M., Walker, A., Grimshaw, J., Foy, R., Kaner, E.F.S., Smith, L., Bonetti, D., 2004. Constructing questionnaires base don the theory of planned behaviour. A manual for health services researchers. Centre for Health Services Research, University of Newcastle, United Kingdom.

Gibson, R., 2002. Intercultural Business Communication. Oxford, Oxford University Press.

Golias, I., Karlaftis, M.G., 2002. An international comparative study of self-reported driver behavior. Transportation Research Part F 4, 243-256.

Hagger, M.S., Chatzisarantis, N.L.D., Barkoukis, V., Wang, J.C.K., Hein, V., Pihu, M., Soós, I., Karsai, I., 2007. Cross-Cultural Generalizability of the Theory of Planned Behavior Among Young People in a Physical Activity Context. Journal of Sport & Exercise Psychology 29, 1-19.

Haglund, M., Åberg, L., 2000. Speed choice in relation to speed limit and influences from other drivers. Transportation Research Part F 3, 39-51.

Hahn, M.U., Lam, A.G., 2007. Condom Use in Chinese, Filipina and White Women: The Role of Culture, Sex Communication and Traditional Behavioral Theories.

Hall, E.T., 1989. Beyond culture. Anchor books, New York.

Hall, E.T., 1990. The silent language. Anchor books, New York.

Harrison, J.A., Mullen, P.D., Green, L.W., 1992. Geciteerd in Armitage, C.J., Conner, M., 2000. Social cognition models and health behaviour: a structured review. Psychology and Health 15, 173-189.

Hayakawa, H., Fischbeck, P.S., Fischhoff, B., 2000. Traffic accident statistics and risk perceptions in Japan and the United States. *Accident Analysis and Prevention* 32, 827-835.

Helander, M., 2006. *A Guide to Human Factors and Ergonomics*. CRC Press.

Hills, M. D., 2002. Kluckhohn and Strodtbeck's values orientation theory. *Online Readings in Psychology and Culture* (Unit 6, Chapter 3), Center for Cross-Cultural Research, Western Washington University, Bellingham, Washington USA.

Hodgkins, S., Sheeran, P., Orbell, S., 1998. Geciteerd in Armitage, C.J., Conner, M., 2000. Social cognition models and health behaviour: a structured review. *Psychology and Health* 15, 173-189.

Hofstede, G., 1996. Riding the waves of commerce: a test of Trompenaars' "model" of national culture differences. *International Journal of Intercultural Relations* 20, 189-198.

Hofstede, G., 2000. *Allemaal andersdenkenden. Omgaan met cultuurverschillen*. Amsterdam, Uitgeverij Contact, 13de druk.

Hofstede, G., 2001. *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions, and Organizations Across Nations*. Thousand Oaks CA: Sage Publications, 2de editie.

Hofstede, G., Hofstede, G.J., 2006. *Allemaal andersdenkenden. Omgaan met cultuurverschillen*. Amsterdam, Uitgeverij Contact, 26ste druk.

Keskinen, E., Hatakka, M., Laapotti, S., Katila, A., Peräaho, M., 2004. Driver Behaviour as a Hierarchical System. *Traffic & Transport Psychology. Theory and Application*. Amsterdam, Elsevier, 9-29.

Lajunen, T., Corry, A., Summala, H., Hartley, L., 1998. Cross-cultural differences in drivers' self-assessments of their perceptual-motor and safety skills: Australians and Finns. *Personality and Individual Differences* 24, 539-550.

Lajunen, T., Räsänen, M., 2004. Can social psychological models be used to promote bicycle helmet use among teenagers? A comparison of the Health Belief Model, Theory of Planned Behavior and the Locus of Control. *Journal of Safety Research* 35, 115-123.

Lam, L.T., 2005. Parental risk perceptions of childhood pedestrian road safety: A cross cultural comparison. *Journal of Safety Research* 36, 181-187.

Lammar, P., 2006. Verkeersveiligheidsindicatoren: overzicht en omschrijving van bestaande en bruikbare indicatoren. Steunpuntnota RA-2006-105, Diepenbeek, Steunpunt Verkeersveiligheid.

Lammar, P., Hens, L., 2003. Impact van de verkeersonveiligheid op de volksgezondheid. Steunpuntnota RA-2003-10, Diepenbeek, Steunpunt Verkeersveiligheid.

LaTour, M., Zhara, S., 1988. Geciteerd in Delaney, A., Lough, B., Whelan, M., Cameron, M., 2004. A review of mass media campaigns in road safety. Monash University Accident Research Centre.

Letirand, F., Delhomme, P., 2005. Speed behaviour as a choice between observing and exceeding the speed limit. *Transportation Research Part F* 8, 481-492.

Licht, A.N., Goldschmidt C., Schwartz, S.H., 2005. Culture, Law and Corporate Governance. *International Review of Law and Economics* 25, 229-255.

Mast, M.S., Sieverding, M., Esslen, M., Graber, K., Jäncke, L., 2008. Masculinity causes speeding in young men. *Accident Analysis and Prevention* 40, 840-842.

Meadows, M., Stradling, S., 2000. Geciteerd in Vlassenroot, S., Vandenberghe, J., De Mol, W., 2008. Snelheidsmanagement en snelheidsbeheer. Steunpuntnota RA-MOW-2008-006, Diepenbeek, Steunpunt Verkeersveiligheid.

Melinder, K., 2007. Socio-cultural characteristics of high versus low risk societies regarding road traffic safety. *Safety Science* 45, 397-414.

O'Callaghan, F.V., Nausbaum, S., 2006. Predicting Bicycle Helmet Wearing Intentions and Behavior among Adolescents. *Journal of Safety Research* 37, 425-431.

O'Connor, J., 1990. Geciteerd in Delaney, A., Lough, B., Whelan, M., Cameron, M., 2004. A review of mass media campaigns in road safety. Monash University Accident Research Centre.

Özkan, T., Lajunen, T., 2006. What causes the differences in driving between Young men and women? The effects of gender roles and sex on Young drivers' driving behaviour and self-assessment of skills. *Transportation Research Part F* 9, 269-277.

Özkan, T., Lajunen, T., Chliaoutakis, J.E., Parker, D., Summala, H., 2006. Cross-cultural differences in driving behaviours: A comparison of six countries. *Transportation Research Part F* 9, 227-242.

Özkan, T., Lajunen, T., Chliaoutakis, J.E., Parker, D., Summala, H., 2006. Cross-cultural differences in driving skills: A comparison of six countries. *Accident Analysis and Prevention* 38, 1011-1018.

Paris, H., Van den Broucke, S., 2008. Measuring cognitive determinants of speeding: An application of the theory of planned behaviour. *Transportation Research Part F* 11, 168-180.

Parker, D., Lajunen, T., Summala, H., 2002. Anger and aggression among drivers in three European countries. *Accident Analysis and Prevention* 34, 229-235.

Parker, D., Stradling, S., 2001. Geciteerd in Vlassenroot, S., Vandenberghe, J., De Mol, W., 2008. Snelheidsmanagement en snelheidsbeheer. Steunpuntnota RA-MOW-2008-006, Diepenbeek, Steunpunt Verkeersveiligheid.

Patterson, P.G., Cowley, E., Prasongsukarn, K., 2006. Service failure recovery: The moderating impact of individual-level cultural value orientation on perceptions of justice. *International Journal of Research in Marketing* 23, 263-277.

Pavlou, P.A., Chai, L., 2002. What drives electronic commerce across cultures? A cross-cultural empirical investigation of the theory of planned behavior. *Journal of Electronic Commerce Research* 3, 240-253.

Peltzer, K., Renner, W., 2003. Superstition, risk-taking and risk perception of accidents among South African taxi drivers. *Accident Analysis and Prevention* 35, 619-623.

Pinto, D., 2000. *Intercultural Communication: a three-step method for dealing with differences*. Leuven, Garant.

Racioppi, F., Eriksson, L., Tingvall, C., Villaveces, A., 2004. Geciteerd in Lammar, P., 2006. Verkeersveiligheidsindicatoren: overzicht en omschrijving van bestaande en bruikbare indicatoren. Steunpuntnota RA-2006-105, Diepenbeek, Steunpunt Verkeersveiligheid.

Reason, J., Manstead, A., Stradling, S., Baxter, J., Campbell, K., 1990. Errors and violations on the roads: a real distinction? *Ergonomics* 33, 1315-1332.

Recarte, M.A., Nunes, L., 2002. Mental load and loss of control over speed in real driving. Towards a theory of attentional speed control. *Transportation Research Part F* 5, 111-122.

Romano, E., Voas, R., Tippetts, S., 2006. Stop sign violations: The role of race and ethnicity on fatal crashes. *Journal of Safety Research* 37, 1-7.

Schoon, C.C., 2005. De invloed van sociale en culturele factoren op mobiliteit en verkeersveiligheid. Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid, rapportnummer R-2005-7.

Schwartz, S.H., 1999. Geciteerd in Drogendijk, R., Slangen, A., 2006. Hofstede, Schwarz, or managerial perceptions? The effects of different cultural distance measures on establishment mode choices by multinational Enterprises. *International Business Review* 15, 361-380.

Schwartz, S.H., 2003. Values and behavior: Strength and structure of relations. *Personality and social psychology bulletin* 29, 1207-1220.

Sheeran, P., Abraham, C., 1996. Geciteerd in Armitage, C.J., Conner, M., 2000. Social cognition models and health behaviour: a structured review. *Psychology and Health* 15, 173-189.

Shinar, D., Schechtman, E., Compton, R., 2001. Self-reports of safe driving behaviors in relationship to sex, age, education and income in the US adult driving population. *Accident Analysis and Prevention* 33, 111-116.

Shin, D., Hong, L., Waldron, I., 1999. Possible causes of socioeconomic and ethnic differences in seat belt use among high school students. *Accident Analysis and Prevention* 31, 485-496.

Singh, N., Fassott, G., Zhao, H., Boughton, P., 2006. A Cross-cultural analysis of German, Chinese and Indian consumers' perception of web site adaption. *Journal of Consumer Behavior* 5, 56-68.

Stiff, J.B., Mongeau, P.A., 2002. *Persuasive communication*. Guilford Press, 2de editie.

Stiles, M.C., Grieshop, J.I., 1999. Impacts of culture on driver knowledge and safety device usage among Hispanic farm workers. *Accident Analysis and Prevention* 31, 235-241.

Stradling, S., Meadows, M., Beatty, S., 2000. Geciteerd in Vlassenroot, S., Vandenberghe, J., De Mol, W., 2008. *Snelheidsmanagement en snelheidsbeheer*. Steunpuntnota RA-MOW-2008-006, Diepenbeek, Steunpunt Verkeersveiligheid.

Sümer, N., 2003. Personality and behavioral predictors of traffic accidents: testing a contextual mediated model. *Accident Analysis and Prevention* 35, 949-964.

Swaim, R.C., Perrine, N.E., Aloise-Young, P.A., 2007. Gender Differences in a Comparison of Two Tested Etiological Models of Cigarette Smoking Among Elementary School Students. *Journal of Applied Social Psychology* 37, 1681-1696.

Taras, V., 2007. Catalogue of Instruments for Measuring Culture. University of Calgary, Canada.

Tsakumis, G.T., Curatola, A.P., Porcano, T.M., 2007. The relation between national cultural dimensions and tax evasion. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation* 16, 131-147.

Trafimow, 2000. Geciteerd in Elliott, M. A., Armitage, C. J., Baughan, C.J., 2003. Drivers' compliance with speed limits: an application of the Theory of Planned Behavior. *Journal of Applied Psychology* 88, 964-972.

Triandis, H.C., 1994. *Culture and Social Behaviour*. McGraw-Hill.

Trompenaars, F., 2003. *Zakendoen over de grens: leren omgaan met andere culturen*. Antwerpen/Amsterdam, Uitgeverij Contact.

Trompenaars, F., Hampden-Turner, C., 1997. *Riding the waves of culture: understanding cultural diversity in business*. Londen, Breaaly, 2de editie.

van Hooft, E.A.J., Born, M.P., Taris, T.W., van der Flier, H., 2004. Job search and the theory of planned behavior: Minority-majority group differences in The Netherlands. *Journal of Vocational Behavior* 65, 366-390.

Van Houten, R., Nau, P., 1983. Geciteerd in Haglund, M., Åberg, L., 2000. Speed choice in relation to speed limit and influences from other drivers. *Transportation Research Part F* 3, 39-51.

Van Hout, K., 2007. *De risico's van fietsen*. Steunpuntnota RA-2007-108, Diepenbeek, Steunpunt Verkeersveiligheid.

van Oudenhoven, J.P., 2001. Do organizations reflect national cultures? A 10-nation study. *International Journal of Intercultural Relations* 25, 89-107.

Van Vlierden, K., 2007. *Snelheidsgedrag: motieven en beïnvloedende factoren*. Steunpuntnota SN-2007-07, Diepenbeek, Steunpunt Verkeersveiligheid.

Vivoda, J.M., Eby, D.W., Kostyniuk, L.P., 2004. Differences in safety belt use by race. *Accident Analysis and Prevention* 36, 1105-1109.

Vlassenroot, S., Vandenberghe, J., De Mol, W., 2008. Snelheidsmanagement en snelheidsbeheer. Steunpuntnota RA-MOW-2008-006, Diepenbeek, Steunpunt Verkeersveiligheid.

Walker, G.J., Courneya, K.S., Deng, J., 2006. Ethnicity, Gender and the Theory of Planned Behavior: The Case of Playing the Lottery. *Journal of Leisure Research* 38, 224-248.

Warner, H.W., Åberg, L., 2006. Drivers' decision to speed: A study inspired by the theory of planned behaviour. *Transportation Research Part F* 9, 427-433.

Warner, H.W., Åberg, L., 2007. The long-term effects of an ISA speed-warning device on drivers' speeding behaviour. *Transportation Research Part F* 11, 96-107.

Warner, H.W., Åberg, L., 2008. Drivers' beliefs about exceeding the speed limits. *Transportation Research Board Part F* 11, 376-389.

Warner, H.W., Åberg, L., 2008. Speeding-deliberate violation or involuntary mistake? *Revue européenne de psychologie appliquée* 58, 23-30.

Watson, J., Lysonski, S., Gillan, T., Raymore, L., 2002. Cultural values and important possessions: a cross-cultural analysis. *Journal of Business Research* 55, 923-931.

Website van de FOD Economie – Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie
Gezondheid – gezondheidstoestand. Opgevraagd op 23 januari 2009, via
http://www.statbel.fgov.be/figures/d364_nl.asp#3.

Website van Europa – Eurostat

People killed in road accidents. Opgevraagd op 14 mei 2009, via
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdtr420&plugin=1>.

Website van Icek Ajzen

TpB Diagram. Opgevraagd op 26 januari 2009, via
<http://www.people.umass.edu/aizen/tpb.diag.html>.

Weller, G., Schlag B., Gatti G., Jorna, R., van de Leur, M., 2006. Human Factors in Road Design: State of the art and empirical evidence. RIPCORDER-ISEREST.

Wells, J.K., Williams, A.F., Farmer, C.M., 2002. Seat belt use among African Americans, Hispanics, and Whites. Accident Analysis and Prevention 34, 523-529.

Willemsen, J., Dula, C.S., Declercq, F., Verhaeghe, P., 2008. The Dula Dangerous Driving Index: An investigation of reliability and validity across cultures. Accident Analysis and Prevention 40, 798-806.

Witte, K., 1992. Putting the fear back into fear appeals: The extended parallel process model. Communication Monographs 59, 329-349.

Woolley, J.E., Dyson, C.B., Taylor, M.A.P., 2001. Geciteerd in Delaney, A., Lough, B., Whelan, M., Cameron, M., 2004. A review of mass media campaigns in road safety. Monash University Accident Research Centre.

Xie, C., Parker, D., 2002. A social psychological approach to driving violations in two Chinese cities. Transportation Research Part F 5, 293-308.

Zhang, J., Beatty, S.E., Walsh, G., 2008. Review and future directions of cross-cultural consumer services research. Journal of Business Research 61, 211-224.

Zhang, W., Huang, Y., Roetting, M., Wang, Y., Wei, H., 2006. Driver's views and behaviors about safety in China – What do they NOT know about driving? Accident Analysis and Prevention 38, 22-27.

Bijlagen

- Bijlage 1 Vragenlijst België en Nederland
- Bijlage 2 Vragenlijst Griekenland
- Bijlage 3 Vragen en antwoorden focusgroepgesprekken
- Bijlage 4 Values Survey Module 1994 (VSM 94)
- Bijlage 5 Regressieanalyse, reeks 2
  - Bijlage 5.1 Het totale sample
  - Bijlage 5.2 De afzonderlijke samples
- Bijlage 6 ANOVA-analyse met PDnew als onafhankelijke variabele
  - Bijlage 6.1 Het totale sample
  - Bijlage 6.2 De afzonderlijke samples

Bijlage 1 Vragenlijst België en Nederland

Beste deelnemer,

Ik ben laatstejaars student binnen de opleiding Verkeerskunde aan de Universiteit Hasselt. Deze vragenlijst kadert binnen mijn masterthesis en gaat dieper in op het snelheidsgedrag bij jonge adolescenten in België, Nederland en Griekenland. Om deze hoogst actuele (maar complexe) problematiek beter in kaart te kunnen brengen, heb ik jouw medewerking nodig. De vragenlijst is opgebouwd uit drie delen die telkens een specifiek aspect bevragen, namelijk:

Deel 1: socio-demografische gegevens

Deel 2: snelheidsgedrag

Deel 3: culturele identiteit

Voor mijn onderzoek is het heel belangrijk dat alle vragen beantwoord worden. Alle informatie wordt uiteraard anoniem behandeld en wordt enkel gebruikt in het kader van dit onderzoek. Het invullen van de vragenlijst zal hoogstens een tiental minuutjes in beslag nemen.

DEEL I: socio-demografische gegevens

1. Geslacht:

- man
- vrouw

2. Leeftijd:

..... jaar (Vul je leeftijd gewoon in op de voorziene ruimte)

3. Nationaliteit:

..... (Vul je nationaliteit gewoon in op de voorziene ruimte)

4. Ben je in het bezit van een rijbewijs dat je toelaat een personenwagen te besturen?

- ja
- nee

19.		Als ik geen passagiers vervoer, dan respecteer ik de snelheidslimiet...	
	Heel waarschijnlijk niet	1 2 3 4 5 6 7 0 0 0 0 0 0 0	Heel waarschijnlijk wel
20.		De politie vindt dat ik de snelheidslimiet zou moeten respecteren.	
	Helemaal niet akkoord	1 2 3 4 5 6 7 0 0 0 0 0 0 0	Helemaal akkoord
21.		Ben je bereid om de komende maand de snelheidslimiet te respecteren.	
	Zeker niet	1 2 3 4 5 6 7 0 0 0 0 0 0 0	Zeker wel
22.		Het respecteren van de snelheidslimiet doe ik automatisch.	
	Helemaal niet akkoord	1 2 3 4 5 6 7 0 0 0 0 0 0 0	Helemaal akkoord
23.		Hoe vaak rijdt je zonder passagiers?	
	Nooit	1 2 3 4 5 6 7 0 0 0 0 0 0 0	Vaak
24.		Mijn beste vrienden vinden dat ik de snelheidslimiet zou moeten respecteren.	
	Helemaal niet akkoord	1 2 3 4 5 6 7 0 0 0 0 0 0 0	Helemaal akkoord
25.		Hoe vaak heb je tijdens de laatste 10 autoritten sneller gereden dan toegestaan?	
	Nooit	1 2 3 4 5 6 7 0 0 0 0 0 0 0	Vaak
26.		Personen die belangrijk voor me zijn, zouden het afkeuren dat ik sneller rijdt dan toegestaan.	
	Helemaal niet akkoord	1 2 3 4 5 6 7 0 0 0 0 0 0 0	Helemaal akkoord
27.		Ik vind sneller rijden dan toegestaan...	
	Nadelig	1 2 3 4 5 6 7 0 0 0 0 0 0 0	Voordelig
28.		Ik zal mijn bestemming vroeger bereiken als ik de snelheidslimiet overtreed.	
	Helemaal niet akkoord	1 2 3 4 5 6 7 0 0 0 0 0 0 0	Helemaal akkoord
29.		Houd je rekening met de mening van je beste vrienden?	
	Totaal niet	1 2 3 4 5 6 7 0 0 0 0 0 0 0	Vast en zeker

30.		In het algemeen ben ik ervan overtuigd dat, als het uitsluitend van mezelf afhangt, ik de snelheidslimiet respecteer.	
	Helemaal niet akkoord	1 2 3 4 5 6 7 0 0 0 0 0 0 0	Helemaal akkoord
31.		Ik vind een betere concentratie tijdens het rijden...	
	Negatief	1 2 3 4 5 6 7 0 0 0 0 0 0 0	Positief
32.		In het algemeen ben ik er zeker van dat ik de snelheidslimiet respecteer.	
	Helemaal niet akkoord	1 2 3 4 5 6 7 0 0 0 0 0 0 0	Helemaal akkoord
33.		Personen die belangrijk voor me zijn, zouden het niet waarderen als ik sneller rijd dan toegestaan.	
	Helemaal niet akkoord	1 2 3 4 5 6 7 0 0 0 0 0 0 0	Helemaal akkoord
34.		Ik beleef meer plezier aan het rijden als ik sneller rijd dan toegestaan.	
	Helemaal niet akkoord	1 2 3 4 5 6 7 0 0 0 0 0 0 0	Helemaal akkoord
35.		Personen die belangrijk voor me zijn, zouden teleurgesteld zijn als ik sneller rijd dan toegestaan.	
	Helemaal niet akkoord	1 2 3 4 5 6 7 0 0 0 0 0 0 0	Helemaal akkoord
36.		Ik vind sneller rijden dan toegestaan...	
	Onaanvaardbaar	1 2 3 4 5 6 7 0 0 0 0 0 0 0	Aanvaardbaar
37.		In het algemeen lukt het me vanzelf om de snelheidslimiet te respecteren.	
	Helemaal niet akkoord	1 2 3 4 5 6 7 0 0 0 0 0 0 0	Helemaal akkoord
38.		Ik vind het vroeger bereiken van mijn bestemming...	
	Negatief	1 2 3 4 5 6 7 0 0 0 0 0 0 0	Positief
39.		Personen die belangrijk voor me zijn, zouden hun ongenoegen uiten als ik sneller rijd dan toegestaan.	
	Helemaal niet akkoord	1 2 3 4 5 6 7 0 0 0 0 0 0 0	Helemaal akkoord
40.		Als sneller rijd dan toegestaan, dan zal ik beter geconcentreerd zijn tijdens het rijden.	
	Helemaal niet akkoord	1 2 3 4 5 6 7 0 0 0 0 0 0 0	Helemaal akkoord

41.	In het algemeen vertrouw ik erop dat ik de snelheidslimiet respecteer.								
	Helemaal niet akkoord	1	2	3	4	5	6	7	Helemaal akkoord
		0	0	0	0	0	0	0	
42.	Ik vind meer plezier beleven aan het rijden...								
	Negatief	1	2	3	4	5	6	7	Positief
		0	0	0	0	0	0	0	

Deel b: leven als student

5.		Hoe belangrijk is het voor jou om naast je studieactiviteiten nog voldoende tijd te hebben voor je privé- en sociaal leven?															
	Weinig of niet belangrijk	<table border="0"> <tr> <td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td> </tr> <tr> <td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td> </tr> </table>	1	2	3	4	5	6	7	0	0	0	0	0	0	0	Uiterst belangrijk
1	2	3	4	5	6	7											
0	0	0	0	0	0	0											
6.		Hoe belangrijk zijn de fysieke omstandigheden (zoals verluchting en belichting van lokalen) voor je bij het volgen van de lessen?															
	Weinig of niet belangrijk	<table border="0"> <tr> <td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td> </tr> <tr> <td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td> </tr> </table>	1	2	3	4	5	6	7	0	0	0	0	0	0	0	Uiterst belangrijk
1	2	3	4	5	6	7											
0	0	0	0	0	0	0											
7.		Hoe belangrijk is het voor jou om docenten en assistenten te kunnen contacteren in geval van vragen of problemen?															
	Weinig of niet belangrijk	<table border="0"> <tr> <td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td> </tr> <tr> <td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td> </tr> </table>	1	2	3	4	5	6	7	0	0	0	0	0	0	0	Uiterst belangrijk
1	2	3	4	5	6	7											
0	0	0	0	0	0	0											
8.		Hoe belangrijk is het voor jou om op voorhand reeds een idee te hebben over zaken zoals het type examenvragen of de verwachtingen bij een groepstaak?															
	Weinig of niet belangrijk	<table border="0"> <tr> <td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td> </tr> <tr> <td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td> </tr> </table>	1	2	3	4	5	6	7	0	0	0	0	0	0	0	Uiterst belangrijk
1	2	3	4	5	6	7											
0	0	0	0	0	0	0											
9.		Hoe belangrijk is het voor jou dat groepswerken individueel beoordeeld worden (elk groepslid krijgt een cijfer op basis van de persoonlijke inzet en bijdrage aan het geheel)?															
	Weinig of niet belangrijk	<table border="0"> <tr> <td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td> </tr> <tr> <td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td> </tr> </table>	1	2	3	4	5	6	7	0	0	0	0	0	0	0	Uiterst belangrijk
1	2	3	4	5	6	7											
0	0	0	0	0	0	0											
10.		Hoe belangrijk is het voor jou dat docenten en assistenten rekening houden met eventuele problemen die studenten ervaren bij de leerstof?															
	Weinig of niet belangrijk	<table border="0"> <tr> <td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td> </tr> <tr> <td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td> </tr> </table>	1	2	3	4	5	6	7	0	0	0	0	0	0	0	Uiterst belangrijk
1	2	3	4	5	6	7											
0	0	0	0	0	0	0											
11.		Hoe belangrijk is het voor jou dat je slaagt voor een vak met een bepaalde graad (onderscheiding of grote onderscheiding)?															
	Weinig of niet belangrijk	<table border="0"> <tr> <td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td> </tr> <tr> <td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td> </tr> </table>	1	2	3	4	5	6	7	0	0	0	0	0	0	0	Uiterst belangrijk
1	2	3	4	5	6	7											
0	0	0	0	0	0	0											
12.		Hoe belangrijk is het voor jou om variatie te hebben in de opdrachten die uitgevoerd moeten worden?															
	Weinig of niet belangrijk	<table border="0"> <tr> <td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td> </tr> <tr> <td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td> </tr> </table>	1	2	3	4	5	6	7	0	0	0	0	0	0	0	Uiterst belangrijk
1	2	3	4	5	6	7											
0	0	0	0	0	0	0											

13.		De meeste docenten en assistenten zijn te vertrouwen.							
	Helemaal niet akkoord	1	2	3	4	5	6	7	Helemaal akkoord
		0	0	0	0	0	0	0	
14.		Docenten en assistenten moeten niet elke vraag kunnen beantwoorden.							
	Helemaal niet akkoord	1	2	3	4	5	6	7	Helemaal akkoord
		0	0	0	0	0	0	0	
15.		Er zou een mogelijkheid moeten zijn voor studenten om hun problemen te signaleren bij docenten en assistenten.							
	Helemaal niet akkoord	1	2	3	4	5	6	7	Helemaal akkoord
		0	0	0	0	0	0	0	
16.		Competitie tussen studenten doet meer kwaad dan goed.							
	Helemaal niet akkoord	1	2	3	4	5	6	7	Helemaal akkoord
		0	0	0	0	0	0	0	
17.		Het examenreglement dient steeds strikt te worden toegepast.							
	Helemaal niet akkoord	1	2	3	4	5	6	7	Helemaal akkoord
		0	0	0	0	0	0	0	
18.		Studenten die hun diploma niet behalen, hebben dit voor het merendeel aan zichzelf te wijten.							
	Helemaal niet akkoord	1	2	3	4	5	6	7	Helemaal akkoord
		0	0	0	0	0	0	0	
19.		Hoe vaak voel je je zenuwachtig of gespannen op school?							
	Nooit	1	2	3	4	5	6	7	Altijd
		0	0	0	0	0	0	0	
20.		Hoe vaak zullen studenten volgens jou een meningsverschil met de docenten of assistenten openlijk kenbaar maken?							
	Zeer zelden	1	2	3	4	5	6	7	Zeer regelmatig
		0	0	0	0	0	0	0	

Bedankt voor je medewerking!

Bijlage 2 Vragenlijst Griekenland

Αγαπητέ συμμετέχοντα,

Το παρόν ερωτηματολόγιο αποτελεί τμήμα μεταπτυχιακής διατριβής στο πανεπιστήμιο του Hasselt, Belgium, στο πλαίσιο της οποίας μελετάτε η οδηγική συμπεριφορά των νεαρών εφήβων σε τρεις διαφορετικές περιοχές της Ευρώπης: Βελγίο, Ολλανδία και Ελλάδα. Για την καλύτερη κατανόηση του ζητήματος αυτού, χρειαζόμαστε τη βοήθειά σας. Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει 3 ενότητες:

Ενότητα 1: Κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά

Ενότητα 2: Οδηγική συμπεριφορά

Ενότητα 3: Πολιτιστική ταυτότητα

Να σας υπενθυμίσω ότι είναι πολύ σημαντικό να απαντηθούν όλες οι ερωτήσεις. Τα δεδομένα που θα συλλεχθούν θα επεξεργαστούν ανώνυμα και θα χρησιμοποιηθούν μόνο στο πλαίσιο της παρούσης μελέτης. Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου δεν θα σας πάρει περισσότερο από 10 λεπτά.

ΕΝΟΤΗΤΑ Ι: Κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά

1. Φύλο

ο Άνδρας

ο Γυναίκα

2. Ηλικία;

_____ έτη (απλά συμπληρώστε την ηλικία σας σε έτη)

3. Εθνικότητα;

_____ (απλά συμπληρώστε την εθνικότητά σας)

4. Έχετε δίπλωμα οδήγησης αυτοκινήτου;

ο Ναι

ο Όχι

ΕΝΟΤΗΤΑ ΙΙ: Οδηγική συμπεριφορά

Στις σελίδες που ακολουθούν θα βρείτε μια σειρά «προτάσεων» οι οποίες συνδέονται με την οδηγική συμπεριφορά. Κάθε «πρόταση» συνοδεύεται από μια κλίμακα απαντήσεων, η οποία κυμαίνεται από το 1 έως το 7. Η απάντηση στην άκρη αριστερά «1» αντιστοιχεί πχ στο «διαφωνώ έντονα» και η απάντηση στην άκρη δεξιά «7» αντιστοιχεί στο «συμφωνώ έντονα». Εσείς απλά σημειώνετε την απάντηση που εκφράζει καλύτερα την προσωπική σας άποψη.

ΠΑΡΑΚΑΛΩ ΣΗΜΕΙΩΣΤΕ ότι σε αυτή την ενότητα δεν υπάρχουν σωστές ή λάθος απαντήσεις. Μας ενδιαφέρει η ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΣΑΣ ΑΠΟΨΗ! Θέλουμε απλά να ξέρουμε τι πιστεύετε για τα διάφορα ζητήματα που τίθενται.

1.	Οδηγώντας γρηγορότερα από το επιτρεπόμενο όριο είναι ...								
	Ανεύθυνο	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Υπεύθυνο
2.	Οι γονείς μου θεωρούν ότι πρέπει να σέβομαι τα όρια ταχύτητας.								
	Διαφωνώ έντονα	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Συμφωνώ έντονα
3.	Ο κίνδυνος ατυχήματος αυξάνεται όταν οδηγώ γρηγορότερα από το επιτρεπόμενο όριο.								
	Διαφωνώ έντονα	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Συμφωνώ έντονα
4.	Σε περίπτωση που βιάζομαι, σέβομαι τα όρια ταχύτητας...								
	Πιθανώς όχι	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Πιθανώς ναι

5.	Το να έχω τον έλεγχο του αυτοκινήτου μου είναι κάτι ...								
	Αρνητικό	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Θετικό
6.	Τον επόμενο μήνα σκοπεύετε να σεβαστείτε τα όρια ταχύτητας;								
	Σίγουρα όχι	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Σίγουρα ναι
7.	Ένας αυξημένος κίνδυνος ατυχήματος είναι κάτι ...								
	Αρνητικό	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Θετικό
8.	Λαμβάνετε υπόψη σας την άποψη της αστυνομίας;								
	Καθόλου	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Απόλυτα
9.	Οδηγώντας γρηγορότερα από το επιτρεπόμενο, μειώνει τον έλεγχό μου πάνω στο αυτοκίνητο.								
	Διαφωνώ έντονα	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Συμφωνώ έντονα
10.	Οδηγώντας γρηγορότερα από το επιτρεπόμενο, αυξάνει τον κίνδυνο επιβολής προστίμου.								
	Διαφωνώ έντονα	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Συμφωνώ έντονα
11.	Η συμμόρφωση με τα όρια ταχύτητας είναι κάτι που απλώς κάνω.								
	Διαφωνώ έντονα	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Συμφωνώ έντονα

12.	Λαμβάνετε υπόψη σας τη γνώμη των γονιών σας;							
Καθόλου	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Απόλυτα
13.	Οδηγώντας γρηγορότερα από το επιτρεπόμενο είναι κάτι ...							
Κακό	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Καλό
14.	Πόσο συχνά βιάζεστε όταν οδηγείτε;							
Ποτέ	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Πάντα
15.	Περισσότερη μόλυνση του περιβάλλοντος είναι κάτι ...							
Αρνητικό	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Θετικό
16.	Τον επόμενο μήνα, πόσο πιθανό είναι να σεβαστείτε τα όρια ταχύτητας;							
Πολύ απίθανο	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Πολύ πιθανό
17.	Η υψηλότερη πιθανότητα επιβολής προστίμου είναι κάτι...							
Αρνητικό	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Θετικό
18.	Οδηγώντας γρηγορότερα από το επιτρεπόμενο, αυξάνεται η μόλυνση του περιβάλλοντος.							
Διαφωνώ έντονα	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Συμφωνώ έντονα
19.	Χωρίς καθόλου συνεπιβάτες στο αυτοκίνητο, σέβομαι τα όρια ταχύτητας...							
Πιθανώς όχι	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Πιθανώς ναι

20.

Η αστυνομία θέλει από εμένα να σέβομαι τα όρια ταχύτητας.

Διαφωνώ έντονα	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Συμφωνώ έντονα
-----------------------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	-----------------------

21.

Τον επόμενο μήνα, είστε προετοιμασμένος να σεβαστείτε τα όρια ταχύτητας;

Σίγουρα όχι	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Σίγουρα ναι
--------------------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------------------

22.

Η συμμόρφωση με τα όρια ταχύτητας είναι κάτι που κάνω αυτόματα.

Διαφωνώ έντονα	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Συμφωνώ έντονα
-----------------------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	-----------------------

23.

Πόσο συχνά οδηγείτε χωρίς συνεπιβάτες;

Ποτέ	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Πάντα
-------------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------------

24.

Οι καλύτεροι μου φίλοι θεωρούν ότι θα έπρεπε να σέβομαι τα όρια ταχύτητας.

Διαφωνώ έντονα	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Συμφωνώ έντονα
-----------------------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	-----------------------

25.

Τις τελευταίες 10 φορές που οδηγήσατε αυτοκίνητο: Πόσο συχνά οδηγήσατε γρηγορότερα από το επιτρεπόμενο;

Ποτέ	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Πάντα
-------------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------------

26.

Άνθρωποι που είναι σημαντικοί για μένα, θα αποδοκίμαζαν το να οδηγώ γρηγορότερα από το επιτρεπόμενο.

Διαφωνώ έντονα	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Συμφωνώ έντονα
-----------------------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	-----------------------

27.

Οδηγώντας γρηγορότερα από το επιτρεπόμενο έχει κυρίως ...

Μειονεκτήματα	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Πλεονεκτήματα
----------------------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	----------------------

28.

Οδηγώντας γρηγορότερα από το επιτρεπόμενο με κάνει να φτάνω γρηγορότερα στο προορισμό μου.

Διαφωνώ έντονα	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Συμφωνώ έντονα
-----------------------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	-----------------------

29.

Λαμβάνετε υπόψη σας τη γνώμη των καλύτερών σας φίλων;

Καθόλου	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Απόλυτα
----------------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	----------------

30.

Σε γενικές γραμμές, είμαι πεπεισμένος ότι, αν εξαρτιώταν αποκλειστικά από μένα, θα σεβαζόμουν τα όρια ταχύτητας.

Διαφωνώ έντονα	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Συμφωνώ έντονα
-----------------------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	-----------------------

31.

Το να είμαι καλύτερα συγκεντρωμένος όταν οδηγώ είναι κάτι ...

Αρνητικό	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Θετικό
-----------------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	---------------

32.

Σε γενικές γραμμές, είμαι βέβαιος ότι σέβομαι τα όρια ταχύτητας.

Διαφωνώ έντονα	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Συμφωνώ έντονα
-----------------------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	-----------------------

33.

Άνθρωποι που είναι σημαντικοί για μένα, δεν θα επιδοκίμαζαν το ότι οδηγώ γρηγορότερα από το επιτρεπόμενο.

Διαφωνώ έντονα	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Συμφωνώ έντονα
-----------------------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	-----------------------

34.

Οδηγώντας γρηγορότερα από το επιτρεπόμενο με κάνει να αισθάνομαι πιο ευχάριστα.

Διαφωνώ έντονα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ έντονα
	0	0	0	0	0	0	0	

35.

Άνθρωποι που είναι σημαντικοί για μένα, θα απογοητεύονταν αν οδηγούσα γρηγορότερα από το επιτρεπόμενο.

Διαφωνώ έντονα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ έντονα
	0	0	0	0	0	0	0	

36.

Οδηγώντας γρηγορότερα από το επιτρεπόμενο είναι ...

Μη αποδεκτό	1	2	3	4	5	6	7	Αποδεκτό
	0	0	0	0	0	0	0	

37.

Σε γενικές γραμμές, σέβομαι τα όρια ταχύτητας.

Διαφωνώ έντονα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ έντονα
	0	0	0	0	0	0	0	

38.

Το να φτάνω νωρίτερα στον προορισμό μου, είναι κάτι ...

Αρνητικό	1	2	3	4	5	6	7	Θετικό
	0	0	0	0	0	0	0	

39.

Άνθρωποι που είναι σημαντικοί για μένα, θα ήταν δυσαρεστημένοι αν οδηγούσα γρηγορότερα από το επιτρεπόμενο.

Διαφωνώ έντονα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ έντονα
	0	0	0	0	0	0	0	

40.

Οδηγώντας γρηγορότερα από το επιτρεπόμενο, θα με κάνει να αισθάνομαι πιο συγκεντρωμένος.

Διαφωνώ έντονα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ έντονα
	0	0	0	0	0	0	0	

41.

Σε γενικές γραμμές, είμαι ικανός να σέβομαι τα όρια ταχύτητας.

Διαφωνώ έντονα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ έντονα
	0	0	0	0	0	0	0	

42.

Το να αισθάνομαι περισσότερο ευχάριστα όταν οδηγώ είναι κάτι...

Αρνητικό	1	2	3	4	5	6	7	Θετικό
	0	0	0	0	0	0	0	

ΕΝΟΤΗΤΑ ΙΙΙ: Πολιτιστική ταυτότητα

Στις σελίδες που ακολουθούν θα βρείτε μια τελευταία σειρά «προτάσεων» οι οποίες συνδέονται με την «πολιτιστική» σας ταυτότητα. Το πρώτο μέρος αυτής της ενότητας περιλαμβάνει τέσσερις ερωτήσεις που αφορούν την προσωπική σας ζωή. Το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει ερωτήσεις αναφορικά με την φοιτητική σας ζωή.

Κάθε «πρόταση» συνοδεύεται και πάλι από μια κλίμακα απαντήσεων, η οποία κυμαίνεται από το 1 έως το 7. Η απάντηση στην άκρη αριστερά «1» αντιστοιχεί πχ στο «διαφωνώ έντονα» και η απάντηση στην άκρη δεξιά «7» αντιστοιχεί στο «συμφωνώ έντονα». Εσείς απλά σημειώνετε την απάντηση που εκφράζει καλύτερα την προσωπική σας άποψη.

ΠΑΡΑΚΑΛΩ ΣΗΜΕΙΩΣΤΕ ότι και σε αυτή την ενότητα δεν υπάρχουν σωστές ή λάθος απαντήσεις. Μας ενδιαφέρει η ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΣΑΣ ΑΠΟΨΗ! Θέλουμε απλά να ξέρουμε τι πιστεύετε για τα διάφορα ζητήματα που τίθενται.

Μέρος (α): Προσωπική ζωή

Αναφορικά με την προσωπική σας ζωή: πόσο σημαντικά είναι τα ακόλουθα χαρακτηριστικά για εσάς;									
1.	Προσωπική σταθερότητα								
	Πολύ μικρής ή καμίας σημαντικότητας	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Μέγιστης σημαντικότητας
2.	Νηφαλιότητα								
	Πολύ μικρής ή καμίας σημαντικότητας	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Μέγιστης σημαντικότητας
3.	Επιμονή (καρτερικότητα)								
	Πολύ μικρής ή καμίας σημαντικότητας	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Μέγιστης σημαντικότητας
4.	Σεβασμός στην παράδοση								
	Πολύ μικρής ή καμίας σημαντικότητας	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Μέγιστης σημαντικότητας

Μέρος (b): Φοιτητική Ζωή

5.	Πόσο σημαντικό είναι για εσάς να έχετε επαρκή χρόνο για την προσωπική και κοινωνική σας ζωή, παράλληλα με τις φοιτητικές σας δραστηριότητες;								
	Πολύ μικρής ή καμίας σημαντικότητας	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Μέγιστης σημαντικότητας
6.	Πόσο σημαντικές είναι για εσάς οι φυσικές συνήκες (εξαερισμός και φωτισμός) όταν είστε σε αίθουσα μαθήματος;								
	Πολύ μικρής ή καμίας σημαντικότητας	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Μέγιστης σημαντικότητας
7.	Πόσο σημαντικό είναι για εσάς να μπορείτε να επικοινωνείτε με τους καθηγητές ή τους βοηθούς όταν έχετε ερωτήσεις ή προβλήματα;								
	Πολύ μικρής ή καμίας σημαντικότητας	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Μέγιστης σημαντικότητας
8.	Πόσο σημαντικό είναι για εσάς να έχετε μια ξεκάθαρη ιδέα για το τι να περιμένετε σε μια εξέταση;								
	Πολύ μικρής ή καμίας σημαντικότητας	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Μέγιστης σημαντικότητας
9.	Πόσο σημαντικό είναι για εσάς, ομαδικές εργασίες να αξιολογούνται σε ατομικό επίπεδο (κάθε μέλος της ομάδας να παίρνει ξεχωριστό βαθμό και όχι όλα τα μέλη να παίρνουν τον ίδιο υποχρεωτικά βαθμό);								
	Πολύ μικρής ή καμίας σημαντικότητας	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Μέγιστης σημαντικότητας

10.	Πόσο σημαντικό είναι για εσάς, οι καθηγητές και βοηθοί να λαμβάνουν υπόψη τους τα προβλήματα και τις ανησυχίες σας;								
	Πολύ μικρής ή καμίας σημαντικότητας	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Μέγιστης σημαντικότητας
11.	Πόσο σημαντικό είναι για σας, να πετύχετε με συγκεκριμένο βαθμό;								
	Πολύ μικρής ή καμίας σημαντικότητας	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Μέγιστης σημαντικότητας
12.	Πόσο σημαντικό είναι για εσάς, να υπάρχει μεταβλητότητα στις εργασίες που δίνονται;								
	Πολύ μικρής ή καμίας σημαντικότητας	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Μέγιστης σημαντικότητας
13.	Τους περισσότερους καθηγητές και βοηθούς μπορεί κανείς να τους εμπιστευτεί.								
	Διαφωνώ έντονα	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Συμφωνώ έντονα
14.	Οι καθηγητές και βοηθοί δεν είναι υποχρεωτικό να μπορούν να απαντήσουν σε όλες μας τις ερωτήσεις.								
	Διαφωνώ έντονα	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Συμφωνώ έντονα
15.	Θα έπρεπε να υπάρχει η δυνατότητα για τους φοιτητές να συζητούν τα προβλήματά τους με καθηγητές και βοηθούς.								
	Διαφωνώ έντονα	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0	6 0	7 0	Συμφωνώ έντονα

16.

Ο συναγωνισμός μεταξύ των φοιτητών συνήθως κάνει περισσότερο κακό παρά καλό.

Διαφωνώ έντονα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ έντονα
	0	0	0	0	0	0	0	

17.

Οι κανόνες αναφορικά με τις εξετάσεις και την αξιολόγηση πρέπει να ισχύουν αυστηρά για όλους τους φοιτητές: καμία μεμονωμένη εξαίρεση δεν μπορεί να γίνει.

Διαφωνώ έντονα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ έντονα
	0	0	0	0	0	0	0	

18.

Όταν οι φοιτητές αποτυγχάνουν, είναι κυρίως δικό τους σφάλμα.

Διαφωνώ έντονα	1	2	3	4	5	6	7	Συμφωνώ έντονα
	0	0	0	0	0	0	0	

19.

Πόσο συχνά αισθάνεστε νευρικοί ή στρεσοαρισμένοι στη σχολή;

Ποτέ	1	2	3	4	5	6	7	Πάντα
	0	0	0	0	0	0	0	

20.

Πόσο συχνά, κατά τη γνώμη σας, οι φοιτητές φοβούνται να εκφράσουν τη διαφωνία τους με τους καθηγητές και βοηθούς;

Πολύ σπάνια	1	2	3	4	5	6	7	Πολύ συχνά
	0	0	0	0	0	0	0	

Ευχαριστούμε πολύ για τη συμμετοχή σας!

Bijlage 3 Vragen en antwoorden focusgroepgesprekken

- 1 Beschrijf enkele goede en slechte dingen die volgens jou het gevolg zouden kunnen zijn van te snel rijden.

Positieve gevolgen:

Sneller op je bestemming/verkorting reistijd (20x)

- Slechts kleine tijdswinst (2x)
- Alleen als je een voldoende lange afstand kan rijden (1x)
- Het is slechts een gevoel (1x)
- Alleen als het rustig is, zodat je constant te snel kan rijden (1x)

Plezierig/adrenaline/minder saai/fun/meer voldoening (7x)

Complexiteit stijgt → beter opletten/concentratie stijgt (2x)

Vlottere afwikkeling (2x)

- Als er weinig verkeer is (1x)
- Op autosnelweg: minder wisselen van rijstrook (1x)

Negatieve gevolgen:

Boetes (13x)

Verhoogde kans op een ongeval (11x)

Gevaarlijk/minder veilig (10x)

- Voor mezelf (2x)
- Voor anderen (5x)

Extra brandstofverbruik en slijtage aan banden en motor (9x)

Meer uitstoot/geluidsoverlast (6x)

Hinderlijk voor andere weggebruikers → verkeersagressie (5x)

De gevolgen van een ongeval zijn ernstiger (4x)

Minder controle over de wagen (1x), met daarmee samenhangend:

- Grotere remafstand (3x)
- Reactietijd neemt toe (2x)
- Beperkter zicht (2x)

Onoplettendheid

Onverantwoord gedrag

- 2 Maak een lijstje van personen waarvan je denkt dat ze je keuze om al dan niet te snel te rijden kunnen beïnvloeden.

Personen die het zouden goedkeuren (of die het niet noodzakelijk zouden afkeuren) dat ik (te) snel rijd:

Vrienden (18x)

Familie

- Ouders (4x)
- Andere familieleden (8x)

Andere weggebruikers (5x)

Partner (2x)

Passagiers (1x)

Personen die het zouden afkeuren dat ik (te) snel rijd:

Politie (12x)

Familie

- Ouders (18x)
- Andere familieleden (11x)

Vrienden (8x)

Partner (7x)

Andere weggebruikers (5x)

Werkgever (1x)

Passagiers (1x)

Hulpverleners (1x)

- 3a Meer in het algemeen, welke factoren zouden mee je snelheidskeuze kunnen bepalen?
- 3b Meer in het bijzonder, wat zou het voor jezelf makkelijker of moeilijker maken om je aan de snelheidslimiet te houden?

Algemeen:

Overig verkeer (14x)
Tijdsdruk (14x)
Pakkans (9x)
Passagiers (8x)
Wegomgeving (7x)
Kennis van de omgeving (6x)
Type voertuig (6x)
Weersomstandigheden (5x)
Tijdstip van de dag (4x)
Maximum toegelaten snelheid (4x)
Humeur (4x)
Staat van het wegdek (2x)

Makkelijker:

Wegbeeld aangepast aan snelheidslimiet (12x)
Hoge pakkans (12x)
Passagiers aan boord (7x)
Geen tijdsdruk (5x)
Een trage auto hebben (5x)
Trage voorligger (5x)
Snelheidsbegrenzer (4x)
Druk verkeer (4x)
Slechte weersomstandigheden (4x)
Slechte staat van het wegdek (3x)
onbekende omgeving (3x)
Hoge brandstofprijzen (1x)

Moeilijker:

Wegbeeld niet aangepast aan snelheidslimiet (12x)

Tijdsdruk (8x)

Lage pakkans (6x)

Weinig verkeer (6x)

Een snelle auto hebben (6x)

Alleen in de auto zitten (4x)

Goede weersomstandigheden (4x)

Passagiers die te snel rijden aanmoedigen (3x)

Zone 30 (2x)

Bekend terrein (2x)

Nacht (2x)

Buiten de bebouwde kom (1x)

Onduidelijkheid (1x)

- 4 Noem de redenen die je kan bedenken waarom je je al dan niet aan de snelheidslimiet houdt.

Redenen waarom ik me (mogelijk) wel aan de snelheidslimiet houd:

Kans op boete (16x)
Passagiers (11x)
Kans op ongeval (9x)
Het is verplicht (3x)
Slecht weer (2x)
Niet gehaast (2x)
Veel verkeer (3x)
Woon- en schoolomgeving (2x)
Ik rij niet met mijn eigen wagen (2x)
De omgeving zet je niet aan tot te snel rijden (2x)
Minder brandstofverbruik (1x)
Onbekende omgeving (1x)
Hoge brandstofprijzen (1x)
Weersomstandigheden (1x)

Redenen waarom ik me (mogelijk) niet aan de snelheidslimiet houd:

Tijdsdruk (16x)
Weg leent zich om harder te rijden (6x)
Geen verkeer op de baan (3x)
Soort auto (3x)
Lage pakkans (3x)
Minder saai (3x)
Geen passagiers (2x)
Passagiers die het niet erg vinden (2x)
Frustratie (2x)
Inhaalmanoeuvres (1x)
Onduidelijke situatie (1x)
Bekende omgeving (1x)
's nachts (1x)

- 5 Houd je je altijd aan de snelheidslimiet? Wanneer en onder welke omstandigheden wel? Wanneer en onder welke omstandigheden niet?

Ja   (2x)

Nee   (18x)

Wanneer en onder welke omstandigheden wel?:

Druk verkeer (5x)

Goede verkeersinrichting (3x)

Voldoende tijd (3x)

Passagiers (3x)

Slechte weersomstandigheden (3x)

Bebouwde kom (2x)

Controles (2x)

Als ik 's nachts rij (2x)

Zone 30 tijdens de schooluren (1x)

Als ik moe ben (1x)

Wanneer en onder welke omstandigheden niet?:

Tijdsdruk (9x)

Zone 30 buiten schooluren (5x)

Onduidelijke situatie/onaangepaste situatie (4x)

Weinig verkeer (3x)

Lage pakkans/geen controles (2x)

Autosnelweg (1x)

's nachts (1x)

Buiten bebouwde kom (1x)

Goede weersomstandigheden (1x)

Goed humeur (1x)

Bijlage 4 Values Survey Module 1994 (VSM 94)

INTERNATIONAL QUESTIONNAIRE (VSM 94)

Please think of an ideal job, disregarding your present job, if you have one. In choosing an ideal job, how important would it be to you to ... (please circle one answer in each line across):

- 1 = of utmost importance
- 2 = very important
- 3 = of moderate importance
- 4 = of little importance
- 5 = of very little or no importance

1.	have sufficient time for your personal or family life	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0
2.	have good physical working conditions (good ventilation and lighting, adequate work space, etc.)	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0
3.	have a good working relationship with your direct superior	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0
4.	have security of employment	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0
5.	work with people who cooperate well with one another	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0
6.	be consulted by your direct superior in his/her decisions	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0
7.	have an opportunity for advancement to higher level jobs	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0
8.	have an element of variety and adventure in the job	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0

INTERNATIONAL QUESTIONNAIRE (VSM 94)

In your private life, how important is each of the following to you? (please circle one answer in each line across):

- 1 = of utmost importance
- 2 = very important
- 3 = of moderate importance
- 4 = of little importance
- 5 = of very little or no importance

9.	Personal steadiness and stability	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0
10.	Thrift	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0
11.	Persistence (perseverance)	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0
12.	Respect for tradition	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0

13. How often do you feel nervous or tense at work?

- 1. never
- 2. seldom
- 3. sometimes
- 4. usually
- 5. always

14. How frequently, in your experience, are subordinates afraid to express disagreement with their superiors?

- 1. very seldom
- 2. seldom
- 3. sometimes
- 4. frequently
- 5. very frequently

INTERNATIONAL QUESTIONNAIRE (VSM 94)

To what extent do you agree or disagree with each of the following statements? (please circle one answer in each line across):

- 1 = strongly agree
- 2 = agree
- 3 = undecided
- 4 = disagree
- 5 = strongly disagree

15	Most people can be trusted	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0
16.	One can be a good manager without having precise answers to most questions that subordinates may raise about their work	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0
17.	An organization structure in which certain subordinates have two bosses should be avoided at all costs	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0
18.	Competition between employees usually does more harm than good	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0
19.	A company's or organization's rules should not be broken - not even when the employee thinks it is in the company's best interest	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0
20.	When people have failed in life it is often their own fault	1 0	2 0	3 0	4 0	5 0

INTERNATIONAL QUESTIONNAIRE (VSM 94)

Some information about yourself (for statistical purposes):

21. Are you:

1. male
2. female

22. How old are you?

1. Under 20
2. 20-24
3. 25-29
4. 30-34
5. 35-39
6. 40-49
7. 50-59
8. 60 or over

23. How many years of formal school education (or their equivalent) did you complete (starting with primary school)?

1. 10 years or less
2. 11 years
3. 12 years
4. 13 years
5. 14 years
6. 15 years
7. 16 years
8. 17 years
9. 18 years or over

INTERNATIONAL QUESTIONNAIRE (VSM 94)

24. If you have or have had a paid job, what kind of job is it / was it?

1. No paid job (includes full-time students)
2. Unskilled or semi-skilled manual worker
3. Generally trained office worker or secretary
4. Vocationally trained craftsperson, technician, informatician, nurse, artist or equivalent
5. Academically trained professional or equivalent (but not a manager of people)
6. Manager of one or more subordinates (non-managers)
7. Manager of one or more managers

25. What is your nationality?

26. What was your nationality at birth (if different)?

Bijlage 5 Regressieanalyse, reeks 2

Bijlage 5.1 Het totale sample

Gedragsintentie als afhankelijke variabele; attitude, subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole als onafhankelijke variabelen

Tabel 59: Type II tolerance

Variabele	Type II Tolerance
Intercept	2,8281
ATT	0,4413
SN	0,6895
PBC	0,4787
Dummy001	0,4253
Dummy002	0,5402
Dummy003	0
PDnew	0,8380
Rijbewijs 1	0,7976
Rijbewijs 2	0
Geslacht 1	0,8374
Geslacht 2	0
LFTC 1	0,2525
LFTC 2	0,3975
LFTC 3	0,3972
LFTC 4	0,3799
LFTC 5	0

$R^2 = 0,701060$

Tabel 60: Type III model ANOVA

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F value	Pr > F
ATT	1	4.8057	4,8057	6,18	0,0134
SN	1	0,0812	0;0812	0,10	0,7468
PBC	1	237,5955	237,5955	305,60	<0,0001
Nationaliteit	2	7,6940	3,8470	4,95	0,0076
PDnew	1	1,6821	1,6821	2,16	0,1422
Rijbewijs	1	0,7330	0,7330	0,94	0,3322
Geslacht	1	4,5361	4,5361	5,83	0,0162
LFTC	4	6,1827	1,5457	1,99	0,0958

Tabel 61: Parameterschattingen

Parameter	Estimate
Intercept	1,5393
ATT	-0,1332
SN	0,0145
PBC	0,8090
Nationaliteit 1	0,3708
Nationaliteit 2	0,3787
Nationaliteit 3	0,0000
PDnew	-0,0814
Rijbewijs 1	-0,1160
Rijbewijs 2	0,0000
Geslacht 1	-0,2441
Geslacht 2	0,0000
LFTC 1	0,2985
LFTC 2	0,2898
LFTC 3	0,4931
LFTC 4	0,1786
LFTC 5	0,0000

Gedragssintentie als afhankelijke variabele; attitude, subjectieve norm, waargenomen gedragscontrole en gewoonte als onafhankelijke variabelen

Tabel 62: Type II tolerance

Variabele	Type II Tolerance
Intercept	2,7370
ATT	0,4106
SN	0,6874
PBC	0,2346
HAB	0,2586
Dummy001	0,4135
Dummy002	0,5175
Dummy003	0
PDnew	0,8354
Rijbewijs 1	0,7973
Rijbewijs 2	0
Geslacht 1	0,8343
Geslacht 2	0
LFTC 1	0,2499
LFTC 2	0,3959
LFTC 3	0,3923
LFTC 4	0,3798
LFTC 5	0

$$R^2 = 0,734201$$

Tabel 63: Type III model ANOVA

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F value	Pr > F
ATT	1	0,4391	0,4391	0,63	0,4267
SN	1	0,3451	0,3451	0,50	0,4810
PBC	1	47,0174	47,0174	67,82	<0,0001
HAB	1	30,3395	30,3395	43,76	<0,0001
Nationaliteit	2	2,3315	1,1658	1,68	0,1876
PDnew	1	0,9752	0,9752	1,41	0,2364
Rijbewijs	1	0,9251	0,9251	1,33	0,2488
Geslacht	1	6,0724	6,0724	8,76	0,0033
LFTC	4	3,3935	0,8484	1,22	0,3004

Tabel 64: Parameterschattingen

Parameter	Estimate
Intercept	0,9416
ATT	-0,0417
SN	0,0299
PBC	0,5141
HAB	0,3727
Nationaliteit 1	0,2191
Nationaliteit 2	0,2057
Nationaliteit 3	0,0000
PDnew	-0,0621
Rijbewijs 1	-0,1301
Rijbewijs 2	0,0000
Geslacht 1	-0,2830
Geslacht 2	0,0000
LFTC 1	0,1714
LFTC 2	0,2104
LFTC 3	0,3631
LFTC 4	0,1633
LFTC 5	0,0000

Gedrag als afhankelijke variabele; gedragsintentie en waargenomen gedragscontrole als onafhankelijke variabelen

Tabel 65: Type II tolerance

Variabele	Type II Tolerance
Intercept	2,9453
BI	0,3260
PBC	0,3165
Dummy001	0,4447
Dummy002	0,5584
Dummy003	0
PDnew	0,8530
Rijbewijs 1	0,8016
Rijbewijs 2	0,0000
Geslacht 1	0,8511
Geslacht 2	0,0000
LFTC 1	0,2531
LFTC 2	0,3966
LFTC 3	0,3904
LFTC 4	0,3836
LFTC 5	0,0000

$$R^2 = 0,473368$$

Tabel 66: Type III model ANOVA

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F value	Pr > F
BI	1	24,9288	24,9288	12,76	0,0004
PBC	1	63,9466	63,9466	32,73	<0,0001
Nationaliteit	2	5,1874	2,5937	1,33	0,2665
PDnew	1	2,0749	2,0749	1,06	0,3035
Rijbewijs	1	16,0956	16,0956	8,24	0,0044
Geslacht	1	1,8231	1,8231	0,93	0,3348
LFTC	4	11,6576	2,9144	1,49	0,2042

Tabel 67: Parameterschattingen

Parameter	Estimate
Intercept	6,8431
BI	-0,2988
PBC	-0,5294
Nationaliteit 1	0,3493
Nationaliteit 2	0,0773
Nationaliteit 3	0,0000
PDnew	0,0896
Rijbewijs 1	0,5422
Rijbewijs 2	0,0000
Geslacht 1	0,1535
Geslacht 2	0,0000
LFTC 1	-0,4452
LFTC 2	-0,0218
LFTC 3	0,0579
LFTC 4	0,0049
LFTC 5	0,0000

Gedrag als afhankelijke variabele; gedragsintentie, waargenomen gedragscontrole en gewoonte als onafhankelijke variabelen

Tabel 68: Type II tolerance

Variabele	Type II Tolerance
Intercept	4,9384
BI	0,2669
PBC	0,2102
HAB	0,2433
Dummy001	0,4424
Dummy002	0,5517
Dummy003	0
PDnew	0,8522
Rijbewijs 1	0,8010
Rijbewijs 2	0
Geslacht 1	0,8464
Geslacht 2	0
LFTC 1	0,2508
LFTC 2	0,3955
LFTC 3	0,3881
LFTC 4	0,3834
LFTC 5	0

$$R^2 = 0,486107$$

Tabel 69: Type III model ANOVA

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F value	Pr > F
BI	1	10,4307	10,4307	5,45	0,0201
PBC	1	19,7393	19,7393	10,32	0,0014
HAB	1	16,6851	16,6851	8,73	0,0033
Nationaliteit	2	6,2215	3,1108	1,63	0,1980
PDnew	1	1,7396	1,7396	0,91	0,3408
Rijbewijs	1	16,9654	16,9654	8,87	0,0031
Geslacht	1	2,7209	2,7209	1,42	0,2337
LFTC	4	10,0079	2,5020	1,31	0,2664

Tabel 70: Parameterschattingen

Parameter	Estimate
Intercept	6,7910
BI	-0,2066
PBC	-0,3519
HAB	-0,2849
Nationaliteit 1	0,3965
Nationaliteit 2	0,1438
Nationaliteit 3	0,0000
PDnew	0,0821
Rijbewijs 1	0,5568
Rijbewijs 2	0,0000
Geslacht 1	0,1881
Geslacht 2	0,0000
LFTC 1	-0,3578
LFTC 2	0,0272
LFTC 3	0,1247
LFTC 4	0,0227
LFTC 5	0,0000

Bijlage 5.2 De afzonderlijke samples

Gedragssintentie als afhankelijke variabele; attitude, subjectieve norm en waargenomen gedragcontrole als onafhankelijke variabelen

Tabel 71: Type II tolerance per subsample

Variabele	Type II Tolerance		
	België	Nederland	Griekenland
Intercept	1,0361	0,9742	0,6038
ATT	0,4531	0,4264	0,5331
SN	0,5899	0,7620	0,6964
PBC	0,4466	0,4562	0,5260
PDnew	0,8558	0,8512	0,8357
Rijbewijs 1	0,8579	0,7966	0,7003
Rijbewijs 2	0	0	0
Geslacht 1	0,8073	0,8304	0,7270
Geslacht 2	0	0	0
LFTC 1	0,1266	0,6425	0,4283
LFTC 2	0,1659	0,7155	0,4555
LFTC 3	0,1903	0,6506	0,3927
LFTC 4	0	0,5754	0,3177
LFTC 5	/	0	0

Tabel 72: R² voor elk subsample

België	Nederland	Griekenland
0,665366	0,761904	0,757964

Tabel 73: Type III model ANOVA (België)

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F value	Pr > F
ATT	1	3,5970	3,5970	3,76	0,0545
SN	1	0,0023	0,0023	0,00	0,9608
PBC	1	77,3096	77,3096	80,82	<0,0001
PDnew	1	0,2349	0,2349	0,25	0,6210
Rijbewijs	1	0,7910	0,7910	0,83	0,3647
Geslacht	1	4,0955	4,0955	4,28	0,0404
LFTC	3	6,3235	2,1078	2,20	0,0904

Tabel 74: Type III model ANOVA (Nederland)

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F value	Pr > F
ATT	1	0,1282	0,1282	0,19	0,6625
SN	1	0,1618	0,1618	0,24	0,6240
PBC	1	95,5988	95,5988	142,79	<0,0001
PDnew	1	0,2455	0,2455	0,37	0,5460
Rijbewijs	1	3,4807	3,4807	5,20	0,0245
Geslacht	1	0,6318	0,6318	0,94	0,3334
LFTC	4	3,4177	0,8544	1,28	0,2835

Tabel 75: Type III model ANOVA (Griekenland)

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F value	Pr > F
ATT	1	1,1071	1,1071	1,87	0,1757
SN	1	0,4225	0,4225	0,71	0,4012
PBC	1	59,9736	59,9736	101,11	<0,0001
PDnew	1	1,5268	1,5268	2,57	0,1126
Rijbewijs	1	0,2890	0,2890	0,49	0,4871
Geslacht	1	0,8600	0,8600	1,45	0,2321
LFTC	4	4,6247	1,1562	1,95	0,1103

Tabel 76: Parameterschattingen per subsample

Parameter	Estimate		
	België	Nederland	Griekenland
Intercept	2,0882	1,1627	1,0419
ATT	-0,1749	-0,0377	-0,1494
SN	0,0038	0,0330	0,0851
PBC	0,6948	0,9348	0,9031
PDnew	-0,0464	-0,0577	-0,1586
Rijbewijs 1	-0,1775	-0,5753	0,1377
Rijbewijs 2	0,0000	0,0000	0,0000
Geslacht 1	-0,3693	-0,1566	-0,2287
Geslacht 2	0,0000	0,0000	0,0000
LFTC 1	0,7310	-0,2051	0,6175
LFTC 2	0,7303	0,4116	0,0112
LFTC 3	1,1312	0,3162	0,5715
LFTC 4	0,0000	0,2016	0,1537
LFTC 5	/	0,0000	0,0000

Gedragssintentie als afhankelijke variabele; attitude, subjectieve norm, waargenomen gedragscontrole en gewoonte als onafhankelijke variabelen

Tabel 77: Type II tolerance per subsample

Variabele	Type II Tolerance		
	België	Nederland	Griekenland
Intercept	0,9927	0,9657	0,5745
ATT	0,4207	0,4052	0,4925
SN	0,5894	0,7607	0,6925
PBC	0,2151	0,1924	0,3055
HAB	0,2358	0,1976	0,3457
PDnew	0,8392	0,8385	0,8252
Rijbewijs 1	0,8564	0,7903	0,7002
Rijbewijs 2	0	0	0
Geslacht 1	0,8073	0,8286	0,7143
Geslacht 2	0	0	0
LFTC 1	0,1201	0,6424	0,4155
LFTC 2	0,1579	0,7149	0,4551
LFTC 3	0,1805	0,6372	0,3841
LFTC 4	0	0,5754	0,3156
LFTC 5	/	0	0

Tabel 78: R² voor elk subsample

België	Nederland	Griekenland
0,683280	0,796053	0,802192

Tabel 79: Type III model ANOVA (België)

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F value	Pr > F
ATT	1	1,2431	1,2431	1,36	0,2450
SN	1	0,0162	0,0162	0,02	0,8942
PBC	1	17,4888	17,4888	19,18	<0,0001
HAB	1	7,1183	7,1183	7,81	0,0059
PDnew	1	0,0117	0,0117	0,01	0,9100
Rijbewijs	1	0,9936	0,9936	1,09	0,2984
Geslacht	1	4,0557	4,0557	4,45	0,0368
LFTC	3	4,1450	1,3817	1,52	0,2134

Tabel 80: Type III model ANOVA (Nederland)

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F value	Pr > F
ATT	1	0,1510	0,1510	0,26	0,6104
SN	1	0,2924	0,2924	0,51	0,4786
PBC	1	14,6908	14,6908	25,39	<0,0001
HAB	1	10,9472	10,9472	18,92	<0,0001
PDnew	1	0,8005	0,8005	1,38	0,2420
Rijbewijs	1	2,4450	2,4450	4,23	0,0421
Geslacht	1	0,8946	0,8946	1,55	0,2163
LFTC	4	3,3004	0,8251	1,43	0,2299

Tabel 81: Type III model ANOVA (Griekenland)

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F value	Pr > F
ATT	1	0,0393	0,0393	0,08	0,7779
SN	1	0,7570	0,7570	1,54	0,2180
PBC	1	15,9680	15,9680	32,53	<0,0001
HAB	1	8,6708	8,6708	17,66	<0,0001
PDnew	1	0,8040	0,8040	1,64	0,2044
Rijbewijs	1	0,2479	0,2479	0,51	0,4794
Geslacht	1	1,7121	1,7121	3,49	0,0655
LFTC	4	2,2482	0,5620	1,14	0,3416

Tabel 82: Parameterschattingen per subsample

Parameter	Estimate		
	België	Nederland	Griekenland
Intercept	1,5399	0,8482	0,1851
ATT	-0,1067	0,0420	-0,0293
SN	0,0102	0,0444	0,1142
PBC	0,4761	0,5643	0,6114
HAB	0,2939	0,4157	0,3804
PDnew	-0,0105	-0,1049	-0,1159
Rijbewijs 1	-0,1991	-0,4841	0,1276
Rijbewijs 2	0,0000	0,0000	0,0000
Geslacht 1	-0,3675	-0,1866	-0,3256
Geslacht 2	0,0000	0,0000	0,0000
LFTC 1	0,4427	-0,2228	0,3945
LFTC 2	0,4366	0,4429	-0,0300
LFTC 3	0,8247	0,1812	0,3899
LFTC 4	0,0000	0,2016	0,0615
LFTC 5	/	0,0000	0,0000

Gedrag als afhankelijke variabele; gedragsintentie en waargenomen gedragscontrole als onafhankelijke variabelen

Tabel 83: Type II tolerance per subsample

Variabele	Type II Tolerance		
	België	Nederland	Griekenland
Intercept	1,7063	1,7289	1,1129
BI	0,3448	0,2391	0,2525
PBC	0,3518	0,2458	0,2438
PDnew	0,8588	0,8568	0,9038
Rijbewijs 1	0,8542	0,8084	0,7021
Rijbewijs 2	0	0	0
Geslacht 1	0,8425	0,8501	0,7457
Geslacht 2	0	0	0
LFTC 1	0,1257	0,6683	0,4228
LFTC 2	0,1654	0,7015	0,4744
LFTC 3	0,1855	0,6465	0,3784
LFTC 4	0	0,5846	0,3246
LFTC 5	/	0	0

Tabel 84: R² voor elk subsample

België	Nederland	Griekenland
0,496761	0,555583	0,429624

Tabel 85: Type III model ANOVA (België)

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F value	Pr > F
BI	1	3,9842	3,9842	1,91	0,1693
PBC	1	52,3245	52,3245	25,07	<0,0001
PDnew	1	4,8398	4,8398	2,32	0,1300
Rijbewijs	1	15,6788	15,6788	7,51	0,0069
Geslacht	1	0,2102	0,2102	0,10	0,7515
LFTC	3	11,3175	3,7725	1,81	0,1468

Tabel 86: Type III model ANOVA (Nederland)

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F value	Pr > F
BI	1	2,5471	2,5471	1,53	0,2182
PBC	1	24,0472	24,0472	14,47	0,0002
PDnew	1	0,7072	0,7072	0,43	0,5154
Rijbewijs	1	14,6576	14,6576	8,82	0,0036
Geslacht	1	5,8160	5,8160	3,50	0,0639
LFTC	4	2,6590	0,6648	0,40	0,8083

Tabel 87: Type III model ANOVA (Griekenland)

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F value	Pr > F
BI	1	21,4903	21,4903	10,95	0,0014
PBC	1	0,5951	0,5951	0,30	0,5833
PDnew	1	0,6690	0,6690	0,34	0,5609
Rijbewijs	1	0,7297	0,7297	0,37	0,5437
Geslacht	1	0,0027	0,0027	0,00	0,9705
LFTC	4	3,6794	0,9199	0,47	0,7584

Tabel 88: Parameterschattingen per subsample

Parameter	Estimate		
	België	Nederland	Griekenland
Intercept	7,0599	7,0345	7,3880
BI	-0,1705	-0,1823	-0,6588
PBC	-0,6441	-0,6387	-0,1322
PDnew	0,2103	-0,0976	0,1010
Rijbewijs 1	0,7920	1,1720	-0,2186
Rijbewijs 2	0,0000	0,0000	0,0000
Geslacht 1	0,0819	0,4697	-0,0127
Geslacht 2	0,0000	0,0000	0,0000
LFTC 1	-1,2613	0,0455	-0,5851
LFTC 2	-0,7791	0,1154	-0,6493
LFTC 3	-1,0014	0,4035	-0,5665
LFTC 4	0,0000	0,0283	-0,2062
LFTC 5	/	0,0000	0,0000

Gedrag als afhankelijke variabele; gedragsintentie, waargenomen gedragscontrole en gewoonte als onafhankelijke variabelen

Tabel 89: Type II tolerance per subsample

Variabele	Type II Tolerance		
	België	Nedeland	Griekenland
Intercept	1,7045	1,6950	1,1119
BI	0,3205	0,2052	0,2028
PBC	0,2035	0,1696	0,2228
HAB	0,2368	0,1785	0,3005
PDnew	0,8462	0,8391	0,8997
Rijbewijs 1	0,8515	0,8054	0,7019
Rijbewijs 2	0	0	0
Geslacht 1	0,8425	0,8484	0,7246
Geslacht 2	0	0	0
LFTC 1	0,1219	0,6674	0,4169
LFTC 2	0,1608	0,6963	0,4713
LFTC 3	0,1811	0,6370	0,3763
LFTC 4	0	0,5846	0,3213
LFTC 5	/	0	0

Tabel 90: R² voor elk subsample

België	Nederland	Griekenland
0,513633	0,567348	0,429642

Tabel 91: Type III model ANOVA (België)

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F value	Pr > F
BI	1	1,1928	1,1928	0,59	0,4448
PBC	1	12,0462	12,0462	5,93	0,0162
HAB	1	9,7955	9,7955	4,82	0,0298
PDnew	1	3,2586	3,2586	1,60	0,2074
Rijbewijs	1	17,0514	17,0514	8,39	0,0044
Geslacht	1	0,2283	0,2283	0,11	0,7379
LFTC	3	8,8288	2,9429	1,45	0,2313

Tabel 92: Type III model ANOVA (Nederland)

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F value	Pr > F
BI	1	0,3989	0,3989	0,24	0,6220
PBC	1	7,9628	7,9628	4,88	0,0292
HAB	1	5,0589	5,0589	3,10	0,0810
PDnew	1	0,2589	0,2589	0,16	0,6912
Rijbewijs	1	13,5675	13,5675	8,31	0,0047
Geslacht	1	6,3074	6,3074	3,87	0,0517
LFTC	4	3,7987	0,9497	0,58	0,6763

Tabel 93: Type III model ANOVA (Griekenland)

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F value	Pr > F
BI	1	17,5237	17,5237	8,82	0,0039
PBC	1	0,5758	0,5758	0,29	0,5918
HAB	1	0,0053	0,0053	0,00	0,9591
PDnew	1	0,6740	0,6740	0,34	0,5619
Rijbewijs	1	0,7278	0,7278	0,37	0,5467
Geslacht	1	0,0040	0,0040	0,00	0,9642
LFTC	4	3,6807	0,9202	0,46	0,7625

Tabel 94: Parameterschattingen per subsample

Parameter	Estimate		
	België	Nederland	Griekenland
Intercept	7,1378	6,7927	7,3859
BI	-0,0968	-0,0779	-0,6640
PBC	-0,4063	-0,4424	-0,1360
HAB	-0,3440	-0,2973	0,0100
PDnew	0,1738	-0,0597	0,1016
Rijbewijs 1	0,8272	1,1297	-0,2183
Rijbewijs 2	0,0000	0,0000	0,0000
Geslacht 1	0,0853	0,4897	-0,0157
Geslacht 2	0,0000	0,0000	0,0000
LFTC 1	-1,0045	0,0780	-0,5888
LFTC 2	-0,5206	0,0519	-0,6520
LFTC 3	-0,7562	0,4812	-0,5687
LFTC 4	0,0000	0,0271	-0,2089
LFTC 5	/	0,0000	0,0000

Bijlage 6 Analyse van de invloed van de culturele dimensie
machtafstand op de concepten uit de Theorie van Gepland
Gedrag

Bijlage 6.1 Het totale sample

Normatieve geloof

Tabel 95: Type III model ANOVA

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F Value	Pr > F
Rijbewijs	1	109,8656	109,8656	1,48	0,2241
LFTC	4	510,0766	127,5191	1,72	0,1447
Geslacht	1	2272,6420	2272,6420	30,68	<0,0001
Nationaliteit	2	346,1444	173,0722	2,34	0,0982
PDnew	1	443,7134	443,7134	5,99	0,0149

Tabel 96: Parameterschattingen

Parameter	Estimate
Intercept	18,2666
PDnew	1,2877
Rijbewijs 1	-1,4005
Rijbewijs 2	0,0000
LFTC 1	4,9189
LFTC 2	2,8708
LFTC 3	2,6891
LFTC 4	2,1552
LFTC 5	0,0000
Geslacht 1	-5,2262
Geslacht 2	0,0000
Nationaliteit 1	2,6815
Nationaliteit 2	2,1647
Nationaliteit 3	0,0000

Attitude

Tabel 97: Type III model ANOVA

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F Value	Pr > F
Rijbewijs	1	10,0549	10,0549	7,43	0,0067
LFTC	4	9,8758	2,4690	1,82	0,1235
Geslacht	1	30,2668	30,2668	22,37	<0,0001
Nationaliteit	2	30,6224	15,3112	11,32	<0,0001
PDnew	1	9,3204	9,3204	6,89	0,0090

Tabel 98: Parameterschattingen

Parameter	Estimate
Intercept	3,8492
PDnew	-0,1866
Rijbewijs 1	0,4237
Rijbewijs 2	0,0000
LFTC 1	-0,4766
LFTC 2	-0,3954
LFTC 3	-0,3152
LFTC 4	-0,5884
LFTC 5	0,0000
Geslacht 1	0,6031
Geslacht 2	0,0000
Nationaliteit 1	0,8116
Nationaliteit 2	0,6226
Nationaliteit 3	0,0000

Subjectieve norm

Tabel 99: Type III model ANOVA

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F Value	Pr > F
Rijbewijs	1	8,1262	8,1262	5,73	0,0172
LFTC	4	3,2805	0,8201	0,58	0,6787
Geslacht	1	0,0009	0,0009	0,00	0,9794
Nationaliteit	2	1,6610	0,8305	0,59	0,5574
PDnew	1	22,9675	22,9675	16,19	<0,0001

Tabel 100: Parameterschattingen

Parameter	Estimate
Intercept	3,0981
PDnew	0,2930
Rijbewijs 1	-0,3809
Rijbewijs 2	0,0000
LFTC 1	0,3438
LFTC 2	0,1240
LFTC 3	0,1519
LFTC 4	0,0813
LFTC 5	0,0000
Geslacht 1	0,0034
Geslacht 2	0,0000
Nationaliteit 1	0,1031
Nationaliteit 2	-0,0956
Nationaliteit 3	0,0000

Waargenomen gedragscontrole

Tabel 101: Type III model ANOVA

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F Value	Pr > F
Rijbewijs	1	12,1129	12,1129	6,70	0,0100
LFTC	4	4,7490	1,1872	0,66	0,6222
Geslacht	1	34,2136	34,2136	18,94	<0,0001
Nationaliteit	2	10,8944	5,4472	3,02	0,0503
PDnew	1	19,3137	19,3137	10,69	0,0012

Tabel 102: Parameterschattingen

Parameter	Estimate
Intercept	3,9190
PDnew	0,2687
Rijbewijs 1	-0,4650
Rijbewijs 2	0,0000
LFTC 1	0,1932
LFTC 2	0,2269
LFTC 3	0,1240
LFTC 4	0,3844
LFTC 5	0,0000
Geslacht 1	-0,6412
Geslacht 2	0,0000
Nationaliteit 1	-0,5080
Nationaliteit 2	-0,1408
Nationaliteit 3	0,0000

Gewoonte

Tabel 103: Type III model ANOVA

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F Value	Pr > F
Rijbewijs	1	9,7723	9,7723	4,53	0,0341
LFTC	4	8,2541	2,0635	0,96	0,4318
Geslacht	1	25,2807	25,2807	11,71	0,0007
Nationaliteit	2	6,8429	3,4215	1,58	0,2064
PDnew	1	10,1142	10,1142	4,69	0,0311

Tabel 104: Parameterschattingen

Parameter	Estimate
Intercept	3,6320
PDnew	0,1944
Rijbewijs 1	-0,4177
Rijbewijs 2	0,0000
LFTC 1	0,5967
LFTC 2	0,4844
LFTC 3	0,5180
LFTC 4	0,4863
LFTC 5	0,0000
Geslacht 1	-0,5512
Geslacht 2	0,0000
Nationaliteit 1	-0,1984
Nationaliteit 2	0,2041
Nationaliteit 3	0,0000

Bijlage 6.2 De afzonderlijke samples

België

Tabel 105: Type III model ANOVA (normatieve geloof)

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F Value	Pr > F
Rijbewijs	1	117,6236	117,6236	1,77	0,1852
LFTC	3	73,0602	24,3534	0,37	0,7769
Geslacht	1	1063,0928	1063,0928	16,02	0,0001
PDnew	1	573,4034	573,4034	8,64	0,0038

Tabel 106: Parameterschattingen (normatieve geloof)

Parameter	Estimate
Intercept	17,9026
Rijbewijs 1	-2,1100
Rijbewijs 2	0,0000
LFTC 1	2,4927
LFTC 2	1,4009
LFTC 3	3,1229
LFTC 4	0,0000
Geslacht 1	-5,6033
Geslacht 2	0,0000
PDnew	2,2167

Tabel 107: Type III model ANOVA (attitude)

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F Value	Pr > F
Rijbewijs	1	5,9845	5,9845	3,84	0,0520
LFTC	3	1,8378	0,6126	0,39	0,7582
Geslacht	1	11,6601	11,6601	7,48	0,0070
PDnew	1	8,3453	8,3453	5,35	0,0221

Tabel 108: Parameterschattingen (attitude)

Parameter	Estimate
Intercept	4,2456
Rijbewijs 1	0,4759
Rijbewijs 2	0,0000
LFTC 1	0,4159
LFTC 2	0,5855
LFTC 3	0,3482
LFTC 4	0,0000
Geslacht 1	0,5868
Geslacht 2	0,0000
PDnew	-0,2674

Tabel 109: Type III model ANOVA (subjectieve norm)

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F Value	Pr > F
Rijbewijs	1	6,5597	6,5597	3,75	0,0547
LFTC	3	2,1649	0,7216	0,41	0,7440
Geslacht	1	1,1614	1,1614	0,66	0,4164
PDnew	1	9,5845	9,5845	5,48	0,0206

Tabel 110: Parameterschattingen (subjectieve norm)

Parameter	Estimate
Intercept	3,7465
Rijbewijs 1	-0,4983
Rijbewijs 2	0,0000
LFTC 1	-0,2796
LFTC 2	-0,4178
LFTC 3	-0,0595
LFTC 4	0,0000
Geslacht 1	0,1852
Geslacht 2	0,0000
PDnew	0,2866

Tabel 111: Type III model ANOVA (waargenomen gedragscontrole)

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F Value	Pr > F
Rijbewijs	1	15,0172	15,0172	7,12	0,0085
LFTC	3	1,8475	0,6158	0,29	0,8313
Geslacht	1	11,2790	11,2790	5,34	0,0222
PDnew	1	19,4750	19,4750	9,23	0,0028

Tabel 112: Parameterschattingen (waargenomen gedragscontrole)

Parameter	Estimate
Intercept	2,9312
Rijbewijs 1	-0,7539
Rijbewijs 2	0,0000
LFTC 1	0,0325
LFTC 2	-0,1351
LFTC 3	0,2248
LFTC 4	0,0000
Geslacht 1	-0,5772
Geslacht 2	0,0000
PDnew	0,4085

Tabel 113: Type III model ANOVA (gedragsintentie)

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F Value	Pr > F
Rijbewijs	1	16,3445	16,3445	7,13	0,0085
LFTC	3	10,3450	3,4483	1,50	0,2161
Geslacht	1	25,7591	25,7591	11,24	0,0010
PDnew	1	9,4999	9,4999	4,14	0,0436

Tabel 114: Parameterschattingen (gedragsintentie)

Parameter	Estimate
Intercept	3,3966
Rijbewijs 1	-0,7865
Rijbewijs 2	0,0000
LFTC 1	0,6797
LFTC 2	0,5324
LFTC 3	1,2263
LFTC 4	0,0000
Geslacht 1	-0,8722
Geslacht 2	0,0000
PDnew	0,2853

Nederland

Tabel 115: Type III model ANOVA (geloof in de uitkomsten van het gedrag)

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F Value	Pr > F
Rijbewijs	1	25,5743	25,5743	1,62	0,2056
LFTC	4	96,3317	24,0829	1,53	0,1993
Geslacht	1	292,6578	292,6578	18,54	<0,0001
PDnew	1	91,1739	91,1739	5,78	0,0178

Tabel 116: Parameterschattingen (geloof in de uitkomsten van het gedrag)

Parameter	Estimate
Intercept	25,1007
Rijbewijs 1	-1,5057
Rijbewijs 2	0,0000
LFTC 1	1,3055
LFTC 2	-0,3416
LFTC 3	-2,1681
LFTC 4	-0,5413
LFTC 5	0,0000
Geslacht 1	3,2314
Geslacht 2	0,0000
PDnew	-1,0844

Tabel 117: Type III model ANOVA (waargenomen gedragscontrole)

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F Value	Pr > F
Rijbewijs	1	0,4541	0,4541	0,25	0,6163
LFTC	4	1,0812	0,2703	0,15	0,9625
Geslacht	1	11,0654	11,0654	6,15	0,0145
PDnew	1	8,6255	8,6255	4,80	0,0305

Tabel 118: Parameterschattingen (waargenomen gedragscontrole)

Parameter	Estimate
Intercept	3,2519
Rijbewijs 1	-0,2006
Rijbewijs 2	0,0000
LFTC 1	0,0368
LFTC 2	0,2489
LFTC 3	0,1844
LFTC 4	0,2063
LFTC 5	0,0000
Geslacht 1	-0,6283
Geslacht 2	0,0000
PDnew	0,3335

Tabel 119: Type III model ANOVA (gewoonte)

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F Value	Pr > F
Rijbewijs	1	3,5062	3,5062	1,48	0,2262
LFTC	4	4,2797	1,0699	0,45	0,7710
Geslacht	1	10,8123	10,8123	4,56	0,0347
PDnew	1	15,1722	15,1722	6,41	0,0127

Tabel 120: Parameterschattingen (gewoonte)

Parameter	Estimate
Intercept	2,7959
Rijbewijs 1	-0,5575
Rijbewijs 2	0,0000
LFTC 1	0,0882
LFTC 2	0,1824
LFTC 3	0,5582
LFTC 4	0,2774
LFTC 5	0,0000
Geslacht 1	-0,6211
Geslacht 2	0,0000
PDnew	0,4424

Griekenland

Tabel 121: Type III model ANOVA (subjectieve norm)

Source	DF	Type III SS	Mean Square	F Value	Pr > F
Rijbewijs	1	1,1820	1,1820	1,34	0,2512
LFTC	4	2,4384	0,6096	0,69	0,6018
Geslacht	1	0,1326	0,1326	0,15	0,6997
PDnew	1	6,3225	6,3225	7,14	0,0091

Tabel 122: Parameterschattingen (subjectieve norm)

Parameter	Estimate
Intercept	2,8378
Rijbewijs 1	-0,2751
Rijbewijs 2	0,0000
LFTC 1	0,5681
LFTC 2	0,1368
LFTC 3	0,1910
LFTC 4	0,1410
LFTC 5	0,0000
Geslacht 1	0,0840
Geslacht 2	0,0000
PDnew	0,3071